I

ESIMENE RAAMAT. LIIVIMAAST

(1) ESIMESEST PIISKOPIST MEYNARDIST. Jumala ettenägelik hoolitsus, pidades meeles Rahabit ja Paabelit, see on eksiteel viibivaid paganaid, on meie nüüdseil aegadel äratanud ebajumalakummardajad liivlased ebajumalateenistuse ja patu unest järgmisel viisil oma armastuse tulega.

(2) Segebergi kloostris oli austusväärse eluviisiga ja auväärse halli peaga mees, preester õndsa Augustinuse ordust. Ta tuli ühe kaupmeeste seltsiga Liivimaale lihtsalt Kristuse pärast ja ainult et jutlustada. Sest Saksa kaupmehed, kes olid liivlastega sõprussidemeis, tavatsesid sageli laevadega Väina jõge mööda Liivimaal käia.

(3) Kui siis ülalnimetatud preester on saanud loa Polotski kuningalt Woldemarilt, kellele seni veel paganlikud liivlased tasusid andamit, ja ühtlasi temalt kinke vastu võtnud, hakkab ta julgesti jumala tööle, liivlastele jutlustama ja Ükskülа külasse kirikut ehitama.

(4) Sellest külast on esimene Ylo Kulewene isa, ja Viezo, Alo Esa, kes ristitakse esimestena, kuna teised omakorda järgnevad.

(5) Järgmisel talvel rüüstavad leedulased Liivimaad ja viivad väga palju rahvast vangipõlve. Nende märatsemise eest kõrvale hoides varjab seesinane jutlustaja ennast koos ükskülalastega metsades. Kui leedulased on lahkunud, kurdab juba nimetatud Meynard liivlaste sõgeduse üle, sest neil ei ole mingeid kindlustusi: ta lubab, et neile tehakse linnused, kui nad otsustavad end jumala lasteks pidada ja seda olla. Lepitakse kokku ja lubatakse ja kinnitatakse andega, et nad võtavad ristimise vastu.

(6) Niisiis tuuakse järgmisel suvel Ojamaalt kiviraiujad. Vahepeal kinnitavad liivlased teist korda, et nad võtavad siiralt usu vastu. Enne Ükskülа linnuse ehituse algust ristitakse osa rahvast, ja kogu rahvas tõotab, küll valelikult, et peale linnuse valmissaamist nad lasevad ennast ristida. Nii kerkivad müürid vundamentidelt. Et viies osa linnusest püstitatakse usukuulutaja kulul, siis saab see tema omandiks. Tema oli esmalt omandanud maatüki kiriku jaoks. Kui lõpuks linnus on valmis ehitatud, taganevad ristitud inimesed usust; need, kes veel polnud ristimises uuesti sündinud, keelduvad usku vastu võtmast. Ometi ei loobu seesinane Meynard ettevõtmisest. Sel ajal tulevad semgalid, naabruses asuvad paganad, kes olid kiviehitisest kuulda saanud, teadmata, et kive mördi abil kinnitatakse, suurte laevaköitega ja arvasid oma rumala aruga, et nad veavad linnuse Väinasse, kuid said ammuküttidelt haavata ja läksid kaotusi kandes minema.

(7) Holmi naabrid petavad ülalnimetatud Meynardit taolise lubadusega ja saavad kavalusest kasu, sest neile ehitati linnus. Esmalt lasksid ennast ristida, olgu mis tahes tagamõttega, kuus, kelle nimed on Viliendi, Uldenago, Wade, Waldeko, Gerweder, Vietzo.

(8) Kahe ülalnimetatud linnuse ehitamise vahel pühitseb Breemeni peapiiskop Meynardi piiskopiks.

(9) Kui aga teine linnus oli valmis saanud, valetas ülekohus iseendale, unustanud vande, ega polnud ühtainustki, kes oleks usu vastu võtnud. Muidugi erutab see usukuulutaja hinge, pealegi et pärast seda, kui nad olid kordkorralt rüüstanud ta vara ja rusikatega tagunud ta peret,

otsustavad nad teda ennast oma maalt välja ajada ja arvavad ristimise, mille nad veega olid vastu võtnud, endalt Väinas maha pesta ja Saksamaale tagasi saata.

(10) Selsamal piiskopil oli kaastööline armuõpetuse alal, vend Theoderic tsistertslaste ordust, pärastine Eestimaa piiskop, keda Turaida liivlased tahavad oma jumalaile ohverdada, sest tema põldudel andis vili rikkalikumat saaki ja nende viljad hävisid liigvihmade käes. Koguneb rahvas, liisuga küsitakse jumalate tahet ohverdamise kohta. Pannakse maha oda, hobune astub, tõstab jumala tahtel ette elu jaoks määratud jala. Vend palvetab suuga, õnnistab käega. Arbuja väidab, et kristlaste jumal istuvat hobuse seljas ja panevat hobust jalga ette tõstma ja seetõttu tulevat hobuse selg puhtaks pühkida, et jumal maha kukuks. Kui see oli tehtud ja kui hobune asetab elujala ette nagu ennegi, jäetakse vend Theoderic ellu. Seesama vend, kui ta saadeti Eestimaale, kannatas mitmeid surmaohte paganatelt päikesevarjutuse tõttu, mis oli Ristija Johannese päeval, sest nad ütlesid, ta söövat päikese ära. Samal ajal palus keegi haavatud liivlane Turaidast vend Theoderici teda ravida, lubades end ristida lasta, kui terveks saab. Vend aga tampis rohutaimi peeneks, küll rohtude toimet teadmata, kuid issanda nime appi kutsudes, ja tegi ta terveks nii iku kui ka hinge poolest, ristides tema. Ja see võttis esimesena Turaidas Kristuse usu vastu. Keegi tõbine kutsub samuti vend Theoderici ja palub ristimist; naiste häbematu kangekaelsus takistab teda püha kavatsust täide viimast. Kui aga haigus muutub ägedamaks, võidetakse naiste uskmatus, ta ristitakse ja antakse palvetega jumala hoolde. Kui ta suri, nägi ja tundis keegi vastristitu seitsme penikoorma tagant ära ta hinge, kui inglid seda taevasse kandsid.

(11) Kui aga ülalnimetatud piiskop oli näinud liivlaste kangekaelsust ja oma töö tagajärjetust, kutsub ta vaimulikud ja vennad kokku ja, kavatsedes lahkuda, läheb kaupmeeste laevade juurde, mis valmistusid juba lihavõtte ajal Ojamaale minema. Siis hakkavad kavalad liivlased kartma ja kahtlustama, et nende peale tuleb kristlaste sõjavägi. Seepärast püüavad nad kavaluse ja pisaratega ja mitmel muul viisil ülalnimetatud piiskoppi teeseldes tagasi kutsuda, lausudes talle – nagu kord nood õndsale Martinile, ehkki mitte sama kavatsusega: – “Miks jätad sa meid maha, isa? Või kellele sa meid hüljatuid jätad? Sest lahkudes jätab karjane oma lambad hädaohtu huntide lõugade ette.” Ja liivlased ise lubavad jälle, et nad võtavad usu täielikult vastu. Tema, ilmsüütu usub iga sõna ja pöördub kaupmeeste nõuandel, saanud ühtlasi kinnituse, et sõjavägi saabub, koos liivlastega tagasi. Nimelt olid mõned sakslaste ja mõningad taanlaste ja norralaste ja üksikute muude rahvaste hulgast lubanud sõjaväge siia tuua, kui tarvis on. Pärast kaupmeeste lahkumist tervitavad holmlased tagasitulevat piiskoppi Juuda tervitusega ja Juuda vaimus, öeldes: “Tere, rabi,” ja küsivad, mis hinnaga saadakse Ojamaal soola või vatmalit. Meelekibeduses ei suuda ta pisaraid tagasi hoida, läheb üle Ükskülasse ja suundub tagasi oma majja. Ta määrab päeva rahva kokkutulekuks, et tõotust meelde tuletada. Päevast ei pea nad kinni, tõotust nad ei täida. Seepärast, pidanud nõu omadega, kavatseb ta Eestimaale reisida, et nende kaupmeestega, kes seal olid talvitanud, edasi sõita Ojamaale. Vahepeal korraldavad liivlased tema hukkasaatmist tee peal, kuid turaidalane Anno hoiatab teda ja manitseb tagasi pöörduma. Niisiis tuleb ta mitmeti vintsutatuna Ükskülasse tagasi, suutmata maalt lahkuda.

(12) Seepärast läkitas ta salaja isand paavsti juurde nõu küsima oma saadiku, vend Theoderici Turaidast. Kui viimane nägi, et ta maalt välja ei saa, pääses ta vaga pettuse varal liivlaste varitsemisest, sõitis hobuse seljas, stoola, raamat ja pühitsetud vesi kaasas, nagu läheks ta haiget külastama. Teekäijaile nende küsimuste peale seda oma teekonna põhjusena ette tuues, pääses ta maalt välja ja jõudis kõrgeima ülempreestri juurde pärale. Kuulda saanud ristitute

arvu, arvas siis kõrgeim ülempreester heaks, et neid ei pea maha jäetama, vaid otsustas, et neid tuleb sundida kinni pidama usust, mille nad vabatahtlikult olid vastu võtnud. Ja ta lubas kõigi pattude andeksandmist kõigile, kes võtavad risti ja lähevad seda esikkirikut uuesti ellu äratama,

(13) Juba siis oli seesama piiskop koos Rootsi hertsogiga, sakslaste ja ojamaalastega käinud sõjaretkel kuralaste vastu, kuid tormiga Eestimaa maakonna Virumaa randa aetud, lähevad nad maale ja rüüstavad seda kolm päeva. Ent kui virulased parajasti pidasid läbirääkimisi usu vastuvõtmise üle, heiskab hertsog, võtnud neilt meelsamini andamit, purjed ja sõidab sakslaste meelepahaks minema.

(14) Vahepeal jäi õnnis piiskop Meynard pärast paljusid vaevu ja valusid voodisse pikali ja nähes, et surm tuleb, laseb ta kõik Liivimaa ja Turaida vanemad kokku kutsuda ja küsib, kas nad pärast tema surma edaspidi tahavad ilma piiskopita jääda. Nemad aga kinnitavad ühiselt, nad tahaksid pigemini, et neil oleks rõõmuks piiskop ja isa. Vähe aja pärast lõpetas piiskop oma elupäevad.

II

TEINE RAAMAT. PIISKOP BERTOLDIST

(1) PIISKOP BERTOLDI AMETISSEPÜHITSEMISEST. Kui leinatalitus oli kombe kohaselt peetud ja piiskop liivlaste olgu mis laadi tahes halisemise ja pisarate saatel maetud, peetakse nõu järglase suhtes ja pöördutakse Breemeni emakiriku poole sobiva isiku pärast. Pannakse ette Loccumi abti Bertoldi auväärne isik, tsistertslaste ordust. Ta tõrgub küll alguses minemast, kuid laseb end peapiiskopi palvetest veenda ja võtab endale usu kuulutamise koorma.

(2) Saanud piiskopiks, siirdub ta Liivimaale esialgu ilma sõjaväeta õnne katsuma, usaldades end issanda hoolde, jõuab Ükskülasse, võtab kiriku vara enda valdusse ja kogub kõik paremad, niihästi paganad kui kristlased, enda ette. Ta püüab neid joogi, toidu ja kingituste jagamisega leebeks teha, väites, et ta on tulnud nende kutsel ja pärinud oma eelkäija ametijärje. Esialgu võtavad nad ta lahkesti vastu, kuid Holmi kalmistu pühitsemise ajal vaieldes tahavad ühed teda kirikus ära põletada, teised maha lüüa, kolmandad uputada. Nad heitsid talle ette, et ta olevat vaesuse pärast nende juurde tulnud.

(3) Märganud sellist algust, läheb ta salaja laevade juurde, pöördub tagasi Ojamaale, suundub sealt edasi Saksimaale ja kaebab niihästi isand paavstile kui peapiiskopile ja kõigile ristiusulistele Liivimaa kiriku lagunemist. Seepeale tõotab isand paavst pattude andestust kõigile, kes võtavad vastu ristimärgi ja haaravad sõjariistad truudusemurdjate liivlaste vastu, ja saadab sellesinasele piiskopile Bertoldile selle kohta kirja, nagu ta oli saatnud ka ta eelkäijale.

(4) Niisiis, olles kogunud mehi, tuleb piiskop sõjaväega Liivimaale ja jõuab Holmi linnuse juurde, mis asetseb aga keset jõge. Ta saadab saadiku üle vee ja küsib, kas nad otsustavad usu vastu võtta ja pärast vastuvõtmist seda pidada. Nad hüüavad valjusti, et nad ei taha usku tunnistada ega seda pidada, Piiskop aga ei saanud neile kahju teha, sest ta oli mõtlematult laevad tahapoole jätnud. Seepärast pöördub ta sõjaväega Riia kohale tagasi ja peab omadega nõu, mis ette võtta.

(5) Vahepeal kogunevad ta vastu kõik liivlased ja võtavad Riia mäe taga koha sisse võitluseks valmis. Siiski saadavad nad piiskopi juurde saadiku, pärides põhjust, miks ta sõjaväe kohale

tõi. Piiskop vastab, et põhjus on, et nad on just nagu koerad okse kallale, ühtelugu usust paganausku tagasi pöördunud. Liivlased ütlevad siis: ”Selle põhjuse tõrjume me endilt tagasi. Sina lase vaid sõjavägi laiali ja pöördu omadega rahus tagasi oma piiskopkonda; neid, kes on usu vastu võtnud, sunni seda pidama, teisi meelita seda vastu võtma sõnadega, mitte piitsahoopidega.” Piiskop nõuab neilt julgeolekuks nende poegi pantvangideks, kuid nad keelduvad üldse neid andmast. Ometi, et väge juurde koguda, annavad nad ja võtavad vastu lühikese vaherahu ja saadavad kombe kohaselt vastastikku odad rahu kinnituseks. Selle rahu ajal tapsid nad palju sakslasi, kes olid hobusemoona otsimas. Seda nähes saatis isand piiskop neile oda tagasi ja ütles rahu üles.

(6) PIISKOP BERTOLDI LAHINGUST JA TEMA TAPMISEST. Liivlased karjuvad ja käratsevad paganlikul kombel. Vastaspoolel relvastab sakside rivi end lahinguks; nad sööstavad äkki paganate kallale. Liivlased põgenevad. Piiskopi kannab ta väle hobune, keda ta viletsasti tagasi hoidis, põgenejate keskele. Kaks haaravad temast kinni, kolmas, nimega Ymaut, pistab ta seljatagant odaga läbi, teised rebivad ta liigehaaval lõhki. Liivlased, kartes, et sõjavägi neid jälitab, põgenevad ülepeakaela nähes ühe tapetud sakslase sõjakiivrit, mille selle tapja liivlane oli endale pähe pannud. Sõjavägi läheb muidugi oma peamehe kaotuse tõttu ärevaks ja nad laastavad ratsa ja laevadelt tule ja mõõgaga liivlaste vilju.

(7) HOLMLASTE JA ÜKSKÜLALASTE RISTIMISEST. Seda nähes uuendavad liivlased rahu, et suuremaid kahjusid ära hoida, ja kutsuvad vaimulikke endi juurde; esimesel päeval Holmis ristiti umbes viiskümmend, järgmisel päeval Ükskülas pöörati ristiusku umbes sada. Nad võtavad preestrid linnustesse ja määravad iga preestri ülalpidamiseks mõõdu vilja igalt adralt. Seda nähes rahuneb sõjavägi ja hakkab valmistuma tagasiminekuks.

(8) Kui siis liivlased olid kaotanud oma karjase, saadavad nad vaimulike ja vendade nõuandel saadikud Saksamaale uue järglase pärast. Ja nii pöördub sakside salk, kergeusklikult ebakindlale rahule lootes, koju tagasi. Jäävad kohale vaimulikud, jääb üks kaupmeeste laev. Juba oli tuul purjed eemale puhunud ja ennäe! truudusemurdjad liivlased, välja tulnud oma harjunud saunadest, valavad end üle Väina jõe veega, lausudes: ”Siin kõrvaldame me nüüd jõeveega ristimisvee koos ristiusu endaga, rapsime maha vastuvõetud usu. ja saadame ta lahkuvatele saksidele järele.” Need, kes lahkusid, olid aga ühe puu oksale sisse lõiganud just nagu inimese pea, mida liivlased peavad sakside jumalaks ja usuvad, et sellest tuleb neile üleujutus ja taud; keetnud kombe kohaselt mõdu, joovad nad seda ja, pidanud nõu, võtavad pea puult maha, seovad puid kokku, panevad pea nende peale, ja saadavad selle nagu sakside jumala koos kristlaste usuga merd mööda Ojamaale lahkujaile järele.

(9) Kui kuu oli möödunud, murravad nad rahu, võtavad vennad kinni ja kohtlevad neid halvasti, tungivad nende vara kallale ja võtavad selle varga kombel ja vägivaldselt ära. Et nad ka hobused ära viisid, jäävad põllud harimata. Sellest kannatas kirik ligi 200 marka kahju. Seepärast põgeneb vaimulikkond Ükskülast Holmi ega tea, mis saatuse hooleks end jätta või kuhu minna.

(10) Järgmise paastu ajal kogunevad kõik liivlased ja otsustavad, et kes iganes vaimulikest jääb maale pärast lihavõtteid, see jääb peast ilma. Siis suunduvad vaimulikud niihästi surmahirmust aetuina kui ka karjuse otsimise otstarbel Saksimaale. Ka otsustasid liivlased surmata kaupmehed, kes olid paigale jäänud. Kuid kaupmehed säästsid oma elu, andes kingitusi vanemaile.

III

KOLMAS RAAMAT. PIISKOP ALBERTIST

(1) Issanda aastal 1198 pühitsetakse auväärne Albert, Breemeni toomhärra, piiskopiks,

(2) Järgmisel suvel pärast ametissepühitsemist läheb ta Ojamaale ja tähistab seal umbes viissada meest ristimärgiga Liivimaale minekuks. Sealt läks ta Taani kaudu edasi ja sai kuningas Knudilt, hertsog Valdemarilt ja peapiiskop Absalonilt kinke. Tagasi pöördunud Saksamaale, tähistab ta ristimärgiga issanda sünnipäeval paljusid Magdeburgis. Seal kroonitakse kuningas Philipp koos abikaasaga. Ka küsitakse sellesama kuninga palge ees otsust, kas Liivimaale ristiretkele läinute vara seatakse paavsti kaitse alla, nagu neil, kes Jeruusalemma lähevad. Ja vastati, et see on antud paavsti kaitse alla, kes võrdsustas Liivimaa palveränaku, määrates selle jaoks samuti täieliku pattude andestuse, Jeruusalemma teekonnaga.

IV

(1) PIISKOP ALBERTI AMETISSEPÜHITSEMISE TEINE AASTA. Oma piiskopiameti teisel aastal suundub ta koos Dortmundi krahvi Conradiga ja Harbertiga Iburgist ning paljude ristisõdijatega Liivimaale, kusjuures tal on kaasas 23 laeva.

(2) Väinasse sisse sõitnud, annab ta enda ja kõik oma kaaslased jumala hooleks, läheb Holmi linnuse juurde ja sealt edasi liikudes kavatseb minna Ükskülasse. Kuid liivlased tungivad ülespoole sõidul neile kallale, haavavad mõningaid ja tapavad koos teistega preester Nicolause. Siiski jõuavad piiskop ja ta kaaslased, kuigi läbi häda, Ükskülasse. Seal esimese piiskopi ajast viibinud vennad ja teised võtavad nad rõõmuga vastu. Sinna kogunenud liivlased teevad sakslastega kolmeks päevaks rahu, kuid salakavalalt, et nimelt vahepeal oma sõjavägi kokku koguda.

(3) Kui rahu oli sõlmitud, sõidab piiskop alla Holmi ja, kindel olles rahule, saadab käskjalad Daugavgrīvasse laevade juurde oma aujärje, piiskopiinsiigniate ja muu tarviliku järele. Kui need olid kaasa võtnud, mida nad tahtsid, pöörduvad nad, just nagu oleks rahust täielik julgeolek, tagasi sama teed, mida nad olid alla sõitnud. Sellel teel ülalpool Rumbulat tungivad liivlased rahu murdes neile ägedasti kallale ja üks laev taandub ja pääseb minema, teise nad võtavad kinni, tapavad peaaegu kõik, kes seal on, tulevad siis Holmi alla ja piiravad piiskopi ning ta mehed sisse. Kui nüüd sissepiiratuil polnud moona endi ega hobuste jaoks ja nad olid üsna suures kitsikuses, leidsid nad lõpuks maad kaevates mitmes urkes rohkesti vilja ja toiduaineid. Vahepeal tulevad friisid üheainsa laevaga, süütavad põlema liivlaste viljad ja teevad neile selle ja muu poolest nii palju kahju, kui suudavad. Seda nähes ja suuremat ohtu kartes, uuendavad ja kinnitavad liivlased rahu ja lähevad piiskopiga ja teiste sakslastega Riia kohale, kus Asso ja paljud teised võtavad vastu ristimisearmu.

(4) ESIMESTEST LIIVLASTELT SAADUD PANTVANGIDEST. Siiski ei usalda piiskop liivlaste truudusetuse tõttu nende rahu, mida nad juba mitu korda olid murdnud, ja nõuab pantvange Annolt ja Caupolt ja maavanemailt. Sakslaste poolt joomapeole kutsutuina tulid nad kõik ühekorraga kokku ja pandi ühte majja kinni. Aga need, kes olid paremad Väinal ja Turaidas, kartes, et neid ei saadetaks üle mere Saksamaale, esitavad isand piiskopile oma pojad,

umbes kolmkümmend. Ta võtab nad rõõmuga vastu, annab maa issanda hooleks ja läheb Saksamaale.

(5) Enne piiskopi lahkumist näitavad liivlased talle linna koha kätte, mida nad ka Riiaks kutsuvad, kas Riia järve järgi või seetõttu, et ta on nagu niisutatud, kuna tal on alumine ja ülemine niisutus. Alumine on niisutus seepärast, et ta on veesoonte ja karjamaade tõttu vesine, või sellepärast, et seal jagatakse patustele täielikku pattude andestust ja seeläbi järelikult ülemist niisutust, mis on taevariik, või et Riia on kastetud uue usuga ja et selle läbi kastetakse ümbruskonna rahvaid pühast ristimise lättest.

(6) Tundes aga liivlaste õelust ja nähes, et ta ilma ristisõdijate abita ei suuda selle rahva seas edu saavutada, saadab piiskop vend Theoderici Turaidast Rooma ristisõjakäigu kirja saama. See kandis talle ülesandeks tehtud asja ette pühimale paavstile Innocentiusele ja sai temalt ülalnimetatud ja armulikult kätteulatatud kirja.

(7) ZEMGALE SADAMA KEELU ALLA PANEKUST. Tema palvel ja pealekäimisel keelab seesama kõrgeauline Rooma aujärje ülemkarjane rangelt kõigile kauplemise otstarbel Zemgalesse sõitjaile nende sadama kasutamise kirikuvande ähvardusel. Kaupmehed ise kiidavad hiljem selle heaks ja panevad ühise otsusega selle sadama keelu alla, nii et kes edaspidi kauplemise otstarbel söandaks sellesse sisse sõita, jääb ilma nii varast kui elust. Seepärast, kui hiljem, kaks aastat pärast linna ehitamist, mõned tahavad nende kokkulepet murda, paluvad esialgu kõik kaupmehed neid tungivalt mitte Zemgalesse minna. Kuid need ei hooli paavsti käsust ning peavad tühiseks kaupmeeste ühist otsust ja sõidavad oma laevaga Väinat mööda alla. Nende südikust nähes ajavad teised teiste laevadega järele ja tungivad neile kallale. Lõpuks, võtnud kinni kaks meest, nimelt tüürimehe ja kippari, ning saatnud julmalt surma, sunnivad nad teisi tagasi pöörduma.

V

(1) KOLMANDAST AASTAST. Kolmandal aastal pärast oma ametissepühitsemist pöördub piiskop koos ristisõdijatega, keda ta oli suutnud saada, Liivimaale tagasi, jätnud pantvangid Saksamaale. Ja samal suvel ehitatakse Riia linn avarale väljale, mille kõrval võis olla laevasadam. Sel ajal võttis piiskop enda juurde suursuguse mehe Danieli ja Conradi Meiendorfist ja läänistas neile kaks linnust – Lielvārde ja Ükskūla.

(2) Vahepeal saadavad kuralased, kui nad olid kuulnud piiskopi päralejõudmisest ja linna rajamisest, saadikud linna, mitte sõjahirmust, vaid Kristuse kutsel rahu tegema. Kristlased on nõus ja nad kinnitavad selle rahu vere valamisega, nagu on paganate komme.

(3) Ka leedulased tulevad samal aastal, nagu jumal korraldas, Riiga ja paluvad rahu ning astuvad, niipea kui rahu tehtud, kristlastega sõprusliitu. Hiljem, järgneval talvel, laskuvad nad suure sõjaväegá Väinat mööda alla ning suunduvad Zemgale poole. Kuid enne maale jõudmist kuulevad nad, et Polotski kuningas tungib sõjaväega Leedumaale sisse, seepärast jätavad nad semgalid rahule ja pöörduvad kiiresti tagasi. Ja nad leiavad kärestikutõusengul Rumbula juures kaks piiskopi kalurit, lähevad nagu kiskjad hundid märatsedes neile kallale ja võtavad neilt rõivad, mis neil seljas olid. Seejärel põgenevad kalurid alasti Riiga ja kaebavad neile osaks saanud ülekohtu üle. Ristisõdijad aga, ära nähes, et asi tõesti nii on, võtavad mõned veel Riias viibinud leedulased kinni ja hoiavad neid nii kaua ahelais, kuni kalureile äravõetu tagastatakse.

VI

(1) NELJANDAST AASTAST. Neljandal aastal pärast oma ametissepühitsemist usaldab piiskop linna väheste ristisõdijate hooleks, kes asetuvad müürina issanda koja ette, ja reisib teiste ristisõdijatega Saksamaale.

(2) Pärast ta lahkumist tuli ta vend Engelbert, munk, Neumünsterist väljakutsutuna esimeste kodanikega Riiga ja hakkas selle abiga, kes evangeeliumi kuulutajaile sõna annab, Kristuse nime levitama paganate seas koos vend Theodericiga Turaidast ja Alabrandiga ja teiste Liivimaal mungatõotuse järgi elavate vendadega.

(3) ESIMESEST KONVENDIST JA NENDE PRAOSTIST. Ei möödunud kaua aega, kui õndsa neitsi Maarja konvendi vennad Riias, tema elu ja ordut heaks kiites, valisid ta praostiks, sest samasse ordusse kuuluvast Segebergi kloostrist oli valitud hea mälestuse jätnud Meynard, esimene liivlaste piiskop, kes, tahes neid enda sarnaseks teha, oli esimesena asutanud nende konvendi Ükskülа kihelkonnas. Aga selle regulaarvaimulike konvendi ja piiskopi asukoha tõi piiskop Albert hiljem, kolmandal aastal pärast oma ametissepühitsemist, Ükskülast üle Riiga ja pühendas piiskopliku toomkirikut koos kogu Liivimaaga õndsaima jumalaema Maarja auks. Ta ehitas ka Väina suus tsistertslasmunkade kloostri, mille ta nimetas Daugavgrīva kloostriks või Püha Nikolause Mäeks. Selle kloostri abtiks pühitses ta oma evangeeliumi-kaastöölise vend Theoderici Turaidast.

(4) SÕJATEENISTUSE VENDADE SISSESEADMISEST. Samal ajal, ette nähes liivlaste äraandlikkust ja kartes, et paganate hulgale ei suudeta vastu panna, seadis seesinane vend Theoderic sisse mingid Kristuse sõjateenistuse vennad, selleks et suurendada usklike arvu ja hoida alles kirikut paganate seas; neile andis isand paavst Innocentius templirüütlite ordureeglid ja märgi rõivastusel kandmiseks, nimelt mõõga ja risti, ja pani nad oma piiskopi sõnakuulmise alla.

(5) ESIMESEST SEMGALITEGA SÕLMITUD RAHUST. Seejärel põletasid semgalid, kellel polnud liivlastega rahu, Holmi kiriku ühes kogu külaga maha, ründasid kaua linnust ja lahkusid, suutmata seda vallutada. Aga jumal, kes tahtis uut ristiusu istandikku laiendada ja talle kõikjal rahu kindlustada, saadab pärast seda sõjakäiku semgaleid endid Riiga rahu tegema ja teeb sel viisil, pärast seda kui rahu paganate kombe järgi oli kinnitatud, sõpradeks need, kes varem olid olnud sakslaste ja liivlaste vaenlased.

VII

(1) VIIENDAST AASTAST. Oma piiskopiameti viiendal aastal toob piiskop Saksamaalt tagasi tulles endaga kaasa suursugused mehed Arnoldi Meiendorfist, Bernardi Seehausenist, oma venna Theoderici koos väga paljude auväärsete meeste ja rüütlitega. Mitte kartes koos nendega jumala pärast head ja kurja tunda saada, usaldas ta enda lainetava mere hoolde ja kohtas, Taani kuningriigi Listerby maakonnas maale minnes, paganlikke eestlasi Saaremaalt 16 laevaga, kes äsja olid kiriku maha põletanud, inimesi tapnud, mõned vangi võtnud ja maad rüüstanud, kelli ja kirikuriistu ära viinud, nagu niihästi paganlikud eestlased kui kuralased seni olid harjunud Taani ja Rootsi kuningriigis tegema. Ristisõdijad haarasid sõjariistad, tahes kristlastele tehtud kahju eest kätte maksta, kuid paganad, saades teada, et nad on teel Liivimaale, valetasid suure hirmuga, et neil olevat riialastega sõlmitud rahu. Et kristlased neid uskusid, siis pääsesid nad

seekord nende käest, kuid nende pettus ei toonud neile mingit kasu, nad langesid hiljem sellessesamasse silmusesse, mis neile oli valmis pandud.

(2) RISTISÕDIJATE KOKKUPÕRKEST EESTLASTEGA MEREL Kui ristisõdijad jumala juhtimisel tervelt ja puutumatult Visbysse jõuavad, võetakse nad kodanike ja seal viibivate võõraste poolt rõõmuga vastu. Mõne päeva pärast tulevad eestlased kogu oma röövsaagiga. Nähes neid purjetamas, süüdistavad ristisõitjad kodanikke ja kaupmehi, et need lasevad kristlase nime vaenlasi rahus oma sadamast läbi sõita. Et need põiklevad ja pigem tahavad rõõmu tunda nendega peetava rahu julgeolekust, lähevad ristisõdijad oma piiskopi juurde ja nõuavad luba nendega võidelda. Niisiis piiskop, mõistes nende kavatsust, püüab neid ettevõttest tagasi hoida, niihästi sellepärast, et nad võivad võitluses vaenlastega ohtu sattuda, kui ka sellepärast, et paganate hulgas asuv kirik, kes ootab nende päralejõudmist, ei suudaks nende kaotust tasa teha. Nemad aga käivad peale, olgu aeg sobiv või mitte, ei kahtle jumala halastuses ega taha oma meelt kavatsusest kõrvale pöörata; nad väidavad, et pole mingit vahet paganlike eestlaste ja liivlaste vahel, ja paluvad, et ta nende palved kuulda võtaks ja suvatseks selle neile nende pattude pärast peale panna. Nende visadust nähes arvab piiskop, et on kasulikum kuulekalt lahingusse minna, sest kuulekus on parem kui ohver, ja nende soovile vastu tulles kohustab neid pattude andestuseks paganatega lahingus mehiselt võitlema, nagu nad olid palunud. Siis tõttavad ristisõdijad Kristuse nime eest julgesti võitlema ja, olles vägevasti varustatud oma sõjariistadega, seavad kiiresti korda laevad, millega nad kavatsesid minna. Kui eestlased vastaspoolel seda märkavad, nihutavad nad kaheksa röövilaeva mõnevõrra teistest eemale, arvates, et nad suudavad pealetulevad ristisõdijad vahekohas kinni suruda ja sel kombel nende vastu valmispandud laevad ära võtta. Nii sööstavad sakslased ägedalt neile peale, tungivad kahe röövilaeva pardale eestlastele kallale, kus tapeti kuuskümmend meest; kelladega, preestrirüüdega ja vangivõetud kristlastega lastitud laevad viiakse Visby linna. Kolmandale röövilaevale hüppab keegi suure jõuga sakslane, hoiab mõlema käega paljast mõõka ja, jagades hoope siia ja sinna, sirutab üksinda maha kakskümmend kaks vaenlaste hulgast. Kui ta selles tapluses end üle jõu pingutas, heiskavad kaheksa meest, kes veel olid üle jäänud, purje, ja nii, tuule paisutades purje, viiakse see mees vangina ära ja tapetakse, kui laevad hiljem olid kokku kogunenud ja see laev põletatakse ära meeste vähesuse tõttu. Kui siis see nõnda kiiduväärselt oli korda saadetud, tänavad kõik ristisõdijad kõigevägevamat jumalat neile osaks saanud võidu eest ja piiskop saatis inimesed koos varaga, mille paganad olid taanlastelt röövinud, Lundi peapiiskopile, auväärsele isand Andreasele, tagasi.

Nüüd ei tahtnud ristisõdijad kauem Vishya viibida, nad jätkavad alustatud teekonda ja jõuavad Riiga pärale. Nende saabumise üle on kodanikud ja teised Riias viibijad väga rõõmsad, tulevad välja neile vastu ja võtavad reliikviatega austavalt piiskopi ja kogu ta kaaskonna vastu.

(3) CAUPO TEEKONNAST KOOS VEND THEODERICIGA KÕRGEIMA KIRIKUPEA JUURDE. Seejärel läheb vend Theoderic Saksamaale koos ristisõdijatega, kes selle aasta kestel olid Liivimaal oma ristimärgi all jumala eest sõdinud, ja võtab endaga kaasa ühe liivlase, nimega Caupo, kes oli Turaida liiviastel nagu kuningas ja vanem, ja viis ta, rännanud läbi suure osa Saksamaast, lõpuks Rooma ja esitleb apostlilikule isale. Apostlilik isa võtab ta väga lahkesti vastu, suudleb teda, pärib temalt palju Liivimaa läheduses asuvate rahvaste olukorra kohta ja kiidab väga jumalat liivi rahva pööramise eest. Pärast mõne päeva möödumist annab seesama auväärne paavst Innocentius ülalnimetatud Caupole üle oma kingitused, nimelt sada kuldraha, ja kuna ta tahab Saksamaale tagasi pöörduda, jätab paavst suure armastusega temaga

hüvasti, õnnistab teda ja saadab Liivimaa piiskopile vend Theoderici kaudu õndsa paavst Gregoriuse käega kirjutatud pühakirja.

(4) POLOTSKI KUNINGA SÕJARETKEST ÜKSKÜLASSE, Selsamal suvel tungib Polotski kuningas sõjaväega ootamatult Liivimaale ja ründab Üksküla linnust. Liivlased kui relvustamata mehed ei söandanud talle vastu hakata ja lubavad talle raha anda. Kuningas võtab selle vastu ja loobub piiramisest. Nüüd aga hõivavad mõned sakslased, keda piiskop oli vahepeal ambude ja sõjariistadega välja saatnud, Holmi linnuse, ja kui kuningas tuleb ja tahab seda linnust vallutada, haavavad nad palju hobuseid ja sunnivad venelased põgenema, kes ei julgenud noolte pärast Väinast üle tulla.

(5) PREESTRITE VANGIVÕTMISEST JA KARJA RÖÖVIMISEST KUNINGAS WISCEWALDE POOLT KOOS LEEDULASTEGA. Jersika kuningas aga ilmub koos leedulastega Riia alla, röövib kodanike karja karjamaalt, võtab vangi kaks preestrit, Johannese Vechtast ja Voichardi Harpstedtist, kes Vana Mäe juures koos ristisõdijatega metsa maha võttis, ja tapab Theoderic Brudegume, kes teda koos kodanikega jälitas,

(6) PREESTRI KIRSTU PIKENEMISEST JUMALA ABIGA. Selsamal ajal kannab üks munk, nimega Sifrid, preestriametis väga vagalt hoolt temale usaldatud hingede eest Holmi kihelkonnas ja, püsides jumala teenistuses päeval ja öösel, õpetab liivlasi oma hea eluviisi eeskujuga. Lõpuks pärast pikka tööd annab jumal talle õndsa elulõpu ja ta sureb. Vastristitute salk kannab ta sureliku keha usklike kombe kohaselt kiriku juurde ja saadab teda pisarsilmi. Nad teevad talle nagu lapsed armsale isale heast puust kirstu, leiavad aga, et üks kaane jaoks lõigatud laud on terve jala võrra liiga lühike. Sellest hämmeldunud, otsisid nad kaua puud, millega võiks pikemaks jätkata, leidsid lõpuks, püüavad seda ülalnimetatud lauale külge sobitades naeltega kinnitada, kuid seda enne kirstule asetades ja hoolikalt silmitsedes näevad nad, et see oli pikendatud mitte inimlikul, vaid jumalikul viisil ja sobis kirtsule väga hästi nende soovi kohaselt. Sellest rõõmsaks saanud, heidavad koguduse liikmed tarbetult nende poolt lõigatud puu kõrvale ja, matnud oma karjase usklike kombel, kiidavad jumalat, kes oma pühakute juures teeb selliseid imetegusid.

VIII

(1) TEMA PIISKOPIAMETI KUUENDAST AASTAST. Kuuendal aastal rändab piiskop jälle Saksamaale ristisõdijaid koguma, kartes, et linn, mis oli veel väike ja nõrk, võib usklike vähese arvu tõttu sattuda paganate salakavala kallaletungi ohtu. Ja tehes hoolega tema peale pandud paganate pööramise tööd, näeb ta iga aasta niihästi Saksamaale kui ka sealt tagasi reisimisega korduvat ja peaaegu talumatut vaeva.

LAHINGUST LEEDULASTEGA JA KARJA TAGASISAAMISEST. Pärast tema lahkumist tulevad leedulased, kes ei kannata kristlaste nime, koos veel paganlike liivlastega Aizkrauklest ja Lielvārdest, umbes kolmsada meest, allajõge Riia alla ja püüavad juba teist korda tema karja, mis karjamaadel kinni püütud, ära viia. Et nüüd Riias on seni veel vähe mehi ja need kardavad naabruses olevate metsade tõttu kõikjal varitsemist, ei julge nad kõik korraga linnast väljuda, vaid umbes kakskümmend vaprat meest linnast jälitavad vaenlasi, otsivad karja üles ja, hüüdnud endale appi kõigevägevamat jumalat, kuna linnast tuleb rüütleid juurde, astuvad Vana Mäe juures paganatega võitlusse ja lahingu ägenedes võitlevad nii kaua, kuni väsinuna lähevad teineteisest lahku. Mõned liivlased sõitsid ka laevaga Väinat mööda alla, et rahva äraolekul

teiselt poolt linna sisse tungida, kuid issand kaitses omasid, mõned astuvad neile linnast nooltega vastu ja nii aetakse nad põgenema. Kui see nõnda oli toimunud, lahkuvad leedulased koos liivlastega, saades endile kõigest kolm kodanike hobust, ja sakslased, kiites ühel meelel jumalat inimeste hoidmise ja karja tagasisaamise eest, pöörduvad rõõmsalt linna tagasi.

(2) MÕNEDE RISTISÕDIJATE TAGASIPÖÖRDUMISEST SAKSAMAALE JA MITMESUGUSTEST HÄDADEST. Seejärel, talve tulekul, tahtsid mõned rüütlid, nimelt Arnold Meiendorfist, Bernard Seehausenist ja mõningad teised, kes, võtnud uuesti risti, olid juba teist korda siia jäänud, Saksamaale tagasi minna. Teinud teekonnaks vajalikud ettevalmistused, toovad nad oma laeva enne õndsa neitsi Maarja sünnipäeva välja, ja kui nad on Väinale välja sõitmas, teeb jumal nii, et nad kohtavad sadama ees teisi ristisõdijaid kolmel laeval. Neil laevadel rõõmustavad Roomast tagasitulevad vend Theoderic ja Caupo kurbusesse jäänud riialasi oma päralejõudmisega. Kuid mida enam kasvab kristlaste rõõm, seda enam tunneb valu ja hämmeldust paganate hulk.

(3) Ülalmainitud rüütlid nimelt koos oma kaaslastega vaevlevad kaua merevoogudel ja saabuvad lõpuks Eestimaa kanti. Tahtes neilt vara ja elu võtta, ründavad eestlased neid kümne röövilaeva ja kaheteistkümne muu laevaga. Kuid jumal hoidis omasid ja nad ei saanud vaenlase käest mingit kahju ega häda kannatada, vaid hoopis kristlased purustasid ühe röövilaeva, mõned paganatest tapetakse, mõned upuvad armetult meres. Haarates ühest teisest röövilaevast raudkonksuga kinni, püüavad nad selle endi juurde tõmmata, kuid paganad tahavad pigem meres hädaohtu jääda kui langeda kristlaste käe läbi, hüppavad ükshaaval laevast välja ja sellal, kui need surmaohus otsa saavad, taanduvad teised laevad ning pääsevad minema. Sest kuigi kõigevägevam jumal ei lakka oma äravalituid proovimast nagu kulda tules, saates neid mitmesugustesse kimbatustesse, ei jäta ta neid siiski kunagi täiesti maha, vaid aitab nad välja kõigist hädadest ja ajab nende vaenlastele suurema hirmu peale. Sealt sõitsid nad edasi ja olid palju päevi ülirohketes vaevades, eriti näljas, janus ja külmas. Ehkki neil oli väga vähe toidumoona, võtavad nad enda juurde viiskümmend merehädalist kristlast, kes kaldal seisavad, ja, halastades nende peale, söövad nendega koos oma toidu ära. Ja kui ei jäänud muud üle, kui nälga surra, ennäe, kuidas neid külastas see, kes ilmub ülalt; sest tuli suur kaupmeeste laev, mis kosutas näljaseid niihästi annetades kui ka müües neile toitu, ja nad said söönuks. Edasi sõites satuvad nad aga senistest suurimasse ohtu. Sest torm ajas neid väga kardetavaile karidele, mille vahelt läbi ja millest välja nad pääsevad suure hirmu ning raskusega, jõuavad päev enne andresepäeva Visby sadamasse ning, varustanud end toiduainetega, purjetavad sealt edasi ja lähenevad Taani piiridele. Et nad aga tohutu suure jää tõttu ei suutnud laeva randa viia, jätavad nad selle jäässe ja lähevad oma kraami kaasa võttes Taani kaudu Saksamaale.

IX

(1) VÕITLUSEST LEEDULASTEGA ROPAŽIS. Seitsmendal aastal paastuaja paiku, mil need rahvad tavatsevad enamasti oma sõjaretki ette võtta, panevad leedulased ligi kaks tuhat ratsameest liikvele eestlaste vastu sõjaretkele. Ja kui nad piki Väinat allapoole sõidavad ja linnast mööda on minemas, pöörab üks neist, nimega Suelgate, rikas ja ülivägev mees, koos oma kaaslastega kõrvale linna poole. Teiste meeste hulgast, kes temale linnast rahuga välja vastu läksid, pakub üks kodanikest, nimega Martin, mesijooki juua. Selle tühjaks joonud, läheb ta eesminevale sõjaväele järele ja ütleb oma kaaslastele nõnda: ”Kas te nägite, kuidas meile mõdu pakkuvate sakslaste käed värisesid? Nad olid meie tulekust lendava kuulduse kaudu

teada saanud ja seetõttu hirmust vapustatuina ei lakka nad siiamaani värisemast. Praegu me niisiis lükkame linna enda hävitamise edasi. Kuid kui me need maakohad, kuhu me suundume, oleme ära võitnud, siis pärast inimeste kinnivõtmist ja tapmist teeme nende küla maatasa. Sest vaevalt jätkub selle linna tolmust meie rahvapeotäieks."

(2) Nüüd siis mõni päev hiljem tuleb üks suursugune Zemgalest, nimega Viesthard, kuuldes leedulaste sõjaretkest, kiiruga Riiga ja sakslasi hoiatades, ütleb, et vaenlased, kes rahulikult nende maalt läbi lähevad, võibolla tulevikus, kui nad on paikkonna asendit tundma õppinud, hävitavad linna koos selle elanikega. Et nad oma vähese arvu tõttu enne piiskopi tagasitulekut ei tahtnud võitlust pidada, siis õhutab seesama Vesthard kui sõjakas mees neid taplusele, lubades tuua neile abiks võimalikult rohkem semgaleid, palub anda talle vähemalt mõned sõjas õppinud mehed, kes oskavad sõjaväge juhtida ja lahinguks valmis seada. Kuuldes tema meelekindlust ütlevad sakslased, et nad on valmis ta palvet täitma, ent ainult siis, kui ta nõustub andma neile igast Zemgale linnusest ühe pantvangi, kelle nad välja valivad. Sellise vastusega sai ta väga rõõmsaks, pöördub rõõmuga omade juurde tagasi ja, võtnud endaga kaasa nimepidi nõutud pantvangid, kogub küllaldase sõjaväe. Kui ta selle kohale tõi, antakse pantvangid sakslaste kätte üle, ja et nad niiviisi olid end näidanud küllalt ustavaina, saavutavad nad nende abi ja ühtlasi sõpruse. Sest piiskopi kodakondsed koos Kristuse sõjateenistuse vendadega ja rüütel Conrad Ükskülast ühes väheste teistega, kes võisid ära olla, lähevad välja sõjaväe juurde ja ootavad koos semgalitega kõrgendikul leedulaste tagasitulekut.

(3) Vahepeal saadetakse Turaidasse sobivad käskjalad, kes suudavad vaenlaste tee hoolsasti välja uurida ja teatada. Ülalnimetatud semgalite juht kogub üksikutes majades Riias toiduaineid ja toimetab need sõjaväele, kes oli kaugelt tulnud. Leedulased aga naasevad arvutu hulga vangidega ning ütlemata suure kariloomade- ja hobustesaagiga ja pärast Liivimaale jõudmist liiguvad nad aegamööda külast külasse, pööravad lõpuks Caupo linnuse poole ja, usaldades rahu liivlastega, puhkavad nende juures öösel. Kuid sakslaste ja semgalite saadikud olid nende tagasituleku hoolikalt välja selgitanud ja teatavad sellest oma sõjaväele; teisel päeval järgnevad eelmistele teised käskjalad, kes tõendavad, et leedulased tahavad otseteid mööda Ropaži kaudu tagasi minna Ükskülasse. Neid kuuldusi kuuldes rõõmutseb kogu maleva ja üksteise võidu valmistab end igamees lahinguks. Leedulased tulevad siis kogu saagi ja vangidega, keda arvu poolest oli üle tuhande, jagavad oma sõjaväe kahte ossa, paigutavad vangid keskele ja sammuvad liiga sügava lume tõttu ainult ühte ainsat teed mööda ükshaaval, kuid niipea kui esimesed neist avastavad eesläinute jäljed, jäävad nad, kartes lõksu sattumist, seisma, ja sel viisil, kui viimased koos vangidega olid jõudnud esimestele järele, kogunevad nad üheks kiiluks. Kui semgalid nende suurt hulka näevad, püüavad paljud neist, hirmust võdisedes, julgemata võitlusse astuda, ära minna kindlamatesse kohtadesse. Seda märgates pöörduvad mõned sakslased rüütel Conradi poole ja paluvad tungivalt, et nad esmajoones võiksid Kristuse vaenlastega lahingut alustada, väites, et on parem auga Kristuse eest surma minna kui oma rahva häbiks autul viisil põgenema pista. Tema, olles rüütlikombe kohaselt nii ise kui ka hobune hästi soomusrüüga kaetud, tungib ühes väheste kohalolevate sakslastega leedulastele kallale. Kuid need, kohkudes nonde sõjariistade särast, kuna ka jumal sisendas neile hirmu, pööravad nende eest igast küljest kõrvale. Kui nüüd semgalite juht näeb leedulasi tänu jumala halastusele nii heidutatuina, ergutab ta omi mehiselt nendega lahingusse astuma ja et nii sõjavägi oli ühte kogunenud, pillutatakse leedulased kõikjal teed mööda nagu lambad laiali ja umbes tuhat kakssada nendest hävitatakse mõõgatera läbi.

(4) LEEDULASTE PÕGENEMISEST JA SUELGATE SURMAST. Üks piiskopi perest aga, Theoderic Schilling, leiab Suellegate, kes oli öelnud, et ta hävitab jumala linna, ja kui ta näeb teda sõiduriistas istuvat, pistab tema küljed odaga läbi. Mõned semgalid, nähes teda tõmblevat, lõikavad ta pea ära, panevad selle oma sõiduriistadele, mis nad olid üksnes leedulaste päid täis laadinud, ja viivad Zemgalesse. Ka paljud vangivõetud eestlastest jätsid oma elu mõõga läbi, sest nad olid kogu aja Kristuse nime kummardajate vastu vaenulikud olnud, ja nii saavad kristlased koos nendega liitunud paganlike semgalitega täieliku võidu mõlema rahva, nimelt leedulaste ja eestlaste üle. Nõnda siis pöörduvad sakslased ühes semgalitega pärast leedulaste ja eestlaste tapmist mõlema rahva sõjasaagi juurde tagasi ja saavad tohutu saagi, niihästi hobuseid ja kariloomi, niihästi riideid kui ka sõjariistu, ise aga jumala armu läbi hoitud, lähevad kõik tervetena ning puutumatuina ja jumalat kiites koju.

(5) Keegi preester, nimega Johannes, keda sel ajal Leedumaal vangis peeti, jutustas, et viiskümmend naist võtsid oma meeste surma pärast endilt poomise läbi elu, muidugi seepärast, et nad usuvad, et nad peatselt nendega teises elus koos saavad elada.

(6) Kui ta siis mööda Saksamaad oli paljud mehed märkinud ristimärgiga, tuleb lõpuks isand piiskop laevade juurde tagasi, võtnud kaasa oma venna Rothmari Segebergi kloostrist, sest ülivaga apostliliku isa Innocentiuse võimuga oli tal lubatud võtta oma töökaaslaseks mistahes kloostrist ühe vendadest, keda ta tahab. Nõnda siis jõuti selle juhtimisel, kes käsutab tuuli ja merd, Riiga, kus isand piiskop, omade poolt kaua igatsusega oodatud, võeti koos kogu ristisõdijate väega austusega vastu. Selles väesalgas oli väepealik krahv Henric Stumpenhusenist, suursugune mees Cono Isenburgist ja õige palju teisi rüütleid niihästi Vestfaalist kui Saksimaalt ühes muude ristisõdijatega.

(7) Et nüüd piiskop tahtis nii paljude meeste nõu ja abiga issanda viinapuu võsusid paganate seas laiali laotada, siis rajasid nad pärast Väina jõe suuet Daugavgrīvas tsistertalaste mungakloostri, kelle etteotsa piiskop seadis abtiks ülalnimetatud venna Theoderici ja saadab Ükskülа linnusesse Conradi Meiendorfist, kellele ta juba ammu oli andnud selle linnuse benefiitsiks, et tema kaudu teate saanud liivlased ette teaksid piiskoppi tulevat koos mõningate ristisõdijatega ja et nad ta lahkesti nagu pojad isa vastu võtaksid ja koos temaga korraldaksid, et omavahel rahu pidada ja usku edasi levitada.

(8) Kui nüüd liivlased, kes pärast ristimisarmu saamist esimeselt liivlaste ülemkarjaselt Meynardilt ristiusku pilkasid ja sageli ütlesid, et nad selle hävitavad end Väinas pestes, said kuulda, et piiskop tuleb ülespoole, valmistuvad nad koos teistega, kes olid veel paganad, põgenema, kutsuvad hommiku saabumisel ülalnimetatud Conradi endi juurde, kavatsedes salaja teda tappa. Kuid et ettenähtud nool ei taba hästi ja et ta nende salakavalast nõust teadis, tuleb ta, varustanud end oma sõjariistadega, koos oma kaaslastega nende juurde välja ja vastab neile sobivalt iga asja peale, kui nad temaga paljudest asjadest vestlevad. Vahepeal tulevad juurde mõned, kes piiskopi eel liiguvad. Sellest veel enam jahmunud ja põgenema pistnud liivlased usaldavad end paatide armu hooleks ja sõidavad koos oma naiste ja lastega ülesjõge Lielvārde linnuse poole, sellega küllalt selgesti ilmutades, et nad juba varem vastuvõetud ristimisest vähem hoolisid. Kui nüüd ristisõdijad näevad vastristitud liivlasi niivõrd ära eksivat ja otsekui koeri okse juurde tagasi pöörduvat, sest et nad kunagi vastuvõetud usu unustavad, ajavad nad põgenejaid taga, olles süttinud jumala vihast. Kuid niipea kui nad märkavad, et need on ühinenud teiste paganatega Lielvārdest, oma külad maha jätnud ja koos nendega metsade pelgupaikadesse läinud, pistavad nad nende linnale tule otsa ja süütavad selle põlema.

(9) SÕJAKÄIGUST VÄINALE. Kui seejärel ristisõdijad piki Väinat ülespoole liiguvad, siis ennäe, kuulda saanud toimunust, taanduvad liivlased Aizkraukle linnusest metsa ohutumaisse kohtadesse. Kui siis sündis, et nende linnus jumala armu läbi maha põletati, teevad nad sakslastega rahu, olles andnud pantvange, ja lubavad peatselt Riiga tulla ja seal endid ristida lasta. Nii see hiljemini ka sündis.

(10) KUNINGAS WETSEKEGA SÕLMITUD RAHUST. Kui aga Kokneset kuningas Vetseke kuuleb, et ladina ristisõdijad tulid nii tugeva väesalgana ja on tema naabrid, nimelt kolme miili kaugusel, palub ta piiskopilt vaheltsobitaja kaudu turvet ja sõidab nõnda laeval tema juurde alla, ja kui nad siis olid ulatanud parema käe ja teineteist tervitanud, tegi ta sealsamas kindla rahu sakslastega, mis püsis siiski seejärel ainult lühikest aega. Rahu sõlmitud, jättis ta kõigiga hüvasti ja pöördus rõõmuga omade juurde tagasi.

(11) Kui see oli niisiis korda saadetud, ründavad tagasipöörduvaid ristisõdijaid nende teel tihedas padrikus Rembates tee ääres väga ägedasti kahe linna, Lielvārde ja Ükskülа, liivlased. Pääsedes nende rünnakust ilma suure ohuta jõuavad nad Ükskülasse. Vaadates, et see linn, kunagi piiskop Meynardi ehitatud, on väga kindel ja tühi, näis neile, et liivlased, olgugi ristitud, siiski senini mässulised ja uskmatud, pole väärt niisugust kindlust. Ja sellepärast panevad nad Conradi valdama seda benefiitsi ja jätavad talle ristisõdijate hulgast mõned vaprad ning võitlusvalmis mehed. Et nad tahtsid teda ka teraviljaga varustada, võitluse ettevalmistamiseks, lõikavad nad, mõned sirpidega, mõned mõõkadega, liivlaste juba küpse vilja maha. Suutmata aga paganate sagedasi salarünnakuid välja kannatada, niidavad kõik vilja relvastatuina ja kui linn oli otsani täidetud, annab isand piiskop sellest teost rõõmu tundes, sinnajääjad jumala hooleks ja laskub muu ristisõdijate väega Riiga.

(12) SEITSMETEISTKÜMNE MÄRTRISURMAST ÜKSKÜLAST. Varsti pärast seda lähevad Ükskülа linnuse ristisõdijad välja viljamaksu koguma, metsades varitsevad liivlased tapsid nendest seitseteist, kellest nad mõned töid ohvriks oma jumalaile, tappes nad julma piinamisega. Ometi ei summutanud vaenlased, seda ja muud selletaolist korda saates, kristlaste hääli jumalasõna jutlustamisel, vaid märkavad hoopis ka usu kasvamisest, et nad nii võideldes kui jutlustades iga päevaga aina enam tugevnevad.

(13) Sellest ongi, et kõik Väina ümbruses asuvad liivlased, araks muutunud ja segadusse sattunud, andsid pantvange ja lepivad ära isand piiskopi ja teiste sakslastega, ja kes neist seni paganad olnud, lubavad end ristida lasta. Nõnda siis juhitakse Kristuse kutsel taltsutamatu ja üliväga paganlikele kombeile andunud rahvas samm-sammult issanda ikke juurde ja, maha jätnud oma paganluse pimeduse, näeb ta nüüd usu läbi tõelist valgust, mis on Kristus. Seetõttu lubatakse neil külad ja põllud ja mis nad õigusega näisid kaotanud olevat, mitte ärateenimatult jälle tagasi saada ning Ükskülа küla juurde ehitatud kindlusest jäetakse nad täiesti välja ja niihästi Lielvārde kui Ükskülа omad tulevad oma koju tagasi.

(14) SUUREST MÄNGUST, MIS OLI RIIAS. Selsamal talvel tehti keset Riiat väga hästi korraldatud prohvetimäng, et paganad, usku silmaga näinud, õpiksid tundma ristiusu algeid. Selle mängu sisu seletati tõlgi kaudu väga hoolikalt niihästi vastristituile kui ka paganaile, kes juures olid. Kui aga Kiideoni sõjariistus mehed võitlesid vilistitega, hakkasid paganad, kartes, et nad tapetakse, põgenema, kuid kutsuti ettevaatlikult tagasi. Niisiis oli kirik lühikest aega vagusi, puhates rahus. See mäng aga oli nagu tuleviku sündmuste eelmäng ja ettekuulutus. Sest selles mängus olid sõjad, nimelt Taaveti, Kiideoni, Herodese omad; oli ka Vana ja Uue Testamendi õpetus, sest tuli ju paganarahvas paljude järgnevate sõdadega ristiusku pöörata ja

Vana ja Uue Testamendi õpetuse kaudu juhatust anda, mil viisil ta jõuab tõelise rahulooja ja igavese elu juurde.

X

(1) KAHEKSANDAST AASTAST. Kaheksanda aasta alguses isand piiskop, tahtes saavutada Polotski kuninga Woldemari sõprust ja südamlikkust, mida see oli osutanud tema eelkäijale piiskop Meynardile, saatis talle abt Theodericiga sõjaratsu koos varustusega. Leedu teeröövlid aga riisusid ta teel paljaks, tema ja tema omad kaotavad kõik, mis neil kaasas oli, kuid nad jõuavad terve ihuga ja vigastamata kuninga juurde. Kuid olles linna sisse astunud, leiavad nad seal mõningaid liivlasi, keda liivlaste vanemad olid salaja saatnud, kes libeda ja petliku jutuga kandsid ette, mida nad iganes oma salakavaluses suutsid piiskopi ja tema omade vastu välja mõtelda ja luuletada, et kuninga meelt pöörata sakslasi Liivimaalt välja lööma. Nad väitsid nimelt, piiskop oma kaaslastega olevat nende suhtes liiga vägivaldne ja usu ike väljakannatamatu. Kuningas usub nende sõnu täiesti ja käsib kõigil oma riigis elunevatel võimalikult kiiremini valmistuda sõjaretkeks, et Väina jõe tugeva vooluga laevaga või arvukatest puudest kokkuseotud parvega, kuhu teekonnaks vajalik on peale pandud, hästi kiiresti ja ladusalt laskuda Riiga. Sellest ongi, et sakslaste saadikuil, kes liivlaste kõrvapuhumist ega kuninga kavatsust ei teadnud, kästakse ilmuda kuninga palge ette, kus neilt liivlaste juuresolekul päritakse, mis on nende tuleku põhjuseks. Kuna nad tunnistavad, et nad on tulnud rahu ja sõpruse pärast, hüüavad liivlased vastu, et need ei taha ega pea rahu. Nende suu on täis sajatamist ja kibedust, nad õhutavad kuninga südant ja meelt pigemini sõda sepitsema kui rahu tegema.

(2) Kuningas aga, kartes, et ta salajased plaanid päevavalgele tulevad, saadab sakslased enda juurest ära ja käsib neid võõrastehoonesse jääda. Kuid abt kaalub hoolega asja; üks kuninga nõunikest ostetakse kingituste ja rahaga ära ja jalamaid tuleb kaua varjatud plaan ilmsiks. Kui see oli teatavaks saanud, tuli jumala imeline ettenägelik hoolitsus abtile vastu ja juhtis asja paremuse poole. Nimelt sai ta teada, et seal viibib keegi vaene Holmi linnusest, nagu jumalast antud; palgates selle poole marga hõbeda eest ja saates oma kirjaga minema, teatas ta tema kaudu isand Riia piiskopile ja kogu usklike kirikule, mis ta oli kuulnud ja näinud. Sellest sündis, et paljud ristisõdijad, kes olid valmistunud sõitma üle mere, võtsid uuesti risti ja pöördusid tagasi. Ka piiskop ise, kes oli koos teistega valmis lahkuma, pöördus Riiga omade juurde tagasi, jättes ärapurjetajatega hüvasti.

(3) Niisiis, abti teost teada saades, pärib kuningas, kutsunud ta enda juurde, kas on ta käskjala Riiga saatnud; see aga, kohkumata kuninga palgest, tunnistas, et ta oli kellegagi kirja saatnud. Nüüd aga temaga koos Riiast läkitatud saadikud, kartes kuninga rangust, palusid ja soovitasid abtil eitada, mida ta oli öelnud. Kuid ta teadis, et kord valla päästetud, lendab sõna tagasipöördumatult, ja mida ta kuningale oli tunnistanud, seda ei eitanud ta mingil viisil. Mõistes niisiis, et ta sel viisil midagi ei saavuta, sest ta kavatsus oli reedetud, mõtleb kuningas välja kavaluse, kuna sõja vägivald langeb ära; kõneldes tuvi näoga magusaid sõnu, salvab ta nii, nagu madu rohu sees. Abt saadetakse tagasi ja temaga koos läkitatakse salakavalalt venelaste saadikud rahusõnadega, et nad, mõlemad pooled ära kuulanud, otsustaksid, mis on õiglane liivlaste ja piiskopi vahel, ja selle maksma paneksid. Kui kuningas oli nad minema saatnud, läkitavad nad vene linnusest Koknesest, kuhu nad väga kiiresti jõuavad, kellegi diakoni Stephanuse, ometi teise kui esimese märtri, koos abtiga Riiga, kutsuvad piiskoppi

saadikuile vastu tulema, määravad läbirääkimiste päevaks kolmanda päeva enne juuni kalende, kohaks paiga Ogre jõe ääres.

VENELASTE VANDENÕUST KOOS LIIVLASTE JA LÄTLASTEGA RIIALASTE VASTU. Ülejäänud, läinud kõikjale mööda maad laiali, kutsuvad liivlasi ja lätlasi, keda õieti hüütakse latgaliteks, üles koos nende sõjariistadega. Liivlased tulevad, valmis mitte niivõrd kuninga tahtele alistuma kui Kristuse usklike hukule kaasa aitama. Lätlased ehk latgalid olid veel paganad, ei tulnud aga äraandlikele läbirääkimistele, sest nad kiitsid heaks kristlaste elu ja soovisid neile head käekäiku, ega lasknud endid ka kingitustest, mida venelased neile tõid, mõjustada sakslastele halba tegema.

(4) Isand piiskop, kelle oli kuninga saadik, ülalnimetatud Stephanus, samuti kutsunud nendele läbirääkimistele, andis omade nõuandel järgmise vastuse: ”On teatavasti kõigi maade ühine komme,” ütleb ta, “et oma isandate määratud saadikud lähevad selle juurde või otsivad selle üles, kelle juurde neid saadetakse, ja et kunagi ei lähe oma kindlustest saadikuile vastu vürst, olgu ta kuitahes alandlik või lahke. On nimelt kohane,” ütlen ma, ”et sellised ja selliste saadikud leiavad meid meie linnas, kus meil ja meie omadel on võimalik neid viisakamalt vastu võtta ja kohelda. Niisiis tulgu nad midagi kartmata, neid peab viisakalt koheldama.” Määratud päeva lähenedes kogunevad sõjariistus liivlased läbirääkimistele Ogre jõe äärde. Ka sõidavad vanemad Holmi linnusest, kogu kurja otsijad, nende juurde laevaga üles, randuvad Ükskülа linnuse juures ja kutsuvad neid endiga kaasa.

(5) KAHE VASTRISTITU KYRIANI JA LAYANI MÄRTRISURMAST. Arvesse võttes liivlaste kavalust keelduvad sakslased laevale astumast. Kuid nood viivad alustatud teekonna lõpule ja arutavad oma kaasmaalastega kristlaste väljaajamist. Vahepeal paluvad kaks ükskülalast vastristitute hulgast, nimelt Kyrian ja Layan, väga innukalt Conradit, kes oli linnuse eesotsas, lubagu ta neil liivlaste kokkutulekust osa võtta, et nad näeksid nende kangekaelsust ja võiksid teatada, mis salanõu neil Kristuse ustavate vastu ees on; lootes aga arvukaile sugulastele ja sõpradele, ei karda nad minna kohutava vaenlaste väe juurde. Pidades seda väga rumalaks liivlaste mitmelaadse õeluse tõttu, laitis Conrad nende nõu ära, kuid nende tungivale palvele järele andes laskis ta neid minna. Kui nad nõupidamisele ilmusid, võtavad vanemad nad kohe kinni ja sunnivad neid ristiusku maha jätma ja sakslastest lahti ütlema. Vankumatud oma armastuses jumala vastu, teatavad nad, et nad vastuvõetud usust kogu armastuse jõuga kinni peavad, ja tunnistavad, et mingid piinaviisid ei suuda neid kristlaste armastusest ja ühendusest lahutada.

NENDE SÕPRADE TOHUTU SUUREST JULMUSEST, MIDA NAD TARVITASID NENDE VASTU. Sellest kasvas muidugi ka sugulaste vihkamine nende vastu niivõrd, et sellest peale vihkamine oli suurem armastusest, mida nad varem olid tundnud. Sellest tuli, et neile seoti liivlaste ühisel otsusel köied jalgade ümber ja nad kisti keskelt lõhki. Tekitades neile kõige kurjemaid piinu, tõmmates sisikonnad välja, kiskusid nad reied ja käsivarred lõhki. Nende kohta pole kahtlust, et nad nii suure kannatuse eest koos pühade märtritega igavese elu pärisid.

(6) Nende kehad puhkavad Ükskülа kirikus ja on asetatud piiskoppide Meynardi ja Bertoldi haua kõrvale, kellest esimene oli usutunnistaja, teine märter, nagu ülal on öeldud, ta langes nendesamade liivlaste tapetuna. Kui see oli tehtud, leppisid liivlased kokku selles, et koguneda oma maa kõigist osadest ühtekokku, vallutada enne Holmi linnus, mis oli linnale lähem, ja sealt lähtudes alistada riialased, keda sel ajal oli väga vähe, ning hävitada Riia. Kui seega vandenõu ja liit olid teoks saanud, siis meeles pidamata vastuvõetud sakramente, unustanud ristimise,

heitnud ära usu, hoolimata rahust, uuesti sõda alustades, läheb kogu nende hulk alla Holmi poole ja, kutsudes ka mõned leedulased endi juurde, tulevad kõik, niihästi turaidalased kui Väina-liivlased, ühte kohta kokku.

(7) PREESTRI JA TEMA KAASLASTE MÄRTRISURMAST. Holmlased omakorda, kelle jalad on kärmed verd valama, võtnud oma preestri Johannese kinni, lõikavad tal pea ära ja tükeldavad ülejäänud keha liigehaaval. Ta oli pärit Virumaalt, võeti paganate poolt lapsepõlves vangi; auväärne piiskop Meynard vabastas ta vangipõlvest ja paigutas Segebergi kloostrisse pühi teadusi õppima. Kui ta seal oli väga suuri edusamme teinud, tuli ta koos piiskop Albertiga Liivimaale ja, saanud preestripühitsuse, pööras Holmi kihelkonnas paljud ebajumalate kummardamisest. Lõpuks, pärast oma tööränna kut, jõudis ta kahe teisega, Gerhardi ja Hermanniga, usutunnistuse pärast, nagu me eelpool ütlesime, martüüriumi palmi läbi igavese eluni. Ta keha ja luud korjati hiljem teiste preestrite poolt kokku ja isand piiskop koos oma kapiitliga mattis nad hardalt õndsa Maarja kirikusse Riias.

(8) LIIVLASTE JA LEEDULASTE KOKKUTULEKUST HOLMIS RIIALASTE VASTU. Kui see nõnda oli toimunud ja liivlaste hulk Holmi linnuse juurde kokku voolamas, laskuvad mõned vastristitud, Lembewalde mõningate teistega, näidates endid ustavaina, alla Riiga, jätnud naised ja pere Holmi, ja andes isand piiskopile nõu, mil viisil ta võiks end kaitsta vaenlaste eest, sest nad soovisid rohkem edu kristlastele kui oma truudusetuile Liivlastele. Liivlased olid aga mõne päeva kõik linnuses koos, ja mõned neist läksid välja Riia poole ja tegid igasugust kurja, mida nad aga suutsid, küll röövides karjamaadelt hobuseid, küll tappes inimesi, keda nad kohtasid. Lõpuks tüdisid mõned ja läksid oma juurde tagasi, mõned jäid veel sinna. Piiskop aga, kuuldes osa lahkumisest, kutsunud sõjateenistuse vennad, kodanikud ja ristisõdijad kokku, küsib neilt, mida on tarvis ette võtta liivlaste salanõu vastu. Kõigile näis, et on kasulik, paludes endale kõigevägevama jumala abi ja usaldades uue kiriku tema hooleks, astuda võitlusse liivlastega Holmis, ja et on parem kõigil surra Kristuse usu eest kui üksikutel iga päev piinata saada. Nii usaldati linn isand piiskopi hooleks; sakslased, kes tugevamad olid. sõidavad laevaga sõjariistus koos oma Riia liivlastega, kaasa võtnud ammukütte ja teisi vibumehi, üles Holmi linnuse juurde ja randuvad viieteistkümnendal päeval pärast nelipühi. Neid aegsasti nähes astuvad vaenlased julgesti vastu, et kallast ja juurdepääsu kaitsta. Algul on kristlased väga jahmunud oma vähesuse tõttu, sest neid oli ainult sada viiskümmend ja vaenlasi arvukas hulk. Kuid oma lauluga jumala halastust paludes ja hingejõudu kinnitades hüppavad nad lõpuks välja. Esimesena neist sõjateenistuse vend Arnold, siis piiskopi sulased teiselt laevalt koos muudega, ja lähenevad kõik korraga vaenlastele. Algul püüavad nad vees võideldes vaenlaste kaldakive ja odasid, mis hirmuäratavalt nende kohal lendavad, lõpuks vallutavad nad väga vapralt võideldes kalda.

HOLMI LIIVLASTE PÕGENEMISEST JA NENDE TAPMISEST. Lendav nool haavab läbisegi vaenlaste katmatust, rivid põrkavad kokku, vaenlased võidetakse ja põgenemisel ühed tapetakse, teised upuvad, püüdes üle ujuda, mõned taganevad linnusesse, teised, pääsedes üleujumisega, ei pääsenud usside nõeltest. Nende hulgas oli aga Ako, nende pealik ja vanem, kes oli olnud kogu äraandmise ja kõige kurja algataja, kes oli Polotski kuningat õhutanud sõdima riialaste vastu, leedulasi kogunud, turaidalasi ja kogu Liivimaad kokku kutsunud kristlase nime vastu. Teiste hulgas tapetakse ka tema, tapetu pea koos võiduteatega saadetakse piiskopile. Piiskop aga oli koos oma vaimulikega, kui ta missa oli pidanud, jumalakartuses ja palvustes, oodates, kas ilmub vahest keegi ja teadustab talle, mis toimub. Ta südames oli aga kindel usk issandasse. Ja äkki ilmus kaugelt vene, millega üks sõjateenistuse vendadest

pöördub mõningate haavatutega tagasi ja annab piiskopile võidumärgina üle Ako pea. Ent tema tänab rõõmutsedes koos kõigiga, kes olid koju jäänud, jumalat, kes väheste läbi saatis korda oma kiriku päästmise.

(9) LINNUSE VALLUTAMISEST. Vahepeal lähenevad kristlased linnaäärse kindlustuseni, pistavad linnuse müürile tule otsa, paiskavad kiviheitemasinatega tuld ja kive linnusesse, ammukütid haavavad õige paljusid kindluses, mistõttu pärast nii paljude tapmist nad enam ei suuda end kaitsta. Niisiis paluvad turaidalased rahu, mis neile antakse, ja lubatakse lahkuda linnusest, peaaegu kõik haavatud. Holmlased aga, kurja tekitajad, sunnitakse alla andma, nende vanemad viiakse alla Riiga ja heidetakse ahelaisse, nagu nad ära olid teeninud. Teised aga, kes linnuses olid, jäetakse alles ristimissakramendi tõttu, mille nad juba ammu olid vastu võtnud, ega tehtud neile ka pärast midagi halba. Kõik aga, mis senini Liivimaal oli kuulsusrikkalt korda saadetud, oli jumal teoks teinud mitte hulkade jõuga, vaid alati väheste läbi. Seepärast olgu jumal mitmekordse võidu eest kiidetud igavesti, Samal ajal oli linnas suur nälg ja toidupuudus ja jumal saatis ühe piiskopi preestri Danieli Ojamaalt kahe kogega, mis olid ääreni täidetud viljaga ja muu sellesarnasega, mis vaja. Sellesama Danieli saatis piiskop koos oma köögiülema Gevehardiga ning ammuküttidega ja mõningate teistega ülalnimetatud Holmi linnust hõivama, et edaspidi liivlased ei saaks, kokku kutsudes venelasi ja paganaid, kristlastele vastu hakata. Holmlaste vanemad aga viib piiskop hiljem endaga koos Saksamaale, et nähes ja kuuldes seal kristlaste kombeid, õpiksid ustavaks saama need, kes alati on olnud uskmatud,

(10) SÕJAKÄIGUST TURAIDASSE KOOS SEMGALITEGA. Pärast seda kutsuvad riialased, mäletades kogu ülekohut, mida seni veel paganlikud turaidalased olid neile teinud, ja õige sagedaid rahumurdmisi, semgalid appi vaenlastele kätte tasuma. Semgalitel oli aga püsiv vaen turaidalaste vastu ja nad rõõmutsesid ja tulid oma pealiku Vestardiga, ligikaudu kolm tuhat meest, riialastele vastu. Ning jõudes Koiva äärde, jagavad nad oma väe ja annavad Caupole, kes oli sõjaväe juht, poole. Sest tema oli pärast seda, kui ta oli Roomast tagasi tulnud, muutunud väga usklikuks, oli liivlaste jälitamise tõttu põgenenud linna ja viibis kristlaste juures peaaegu kogu selle aasta. Teise poole sõjaväest saadavad nad Dobreli osasse.

TURAIDA LINNUSE PÕLETAMISEST. Ja Caupo läks oma sõjaväega oma linnuse vastu, kus olid ta seni veel paganlikud sugulased ja sõbrad. Ning nähes äkki ja ootamatult sõjaväge tulevat, rabas neid hirm, vähesed neist lähevad linnuse kaitseks üles kindlustusele. Enamik neid pageb metsadesse ja mägisele alale, hüpates tagaküljelt linnusest välja. Kristlased aga ründavad mehiselt linnust, ronivad lõpuks vapralt üles, olles vaenlased võitnud ja ajanud nad kindlustuselt minema, võtavad nad linnuse ja jälitades paganaid kõikjal mööda linnust, tapavad neist ligi viiskümmend, ülejäänud pääsesid põgenema. Võtnud kogu vara ja rohkesti saaki, süütavad nad linnuse. Aga liivlased, kes olid teisel pool Koivat Dabreli linnuses, nähes suitsu ja tuld tõusvat ja Caupo linnust põlevat, ja kartes, et neid ja nende linnust tabab samasugune saatus, kogunevad kõik linnusesse ning, tõusnud üles kindlustusele, ootavad oma vaenlasi ja panevad tulejatele väga vapralt vastu. Nimelt julgustas ja õhutas neid nende vanem Dabrel, nii nagu muiste vilistid, öeldes: ”Olge vaprad, vilistid, ja võidelge, et mitte orjata heebrealasi.” Ristisõdijad aga koos semgalitega ründavad linnust kogu päeva, ei suutnud aga vallutada ning mõned neist, püüdes vähestega teisest küljest üles ronida, jätsid sinna viis omadest liivlaste tapetuina. Nähes, et linnus oli tugev ja vallutamatu, lahkusid nad selle alt ja pöördusid maad rüüstates omade juurde tagasi ning Riia juures tagasiteel terve sõjaväega puhkuseks peatudes jagasid nad kogu saagi, mille nad olid kaasa toonud. Piiskop aga saatis jumalat tänades semgalid rõõmuga tagasi nende maale.

(11) Pärast seda, uuendanud rahu liivlastega, võtab piiskop ette Saksamaale sõita, ja kui ta jõuab merele, kannatas ta kogu öö väga raske tormi käes ja aeti järgmisel päeval Väinasse tagasi. Kui ta aga mõne päeva oli puhanud, päikesetõusust õhtuni rõõmu tundnud, tema, keda ei kõrveta õnnepäike päeval ega kurvasta õnnetusekuu. öösel, et ta jumala tööd ei jätaks maal ega merel, andis ta jumalat tänades end uuesti samade ohtude alla, millest ta oli pääsenud, ning kui jumal annab vaikse ilma, läheb ta Saksamaale ristisõdijaid koguma, kes kirikut kaitseksid.

(12) Seejärel annavad mõned liivlased, paadudes oma äraandlikkuses, oma saadikute kaudu Polotski kuningale teada enda omade haavadest ja kaotustest ning paluvad teda tulla neile appi sakslaste vastu, seda enam et Riiga olevat jäänud vähesed ja teised koos piiskopiga lahkunud. Jäädes nõusse nende ettepanekute ja kutsega, kutsus kuningas kokku sõjaväe oma riigi kõigist paikkondadest kui ka teistelt kuningatelt, oma naabritelt ja sõpradelt, ja sõitis suure väega laevaga Väinat mööda alla. Ükskülа juures randumisel said mõned neist rüütel Conradi ammuküttidelt raskesti haavata. Sellest märgates, et sakslased on linnuses, sõitsid nad allavoolu, jõudsid äkitselt Holmi linnuse alla ja piirasid selle ümberringi sisse. Liivlased aga, kes sõjaväest midagi ei teadnud, pääsesid mõned metsadesse põgenedes, mõned kogunesid sakslastega ühtekokku linnuse juurde ning pärast linnuse sulgemist tõusid ammukütid kindlustusele ja haavasid väga paljusid.

HOLMI LINNUSE PIIRAMISEST POLOTSKI KUNINGA WOLDEMARI POOLT. Ka venelased, kes ei tunne ammukunsti ja on vilunud vibudega, võitlesid hulga päevi, vigastades õige paljusid kindlustuses; nad kannavad kokku väga suure virna puid ja püüavad kindlustust põlema süüdata. Kuid näinud tühja vaeva, said paljud nendest puude kokkukandmisel ammuküttide poolt haavata ja langesid. Kuningas läkitas nüüd käskjalad turaidalaste, lätlaste ja ümbruskonna paganate juurde, et kõik tuleksid sõjaretkele riialaste vastu. Sellest rõõmsaks saanud turaidalased kogunevad kohe kuninga juurde ja tulijaile pannakse peale ainult see töö, et nad puid kokku kandes linnuse põlema paneksid; selle puude kokkukandmise juures tapeti neid väga suur hulk, kuna nad olid relvitud, äkki lendavast noolest. Lätlased aga ei tulnud ega läkitanud saadikuid. Venelased tegid ka väikse masina sakslaste eeskujul, kuid kiviheitekunsti mitte tundes vigastasid nad väga paljusid omadest, visates kive seljataha. Et aga sakslasi oli vähe, nimelt üksnes kakskümmend, siis, kartes reetmist liivlastelt, keda oli linnuses palju nendega koos, istusid nad öösel ja päeval sõjariistus üleval kindlustuse otsas, valvates kantsi niihästi sõprade eest seestpoolt kui vaenlaste eest väljastpoolt. Liivlased aga pidasid igapäev kuningaga igasugu nõu, kuidas neid saaks salakavalusega kinni võtta ja venelaste kätte üle anda. Ja kui sõjapäevad poleks lühemaks tehtud, oleksid niihästi riialased kui holmlased oma vähese arvu tõttu vaevalt suutnud endid kaitsta. Sest Riias oli hirm seespool linna pärast, mis polnud veel tugevasti välja ehitatud, ja hirm väljaspool omade pärast, kes olid Holmis sisse piiratud. Ka tulid mõned liivi salakuulajad tagasi kuninga juurde, öeldes, et kogu väli ja kõik teed Riia ümber on täis kolmeharulisi raudnaelakesi, näidates mõningaid neist kuningale, ütlevad, et niihästi nende hobuste jalad kui nende endi küljed ja taguotsad on igaltpoolt selliste konksudega rängalt läbi torgitud. Sellest hirmust kohkunud kuningas ei lasku oma sõjaväega Riia alla ja issand päästis need, kes tema peale loodavad. Sest turaidalased nägid laevu merel ja teatasid kuningale. Et see linnuse üheteistkümnepäevase piiramise järel polnud mingit edu saavutanud, vaid omade kaotuse tõttu pigemini oli nõrgenenud, ühtlasi ka sakslaste tulekut kartis, asus ta kogu oma sõjaväega ning haavatute ja tapetutega liikvele ja pöördus laevadega tagasi oma maale. Gevehard aga, piiskopi köögiülem, suri hiljem väikse haava tagajärjel.

Teised aga kiitsid tervena ja vigastamata jumalat, kes ka seekord väheste käega kaitseb oma kirikut vaenlaste vastu.

(13) TAANLASTE KUNINGA ESIMESEST SÕJAKÄIGUST SAAREMAALE. Samal ajal tuli taanlaste kuningas suure sõjaväega, mida ta juba kolm aastat oli kogunud, kinnitas kanda Saaremaal, ja temaga ühes ka Lundi peapiiskop Andreas, kes oli pattude andestuseks lõpmata hulga ristimärgiga tähistanud, et rahvastele kätte maksta ja paganahõime ristiusu ikke alla heita. Kui aga linnus oli valmis ehitatud, ei leidunud, kes oleks söandanud jääda sinna paganate äkiliste rünnakute vastu, süüdanud linnuse põlema, läks kuningas kogu sõjaväega oma maale tagasi. Ülalnimetatud Lundi peapiiskop aga ja piiskop Nicolaus kahe toiduainetega lastitud laevaga ja kogu nende pere pöörduvad Riia poole ning jõudes Väinale, võetakse õndsa Maarja kiriku praosti Eggelberti ja kogu ta konvendi poolt väga hardalt vastu. Ja kui nad olid kuulnud kiriku nii suurest hädast ja ta veelkordsest päästmisest jumala läbi, soovivad nad õnne ja on koos rõõmsad, kiites jumalat, et ta keset paganaid nii väheste meeste läbi ikka oma kirikut alal hoiab. Seejärel kutsub peapiiskop kogu vaimulikkonna kokku, seletab teoloogilist õpetust, ja lugedes Taaveti lauluraamatut veedavad nad kogu talve mõtiskluses jumalaasjadest.

Ja õigusega järgneb pärast sõdu teoloogiline õpetus, sest selsamal ajal pärast kõiki ülalnimetatud sõdu pöörati ją ristiti kogu Liivimaa. Nimelt valdas pärast venelaste kuninga lahkumist koos ta sõjaväega jumalakartus liivlasi kogu Liivimaal ja niihästi turaidalased kui Väina-liivlased läkitavad saadikud Riiga ja paluvad seda, mis rahusse puutub, Nüüd tuuakse turaidalastele ette kõik kurjad teod, mida nad rahu ajal rahu rikkudes olid ühtelugu korda saatnud. Nimelt olid nad paljusid tapnud ja Caupole, kes nad oli maha jätnud ja alati koos kristlastega võitles, palju paha teinud, kõiki ta valdusi tulega laastanud, põllud ära võtnud, mesipuud puruks löönud ja peale selle riialaste vastu väga palju sõjakäike ette võtnud. Seepärast keelduti rahust nendega; ja õigusega, kes ei osanud olla rahu lapsed, kogu aja häirisid rahu.

LIIVLASTE RISTIMISEST. Kuid nad paluvad veel tungivamalt neid ristida, tõotavad preestrid vastu võtta ja neile kõiges kuulekad olla. Lielvārdelased lubavad ka isand Danielile, kes juba ammu selle linnuse oli benefiitsiks saanud, lepituseks igal aastal adra kohta pool punda rukist'; seda on nad senini kuni tänase päevani tasunud.

(14) PANTVANGIDE ANDMISEST JA JUTLUSTAJATE SAATMISEST ÜLE KOGU LIIVIMAA. Niisiis Riia praost, võtnud peapiiskopi sõna peale paremate poegi kogu Liivimaalt pantvangideks, saadab preestrid välja jutlustama. Esimene neist Alebrand läheb Turaidasse, jagab jutlusesõna ja ristimise sakramenti, määrab kihelkondade piirid ja ehitab kiriku Krimuldasse. Metsepolesse läkitatakse preester Alexander, kes pärast seda, kui ta kogu selle maakonna oli ristinud, asub sinna nende juurde elama, evangeeliumi seemet külvama ja kirikut ehitama. Preester Daniel, kes Holmi linnuse piiramisel oli teataval määral katsumise läbi teinud, saadetakse lielvārdelaste juurde. Need võtavad ta lahkesti vastu ja ta ristib nad. Ja kui ta läks edasi külasse, mida nimetatakse Sidgunda, kutsub ta kohe rahva kokku jumalasõna kuulama. Keegi liivlane aga, tulles öösel metsade redupaigast, jutustab talle oma nägemusest ja ütleb: "Ma nägin," ütleb, "liivlaste jumalat, kes meile tulevikku ennustas. See oli nimelt puust välja kasvav kuju, rinnast ülespoole, ja ütles mulle, et homme tuleb leedulaste vägi, ja hirmust selle väe ees ei julge meie kokku tulla." Preester aga mõistis, et see on kurjavaimu silmamoondus, sest sel sügisesel ajal polnud teed, mida mööda leedulased oleksid võinud tulla; oma palvetes viibides andis ta enda jumala hooleks. Kui hommik kätte jõudis, kui nad ei

kuulnud ega märganud midagi selletaolist, mida pettekujutlus liivlasele oli ennustanud, kogunevad nad kõik kokku, preester neab neil ära ebajumalateenistuse, kinnitades, et seda laadi viirastused on kurivaimude silmamoondus, kuulutab neile lõpuks, et on üks jumal, kõikide looja, üks usk, üks ristimine; selle ja muu taolise varal kutsub ta neid üles ühte jumalat kummardama. Kui nad seda olid kuulnud, ütlevad nad lahti kuradist ja tema tegudest ja tõotavad jumalasse uskuda ja nad ristitakse, nii palju kui neid oli jumalast ette määratud. Ristinud ka reminlased, läheb ta edasi aizkrauklelaste juurde. Need võtavad jumalasõna rõõmuga vastu, pühitsenud seal ristimise sakramenti, pöördus ta tagasi Turaidasse ja tuli Dabreli linnuse juurde, kus need ta lahkesti vastu võtsid. Ja kui ta sealgi jumala sõna seemet oli külvanud, pööras ja ristis ta neid ja lahkudes sellest maakonnast, läks edasi võndlaste juurde.

VÕNDLASTE RISTIMISEST. Võndlased aga olid sel ajal alandlikud ja vaesed, nad olid nimelt ära aetud Venta äärest, mis on Kuramaa jõgi, ja elades Vanal Mäel, mille kõrvale on nüüd ehitatud Riia linn, ajasid kuralased nad sealt jälle minema ja tapsid paljud, ülejäänud põgenesid lätlaste juurde ja seal nendega elades, rõõmutsesid nad preestri tuleku üle. Kui nemad olid pööratud ja ristitud, pöördus preester Riiga tagasi, andes juba istutatud viinamäe ja külvatud põllu issanda hooleks.

(15) IDUMEALASTE RISTIMISEST. Pärast seda saadeti ta aga idumealaste juurde, ristides seal õige rohkel arvul nii lätlasi kui idumealasi, ehitas Brasla äärde kiriku ja jäädes nende juurde, seletas neile igavest elu. Turaidalased aga, kui nad olid vastu võtnud püha ristimise müsteeriumi koos kogu vaimuliku õigusega, paluvad oma preestrit Alabrandi, et ta, nii nagu vaimulikus õiguses, nõnda lahendaks ka nende ilmalikke kohtuasju, mida meie ütleme ilmalikus õiguses, kristlaste õiguse järgi. Nimelt oli liivlaste hõim varem väga ebaustav ja igaüks röövis oma ligimeselt, mis oli selle oma, ja seepärast keelati ristimisega ära seda laadi vägivald, rööv, vargus ja muud sellesarnast, keda aga enne ristimist oli röövitud, need kurvastasid oma vara kaotuse pärast, sest nad ei julgenud pärast ristimist seda vägivaldselt tagasi võtta, ja palusid ilmalikku kohtunikku seda laadi tüliasjade lõpetamiseks.

ALEBRANDI HOOLEKS ANTUD ILMALIKUST KOHTUMÕISTMISEST. Seepärast tehti preester Alebrandile esialgu kohuseks niihästi vaimulikke kui ilmalikke kohtuasju ära kuulata. Tema aga pidas talle pealepandud ametit niihästi jumala pärast kui oma pattude pärast ustavalt, vargusi ja rööve takistades, ülekohtuselt äravõetut tagasi andes, näitas liivlastele õiglaselt elamise teed. Liivlastele aga meeldis see kristlaste komme esimesel aastal, sest seda laadi foogtiametit pidasid ustavad: hiljem laostus see väga suurel määral kogu Liivimaal, Latgales ja Eestimaal mitmesuguste ilmalikust seisusest ilmalike kohtunike käte läbi, kes seda foogtiametit pidasid rohkem oma kukru täitmiseks kui jumala õiglust silmas pidades.

(16) Selsamal talvel oli päikesevarjutus, mis kestis suure osa päevast.

(17) LIIVIMAA ANNETAMISEST KEISRIRIIGI ALLA. Piiskop Albert aga rändas Saksamaal ringi mööda külasid, väljakuid ja kirikuid, otsides ristisõdijaid. Läbi käinud Saksimaa ja Vestfaali, jõudis ta lõpuks kuningas Philippi õukonda, ja et tal polnud väljavaadet ühegi kuninga abile, pöördus ta keisririigi poole ja võttis Liivimaa keisririigi käest vastu. Kuna vaga mälestuse jätnud kuningas Philipp lubas talle anda igal aastal toetuseks sada marka, Kui keegi lubadustest võiks rikkaks saada.

XI

(1) LÄTLASTE RISTIMISEST, ÜHEKSAS AASTA. Üheksandal aastal, kui kogu Liivimaa oli ristitud, puhkas kirik, ta tunneb rõõmu rahu vaikusest, oodates oma ülemkarjase tulekut. Lundi peapiiskop aga ja kantsler koos kõigi omadega, valmistudes tagasireisiks, jõuavad palmipuude pühal Ojamaale ja pühitsevad omal maal ülipühasid lihavõttepühi. Riia piiskopi aga, kes nelipühi esimesel pühal jõuab Riiga, võtavad kõik rõõmuga vastu, temaga koos tuleb krahv Codescale Pyrmontist ja üks teine krahv ja õige palju teisi ristisõdijaid, suursuguseid ja lugupeetud mehi, kes rõõmu tundes kiriku rahu üle, ehitasid linna müüri nii kõrgeks, et edaspidi enam paganate rünnakuid ei kardetaks.

(2) KOKNESE KUNINGAST. Aga Koknese kuningas Vesceka, kuuldes piiskopi ja ristisõdijate saabumisest, asus oma meestega teele ja läks neile vastu ja võeti Riiga tulles kõigi poolt auga vastu. Veetnud siis piiskopi majas hulga päevi ja tunda saanud suurt armastust, palub ta lõpuks piiskopi abi leedulaste kallaletungide vastu, pakkudes talle poolt oma maast ja linnusest. Selle vastu võtnud, saadab piiskop kuninga rõõmuga koju tagasi, austades teda rohkete kingitustega ning lubades talle abi meeste ja relvade näol.

PREESTRITE PANEMISEST KIHELKONDADESSE. Seejärel läkitab piiskop, rõõmustades liivlaste pööramise ja ristimise üle, preestrid kõigi juurde, niihästi Turaidasse kui Methsepolesse ja Ydumeasse ja Väina äärde, ja kui kirikud on ehitatud, pannakse preestrid oma kihelkondadesse.

(3) LIIVIMAA KOLMANDA OSA ANNETAMISEST SÕJATEENISTUSE VENDADELE, Aga selsamal ajal sündis, et issand suurendas päevast päeva sõjateenistuse vendade arvu ja peret; neile näis, et nii nagu kasvas neil koosseis ja vaev, nõnda peaks kasvama ka omandus ja vara, nii et nemad, kes talusid sõdades ja muudes lakkamatutes vaevades päeva koormat ja palavust, saaksid ühtlasi oma vaeva lohutuseks igapäevase penni. Nii palusid nad isand piiskopilt igapäev tungivalt kolmandat osa Liivimaast ja ka teistest veel pööramata ümberkaudseist maadest ja rahvastest, keda issand nende ja ühtlasi teiste riialaste läbi edaspidi alistab ristiusule, et nii nagu neid koormatakse suuremate kuludega, nõnda ka tunneksid rõõmu suurematest tuludest. Piiskop aga, soovides selliste meeste eest, kes ennast ööl ja päeval müürina seadsid issanda koja ette, isa kombel hoolitseda ja nende arvu suurendada ning tahtes nende vaeva ja kulusid tasuda, loovutas neile üksnes Liivimaa kolmanda osa. Ja et ta ise oli Liivimaa kogu valitsemisvõimu ja õigusega keisrilt vastu võtnud, siis loovutas ta neile nende kolmanda osa koos kogu õiguse ja valitsemisvõimuga. Veel vallutamata või pööramata maade osas vaidles ta mõistlikult vastu, sest ta ei võinud anda seda, mida tal polnud. Et nad aga talle palvetega kohasel ja ebakohasel ajal peale käivad, siis kandus see pärast lõpuks kõrgeima ülempreestri kõrvu. See, jättes veel vallutamata alad jumala hooleks, määras neile vallutatud aladest kolmanda osa, jätnud piiskopile nende aladel neljandiku kümnisest kuulekuse tunnusena.

LIIVIMAA JAOTAMISEST. Niisiis piiskopi palvel sõjateenistuse vennad jaotavad Liivimaa kolme ossa ja jätavad temale nagu isale esimese valiku. Kui ta seejärel oli esiteks ise võtnud Kaupo osa, nimelt Turaida, valivad nad ise Koiva teiselt kaldalt endile teise osa, kolmanda osa Methsepoles jätsid piiskopile. Teiste piirkondade või maavalduste asemel, mis juba ammu olid benefiitsiks antud, said nad hiljem muude näol täieliku hüvituse.

(4) ESIMESEST FOOGTIST GODFRIDIST. Kui Liivimaa selliselt oli jaotatud, saatis piiskop preestrid oma osadesse ja jättis sõjateenistuse vendadele nende osad hooldada. Ka läkitati sel aastal Godfrid, keegi ristisõdija rüütel, Turaidasse foogtiametit pidama ilmaliku õiguse järgi. Rännates kihelkondades ringi ja lahendades inimeste kohtuasju ja tülisid, kogus ta raha ja õige palju kingitusi ning andes veidi piiskopile, jättis suurema osa endale. Selle üle pahandades mõned teised ristisõdijad, murdnud ta kasti lahti, leidsid varguse teel kogutud vara üheksateist marka hõbedas, välja arvatud palju muud, mis ta oli juba ära pillanud. Ja et ta ülekohtuselt oli toiminud õigust väänates ja vaeseid rõhudes ja ülekohtuseid õigeks. mõistes ja vastristituid kurnates, siis sündis jumala õiglase kohtumõistmise põhjal, et ta teiste hirmuks sattus sellisesse häbisse ja, nagu mõned on teatanud, suri hiljem väga autut surma.

(5) SÕJAST LEEDULASTEGA. Seejärel, meeles pidades kõiki omi, keda kahe aasta eest riialased ja semgalid olid tapnud, saatsid leedulased üle kogu Leedumaa, kogudes suure sõjaväe; ületades terve öö Väina jõge, tulevad issanda sünnipäeva eelmisel päeval Turaidasse ja läinud koidikul üle Koiva, valguvad mööda kõiki külasid laiali, ja leides maa kuuldustest hoiatamata, tapavad nad paljud maha ning viivad veel enam vangi.

LEEDULASTE SÕJAKÄIGUST TURAIDASSE. Just issanda sündimise päeval olid aga kaks preestrit Krimulda kirikus liivlastele jumalateenistust pidamas, nimelt Johannes Stric ja teine – Theoderic oma teenriga. Ja kui pärast esimese missa lõppu Johannes pidas juba teist, koguduse liikmed, kuuldes sõjaväge tulevat, põgenesid kirikust ja mõned pääsesid ära, usaldades end metsade pelgupaikade hooleks, mõned, tõtates koju, võeti teel kinni ja õige paljud tapeti. Ja kui juba pärast sekventsi lõppu loetakse evangeeliumi, kihutavad leedulased oma kiireil hobustel kiriku ümber sinna ja tänna, kuid et jumal hoiab omi, ei sisene nad kirikusse, vaid tõttavad preestri maja juurde, röövivad hobuseid ja kariloomi ja panevad sõiduriistadele riided, toiduained ja kõik, mis nad leiavad. Ja kui nad kirikumõisas riisumisega nii palju aega viitsid, viis preester vahepeal issanda ihu ja vere ülipüha müsteeriumi lõpule ja andis enda issanda hoolde, sest ta ei kahelnud, et toob iseenda jumalale ohvriks. Preester Theoderic teenistusel ja teener ust valvates olid talle ustavalt toeks, julgustades teda, et ta paganatehirmu pärast jumalateenistust hooletusse ei jätaks.

PREESTRITE IMEPÄRASEST ALLESJÄÄMISEST KIRIKUS JUMALA HALASTUSE LÄBI. Kui aga missa oli tänu jumala armule lõpule viidud, võtavad nad altarikatted ja kõik rüüd kokku ja panevad nad altariruumi nurka ning peidavad ennast sinnasamasse nurka, istudes üheskoos maha. Vaevalt aga olid nad sellega toime tulnud, kui ennäe, üks vaenlastest tuleb kirikusse, jookseb seal kõikjal ringi ja peaaegu kuni altariruumini ja nähes, et altar on lage, ja nähes, et seal polnud midagi tema jaoks, ütleb ta: “Ba!” ja läks välja omade juurde. Kui leedulased siis kõik olid röövinud, mis nad leidsid, lähevad nad oma teed, ja vaevalt olid nad kirikumõisast lahkunud, kui ennäe, tuleb teine jõuk neid, eelmisest arvukam, ja leides maja rüüstatuna, tõttavad nad teistele järele; üks neist siseneb kirikusse, hobuselt maha astumata, ning leidmata midagi riisumiseks ja märkamata nurka peitunuid, lahkus ta samuti kiiresti. Kui tuleb veel kolmas leedulaste salk, sõidab üks neist oma sõiduriistal istudes läbi kiriku ega näe preestreid. Nemad aga, tänades jumalat, et ta neid oli hoidnud tervetena ja puutumatuina paganate palge ees, tulnud pärast nende lahkumist vastu õhtut kirikust välja, põgenevad metsadesse ja, kui nad kolm päeva polnud leiba söönud, tulevad neljandal päeval Riiga. Leedulased aga, rüüstanud kogu maakonna ümberringi, kogunevad öösel kokku Anno külla ja lahkudes varahommikul maalt viivad endaga kaasa naisi, lapsi ja suure saagi. Aga selsamal jõuluööl läkitavad liivlased käskjalgu ja annavad piiskopile teada, et leedulaste sõjavägi tungib

Liivimaale, ja hiljem tulevad ühed käskjalad teiste järel, tuues teateid tapetud ja vangivõetud inimestest, rüüstatud kirikuist ja kõigest kurjast, mida paganad tegid noorele kirikule.

RIIALASTE KOGUNEMISEST LEEDULASTE VASTU. Seda kuulnud ja kutsunud kokku ristisõdijad ning sõjateenistuse vennad ja kaupmehed ja kõik enda omad, manitseb piiskop kõiki, et nad oma pattude andekssaamiseks seaksid end müürina issanda koja ette ja vabastaksid kiriku vaenlastest. Ja nad kõik kuulavad sõna ja valmistuvad võitluseks ja saadavad kõigi liivlaste ja lätlaste juurde, ähvardades ja kuulutades: “Kes iganes ei tule välja ega järgne kristlaste sõjaväele, karistatakse kolme marga trahviga.” Niisiis tuli hirm kõigile peale, nad järgnesid ja tulid riialastele vastu Väina äärde ja minnes jõge mööda üles, kogunevad Lielvārdesse ja ootavad linna all vaikselt leedulaste tagasiminekut. Saadetakse välja ka salakuulajad nende teed välja uurima. Nad kohtavad neid koos kõigi vangidega ja röövitud saagiga Lielvārde juures, kui nad lähevad öösel jääd mööda üle Väina. Sõjaväe juht aga koos oma kaaslastega" ronib üles linnusele lähemale ja, kutsunud linnuse vanema, küsib, kus on kristlaste kogunemine, ja ütleb: “Mine, teata kristlastele, kes kahe aasta eest tapsid minu Eestimaalt tagasituleva sõjaväe just nagu une pealt, et nüüd nad leiavad minu ja kõik minu omad ärkvel eest.”

RIIALASTE LAHINGUST LEEDULASTEGA. Seda kuulnud, tõttavad kristlased issanda võitlusse, jälitavad vaenlasi varahommikul, lähevad umbes kolmandal tunnil Aizkraukle juures üle Väina ja leiavad nad seal eest. Niipea kui paganad neid nägid endid jälitavat, hirmusid nad sellest, mis neil kindlasti ees seisis, ja tõstsid kõik korraga suurt kisa. Nad kutsuvad omad kokku ja pöörduvad kristlastele vastu. Kristlased, kartmata nende kisa ja hulka ning lootes jumalale, tungivad kõrgeletõstetud lippudega äkki nendele kallale, jagavad surmahoope sinna ja tänna ja ajavad lahingu mõlemalt poolt ägedaks. Leedulased, kes on nagu kiiremad ja julmemad teistest rahvastest ja kes olid ette teatanud, et nad on ärkvel võitluseks, võitlevad kaua ja vapralt, näitavad aga lõpuks selga ja nagu nad on vilkad lahinguks, nõnda muutuvad nad kiireteks põgenemises. Seetõttu ühed põgenevad metsadesse, teised teed mööda, jätavad maha vangid ja saagi. Neid jälitades tapavad kristlased kogu päeva jooksul neist paljusid ja ülejäänud pääsesid põgenemise läbi. Seejärel saagi juurde tagasi tulnud, vabastavad nad vastristitute naised ja lapsed koos kõigi vangidega köidikuist. Ja kõik vastristitud, niihästi liivlased kui lätlased, tulevad sakslastega kokku ja tänavad jumalat kadunud ja leitud lamba või huntide lõugade vahelt väljakistud lammaste pärast ja nad jagavad saagi ja saadavad kõik vangid nende sõpradele vabadena tagasi.

(6) SEELIDE LINNUSE PIIRAMISEST. Pärast seda kui issand oli päästnud oma kiriku paganate rünnakust, piiskop, kartes, et nad võiksid pärast ta ärasõitu samal viisil toimides Liivimaa kõikjal ära rüüstata, mõtles seelide linnuse, mis oli neile alati nende taganemistel ja sissetungidel pelgupaigaks, maha lõhkuda, saatis oma käskjalad mööda kogu Liivimaad ja Latgalet, kes olid juba liitunud ristiusku, neid kõiki kutsub ta kokku sõjaretkele. Ja kui suur sõjavägi oli kokku saadud, saadab piiskop abt Theoderici ja praost Eggelberti koos kogu oma perega ja ristisõdijatega ja nendega koos ka Kristuse sõjateenistuse vendadega seelisid alla heitma. Ja nad läksid Aizkraukle poole ja leiavad Väinast üle minnes varem tapetud leedulaste matmata laibad. Neid teel tallates ja korrapäraselt edasi liikudes jõuavad nad seelide linnuse juurde. Ja nad piiravad linnuse ümberringi igalt poolt sisse ja haavavad paljusid kindlustuses nooltega, võttes mööda külasid palju vange, tapavad veel rohkem ja süütavad kokkukantud puudest vägeva tule. Ööl ja päeval rahu andmata, ajavad nad seelidele hirmu peale. Seetõttu paluvad nad rahu, kutsunud salaja sõjaväe vanemad. Kuid need ütlevad: “Kui te soovite tõelist

rahu, siis ütelge lahti ebajumalakummardamisest ja võtke oma linnusesse tõeline rahutooja, kes on Kristus. Laske ennast ristida ja hoidke leedulased, Kristuse nime vaenlased, oma linnusest edaspidi eemal.”

PANTVANGIDE ANDMISEST JA USU VASTUVÕTMISEST. Neile on selline rahuviis meelepärast ja, andnud pantvange, nad lubavad ristimise sakramendi vastu võtta, tõotavad leedulased endist eemal hoida ja kõiges kristlaste sõna kuulda. Võtnud siis vastu nende poisikesed, muutub sõjavägi leebemaks. Seejärel lähevad abt ja praost koos teiste preestritega üles nende juurde linnusesse, õpetavad neid, usu juurde juhatades, piserdavad linnust pühitsetud veega ja kinnitavad kantsi õndsa Maarja lipu; paganate pööramisest rõõmu tundes ja kiites jumalat kiriku edusammude eest, pöörduvad nad rõõmsalt koos latgalite ja liivlastega oma maale tagasi.

(7) KAUPMEESTE VARADEST, MIS UGALASED OLID KUNAGI ÄRA RÖÖVINUD. Selsamal ajal läkitati preester Alebrand koos mõnede teistega Ugandisse tagasi nõudma kaupmeeste vara, mis oli röövitud kord enne Riia ehitamist, kui nad oma sõiduriistadega olid teel Väinalt Pihkva poole; selle olid röövinud ugalased teel liivlaste nõuandel; seda oli rohkesti, nimelt üheksasaja marga väärtuses ja enamgi. Ugalased aga ei tagastanud vara ega andnud kindlat vastust selle tagasiandmise kohta tulevikus.

ÜMERA ÜMBRUSES ELUTSEVATE LÄTLASTE RISTIMISEST. Seepärast naaseb Alebrand, sellise asja üle suurt muretsemata, ja pöördub tee peal jumala sõnaga ristimise vastuvõtmise kohta Ümera ümbruses elunevate latgalite poole, seda enam, et juba kogu Liivimaa ja paljud latgalitest olid jumala sõna vastu võtnud. Nemad aga rõõmutsevad preestri tuleku üle, sest et leedulased olid neid sageli rüüstanud ja liivlased alati rõhunud, ja lootes sakslastelt kergendust ja kaitset saada, võtavad nad rõõmuga jumala sõna vastu, heites siiski enne liisku ja küsides oma jumalate nõusolekut, kas peavad nad Pihkva venelaste ristimise alla heitma, koos teiste Tālavat latgalitega, või ladinlaste oma. Nimelt olid venelased nende ajal käinud, ristides oma Tālava latgaleid, kes olid alati olnud nende maksualused. Liisk langes ladinlastele ja nad arvati koos Liivimaa kirikuga riialastele. Ja Alebrand ristis mõned külad ja pöördus Riiga tagasi ja teatas piiskopile. Tema aga, rõõmutsedes kaasa ja alati ihaldades kiriku eest hoolitseda, saatis oma õpilase Henricu, kes oli vaimulikku seisusesse pühitsetud, koos sellesinatse Alebrandiga sinna tagasi, ja kui nad olid selles maakohas ristimise lõpule viinud, tuli Alebrand tagasi. Teine aga, kui kirik oli üles ehitatud ja ta oli selle prebendiks saanud, jäi sinna nendega koos elama ja väga rohkeis hädaohtudes viibides ei lakanud neile näitamast tulevase elu õndsust.

(8) KUIDAS KOKNESE LINNUS VALLUTATI. Sel ajal tõusis tüli Koknese kuninga ja Lielvārde rüütli Danieli vahel. Et see kuningas tekitas tolle inimestele õige palju kahju ega jätnud, kuigi sagedasti manitseti, seesugust tülitamist järele, asuvad selle Danieli sulased teele, tõttavad öösel koos temaga kiiresti kuninga linnuse juurde, jõuavad hommikuhämarikus sinna ja leiavad need, kes all linnuses olid, magavat ja vahimehe ülal hooletult valvavat, ronivad kiiresti üles ja jõuavad päris kindlustuse kantsi. Ja nad ei söanda linnuses tagasitõmbuvaid venelasi kristlase nime tõttu tappa, vaid ajavad mõned põgenema, neid oma mõõkadega ähvardades, teised võtavad nad vangi ja panevad nad köidikuisse. Nende seas võtavad nad kinni kuninga enda ja heidavad ta köidikuisse ja kogu vara, mis linnuses oli, koguvad nad ühte kohta kokku, hoiavad selle hoolsasti alles ja kutsuvad oma isanda Danieli, kes viibis lähedal, enda juurde. See aga, soovides kuulda piiskopi nõu selle sündmuse kohta, teeb kõik riialastele

teatavaks. Seepeale ei kiida piiskop heaks seda, mis oli sündinud, saades koos kõigi enda omadega väga kurvaks, käsib kuninga ta linnusesse tagasi panna ja kogu vara tagasi anda, kutsunud kuninga enda juurde, austab teda paljude kingitustega hobuste näol ja annab talle õige mitu paari kalleid riideid, hoolitsedes lihavõttepühade ajal suurima lahkusega südamest tema ja kõigi tema omade eest, ja kui kogu tüli tema ja Danieli vahel on uinutatud, saadab ta rõõmuga tagasi tema linnusesse. Ka pidas piiskop meeles lubadust, mille oli talle andnud, kui võttis temalt vastu poole tema linnusest, ja saadab temaga kaasa kakskümmend tublit meest nende sõjariistade ja ratsavarustusega, rüütleid, ammukütte ning ka müürseppi linnuse kindlustamiseks ja leedulastele vastupidamiseks, varustades neid kõigega nende kuludeks ja vajadusteks. Nendega lähebki kuningas, küll rõõmsa näoga, ehkki südames salanõu kaalutledes, tagasi Koknesesse, jättes piiskopi maha Daugavgrīvasse, kes harjunud viisil valmistus minema Saksamaale järgmiseks aastaks ristisõdijaid koguma. Sest ka need, kes oma palveränuaasta olid juba lõpetanud, olid valmis Saksamaale tagasi minema. Keda, juba ammu Daugavgrīvas kohalolijaid, jumal ei lubanud lahkuda, ajades vastutuulega tagasi.

(9) Ülalnimetatud kuningake aga, pöördunud tagasi Koknesesse, ei kahelnud, et ristisõdijad koos piiskopiga on juba lahkunud, ja kes ülihästi teadis, et Riiga oli jäänud väga väheseid, ei suutnud enam kauem oma äraandlikkuse salakavalust südames varjata, vaid pidanud nõu kõigi oma meestega ja ära oodanud soodsa aja ning päeva, mil peaaegu kõik sakslased läksid välja oma töö juurde ja murdsid kraavis kive linnuse ehitamiseks, pannud vahepeal oma mõõgad ja sõjavarustuse kõrvale üles kraavi äärele, ja pealegi ei kartnud nad kuningat just kui oma isandat või isa. Ja ennäe, jooksevad äkki kohale kuninga sulased ja kõik ta mehed, haaravad sakslaste mõõgad ja sõjavarustuse ja tapavad õige paljud neist, kes relvitult ja paljalt olid oma töö juures. Ja mõned nendest, põgenedes öösel ja päeval, jõuavad Riiga, et seal teatada, mis oli juhtunud. Tapeti aga seitseteist meest, kolm pääsesid põgenemise läbi. Nende surnukehad heitsid nad Väinasse ja saatsid riialastele tagasi. Need aga korjasid jumala teenistuses tapetute kehad veest välja ja matsid vagalt ning pisaratega. Pärast seda saadab seesama kuningas sakslaste paremad hobused, ammud ja soomusrüüd ja muud sellesarnast suurkuningas Woldemarile ja palub ning veenab, et ta koguks oma sõjaväe ja võimalikult kiiremini tuleks ja vallutaks Riia; ta annab teada, sinna olevat jäänud vähe mehi, paremad olevat tema tapnud ja teised koos piiskopiga ära sõitnud. Seda kuulnud, kutsub see väga kergeusklikult kõik oma sõbrad ja oma kuningriigi mehed sõjakäiguks kokku. Piiskoppi pidas vahepeal vastutuul Daugavgrīvas kinni, ja kui ta kuulis omade tapmisest ja sai teada oma kiriku reetmisest, kutsub ta kõik ristisõdijad kokku, kirjeldab neile pisarsilmil kiriku kahjusid ja kutsub neid üles saama kiriku kaitsjaiks ja vapraiks abilisteks ja ta julgustab neid manitsedes uuesti võtma ristimärki varem unustusse jäänud eksimuste täielikuks andekssaamiseks ja tõotab neile nende pika ristisõjateenistuse suurema vaeva eest suuremat patukustutust ja igavest elu. Seda kuulnud, astuvad peaaegu kolmsada paremate hulgast ligi, võtavad uuesti risti ega karda Riiga tagasi minna ja end müürina seada issanda koja ette. Lisaks saadab piiskop paljusid palga eest värvatuna Riiga tagasi. Peale selle tulevad kõik sakslased, kes ümberringi Liivimaal laiali asusid, koos liivlaste teiste vanematega kiriku kaitsemiseks Riiga kokku. Kui siis venelased kuulevad sakslaste ja liivlaste kokkutulemisest Riiga, löövad nad kartma endi ja oma linnuse pärast, sest nad olid halvasti toiminud, ja söandamata oma linnuses ära oodata riialaste tulekut, kogusid nad oma vara kokku, jagasid sakslaste hobused ja sõjariistad omavahel, pistavad Koknese linnuse põlema ja põgenevad igaüks oma teed. Latgalid ja seelid, kes seal elutsesid, otsivad üles metsade varjulised pelgupaigad. Sageli nimetatud kuningas aga, sest et ta oli halba teinud, läks ära Venemaale, et sealt edaspidi mitte kunagi oma riiki tagasi pöörduda.

XII

(1) KÜMNENDAST AASTAST. Kui see nõnda oli toimunud, jätab piiskop oma ametissepühitsemise juba kümnendal aastal oma kiriku Liivimaal issanda ja ristisõdijate ja kõigi Liivimaal asuvate kristlase nime kandjate hooleks ja läheb Saksamaale mitmesuguste kiriku asjade pärast, et koguda nii ristisõdijaid kui ka asju, millega abistada veel uut ja paljust puudust tundvat kirikut. Rännates ringi ja jutlustades õige paljudes kohtades, nägi ta palju vaeva. Need, kes aga olid jäänud Riiga, kinnitades vastastikku üksteise meelt ja käitudes mehiselt, kindlustasid linna igast küljest. Ja kuuldes Koknese linnuse mahapõletamisest ja venelaste põgenemisest, saadavad nad mõningaid neid jälitama. Nende hulgas Meynard ja mõned teised piiskopi sulastest, jälitades põgenejaid ja leides paljusid neist metsades ja soodes, nimelt latgaleid ja seele, kes olid kuninga maksualused, olid kuninga kaasteadjad ja kaastöölised sakslaste reetmises ja tapmises, ja haarates ka mõned venelased, võtsid ära nende röövsaagi ning võtsid tagasi sakslaste omanduse ja mõningad sõjariistad. Ja keda nad leidsid süüdi olevat selles, et olid äraandmise kaasteadjad, saatsid nad kõik julmalt surma, nagu nad ära olid teeninud, ja hävitasid juurteni äraandjad neis maakohtades.

(2) SÕJAKÄIGUST LEEDUMAALE KOOS SEMGALITEGA. Sel ajal ihkasid riialased ja kristlased, kes olid Liivimaal, rahu ja seda ei tulnud; nad otsisid head ja, ennäe, tuli segadus. Sest nad loodavad pärast venelaste põgenemist, et nad on pääsenud Charybdisest, kuid veel oli ähvardamas Skylla oht. Sest Vesthard, semgalite juht, pidades aina meeles sõdu ja paljut kurja, mida tal, leedulastest võidetuna ja rüüstatuna, oli sageli olnud Zemgale kõigil piirialadel, valmistub sõjaretkeks leedulaste vastu ja palub Riias härdasti kristlaste abi, viidates, et ta on juba teist korda tulnud riialastele appi teiste paganate alistamiseks, peale selle tegi ta teatavaks, et nende jumalate liisud on langenud paremale poolele. Seepeale keelduvad hoopis riialaste vanemad, kes ei hooli nende jumalate liisust, oma vähese arvu tõttu abi andmast ja vaidlevad igati sõja vastu leedulastega sellel ajal. Kuid lõpuks, andnud järele nende pealekäimisele ja palvetele ning temaga minna tahtvate sõgedate meeste jonnakale uljusele, otsustavad neile sõda mitte keelata, vaid neid sõnakuulmises võitlusse saata, et nad oma ihu ja hinge ei ohustaks. Niisiis saadetakse Vesthardiga kaasa viiskümmend või veidi enam meest, rüütleid ja ammukütte ja ka paljusid Kristuse sõjateenistuse vendi. Võtnud endaga kaasa Danieli, idumealaste preestri, asusid nad teele semgalite maale. Kui nad oma hobuste seljas ja oma relvade säras pärale jõudsid, võtsid semgalid nad väga lahkesti vastu. Saates üle kogu oma maa, kogusid nad suure sõjaväe ja jõudnud Leedumaa lähedale, puhkavad öösel ja küsivad puhkeajal oma jumalatelt tulevikku, liisku heites, oma jumalate soosingut paludes ja pärides, kas nimelt kuuldus nende tulekust on ette lennanud ja kas leedulased on tulemas võitlema nende vastu. Ja langes liisk, et kuuldus on ette jõudnud ja leedulased sõjaks valmis. Sellest väga rabatud semgalid kutsuvad väga sakslasi tagasi pöörduma, sest nad kardavad hirmsasti leedulaste kallaletungi. Kuid sakslased ütlesid vastuseks: “Jäägu,” lausuvad, ”see asi tegemata, et nende eest põgeneme ja oma rahvast süüga koormame. Vaid mingem oma vaenlaste vastu, kas me suudame nendega võidelda.” Ja semgalid ei suutnud neid ära pöörata, Semgaleid oli nimelt lõpmata hulk ja sakslased lootsid nendele. Kuigi oli õige suur üleujutus sadudest ja paduvihmadest, tungivad nad siiski julgesti Leedumaale, jaotades oma väesalgad mööda külasid, leiavad, et need on tühjad ja et kõik mehed koos naiste ja lastega on põgenema pääsenud. Seetõttu löövad nad kartma, et noid ähvardab võitlus, kogunevad nii kiiresti kui võimalik kokku ja põrmugi viivitamata seavad endid samal päeval tagasiminekuks valmis. Seda taibates lendlevad leedulased oma väledail hobustel igalpool nende ümber ja, nagu nende

komme on, liiguvad ringi sinna ja tänna, kord põgenedes, kord jälitades, ja haavavad õige paljusid oma odade ja nuiade heitmisega, Sakslased aga, koondudes nüüd tihedalt üheks kiiluks ja varjates sõjaväge seljatagant, lasevad semgalitel minna ees. Need panid aga äkki põgenema, tallavad rüsinas ise üksteist jalge alla, mõned pagevad metsadesse ja soodesse ja kogu lahingu raskus langes sakslastele. Seepärast võitlesid mõned neist kaua, kaitstes end väga vapralt ja, et aga neid vähe oli, ei suutnud nad sellisele hulgale vastu panna. Seal olid ka väga tublid mehed, Gerwin ja Rabodo koos paljude teistega, kellest pärast pikka võitlust mõned haavatuina langesid, mõned viisid vaenlased vangivõetult Leedumaale, teised pääsesid põgenemise läbi ja pöördusid Riiga tagasi, et teatada, mis oli toimunud.

(3) Kuulnud siis omade põgenemisest ja leedulaste hulljulgusest, kurvastas linn valusalt ja äkki muutus riialaste kannel leinamiseks ja nende laul nutjate hääleks. Ja pöördudes palves taeva poole, tegid kõik vanemad ja arukad mehed otsuseks, et edaspidi ei tule loota paganate hulgale ega võidelda koos paganatega teiste paganate vastu, vaid tuleb oma lootus panna issandale ja koos juba ristitud liivlaste ja lätlastega julgesti välja astuda kõigi paganate vastu. Nii see ka sündis. Nimelt kandsid selsamal aastal liivlased, lätlased ja sakslased õndsa neitsi lipu Ugandisse ja nõnda edaspidi kõigi eestlaste ja paganarahvaste juurde ümberkaudu, jumala kaasabil, kes üksinda on võitu saanud kõigi kuningriikide üle.

(4) SEMGALITE POOLT TAPETUD LEEDULASTEST. Seejärel aga leedulased, tungides suure sõjaväega Zemgalesse, hakkasid tapma ja laastama kõike, mis eest leidsid. Ent semgalid varitsesid neid teel ja, raiudes metsi maha, tapsid tagasiteel peaaegu kõik. Ja nende saagist saatsid nad austavalt riialastele kingitusi.

(5) Selsamal ajal saatis jumal oma kiriku lohutuseks õige palju orduvaimulikke Väina äärde: tsistertslaste ordu abti Florenciuse, Kölni kiriku kanooniku Roberti, breemenlase Conradi ja mõningaid teisi. Mõned nendest valisid püha eluviisi rüü Daugavgrīvas, mõned sõjateenistuse vendade juures; mõned asusid jutlustamistööle. Nende tuleku üle rõõmutses seni veel väike kirik väga ja, saanud kinnitust pärast kurbi sõdu, tänas jumalat, kes kunagi üheski hädas ei jäta omasid lohutamata, kelle päralt on au ja kuulsus igavesti. Aamen. LÕPEB KOLMAS RAAMAT LIIVIMAAST.

(6) ALGAB NELJAS RAAMAT EESTIMAAST. Ja sündis, et kui juba kogu Liivimaa ja Latgale olid ristitud, läkitasid lätlaste vanemad, Russin Sotecle linnusest, Waridote Autinest, Talibald Beverinist ja ka Bertold, sõjateenistuse vend Võnnust, oma saadikud eestlaste juurde Ugandisse nõudma, mis õigus, kogu ülekohtu eest, mis nad olid neile teinud. Nimelt olid lätlased enne usu vastuvõtmist alandlikud ja põlatud, kannatades rohkesti ülekohut liivlastelt ja eestlastelt, mistõttu nad seda enam rõõmutsesid preestrite tuleku üle, sest [pärast] ristimist pidid nad kõik koos tundma rõõmu ühest ja samast õigusest ja rahust. Eestlased aga, pidades saadikute sõnu väheks, ei andnud mingit õigust, vaid läkitasid koos nendega oma saadikud Latgalesse. Ja et sõjateenistuse vennad olid juba asumas Võnnus, saatsid nad Bertoldi kui esimese endi seast lätlaste nõupidamisele eestlastega. Ka tuli piiskopi alalt preester Heinric ja õige palju lätlasi. Ja nad hakkasid jälle arutama, mis rahu ja õigluse kohta käis. Kuid eestlaste saadikud põlgavad niihästi lätlaste rahu kui ka keelduvad neile ülekohtuselt äravõetut tagasi andmast, vaidlevad lätlastele kõiges vastu ja, ähvardades üksteist kõige teravamate odadega, lähevad lahku ilma mingisuguse rahuleppeta. Kuna vahepeal tuleb juurde mõningaid kaupmehi ja sakslasi Ojamaalt, tõusis üles Waridote koos teiste lätlaste vanematega ja, tulles Riiga, paluvad nad härdalt abi eestlaste ülekohtu vastu. Riialased niisiis, tuletades meelde ka neile

tehtud ülekohut ja lugematuid varasid, mis ugalased kunagi olid nende kaupmeestelt ära võtnud, nõustuvad palujate soovidega ja lubavad sõjaväge; eriti veel seetõttu, et ka nende endi saadikud olid nendesamade kaupmeeste varade pärast ühtelugu ugalaste juurest halvakspanduina ja väljanaerduina tagasi tulnud, sest need ei tahtnud ülekohtuselt äravõetut tagastada.

ESIMESEST SÕJAKÄIGUST EESTIMAALE. Niisiis, hüüdnud appi kõigevägevama jumala ja õndsa jumalaema Maarja, läksid riialased koos sõjateenistuse vendadega ja piiskopi venna Theodericiga ja kaupmeestega ning teiste sakslastega Turaidasse ja kutsudes kogu Liivimaalt ja Latgalest kokku tugeva ning suure sõjaväe ning minnes päeval ja öösel, tulevad Ugandisse ning rüüstates külasid ja tappes paganarahvast, maksavad tule ja mõõgaga kätte nendele tehtud ülekohtu eest ja kogunevad lõpuks Otepää, see on Karupea, linnuse juurde ning süütavad linnuse põlema. Ja puhanud seejärel kolm päeva, pöörduvad nad neljandal päeval kariloomade ja vangide ja kogu oma rööviga omale maale tagasi. Lätlased aga, omale maale tagasi pöördunud, valmistuvad väga vaprasti võitluseks, kindlustades oma linnuseid, kandes kogu oma vara linnustesse kokku ja oodates eestlaste väge, olles valmis neile vastu astuma. Kutsunud sakalasi endile appi, tungivad ugalased nüüd äkki lätlaste maale Trikāta piirkonda, põletavad kellegi lätlase, nimega Wardeke, elusalt tules ja võtavad teisi vangi, tegid lätlastele palju kurja ning, piirates Beverini linnuse sisse, ründasid kogu päeva linnuses viibivaid lätlasi.

BEVERINI LINNUSE PIIRAMISEST. Lätlased aga, väljudes linnusest ja sööstes mehiselt neile vastu võitlema, tapsid neist viis, röövisid nende hobused ja joostes linnusesse tagasi oma preestri juurde, kes siis oli kohal, kiitsid kõik koos temaga jumalat, keda nad märkasid enda eest võitlevat. Nende hulgas oli Roboam, üks vapramatest, kes, minnes alla vaenlaste keskele, tappis kaks nendest ja pöördus linnuse külgmise osa kaudu tervena ja vigastamata omade juurde tagasi, kiites jumalat säärase erilise tunnustuse eest, mille issand laskis talle osaks saada paganate suhtes. Ka nende preester läks üles linnuse kindlustusele, vähe hoolides eestlaste ründamisest, ja kuna teised võitlesid, mängis ta muusikariistal, paludes jumalat. Kuid barbarid peatusid, kuuldes laulu ja riista selget heli, sest omal maal polnud nad seda kuulnud, ja pidades võitlemises vahet, pärisid nii suure rõõmu põhjust. Lätlased aga vastasid, et nad rõõmustavad ja kiidavad jumalat sellepärast, et nad nägevat, et jumal neid kaitseb pärast hiljutist ristiusu vastuvõtmist. Siis panid eestlased ette uuesti. rahu teha. Kuid lätlased ütlesid: “Veel pole te sakslastelt äravõetud kaupu ega ka meilt tihtipeale äraviidud varasid tagasi andnud. Kuid kristlaste ja paganate vahel ei saa olla ühte südant ega ühte hinge ega kindlat rahumoodust, muidu kui te võtate koos meiega vastu sellesama ristiusu ja igavese rahu ikke ning tulete ühe jumala juurde.” Seda kuulnud, pöördusid eestlased väga pahastena linnuse juurest minema, lätlased järgnesid seljatagant ja haavasid paljusid.

VAENLASTE JÄLITAMISEST. Ja saates läbi öö Kristuse sõjateenistuse meistri Wennot juurde Võnnus, kes siis oli kohal, palusid nad teda koos omadega tulla eestlasi taga ajama. See tuli, kutsunud kokku kõik ümbruskonna lätlased, hommiku kätte jõudes Beverini ja leidis, et paganate sõjavägi oli juba ammu lahkunud, ning jälitas neid kogu selle päeva. Järgmisel ööl aga muutus ilm väga pakaseks ja et peaaegu kõik hobused lonkasid, ei suutnud nad vaenlasi kätte saada, sest need, tapnud kariloomad ja lasknud vabaks vangid, pöördusid teed mööda põgenedes, lahingut ära ootamata, igaüks omale maale tagasi.

LÄTLASTE ESIMESEST SÕJAKÄIGUST SAKALASSE. Siis saatsid Beverini lätlased, kurvad olles omade surma pärast, keda eestlased olid maha löönud ja tules põletanud, kõigile

lätlastele ümberringi, et oleksid valmis teekonnaks, et nad, kui jumal annab, võiksid vaenlastele omade eest kätte maksta. Nõnda sündis, et Russin, kes oli lätlastest vapraim, ja Waridote koos kõigi lätlastega, kes olid nende piirkonnas, kogunesid suurel hulgal ülalnimetatud Beverini linnuse juurde. Ja pidades vandenõu eestlaste vastu, valmistusid nad nende maa rüüstamiseks, varustanud end oma sõjariistadega, mis neil olid, läksid ühe päevateekonna, peatudes korraldasid oma väge ja läksid ööd kui päevad ja tungides Sakala maakonda sisse, leidsid nad mehed ja naised ja lapsed oma kodudes kõigis külades ja paikades ja tapsid, keda nad leidsid, hommikust õhtuni, nii nende naisi kui lapsi ja kolmsada Sakala maakonna parematest meestest ja vanemaist, peale selle lugematuid teisi, kuni tapjate väsinud käed ja käsivarred juba jõuetuks jäid suurest rahva mõrvamisest. Ja kui kõik külad olid rohkesti värvitud paganate verega, pöördusid nad järgmisel päeval tagasi ja, kogudes kõigis külades palju saaki, viisid endaga kaasa veoloomi, palju kariloomi ja õige rohkesti tütarlapsi, keda ainuüksi sõjaväed nendes maades tavatsevad säästa. Aegamisi tagasi pöördudes viivitasid nad teel mitu päeva, olles valmis, kui ülejäänud eestlased oleksid vahest seljatagant neile kallale tunginud. Kuid eestlased ei söandanud omade nii suure tapmise tõttu tulla lätlasi jälitama, vaid mitu päeva korjates kokku ja põletades õnnetuid surnukehi, mis lätlased olid neile jätnud, pidasid oma kombe järgi peiesid rohkete itkude ja jootudega. Lätlased aga võtsid Asti-järve ääres aset ja, jaganud omavahel kogu saagi, läksid rõõmsalt Beverini tagasi, ja kui nad leidsid seal sõjateenistuse venna Bertoldi kui ka omaenda preestri koos mõningate piiskopi rüütlite ja ammuküttidega, jagasid nad neile kõigest kingitusi. Ja et oli parajasti pühapäev Gaudete, siis kiitsid kõik üksmeelselt ja rõõmuga jumalat, et issand oli teostanud hiljuti ümberpööratute läbi nii suure kättemaksu ka teiste paganate hulgas. Ka Russin, tulles tagasi Beverini linnusesse, tegi oma suu lahti, öeldes: “Mu lapselapsed kuulutavad oma lastele kolmandast ja neljandast põlvest saadik seda, mis Russin on korda saatnud sakalaste peiedel.”

EESTLASTEGA AASTAKS TEHTUD RAHUST. Seda kuulnud, sai liivlaste foogt Hermann väga pahaseks lätlaste peale, et nad järjest rohkem sõda eestlaste vastu uuendavad, saatis ja kutsus kokku kõik liivlaste ja lätlaste vanemad; ja kui ta oli nendega kui ka sakslastega nõu pidanud, siis, et maal elavad sakslased olid seni haruldased ja vähesed, arvasid kõik heaks, et eestlastega rahu asjade üle läbi räägitaks enne isand piiskopi päralejõudmist, kes oli Saksamaal kogumas ristisõdijaid järgmiseks aastaks. See nõu meeldis ka eestlastele ja nad võtsid rahu vastu, sest nad olid hakanud pärast oma paremate tapmist lätlaste ees juba suurt hirmu tundma, ja tüli veel lõpetamata, sõlmisid nad midagi vaherahu taolist üheaastase tähtajaga.

XIII

(1) Oma ametissepühitsemise üheteistkümnendal aastal tuli kirikupea Albert Saksamaalt tagasi ja ta kaaskonnas oli arvukas hulk ristisõdijaid. Nende seas oli Rodolf Jerichow'st’, Wolter Emerslebenist ja õige paljud muud aadlikud, rüütlid ja vaimulikud koos igasuguse rahvaga, kes kõik andsid endid mereohtude võimusesse ja jõudsid Liivimaale pärale. Nende nõu kasutades kutsus seesinane kirikupea kõik juha ammu ristiusku pööratud liivlased ja lätlased kokku, ja meeles pidades seda mõrtsukatööd, mida kuningas Vesceka möödunud aastal temale ja tema omadele oli teinud, kui ta kavaluse ja suure pettuse teel oli surmanud tema rüütlid ja pere, keda ta selle palvel suurte kuludega oli leedulaste vastu appi saatnud, pöördus ta kõigi ristisõdijatega ja oma sõjaväega Koknesesse. Ja kui ta leidis mäe enda mahajäetuna ja endiste elanike räpasuse tõttu täis usse ja madusid, käskis ja palus ta selle mäe puhastada ja uuesti korda seada ja laskis

selle tugevate kindlustistega kindlustada ja ehitas üles väga tugeva linnuse ja jättis sinna rüütleid ja ammukütte koos oma perega linnuse kaitsmiseks ja laskis seda rohkete kulutuste varal väga hoolsasti valvata, et leedulaste terav meelsus ega venelaste valelik salakavalus ei saaks neid petta, nagu varem. Ka loovutas ta ülalnimetatud Rodolfile Jerichow'st poole linnusest ja määras sõjateenistuse vendadele nende kolmanda osa. Jätnund nad sinna ja kõik hästi korraldanud, läks ta tagasi Riiga. Lätlased olid aga vahepeal kahe sõjaväega Leedumaale tunginud, tapsid mõningad, võtsid mõned vangi, pöördusid meie omade juurde Koknesesse tagasi ja läksid koos piiskopiga ja kõigi tema omadega koju tagasi.

(2) Sel ajal oli sõjateenistuse vendade hulgas keegi Wickbort, kes oli oma südame pööranud küll enam ajaliku maailma armastuse kui ordukorra poole ja külvas palju lahkhelisid vendade vahel. Vastikust tundes püha eluviisi osaduse vastu ja põlates Kristuse sõjateenistust, tuli ta Ydumeasse preestri juurde ja ütles, et ta tahab seal piiskopi tuleku ära oodata ja piiskopile kõiges kuulekas olla. Sõjateenistuse vennad aga, Bertold Võnnust koos mõningate teiste vendadega ja sulastega, venda kui jooksikut jälitades, võtavad ta Ydumeas kinni, ja viies ta Võnda tagasi, heitsid ahelaisse. Kui ta kuulis, et piiskop on kohale jõudnud, palus ta teda vabastada ja lubada tol Riiga tagasi pöörduda, tõotades piiskopi ja vendade sõna kuulda. Vennad aga, rõõmustades ja lootes, et pärast tülikaid pahandusi nende vend nagu pillaja poeg aru pähe võtab, saadavad ta auga Riiga ja võtavad uuesti seltsi, Ent tema, viibinud lühikest aega nagu Juudas vendade seas või nagu hunt tallede hulgas, oskamata oma petlikku ja võltsi südametunnistust varjata, ootas sobivat päeva, mil ta oma südame tigeduse saaks täide viia.

MEISTRI TAPMISEST JA MEISTER WOLQUINI ASEMELE MÄÄRAMISEST. Ja sündis ühel pühal, kui teised vennad lähevad koos muude inimestega toomkirikusse, et ta laskis vahepeal sõjateenistuse meistri ja nende preestri Johannese enda juurde kutsuda, ettekäändeks tuues, et tahtvat neile oma saladused avaldada, äkki lõi ta üleval majas oma kaheteraga kirvega, mida ta tavatses alati endaga kaasas kanda, meistrile pähe ja lõi maha ja tappis selsamal kohal preestri koos meistriga. Ja see sai teistele vendadele teatavaks ja nad ajavad teda taga põgenemisel majast kabelisse ja võtnud ta kinni, hakkasid ta ilmaliku kohtu läbi, nagu ta ära oli teeninud. julmal viisil. Ja kui nad olid suure halisemisega oma ustava ning vaga meistri Wenno koos preestriga matnud, määrasid nad tema kohale mitte vähem vaga ja lahke ning kõigi voorustega täidetud Volquini. Tema juhtis ja valitses seejärel niihästi piiskopi kohal – kui ka äraolles igal sõjakäigul issanda sõjaväge, võitles rõõmuga issanda võitlusi ja käis ümbruskonna paganarahvaste juures sisse ja välja. Ja kõik ta vennad toetasid teda ja issanda abi ning võit oli alati nendega.

(3) ESIMESE PRAOSTI ENGELBERTI SURMAST JA PRAOST JOHANNESE ASEMELE MÄÄRAMISEST. Kui selsamal aastal suri ka Eggelbert, õndsa Maarja kiriku praost, võttis piiskop enese juurde Johannese Scheda kloostrist, tasase, ettevaatliku ja kõigis oma arusaamades mõistliku mehe, määras ta oma venna, sellesinase auväärse praosti kohale ja usaldas õndsa Maarja kiriku tema juhtida. Ja et see Johannes kuulus õndsa Augustinuse reeglite ja ordu alla ning oli valge rüüga, mis tõeliselt tähendab puhtust, asendas piiskop selle rüü kinnitamiseks selle kiriku toomhärrade mustad rõivad ja karbused valgetega. Ja et ikka veel püsis hirm paganate ees sees- ja väljaspoolt, asus see klooster seespool algse linna ringpiiret esimesena ehitatud kirikus, ja pärast selle kiriku ja linna tulekahju hakkasid nad väljaspool müüre Väina ääres ehitama õndsa Maarja kirikut ja sealsamas elama. Selle aasta ristisõdijad aga olid valmis sõna kuulma müüri kõrgendamisel ja muis asjus, millega nad võisid jumalat teenida.

(4) Ja kui juba lähenesid sügisesed päevad, pidas piiskop, alati mures olles Liivimaa kiriku edendamise ja kaitsmise pärast, nõu oma usaldusalustega ja arutas nendega hoolikalt läbi, kuidas noort kirikut päästa leedulaste ja venelaste salasepitsustest. Ja meelde tuletades kõike kahju, mida Jersika kuningas koos leedulastega oli teinud Riia linnale, liivlastele ja lätlastele, otsustasid nad kristlase nime vaenlaste vastu sõtta minna. Nimelt oli Jersika kuningas Vissewalde alatine kristlase nime ja eriti ladinlaste vaenlane, kes oli naiseks võtnud Leedumaa võimumehe tütre, ja nagu üks nende hulgast, nimelt nende väimees, ja nendega kõigi sugulussuhetega seotud, oli tihti nende sõjaväe juhiks, muretses nende Väinast ülepääsu ja toidumoona eest niihästi nende minekul Venemaale kui ka Liivi- ja Eestimaale. Ka olid siis leedulased niivõrd valitsevad kõigi nondes maades asuvate rahvaste, nii kristlaste kui paganate üle, et vaevalt mõningad julgesid oma väikestes külades elada, ja kõige enam lätlased. Jättes oma kodud tühjaks, otsisid nad alati metsade varjulisi pelgupaiku, kuid ei suutnud ka niiviisi nende eest pääseda; sest kogu aja neid mööda metsi varitsedes, püüdsid nad neid, tapsid ühtesid ja viisid teisi vangidena oma maale ja võtsid neilt kõik, mis neil oli. Ja venelased põgenesid mööda metsi ja külasid isegi väheste leedulaste palge eest, nii nagu põgenevad jänesed jahimeeste palge eest, ja liivlased ja lätlased olid leedulaste toiduks ja roaks ja nagu lambad huntide lõugade vahel, kui nad on ilma karjaseta.

SÕJAKÄIGUST JERSIKA KUNINGA VASTU. Niisiis saatis jumal karjase ja päästis oma lambad, juba ristitud liivlased ja lätlased, huntide lõugade vahelt, nimelt piiskop Alberti, kes kutsus kokku sõjaväe kõigist Liivi ja Lätimaa rajadest ja läks riialaste, ristisõdijate ja kogu oma rahvaga mööda Väinat üles Koknese poole. Ja et Jersika oli alati püüniseks ja nagu suureks kuradiks kõigile Väina sel kaldal asuvaile, ristituile ja mitteristituile, ja et Jersika kuningas alati pidas vaenu ja sõda riialaste vastu ja põlgas ära astumast nendega rahulepingutesse, pöörab piiskop oma sõjaväe linna poole. Venelased aga, nähes sõjaväge kaugelt tulevat, jooksid linna värava juurde vastu, ja kui sakslased, relvad käes, neid ründasid ja mõned nendest tapsid, siis pagesid nad, suutmata ennast kaitsta. Neid jälitades tungisid sakslased koos nendega väravast sisse, tapavad austusest kristlase nime vastu väheseid, võtavad rohkem vange ja lasevad pigem neil põgenemise läbi pääseda, pärast seda kui nad olid linna vallutanud, võtsid neist palju vangi, säästes naisi ja lapsi ja kui kuningas koos paljude teistega põgeneb laevaga üle Väina, võeti kuninganna vangi ja toodi koos tütarlaste ja naiste ja kogu oma varaga piiskopi ette. Niisiis viibis kogu sõjavägi selle päeva linnas ja kogus palju saaki, nad tõid kõigist linna nurkadest rõivaid ja hõbedat ja purpurit ja rohkesti kariloomi ja kirikuist kelli ning pühapilte ja muid kirikuriistu ja võttes raha ja palju vara, vedasid endiga kaasa, kiites jumalat, et ta nii kiiresti andis neile võidu vaenlaste üle ja avas linna, ilma et omad oleksid viga saanud.

JERSIKA PÕLEMISEST. Järgmisel päeval, kui kõik oli laiali kantud, seadsid nad end valmis tagasiminekuks ja süütasid linna põlema. Näinud tulekahju, ohkas kuningas Väina teiselt kaldalt sügavasti ning valjusti oiates ja nuttes hüüdis, öeldes: “Oh Jersika, armastatud linn! oh mu isade pärusosal oh mu rahva ootamatu häving! Häda mulle! Milleks olen ma sündinud nägema oma linna põlemist, nägema oma rahva hävitamist!”

Seejärel jagasid piiskop ja terve sõjavägi kogu saagi omavahel ja pöördusid kuninganna ja vangidega tagasi oma maale. Ja kuningal kästi uuesti, et ta tuleks Rliga, kui ta himustab vähemalt nüüd veel rahu teha ja vange tagasi saada. Ent tema tuleb ja palub andestust süütegude eest, nimetab piiskoppi isaks ja anub härdalt kõiki ladinlasi kui vendi kaaskristlasi, et nad unustaksid möödunud kurja, annetaksid talle rahu ja annaksid tagasi naise ja vangid, ja toob ette tule ja mõõga kui väga teravad vitsad, millega ladinlased teda olid nuhelnud. Siis heitis

piiskop koos kõigi omadega armu härdasti paluvale kuningale ja pani talle ette rahulepingu kava, öeldes: “Kui sa edaspidi tahad hoiduda ühendusest paganatega, nõnda et sa nende kaudu meie kirikut ei lõhu ja ühtlasi oma kaaskristlaste venelaste maad leedulastega ei rüüsta, kui sa tahad oma riigi põlise annetusena üle anda õndsa Maarja kirikule, ometi nii, et sa selle meie käest jälle vastu võtad ja koos meiega rõõmu tunned püsiva rahu üksmeelest; siis alles anname sulle tagasi kuninganna koos kõigi vangidega ja anname sulle alati ustavat abi.” Võttes selle rahuleppe kava vastu, tõotab kuningas edaspidi õndsa Maarja kirikule alati ustav olla ja kinnitab, et ta hoiab paganate nõuannete eest ja hoiab kristlaste poole, ja annab oma riigi üle sellele kirikule ja võtab selle piiskopi käest vastu kolme lipu piduliku annetamise teel ja valib ta oma isaks ja kinnitab, et ta nüüdsest peale teeb talle avalikuks kõik venelaste ja leedulaste kurjad kavatsused. Talle anti tagasi kuninganna koos teiste vangidega ja ta pöördus rõõmsasti oma maale tagasi, kutsus oma inimesed kokku, kes olid pääsenud, ja hakkas taas oma linnust üles ehitama. Ja sellepärast ässitas ta pärastpoole sageli paganaid sakslaste vastu, kes asusid Kokneses, segades end leedulaste salanõudesse, unustanud ustavustõotuse.

(5) TEISEST SÕJAKÄIGUST UGANDISSE. Seejärel, kui lõpule jõudis rahu, mis oli ugalastega sõlmitud, kutsus Bertold, sõjateenistuse meister Võnnus, enda juurde Russini selle lätlastega kui ka teised lätlased Autinest ja läks oma võndlastega Ugandisse. Ja nad leidsid inimesed, kes veel polnud linnusesse põgenenud, oma külades ja tapsid õige paljusid kõigis külades, kuhu nad suutsid tulla, ja kui nad olid paljud maha löönud ja teised vangi võtnud ja suure saagi saanud, jätsid nad, naisi ja tütarlapsi endaga kaasa viies, külad tühjadena maha, ja läksid, kui suur tapmine ja põletamine oli valmis, koju tagasi. Seda kuuldes pahanesid Turaida liivlased, kes olid seni alati eestlastega pidanud salajasi äraandmisplaane, et Bertold Võnnust koos lätlastega alustas uuesti sõda eestlaste vastu, ja käisid piiskopile peale, et ta määraks saadikud Ugandisse rahu jaoks.

TEHTUD RAHUST. Ja piiskop saatis preester Alebrandi Otepääle nii rahu uuendama kui kaupmeeste vara tagasi nõudma. Eestlased kogu Ugandist, kuulda saades, et on saabunud piiskopi saadikud, tulid kokku nõupidamisele ja Alebrand, tehes oma suu lahti, õpetas neile Kristuse usku. Seda kuulnud, jooksevad eestlased odade ja mõõkadega kokku teda tapma. Kuid mõned vanemaist ütlevad teda kaitstes: “Kui me selle piiskopi saadiku oleme tapnud, kes siis edaspidi meid usaldaks või saadikut läkitaks?” Ja tahtmata kuulata lunastuse sõnu, saatsid nad Alebrandi piiskopile tagasi ja läkitasid koos nendega mehed rahu tegema. Ja tehti rahu piiskopi liivlaste ja lätlastega ühelt poolt Koivat. Aga Bertold Võnnust ja Russin oma lätlastega ei võtnud rahu vastu ja valmistusid võitluseks.

XIV

(1) KAHETEISTKÜMNENDAST AASTAST.

Käes oli piiskopi ametiaastaist kaksteistkümnes liivlaste maa sai puhata väheseid päevi.

Oli piiskopi kaheteistkümnes aasta ja kirik puhkas väheseid päevi. Pärast seda nimelt, kui sama piiskop koos oma ristisõdijatega oli jälle läinud Saksamaale ja jätnud Liivimaale oma mehed koos mõningate ristisõdijatega, ilmusid äkki kuralased, Kristuse nime vaenlased, kaheksa röövilaevaga Ojamaa väina juures mereranna lähedal. Seda nähes väljuvad ristisõdijad kogedest, asuvad väiksemaile laevadele, tõttavad paganate kallale ning ettevaatamatult kiirustades püüab iga laev teisest ette jõuda, et esimesena vaenlaste ligi pääseda. Kuralased aga

kergendavad oma röövilaevade vööriosad koormast, tõstavad need pealetungijaile kõrgele vastu ja asetades kaks laeva kokku, jätavad iga kahe laeva vahele vahe. Kui siis ristisõdijad tulevad kahe esimese lootsikuga ehk väiksema laevaga, takerduvad nad sellesse kahe röövilaeva vahelisse ruumi, ja et nad olid väiksemail laevadel, ei suutnud nad enda kohal seisvaid vaenlasi kõrgelt kätte saada.

MÕNEDEST, KEDA KURALASED OJAMAA VÄINAS TAPSID. Seetõttu tapeti mõned neist vaenlaste odade läbi, mõned aga uppusid ja mõned said haavata; teised tulid kogede juurde tagasi ja pääsesid. Siis kuralased, korjates tapetute kehad kokku, võtsid nad alasti ja jagasid omavahel rõivad ja muu saagi. Hiljem ometi Ojamaa kodanikud matsid nad, kogudes nad hardalt kokku. Neid aga, kes seal tapeti, oli umbes kolmkümmend rüütlit ja teisi. Seejärel pidas piiskop omade pärast mõni päev leina; teades, et tagakiusamine on tulus kannatajale, sest õndsad on need, kes kannatavad tagakiusamist õigluse pärast, seepärast et pottsepa savinõusid katsub läbi ahi ja õiglasi mehi kannatuse katsumus.

(2) VENELASTE ESIMESEST SÕJAKÄIGUST OTEPÄÄLE. Selsamal ajal tulid Novgorodi suurkuningas ja ühes temaga Pihkva kuningas koos kõigi oma venelastega suure sõjaväega Ugandisse ja piirates Otepää linnust võitlesid nendega kaheksa päeva. Ja et linnuses oli puudus veest ja nappus toidust, palusid nad venelastelt rahu. Ja nad andsid neile rahu ja ristisid mõningad neist oma ristimisega ja said neilt nelisada marka nogaatasid ja lahkusid nende juurest ja pöördusid tagasi oma maale, üteldes, et nad saadavad neile oma preestreid püha taassünni kümbluse lõpuleviimiseks, mis nad hiljem jätsid siiski tegemata. Sest ugalased võtsid pärast riialaste preestrid vastu ja ristiti nende poolt ja arvati riialaste hulka.

(3) Mõne aasta pärast tulid friisid koos ristisõdijatega ülalnimetatud Ojamaa saarele, leidsid seal kuralased suure rööviga eest, piirates nad äkki ümber, võitlesid nendega ja tapsid peaaegu kõik, võttes neli röövilaeva ühes kogu saagiga ja viies endaga koos Riiga, võtsid nad neilt ära ka lõpmata hulga lambaid, mis nad kristlikest maadest olid röövinud, ja tõid Riiga. Ja oli suur rõõm kuralastele tehtud kättemaksust.

(4) Ent ehkki piiskop oli väga kurb alatiste raskuste ja omade surma pärast, otsib ta siiski jälle issanda juurest abi, usaldab oma teekonna ja ürituse tema hoolde ja läheb tagasi Saksamaale, kaebab headele ja jumalakartlikele omade kaotuse üle, otsides mööda külasid ja väljakuid, linnu ja linnuseid, kes seaks end müürina issanda koja ette, kes kinnitaks endale ristimärgi üle mere minekuks, et rännata Liivimaale väheste lohutuseks, kes sinna olid jäänud. Ja leidus Yso, Verdeni piiskop koos Ratzeburgi piiskopi Philippiga ja Paderborni piiskop, kes valmistusid selleks teekonnaks järgmisel aastal koos oma rüütlitega ja paljude teistega.

(5) ÄRAANDLIKE LIIVLASTE JA KURALASTE VANDENÕUST RIIA LINNA VASTU. Pärast piiskopi lahkumist ja kuralaste kokkupõrget ristisõdijatega, kui kõik paganad ümberkaudu kuulsid, et kuralased on tapnud mõningaid ristisõdijaid, läkitasid nad vastastikku saadikuid, esiteks liivlased kuralaste juurde, kuralased eestlaste kui ka leedulaste, semgalite ja venelaste juurde, otsides igati nõu, kuidas Riiat hävitada ja kõiki sakslasi kavalusega kinni võtta ja maha tappa. Leedulased aga, arvates, et Koknesesse on jäänud väheseid, tulid suure sõjaväega linnuse alla ja leides linnuses eest Rodolfi Jerichow'st koos teiste piiskopi meestega, astusid nendega väga ägedasse võitlusse. Paljusid neist tapsid piiskopi sulased ja lätlased oma odadega, minnes linnusest välja nende vastu, ning mõningaid ammukütid, haavates kindlustuselt. Suutmata nende ja mõned said haavata; teised tulid kogede juurde tagasi ja pääsesid. Siis kuralased, korjates tapetute kehad kokku, võtsid nad alasti ja jagasid omavahel

rõivad ja muu saagi. Hiljem ometi Ojamaa kodanikud matsid nad, kogudes nad hardalt kokku. Neid aga, kes seal tapeti, oli umbes kolmkümmend rüütlit ja teisi. Seejärel pidas piiskop omade pärast mõni päev leina; teades, et tagakiusamine on tulus kannatajale, sest õndsad on need, kes kannatavad tagakiusamist õigluse pärast, seepärast et pottsepa savinõusid katsub läbi ahi ja õiglasi mehi kannatuse katsumus.

LINNA PIIRAMISEST KURALASTE POOLT. Kuralased aga, kogunenud terve oma sõjaväega, olid naabruses neliteist päeva paigal ja pärisid oma arbudega oma jumalatelt abi ja soodsat aega. Vahepeal tulid luurajad tagasi, midagi nägemata. Siis sõidavad Schladeni krahv ning rüütel Marquard koos teiste ristisõdijatega, kes olid lihavõtte ajal maha jäänud, Saksamaale tagasi minna tahtes, oma kahe kogega alla Daugavgrīvasse ja magavad öö kloostris, jättes vähesed laevadele. Ja kui järgmine päev koitis, paistis kogu meri just nagu tumeda pilvega kaetud. Seepärast need, kes laevadel olid, nähes paganate hulka ning suurt sõjaväge endi peale tulevat, mõned seavad end kaitseks valmis, mõned põgenevad kloostri poole. Paganad aga, lootes linna äkki vallutada, enne kui mingi kuuldus ette jõuab, ei ründa ristisõdijate laevu endid, vaid sõuavad suure kiiruga linna alla. Kuid kalurid põgenevad neid nähes kummaltki poolt Väinat Riiga ja teatavad, et sõjavägi on kannul. Kodanikud aga ja sõjateenistuse vennad ja ammukütid, ehkki neid oli vähe, koos vaimulike ja naistega jooksevad kõik relvade juurde, kutsuvad helistades kella, mida löödi ainult sõja ajal, rahva kokku, lähevad vaenlastele Väina kaldale vastu ja haavavad neist paljusid ambudest. Ja kuralased, jättes oma laevad Väinale, seadsid oma sõjaväe väljale ja igaüks kandis enda ees kahest tükist kokkupandud puust lauda ja karjasesaua taolist keppi selle laua toeks. Ja kui päike säras valgetele laudadele, helkisid nendest veed ja väljad. Aga sõjavägi oli suur ning tugev ja lähenes linnale. Ja liivlased ning ammukütid, joostes neile vastu esimese kindlustuse juurde, mis oli väljal linna värava ees, võitlesid nendega kuni kolmanda päevatunnini. Kodanikud aga pistsid küla, mis oli väljaspool müüre, põlema. Ka oli mõnedel meie omadest kaasas kolmeharulisi raudnaelakesi ja nad pildusid neid teele, mida mööda tuli sõjavägi. Ja kui mõned kodanikest astusid mehiselt lahingusse ja tapsid palju oma laudade all seisvaid vaenlasi, sattusid nad tagasiteel nendele naelakestele ja mõned neist tapeti ja teised pääsesid meie juurde. Pärast seda läks sõjavägi oma laevadele ja, kui ta oli einet võtnud, valmistus uuesti lahinguks. Ja nad ütlesid, kui kuulsid suure kella helinat, et too kristlaste jumal õgib ja hävitab nad ära. Ja jälle linna juurde minnes, nad võitlesid kogu päeva. Ja kui nad väljusid oma laudade tagant, et puid kokku kanda tule süütamiseks, said õige paljud neist vibumeestest vigastada. Ja kes neist aga masinate kividest või ammuküttide poolt haavatuna langes, selle tappis ta vend või muu võitluskaaslane kohe päriselt, lõigates tal pea otsast. Ja kui nad olid linna igalt poolt sisse piiranud ja vägeva tule süüdanud, tulevad holmlased oma hobustel Vana Mäe juurde ja ähvardades vaenlasi oma mõõkadega, pöörduvad teisest küljest linna poole. Seda nähes kuralased taanduvad linna alt, korjanud oma tapetud kokku, pöörduvad laevade juurde tagasi ja, läinud üle Väina, puhates kolm päeva ja põletades oma surnuid, korraldasid neile itkud. Turaida liivlased, kuuldes, et kuralased on Riia sisse piiranud, ihates linna hävitamist, kogusid arvuka sõjaväe, et tulla kuralastele appi. Olid nimelt mõningad truudusetud liivlased ja semgalid ja muud rahvad, kes ootasid kuralaste edu, et siis kõik tuleksid korraga kokku linna hävitama. Kuid holmlased tulid samal päeval linna alla, olles tapnud mõned kuralased saartel ja võtnud ära laevad. Rüütel Marquard, pöördudes Daugavgrīvast tagasi, tuli vaenlaste keskelt läbi linna sisse ja ühines hiljemini sõjateenistuse vendade seltsiga. Järgmisel ööl tuli Caupo linna koos kõigi oma sugulaste ja sõpradega ja ustavate liivlastega. Hommiku saabumisel tuli Conrad Ükskülast koos ülevalt poolt liivlastega väljale linna ääres, ja kui suur vaatemäng ratsa

ja oma sõjariistadega oli tehtud, tulid linnast kõik tema juurde kokku ja puhkes suur rõõm nende hulgas. Ja nad astusid välja kuralaste vastu ja kutsusid neid võitlema, olles valmis kas vapralt surema või elama. Ent need, olles rohkem mures omade peiede pärast, rääkides rahumeeli, taandusid kolme päeva pärast. Liivlased aga, kes selles äraandmises süüdi olid, andsid vabatahtlikult hüvitust jumalale ja piiskopi perele, ilma et nende omad midagi viga oleks saanud, ja tõotasid edaspidi olla ustavad. Linn aga, pääsenud sedapuhku halastusega jumala armust paganaist, tänas jumalat ja otsustas, et õndsa Margareete päeva, mil ta piiramisest vabanes, tuleb nüüdsest peale linnas pühitseda. Ka Bertold Võnnust oli samal ajal lätlastega Ugandist tulnud, kus ta oli põletanud hulga külasid, tapnud palju paganaid ja teinud neile rohkesti kahju, ja tuli ise ka suure väesalgaga riialastele appi. Kuid kuralaste eemaldudes pöördus igaüks oma maale tagasi.

(6) KOLMANDAST SÕJAKÄIGUST UGANDISSE. Seejärel kogub sama Bertold sõjaväe, ja temaga läksid piiskopi sulased Siffrid ja Alexander ja paljud teised ja liivlased ja lätlased, ja jõudes Ugandisse Otepää linnuse juurde, leiavad nad linnusest väheseid. Seepärast võtavad linnuses viibijad, omade vähesusest heidutatud, Bertoldi rahusõnadega linnusesse vastu. Piiskopi sulased koos mõningate liivlastega, kes ei teadnud Bertoldi vastuvõtust linnusesse, ronivad teiselt poolt üles linnusesse.

OTEPÄÄ VALLUTAMISEST JA PÕLEMAPANEMISEST. Neile järgneb kogu sõjavägi, nad võtavad ära mäe tipu, haaravad kindlustuse kantsi, saavad linnuses võimu, tapavad mehed, võtavad naised vangi, röövivad suure saagi, aga mõned pääsesid põgenemise läbi. Siis puhkavad nad mõned päevad sealsamas ning, jaganud röövsaagi omavahel ja süüdanud linnuse põlema, pöörduvad Liivimaale tagasi.

(7) EESTLASTE SÕJAKÄIGUST VÕNDLASTE VASTU JA VÕNDLASTE PIIRAMISEST. Niisiis oli Liivimaa kirik sel ajal paljudesse hädadesse seatud, sest ta oli paljude naabruses asuvate paganarahvaste ja venelaste vahel, kes kõik olid üheks nõuks võtnud teda hävitada. Seepärast otsustasid riialased määrata Polotski kuninga juurde saadikuid, kas ehk ei saaks saavutada mingisugust rahu temaga. Ja saadeti Rodolf Jerichow'st koos mõnede teistega Venemaale minema.

(8) Ja kui nad lähenesid Võnnule, ennäe, eestlased, tulles suure sõjaväega, piirasid Võnnu sisse. Ja Rodolf koos omadega pääses sellesse linnusesse. Ja eestlased võitlesid Bertoldi, tema vendade ja võndlastega kolm päeva vana linnuse juures, kus veel elasid vennad koos võndlastega. Ja langes palju eestlasi ammuküttide poolt haavatuina, samuti tapeti ka võndlastest mõned vaenlaste odadega. Eestlased tegid nimelt suured puude kuhjatised, pannes neile tule otsa linnuse mahapõletamiseks, lohistades metsadest suuri puid koos juurtega, panid neist kokku midagi kaitsetorni taolist, toetades ning kindlustades seda teiste palkidega ning võideldes alt ja ülevalt, nad kiusasid tule ja suitsuga väga neid, kes linnuses olid. Ja kui sõja päevi poleks lühendatud, oleksid nad igatahes suuremat kurja teinud, sest mõnede lohakuse tõttu jõudsid kuuldused riialasteni mitte esimesel ega teisel, vaid piiramise kolmandal päeval. Ja need, sealt teele asunud, tulid neljandal päeval Siguldasse.

LIIVLASTE MALEVAST. Kuuldes, et koos Caupo ja ta sõpradega on saabunud suur kogu liivlasi ja lätlasi, lahkusid eestlased samal päeval Võnnu linnuse alt ja, minnes üle Koiva, puhkasid, magades öösel järve ääres, mis on Beverini teel. Vennad aga Võnnust ja Caupo koos liivlaste ja lätlastega, hommikul järele minnes, võtsid hommikueineks aset sellesama järve ääres ja saatsid luurajad ning sõjaväe valvesalga ette, kellest mõned teatasid tagasi tulles, et

eestlased on väga suure kiiruga põgenemas üle Ümera. Nende sõnu liialt uskudes, hakkasid liivlased ja lätlased otsekohe nende jälitamisega kiirustades tõttama, öeldes, et nad ei saa kuidagi riialaste viivitamist ära oodata. Kuid Caupo koos sakslastega ütleb: “Oodakem oma vennad ära, ja siis me suudame võidelda ning oma tiivad võttes kõrgele lennata.”

ESIMESEST LAHINGUST ÜMERA ÄÄRES. Kuid need, halvaks pidades ja pigemini sakslaste hukkumist soovides, ajasid eestlasi taga, seades aga sakslased eelväkke, et ise nende taga minnes ja lahingu tulemust silmas pidades olla paremini valmis kas jälitamiseks või põgenemiseks. Ja nad liikusid edasi Ümera juurde, teadmata, et eestlaste vägi oli peidus metsades Ümera ääres. Ja äkki nägid nad kogu väge endale vastu tulema. Siis tõstis sõjateenistuse vend Arnold lipu: “Koondugem ühtekokku,” ütleb, “vennad sakslased, ja vaadakem, kas me suudame võidelda, ja ärgem põgenegem nende eest ega tõmmakem süüd oma rahvale.” Ja nad läksid nendele kallale ja tapsid mõned neist ja võitlesid nendega, ja langes Bertold, Caupo poeg, samuti ka tema väimees Wane, julge ja vapper mees, ja mõned sõjateenistuse vendadest ja piiskopi sulased Wichmann ja Alder said raskesti haavata.

LIIVLASTE PÕGENEMISEST. Nende seljataga järgnevad liivlased aga pistsid otsekohe põgenema, kui nägid kõikjalt metsadest sõjaväge hulganisti tulevat, ja sakslased jäid üksinda. Seda nähes ja omade vähesust silmas pidades, sest neid ei olnud kui ainult kahekümne ümber, koondusid sakslased kokku ja läksid vaenlastega võideldes otseteed Koiva juurde tagasi, Rodolf Jerichow'st langes odast haavatuna maha, friis Wigbold pani ta uuesti hobusele ja seesinane friis, usaldades hobuse väledust, päästis paljud, kord põgenedes, kord vaenlaste juurde tagasi pöördudes ja kitsastes kohtades neid kinni pidades.

LÄTLASTE MARTÜÜRIUMIST ÜMERA ÄÄRES. Eestlased aga jälitasid niihästi sakslasi kui liivlasi ja lätlaste jalamehi, kes põgenesid paremale ja vasakule. Ja võtnud neist ligi sada kinni, tapsid ühed, teised piinasid julmalt surnuks, viies nad Ümera äärde tagasi. Nende hulgast oli nimelt neliteist, kellest nad ühed praadisid elusalt, teistel, kiskudes nad riietest paljaks ja teinud oma mõõkadega nende selgadele ristid, lõikasid kõrid maha ja saatsid nad, nagu me loodame, taevasse märtrite osasaamisse. Siis eestlased, pöördunud tagasi oma maale ja mõnitades kristlasi, saatsid kõigisse Eesti maakondadesse, vannutasid ja heitsid liitu, et oleksid üks süda ja üks hing kristlaste nime vastu, Caupo niisiis ja liivlased ja lätlased, pöördunud lahingust tagasi, nutsid taga oma tapetuid, kurvastades, et paganad nemad, hiljuti ristitud, olid mõrvanud. Ja nendega koos leinas kogu kirik, mis oli siis nagu kõva vibu, mida alati pingutatakse ja mis kunagi ei murdu, nagu Noa laev, mida küll suured vood tõstavad, kuid ei hukku, Peetruse laevuke, mida lained peksavad, kuid põhja ei lähe, naine, keda lohemadu jälitab, aga maha ei rõhu. Sest pärast seda häda järgnes lohutus, pärast kurbust andis jumal rõõmu.

(9) PÜSIVA RAHU TEGEMISEST POLOTSKI KUNINGA JA RIHALASTE VAHEL. Nimelt saadeti sõjateenistuse vend Arnold koos ta kaaslastega Polotski kuninga juurde, kas tema vahest ehk rahu vastu võtaks ja avaks Riia kaupmeestele tee oma maale. See, võttes nad sõbraliku tundega vastu, rõõmustades, ehkki silmakirjaks, nendega koos rahu vaikuse üle, saatis nendega kaasa Ludolfi, aruka ning rikka mehe Smolenskist, et ta Riiga tulles arutaks, mis õiglane ja rahu toov. Pärast kui nad Riiga tulid ja tegid teatavaks kuninga tahtmise, oli see riialastele meelepärast ja sõlmiti siis esmakordselt püsiv rahu kuninga ja riialaste vahel, ometi nõnda, et liivlased tasuksid kuningale iga aasta kohustuslikku maksu või piiskop nende eest. Ja

kõik rõõmustasid, et nad seda julgemini võivad sõda pidada eestlastega ja teiste paganahõimudega. Nii see ka sündis.

(10) ESIMESEST SÕJAKÄIGUST SOONTAGANASSE. Nimelt issanda sündimise püha kätte jõudes ja talve karmuse kövenedes saadavad riialaste vanemad mööda kogu Liivimaad ja Lätimaad ja mööda kõiki Väina ja Koiva linnuseid, et kõik tuleksid ja oleksid valmis tegema kättemaksu eestlaste hõimudele. Ja sõna jõudis Pihkvasse, kellel siis oli meiega rahu, ja väga suur jõuk venelasi tuli meie omadele appi. Ja tulid maavanemad Russin ja Caupo, ka Ninnus ja Dabrel koos teistega, ja asusid riialaste ja ristisõdijate ees teele ja kogu sõjavägi järgnes Metsepolesse. Ja võtnud pantvange liivlastelt, keda peeti äraandlikeks, liikusid nad edasi mere äärde; ja minnes otseteed piki mere äärt päeval ja öösel, tulid nad esimesse kihelkonda, mida kutsutakse Soontaganaks. Ja teede valvurid põgenesid sõjaväge nähes, et omadele teatada. Aga kes olid sõjaväe hulgas kiiremad, leidsid luurajatega ühel ajal küladesse sisse tulles peaaegu kõik oma külades ja kodudes eest. Ja sõjavägi jagunes mööda kõiki teid ja külasid ja nad tapsid palju rahvast kõigis paikades ja jälitasid neid naaberkihelkondades ja võtsid nende hulgast kinni naised ja lapsed ning tulid kokku linnuse juurde. Järgmisel päeval ja kolmandal ringi käies rüüstasid ja põletasid kõike, mida leidsid, ja võtsid hobuseid ja lugematul arvul kariloomi. Sest härgi ja lehmi oli neli tuhat, kaasa arvamata hobuseid ja muid kariloomi ja vange, kellel ei olnud arvu. Ka hukkusid paljud paganad, kes põgenedes pääsesid metsadesse või mere jääle, külmudes pakases surnuks. Neljandal päeval, vallutanud ja maha põletanud kolm linnust, hakkasid nad maalt kogu röövsaagiga lahkuma ja aeglaselt tagasi liikudes jagasid võrdselt endi vahel ja pöördusid rõõmuga tagasi Liivimaale ja kiitsid kõik issandat, kes laskis neil kätte maksta vaenlastele; ja eestlased jäid vait mõnitamast, kuna nad varemini mõnitasid liivlasi ja lätlasi nende omade märtrisurma pärast.

SAMUTI TEISEST SÕJAKÄIGUST. Järgmisel kuuajal tulid liivlased ja lätlased koos riialastega jälle kokku Astijärve äärde ja kui sakalaste ja ugalaste vägi tuleb seal neile vastu, tungisid neile peale, et nendega võidelda. Kuid need põgenesid, pöörates selja, ja üks neist jäi maha, kes tulles meie omade juurde, teatas, et teine suur sõjavägi Mereäärsetest kihelkondadest tungib samal ööl teist teed mööda, mis on mere ääres, Liivimaale sisse. Seda kuulnud, pöördusid Liivimaa vanemad tagasi igaüks oma kindlustuste juurde, tõtates oma naiste ja laste juurde, et neid päästa vaenlaste eest. Ja sedamaid tulid järgmisel päeval eestlased, kes varem olid pääsenud, Soontaganast ja teistest ümberkaudseist kihelkondadest suure sõjaväega Metsepolesse; ja et kogu rahvas oli linnustes, pistsid nad tühjad külad ja kirikud põlema ja tegid oma tapaohvritega palju kõlvatusi kirikute ja surnud kristlaste haudade juures. Ja riialased kogunesid Turaidasse neid taga ajama ja Bertold Võnnust ja Russin kõigi lätlastega Brasla äärde. Sellest kuulnud, lahkusid nad kiiremini maalt ega oodanud ära kokkupõrget kristlastega.

SAMUTI SÕJAKÄIGUST SAKALASSE. Kolmandal kuuajal valmistusid riialased piirama Viljandi linnust Sakalas ja kutsusid kokku liivlasi ja lätlasi kõigist rajadest ja linnustest ja, ähvardades mittetulijaid karistusega ja ajades hirmu peale, kogusid tugeva sõjaväe. Ja koos nendega läks Eggelbert, piiskopi õemees, kes sel aastal pidas foogtiametit Turaidas, koos sõjateenistuse vendade ja ristisõdijatega. Ja nad läksid Sakalasse, viies endaga kaasa väiksema masina ehk paterelli ja ambe ja teisi linnuse ründamiseks vajalikke riistu.

(11) VILJANDI LINNUSE ESIMESEST PIIRAMISEST. Issanda lihakssaamise 1210. ja kirikupea Alberti 13. aastal toimus esimene Viljandi linnuse piiramine Sakalas sakslaste, liivlaste ja lätlaste poolt. Ja sakslased saatsid liivlasi ja lätlasi kogu ümberkaudset maakonda

rüüstama ning toiduainete ja vilja pärast. Käies läbi kõik külad, tapsid nad palju paganaid ja tõid teised vangidena linnuse juurde. Siis Bertold Võnnust ja Russin koos teiste lätlaste ja vanematega, võtnud kõik vangid, astuvad linnusele lähemale: “Kui,” ütleb ta, “te ütlete lahti oma valejumalate kummardamisest ja tahate koos meiega tõelisse jumalasse uskuda, siis anname me nood vangid teile elusana tagasi ja ühendame teid endiga vennalikus armastuses rahu sidemega.” Ent nemad, põlates üldse kuuldagi jumalat ja kristlaste nime, ähvardavad pigemini sõjaga, panevad endile ümber sakslaste sõjariistad, mis nad olid riisunud esimeses kokkupõrkes linnuse väravas, hooplevad linnuse tipul, valmistuvad lahinguks ja pilkavad oma kisaga irvitades sõjaväge, Russin aga ja lätlased, haaranud kõik vangid ja tapnud maha, heidavad kraavi ja ähvardavad neid, kes linnuses olid, sellesamaga. Vahepeal tapavad vibukütid paljusid ja tõrjuvad kõik kaitsele; teised ehitavad kaitsetorni, liivlased ja lätlased täidavad kokkukantud puudega kraavi põhjast ääreni ja lükkavad kaitsetorni selle peale. Lätlased koos ammuküttidega ronivad üles, tapavad noolte ja odadega paljusid kindlustuses, haavavad paljusid; äge võitlus käib viis päeva. Eestlased püüavad süüdata esimest puuvirna, heites linnusest sõiduriistadel rohkesti tuld. Liivlased ja lätlased kustutavad ära, pildudes jääd ja lund. Arnold, sõjateenistuse vend, nähes seal vaeva öösel ja päeval, siirdus lõpuks kivist mahavisatuna märtrite osasaamisse. Ta oli väga vaga ja alati palvetav mees, ja mida ta palus, selle ta, nagu me loodame, saavutas. Sakslased, seades masina üles, purustavad öösel ja päeval kivide heitmisega kindlustatud kohti, tapavad linnuses lõpmata inimesi ja veiseid, sest eestlased polnud kunagi näinud midagi sellist ega olnud oma maju niisuguste pealetungide vastu kindlustanud. Liivlased koos lätlastega kõrgendavad puuvirna kuivade puudega kuni plankudeni. Eylard Dolenist tõuseb selle peale. Sakslased järgnevad talle relvastatult, kisuvad plangud laiali ja leiavad seestpoolt teise kindlustuse, mida nad ei suuda lammutada. Linnuses olejad kogunevad üles, löövad kivide ja puude pildumisega sakslased tagasi. Need panevad alla laskudes tule otsa, süütavad linnuse põlema. Eestlased lõhuvad põlevad plangud ja kindlustuse süüdatud puud lahti ja kisuvad laiali. Kui tulekahjule oli lõpp tehtud, panevad nad järgmisel päeval kõik tagasi ja allesjäänud kinnitavad end uuesti kaitsmiseks. Aga linnuses oli palju tapetute surnukehasid ja puudus veest, ja peaaegu kõik olid haavatud, nii et nad olid juba nõrkemas. Kuuendal päeval sakslased: “Kas te ikka veel,” ütlevad, “panete vastu ega tunnista meie loojat?” Selle peale nemad: “Tunnistame teie jumala suuremaks meie jumalatest, ta on meist ülesaamisega painutanud meie meele teda austama. Seepärast palume me, et te meid säästaksite ja nagu liivlastele ja lätlastele, nõnda ka meile paneksite halastusega peale ristiusu ikke.” Seejärel sakslased, kutsunud vanemad linnusest välja, esitavad neile kõik ristiusu õigused ja tõotavad rahu ja vennalikku armastust.

KRISTUSE USU JA RAHU VASTUVÕTMISEST SAKALASTE POOLT. Rahu üle väga rõõmsad olles tõotavad nad sama aja kestel nagu liivlased ja lätlased ja sama õiguse alusel ristimise sakramendi vastu võtta. Selleks, andnud pantvange ning kinnitanud rahu, võtavad nad preestrid linnusesse vastu. Need piserdavad pühitsetud veega kõik majad ja linnuse ja mehed ja naised koos kogu rahvaga, neid mingil kombel sisse õnnistades, ja õpetavad neile usutõdesid enne ristimist, lükates väga suure verevalamise tõttu ristimise sakramendi veel edasi. Ja kui see nii oli korraldatud, pöördus sõjavägi Liivimaale tagasi ja kõik ülistasid issandat paganate pööramise pärast.

(12) SÕJA AJAL RIIGA JÄÄNUD KAUPMEESTEST. Seejärel lihavõtte pühade ajal kaupmehed, kuuldes kõigist eestlaste ja teiste ümberkaudsete paganate kavatsustest, kuidas nad enne piiskopi ja ristisõdijate saabumist mõtlesid Liivimaad ja Riia linna hävitada, lükkasid oma

teekonna Ojamaale edasi, hoolimata oma kaubaasjadest ja asjaajamistest, ja jäid kõigi oma laevadega kohale kuni ristisõdijate päralejõudmiseni. Vahepeal saadeti saadikud Eestimaale vaatama, mis paganad teevad. Tagasi tulnud, teatavad need sõjast, toovad rahu tagasi ja avaldavad truudusemurdjate kavatsused.

SÕJAKÄIGUST SAKALASSE. Ja kohe tõusis Caupo ja Bertold Võnnust omadega ja piiskopi sulased ja läksid lähemasse Sakala kihelkonda ja süütasid põlema kõik külad, kuhu saadik nad suutsid jõuda, ja tapsid kõik mehed ja viisid naised ära vangi ja pöördusid tagasi Liivimaale.

SAKALASTE MITMESUGUSTEST SÕJAKÄIKUDEST LÄTLASTE JUURDE. Ja sakalased järgnesid neile ja süütasid nemadki samuti kõik külad Astijärve ümbruses ja jõudsid kuni Ümerani välja ja, tapnud mõned lätlased, viisid naisi ja lapsi vangi ja viisid saaki ära. Nende järel tõusid Lambito ja Meme, vanemad Sakalast, teise sõjaväega, ületasid Ümera ja jõudsid kiriku juurde ja süütasid selle, rüüstates kõik, mis oli preestri oma, ning kogudes üle kogu kihelkonna karja ja rohkesti muud saaki, ja tappes inimesi, keda kinni võtsid, viisid naisi ja poisikesi ja tütarlapsi vangi, ja tõusis suur häda kõigil Liivimaa rajadel.

RIDALASTE SÕDADEST. Sest sakalased ja ugalased tungisid lätlastele peale, ridalased ja Mereäärsed kihelkonnad kippusid kolme sõjaväega kallale piiskopi liivlastele Metsepoles ja Lēdurgast, nii et üks vägi järgnes teisele, ühed läksid ja teised tulid ega andnud rahu liivlastele päeval ega öösel, vaid jälitades neid niihästi metsade pelgupaikades kui järvedel ja põldudel, tapsid neid ja võtsid naisi vangi ja, ajades ära nende hobuseid ja veiseid, viisid hulga saaki kaasa ja vähesed jäid neist järele, ning jumal alandas sel ajal tublisti nende äraandlikku meelt, nii et nad edaspidi muutusid ustavamaks. Saarlased, tungides oma röövilaevadega Koivasse ja sõites üles kuni Turaidani, rüüstasid täielikult kihelkonna Krimuldas ja laastates kogu maakonna ümberringi, tapsid ühed ja viisid teised vangi ning mõned neist pääsesid põgenedes Riiga ja palusid abi paganate kallaletungi vastu. Riialased aga, hoides linna hoolsa valvamisega ja kartes mõningate ebaustavate äraandmist, ootasid piiskopi ja ristisõdijate saabumist.

(13) SÕJATEENISTUSE VENDADEGA SAAVUTATUD ÜKSMEELEST. Piiskop aga jõuab selsamal aastal koos sõjateenistuse vendade meistri Wolquiniga Rooma, kus kõrgeim ülempreester ta väga lahkesti vastu võttis, ning saades privileegid Liivimaa ja Lätimaa jaotamise kohta ning võttes vastu uuendatud volituse jutlustada pattude andeksandmiseks, pöördus rõõmuga tagasi. Ja saatnud privileegide ärakirjad Preisimaa kaudu, rõõmustas ta suuresti kogu rahvast Liivimaal, nii et nad pisarsilmi läksid vastu sõnumitoojaile, sest nad said pärast sõdade rohkeid raskusi ka kõrgeima ülempreestri lohutust.

XV

(1) KOLMETEISTKÜMNENDAST AASTAST. Oli kirikupea kolmeteistkümnes aasta, aga kirikul polnud rahu sõdadest. Kui nüüd piiskop Saksamaalt tagasi pöördub, tulid koos temaga kolm piiskoppi, Philipp Ratzeburgist, Yso Verdenist ja Paderborni piiskop, Helmold Plessest ja Bernard Lippest ja õige palju teisi aadlimehi ja ristisõdijaid, kelle tulek oli kõigile meelepärast, et vabastaks hädaohtudes viibijad.

(2) EESTLASTE SÕJAKÄIGUST ÜMERALE. Lätlased niisiis, rõõmustades ristisõdijate saabumise üle, tulevad kokku Ümera äärde ja liikudes vähestega edasi kohtavad suurt paganate väge, ja nähes nende suurt hulka, pistsid nad põgenema. Eestlased, jälitades neid, ja mõningaid

neist tappes, järgnevad neile Ümera äärde ja minnes kogu öö, jõuavad hommikul Braslani ning kirikut ja kiriku vara põlema pannes ja liikudes ringi kogu maakonnas, teevad külad ja majad tuleroaks, tapavad mehi, tirides naised ja lapsed metsade pelgupaikadest välja, veavad nad vangi.

CAUPO SÕJAKÄIGUST SAKALASSE. Seda kuuldes lähevad riialased koos ristisõdijatega välja ja tulevad Turaidasse. Kuid paganad, nende tulekut kartes, pöörduvad kolme päeva pärast koos kogu oma röövsaagiga kiiresti oma maale tagasi, ja Caupo, mõningate sakslaste ja teistega Sakalasse järele minnes, süütab põlema paljud külad ja Owele ja Purke linnused ja võttes rohke saagi, tapab hulga mehi ja viib naised koos lastega vangi.

(3) RIDALASTE, REVALASTE JA SAARLASTE SUUREST SÕJAKÄIGUST TURAIDASSE. Vahepeal kutsuvad saarlased ja revalased ja ridalased kokku suure ning tugeva sõjaväe kõigist ümberkaudseist Mereäärsetest kihelkondadest ja nendega kaasas olid kõik vanemad Saaremaalt ja Ridalast ja kogu Eestimaalt, kel oli palju tuhandeid ratsamehi ja veel enam tuhandeid neid, kes tulid laevadega, ja nad liikusid edasi Liivimaale. Ja ratsamehed koos oma jalameestega, tulles Metsepolesse, tõttavad Turaidasse. Teised, tulles üle mere, sõidavad oma röövilaevadel Koivat mööda üles ja kogunevad ühel päeval samal ajal koos oma ratsameestega Caupo suure linnuse juurde, kus tollal asusid liivlased kartusest paganate ees, ja piiravad nad igalt poolt ümberringi sisse; ratsamehed asuvad paigale linnuse eespool küljes, teised tagapool oma röövilaevade juures jõe ääres. Ja neile lähevad väljale vastu ammukütid, kes Riiast saadetuina valvasid koos liivlastega linnust, ja haavavad paljusid neist, tapavad paljusid, nagu relvituid, kes polnud sõjariistadega vilunud sel määral kui teised rahvad. Seejärel saadavad eestlased vapramaid enda hulgast mööda maakonda maad laastama. Need süütavad külasid ja kirikuid, tapavad kinnivõetud liivlasi, viivad teisi vangi, võttes hulga saaki, ajavad härgi ja kariloomi kokku oma kogunemiskohale ning tappes härgi ja muid kariloomi ja ohverdades oma jumalaile, paluvad nende armu. Kuid mahalöödud keha, langedes vasakule küljele, näitab jumalate pahameelt ja halba ennet. Nemad siiski, taganemata alustatust, ründavad linnuses olijaid, teevad puuvirnu, kaevavad linnusemäge ja tõotavad seal magedac, see on jääda igavesti, kuni nad kas linnuse hävitavad või liivlased oma nõusse pehmitavad, nii et nad nendega koos sama teed läheksid Riiat hävitama. Ja lausub liivlane linnusest. “Maga magamas”, see on: siia jääd sa igaveseks lebama. Niisiis sõjateenistuse vennad Siguldas, nähes kõike, mida paganad tegid, annavad riialastele teada ja paluvad ristisõdijate abi. Ootamatult tulevad linnuses ümberpiiratud liivlaste saadikud, kannavad pisarsilmi ette kõik viletsused, mida liivlastel ja lätlastel oli paganate pärast tulnud kannatada, ja anuvad piiskoppe, et nad oma mehi saates päästaksid oma kiriku. Sedamaid manitsevad piiskopid oma rüütleid ja teevad ristisõdijaile ja kogu rahvale pattude andekssaamiseks kohuseks, et nad läheksid oma vendadele liivlastele appi ja maksaksid jumala abiga eestlaste paganahõimudele kätte. Ja tõusid sõjateenistuse vennad koos ristisõdijatega ja Helmold Plessest ja rüütlid, pannes oma sõjariistad ümber ja ehtides oma hobused, liiguvad oma jalameeste ja liivlastega ja kogu oma kaaskonnaga Koiva äärde ja minnes üle Koiva ja liikudes kogu öö, jõuavad juba paganatele lähedale, korraldades sõjaväe ja andes talle õpetust lahinguks, saadavad nad jalamehed ette mööda suurt teed, mis viib Wendecullasse, ratsamehed aga järgnevad teed mööda, mis on paremal pool. Ja jalamehed läksid ettevaatlikult ning heas korras ja, laskudes hommiku kätte jõudes mäest alla, näevad linnust ja paganate sõjaväge, ja org oli nende vahel. Ja sedamaid lõid nad rõõmuga trummi, lõbustades meeste meeli muusikariistadega ja oma lauluga ning jumala armu endale appi hüüdes, tõttavad kiiresti paganate vastu ja, ületanud oja, peatuvad viivuks, et

ühte koguneda. Seda näinud ja kohkunud otsustatud olukorrast, paganad jooksevad, haaravad kilbid, ühed tõttavad hobuste juurde, teised hüppavad üle tara, kogunevad ühtlasi kokku, panevad oma kisaga õhu värisema, jooksevad kristlastele suure hulgaga vastu ja heidavad oma odasid nende peale nagu vihma, kristlased püüavad oma kilpidega odasid kinni, kui need otsa lõppenud, haaravad nad mõõgad, astuvad lähemale, alustavad võitlust, haavatud langevad, paganad võitlevad mehiselt. Nende vaprust nähes sööstavad rüütlid otsekohe vaenlaste keskele, ajavad neile oma ehitud hobustega hirmu peale, rabavad paljud maha, löövad teised põgenema, jälitavad põgenejaid, tapavad, keda nad teel ja mööda põlde kätte saavad. Liivlased linnusest koos ammuküttidega jooksevad põgenevaile paganaile vastu, paisates nad mööda teed laiali ja piirates enda vahele sisse ja tappes, jälitasid neid sakslaste saadik välja niivõrd, et vähesed neist pääsesid ja et sakslased tapsid ka mõned liivlaste hulgast, kes eestlastega sarnased. Mõned neist küll pääsevad, põgenedes teist teed ümber linnuse Koiva suunas ja jõudes oma sõjaväe teise osa juurde. Kuid mäest laskumisel tapavad jälitavad rüütlid neist õige paljusid. Seal löödi maha sõjateenistuse vend Everhard ja mõningad meie rüütleist saavad haavata. Vahepeal koguneb sõjaväe teine osa, nähes omade hukku, mäele, mis on linnuse ja Koiva vahel, ja nad valmistuvad kaitseks. Liivlased aga ja kristlaste jalamehed jooksevad saagi kallale, röövivad hobuseid, keda seal oli mitmeid tuhandeid, ja jätavad hooletusse võitluse ülejäänud paganatega. Kuid rüütlid ja ammukütid ründavad neid, kes on mäel paigal, tapavad neist paljusid. Seepärast paluvad nad rahu ja tõotavad ristimise sakramendid vastu võtta. Nende sõnu uskudes viivad rüütlid piiskoppidele sõna, et tuleksid neid vastu võtma. Need aga põgenevad öösel oma röövilaevadele ja tahavad sõita alla merele, kuid Koiva kummaltki poolt nende allasõitu. Teised ristisõdijad koos Bernardiga Lippest, tulles Riiast Koiva äärde pagantele kõikjalt. Seepärast tulles järgneva öö sügavas vaikuses, kogu oma vara maha jättes, salaja oma röövilaevadest välja, nad põgenesid, ja mõned said hukka metsades, mõned tee ääres näljast ja vähesed neist pääsesid oma maale, et koju sõna viia. Sealt saadud hobuseid oli aga ligi kaks tuhat, samuti oli tapetud mehi teist kaks tuhat. Ristisõdijad ja kõik, kes sõjast olid osa võtnud, pöördudes Riiga tagasi ja tuues kaasa paganate röövilaevad, umbes kolmsada peale väiksemate laevade, jaotasid võrdselt omavahel hobused ja kogu saagi, annetades kirikuile osad ja kiites koos piiskoppidega ja kogu rahvaga jumalat, kes kohe paljude piiskoppide saabumisel oli andnud nii kuulsusrikka võidu paganate üle. Siis nimelt mõistis Liivimaa kirik, et jumal tõesti võitleb tema eest, sest selles sõjas langes Eestimaa pea, see on Saaremaa vanemad ja Ridala ja teiste maakondade vanemad, kes kõik seal tapeti. Ja nõnda pani issand vaikima nende kõrkuse ja alandas vägevate upsakust.

(4) ABT THIDERICI PIISKOPIKS PÜHITSEMISEST. Liivimaa piiskop niisiis, saanud kõrgeimalt ülempreestrilt volituse ülemeremaades, mis jumal Liivimaa kiriku kaudu heidab ristiusu alla, peapiiskopi asemel piiskoppe nimetada ja ametisse pühitseda, võttis Theoderici, tsistertslaste ordu abti Daugavgrīvas, endale lakkamatu töö abiliseks ja, lubades piiskopkonna Eestimaal, pühitses ta piisko-

KRAHV BERNARDI ABTIKS PÜHITSEMISEST. Bernardi Lippest pühitses ta aga abtiks. Seda krahv Bernardit, kui ta varemini oma maal oli toime pannud palju taplusi, põletamisi ja rööve, oli jumala karistusel tabanud jalgade nõrkuse häda, nii et teda mõlemast jalast lombakana kanti hulga päevi korvis. Seetõttu südametunnistusest vaevatuna võttis ta vastu tsistertslaste ordureeglid, õppides mõnda aastat ordureegleid ja teadust, sai isand paavstilt volituse jumalasõna kuulutada ja Liivimaale minna, ja, nagu ta ise sageli on jutustanud, kui ta oli võtnud ristimärgi õndsa neitsi maale minekuks, muutusid põiad kohe kindlaks ja jalad said

jälle terveks ja kohe oma saabumisel Liivimaale pühitseti ta abtiks Daugavgrīvas ja sai hiljem semgalite piiskopiks.

(5) KÜMNISE ASEMEL MÕÕDU SISSESEADMISEST. Ka liivlased, pärast paljusid sõdade raskusi rõõmutsedes niihästi piiskoppide saabumise kui ka võidu pärast oma vaenlaste üle, tulevad kokku Väina äärest ja Turaidast ja kõigilt Liivimaa rajadelt, anudes piiskoppe ning paludes endil kergendada kristlaste kohustusi ja eriti kümnist, tõotades igavest ustavust niihästi sõdades paganate vastu kui ka kõigis ristirahva asjades. Piiskopid, nõustudes nende sõnadega, käivad peale Riia piiskopile, et ta nende tahtmise rahuldaks, et saaks nad endale alati ustavaks. Ja see, ihaldades isaliku armuga soosida omasid ning ka silmas pidades ähvardavaid raskeid sõdu ümbruskonna paganahõimudega, määras nende palvel kümnise asemele mingi vakamöödu, mis oleks olnud kaheksateist sõrme, tasuda igalt hobuselt aastas ning kinnitas nelja piiskopi ürikute pitserdamisega, siiski nõnda, et kui nad kunagi, unustanud oma ustavuse, segaksid end uskmatute sepitsustesse ja rüvetaksid paganate usukommetega oma ristimissakramenti, peavad nad sellest peale täielikult tasuma kümnist ja teisi ristiusu kohustusi.

(6) Kui see nii oli korraldatud, läks kirikupea Albert, jätnud kolm piiskoppi Liivimaale ja usaldanud oma asemele neljanda, siis pühitsetud piiskopi, uuesti Saksamaale koguma ristisõdijaid ja mida oli vaja tulevaks aastaks, et Liivimaa kirik ei satuks suuremasse hädaohtu, kui kord ristisõdijad lakkavad tulemast.

(7) BEVERINI LINNUSE TEISEST PIIRAMISEST. Vahepeal kutsuvad sakalased ja ugalased, seni veel terved ja puutumatud, kokku suure sõjaväe ning tungides sisse lätlaste maakondadesse ja ajades neid välja metsade pelgupaikadest, võttes kinni paljusid Russini sugulastest ja sõpradest, löövad nad maha, ja rüüstates. Trikātas Thalibaldi ja ümberkaudseid kogukondi, kogunevad nad Beverini linnuse juurde. Ja piirates linnust ja võideldes kogu päeva lätlastega ja kandes vägeva tule kokku, lõpuks: “Kas te,” ütlevad,”olete unustanud teie tapetud Ümera ääres, et te veel ei anu meilt rahu tegemist?” Kuid need: “Kas teiegi ei mäleta enam oma vanemaid ja lugematuid Turaida juures tapetuid, et te usuksite koos meiega ühteainsasse jumalasse ja võtaksite vastu ristimise koos igavese rahuga?” Seda kuulnud, nad vihastusid ja pöördudes linnuse alt minema, läksid kiiresti koos röövsaagiga oma maale tagasi.

SÕJAKÄIGUST, MIDA NIMETATAKSE PÕHJATUKS, PIKI MERERANDA SAKALASSE. Ent Beverini lätlaste vanemad Dote ja Paike, minnes Riiga, palusid härdasti abi sakalaste vastu. Ja ristisõdijad, tõustes, koos sõjateenistuse vendadega, ja Theoderic, piiskopi vend, ja Caupo koos kõigi liivlastega ja Bertold Võnnust koos lätlastega, kogudes Metsepoles suure sõjaväe, liikusid edasi mere äärde ja käisid kolme päeva tee piki randa ja pöörates seejärel sakalaste maakonna suunas, läksid kolm päeva edasi kõige viletsamat teed pidi mööda metsi ja soid, ja nende hobused nõrkesid teel ja peaaegu sada neist kukkus maha ja lõppes, ja lõpuks seitsmendal päeval jõudsid nad külade juurde ja jagunesid mööda kogu maad laiali ja tapsid mehed, keda nad leidsid, ja võttes kõik poisikesed ja tütarlapsed kinni, ajasid hobused ja kariloomad kokku Lambite küla juurde, kus oli olnud maja, see on nende kogunemiskoht, ja järgmisel päeval saatsid nad liivlasi ja lätlasi metsade pimedaisse pelgupaikadesse, kus eestlased ennast varjates peidus olid, ja nad leidsid õige palju mehi ja naisi ning vedades nad metsadest välja koos kogu varaga ja lüües mehed maha, viisid muu maja juurde. Ja läksid kaks lätlast, Dote ja Paike, külasse ja äkki tormasid üheksa eestlast nende kallale ja võitlesid nendega kogu päeva, lätlased haavasid ja tapsid paljud neist ja langesid lõpuks ka ise. Kolmandal päeval

läksid vapramad sõjaväe hulgast üle Navesti jões, laastasid kogu selle maakonna, mida nimetatakse Nurmegundeks, ja pistes kõik külad põlema ning tappes mehed, viisid naised ja hobused ja kariloomad kaasa ja jõudsid kuni Järvamaani välja. Tulles öösel tagasi ja korraldades mängu suure kisaga ja kilpide tagumisega, süütasid nad järgmisel päeval linnuse ja minnes teist teed tagasi ja jagades kogu röövsaagi võrdselt endi vahel, pöördusid rõõmuga Liivimaale tagasi.

KATKUST. Ja puhkes suur katk üle kogu Liivimaa ja inimesed hakkasid haigestuma ja surema ja suri väga suur osa rahvast, alates Turaidast, kus paganate laibad lebasid matmata, kuni Methsepoleni ja nii Ydumeasse kuni lätlasteni ja Võnnuni; ja surid vanemad, keda kutsuti Dabrel ja Ninnus, ja paljud teised. Samuti oli suure suremise nuhtlus Sakalas ja Ugandis ja teistel Eestimaa aladel; ja paljud, kes olid põgenedes pääsenud mõõgahoobist, ei suutnud pääseda kibedast katkusurmast.

LÄTLASTE MITMEST SÕJAKÄIGUST UGANDISSE. Beverini lätlased aga, minnes jälle vähestega Ugandisse, tabasid seal küladesse toiduainete järele tagasi tulevaid eestlasi, tapsid, kes iganes oli meessugu, jätsid alles naised ja viisid endaga kaasa, tõid palju saaki. Ja kui nad olid koju tagasi minemas, tulid neile teel vastu teised lätlased, kes jälle läksid Ugandisse; mida need olid järele jätnud, võtavad nood; mis need olid tegemata jätnud, teevad nood. tasa; kes oli nende käest pääsenud, tapetakse nonde poolt; kihelkondadesse ja küladesse, kuhu need ei jõudnud, tulevad nood järele, ja pöörduvad tagasi, võttes palju saaki ja vange. Ja tagasipöördumisel tulevad neile teel jälle teised lätlased vastu, kes lähevad Ugandisse; need viivad täielikult lõpule, mida eelmised olid teinud vähem täielikult. Sest nad tapavad kõik mehed, keda nad kätte saavad, ei säästa rikkaid ega vanemaid, vaid mõistavad kõigile mõõgateraga kohut. Russin aga, nii nagu teisedki, kättemaksuks oma sõprade eest, kõik, keda kätte sai, ühed praadis elusalt, teised saatis teisiti hirmsasse surma.

SÕJAKÄIGUST HALLISTESSE. Kui ka need pöörduvad tagasi oma linnustesse, teised Beverini lätlased jälle, asudes vähestega teele ja minnes läbi metsade Sakala kihelkonda, mida kutsutakse Hallisteks, ja leides kõik oma majadest, lõid nemad maha suurest väiksemani ja tappes paljud neist, viisid kaasa naised ja hobused ja karja ning jagasid endi vahel koos kogu röövsaagiga. Sellest kohkunud Halliste ja ühtlasi ka teised sakalased läkitasid oma saadikud. Riiga ja said rahu, andnud oma poisse pantvangideks, ning lubavad ühtlasi vastu võtta ristimise sakramendi.

SÕJAKÄIGUST ÜLE JÕE. Ka Theoderic, piiskopi vend, oma sulastega ja Bertold Võnnust koguvad sõjaväe ja lähevad, kui talv on juba tagasi tulemas, Ugandisse ja leides kogu maa lätlaste poolt laastatud ja Tartu linnuse, mille lätlased olid samuti varem maha põletanud, mahajäetuna, lähevad üle jõe, mida nimetatakse Emajõeks, ja tungides küladesse ning väheseid leides, liiguvad edasi metsadesse, kus paganad olid kõige tihedamas rägastikus teinud mingi raidtõkke ja kõikjal ümberringi raiunud suured puud maha, et sõjaväe tulles päästa seal ennast ja oma vara.

PAGANATE RAIDTÕKKE VALLUTAMISEST. Nad astuvad niisiis lähenevale kristlaste sõjaväele julgesti vastu ja kaitsevad ennast õige kaua, sest tee oli raske, lõpuks ei suuda hulgale vastu panna, pööravad selja ja pagevad metsadesse. Kuid teised jälitavad põgenejaid ja löövad maha, keda kätte said, viisid naised ja lapsed vangi, ajavad hobused ja hulga karja ära, riisuvad palju vara. Sest sinna oli kokku põgenenud inimesi kogu sellest maakonnast ja neil oli kogu

oma vara kaasas. Ja jaganud kogu saagi omavahel, pöördusid nad koos vangidega Liivimaale tagasi.

ESIMESEST SUUREST SÕJAKÄIGUST JÄRVAMAALE. Pärast issanda sündimise püha pühitsemist aga, kui saabub karm pakane ja põhjatud teed kinni külmuvad, saadavad piiskopid mööda kõiki Liivimaa linnuseid ja kõiki lätlaste maakondi, et nad tuleksid koos sakslastega sõjakäigule, ja saates välja oma rüütlid koos ristisõdijatega ja sõjateenistuse vendadega, määrasid nad sõjaväe kogunemise Beverini linnuse juurde. Ja nendega läks Eestimaa piiskop Theoderic ja pühitsenud issanda ilmumise püha, liikusid nad edasi Ugandisse ja oli nelja tuhande ümber sakslasi, jala- ja ratsamehi, ja liivlasi ja lätlasi teist niipalju. Ja nad läksid Tartu kihelkonda ja minnes üle Emajõe tulid raidtõkke juurde, mille kristlased olid enne ära lõhkunud, ja kui ristisõdijad seal puhkasid, liikusid liivlased ja lätlased ja kes olid sõjaväe hulgast kiiremad edasi Vaigasse ja, rüüstates kogu maakonna, tulid kokku Somelinde linnuse juurde. Järgmisel päeval tulid nad omade juurde Vaigasse ja, puhates kolm päeva, rüüstasid kogu maa ümberkaudu ning tegid majad ja külad tuleroaks ning võttes paljusid kinni ja tappes paljusid, said palju saaki. Ja liikudes neljandal päeval edasi Järvamaale, jaotasid sõjaväe laiali mööda kõiki kihelkondi ja külasid, võtsid kinni ja tapsid palju paganaid ning viisid naisi ja lapsi vangi, röövides hulga karja ja hobuseid ja saaki, ja külas, mida hüütakse Kareda, oli nende kogunemine, kõik, mis ümberkaudu oli, laastasid nad tulega. Aga Kareda küla oli siis väga ilus ja suur ja rahvarohke, nagu olid kõik külad Järvamaal ja kogu Eestimaal, mida kõiki hiljem meie omad sageli laastasid ja põletasid. Kolme päeva pärast kogu röövsaagiga tagasi pöördudes, põletasid nad läheduses olevaid külasid ja maakondi, nimelt Mõhut ja Normegundet, ja jõudsid nii lõpuks välja järve äärde, mida kutsutakse Võrtsjärveks, ja pöördusid mööda jääd minnes rõõmuga Liivimaale tagasi.

(8) VENELASTE SÕJAKÄIGUST. Nüüd Novgorodi suurkuningas Mysteslawe, kuuldes sakslaste sõjaväge olevat Eestimaal, tõusis ise ka viieteistkümne tuhande mehega ja läks Vaigasse ja liikus Vaigast edasi Järvamaale, ja leidmata sakslasi, läks edasi Harjumaale ja piiras Varbola linnust ja võitles nendega mõne päeva; ja linnuses olejad lubasid talle, et ta lahkuks, seitsesada marka nogaatasid ja ta pöördus oma maale tagasi.

(9) PREESTER SALOMONI LÄKITAMISEST SAKALASSE. Pärast sakslaste Riiga tagasitulekut sõjakäigult läkitas aga Eestimaa piiskop oma preestri Salomoni Sakalasse, et ta varustaks neid usukuulutuse sõnaga ja pühitseks ristimise sakramenti, mida nad juba ammu olid tõotanud vastu võtta. Ja ta tuli Viljandi linnusesse ja mõned võtsid ta seal vastu ja tervitasid teda, nagu Juudas issandat tervitas, suu, mitte aga südame tervitusega. Ja jutlustades neile lunastuse sõna, ristis ta neist mõningad. Kuid sakalased ja ugalased, saades kuulda, et venelaste sõjavägi on Eestimaal, kogusid sõjaväe kõigist oma kihelkondadest. Niisiis preester Salomon, kui ta kuulis nende kogunemisest, lahkus koos omadega linnusest ja mõtles tagasi minna Liivimaale.

PREESTRI JA TEMA KAASLASTE TAPMISEST. Kuid Lembito Sakalast, võtnud salga eestlasi, ajas preestrit taga, ja tappis ta öösel, kui oli leidnud, ja tema tõlgid Theoderici ja Philippi koos mõningate teistega, kes kõik langesid Kristuse usu eest ja siirdusid, nagu loodame, märtrite osasaamisse, See Philipp aga oli leedulaste hõimust, piiskopi õukonnas üles kasvatatud ja nii ustavaks tehtud, et teda läkitati tõlgina teisi paganahõime õpetama, ja nii nagu ta sai märtrisurma osaliseks, nõnda on ta ka ära teeninud igavese õndsuse osaliseks saada.

(10) Lembito aga pöördus pärast nonde tapmist tagasi oma sõjaväe juurde, ja venelaste viibides Eestimaal läksid nad vahepeal ise Venemaale ja tungides Pihkva linna sisse, hakkasid rahvast tapma, kui aga venelased kära ja kisa tegid, tulid nad saagiga ja mõningate vangidega kiiresti põgenedes tagasi Ugandisse, ja tagasipöördunud venelased leidsid oma linna rüüstatuna eest.

(11) RAHU TAASSÕLMIMISEST EESTLASTEGA. Siis olid liivlased, lätlased ja eestlased katku ja nälja tõttu, mis püsisid visalt nende kallal, sõja raskustest tülpinud ja nad saatsid vastastikku saadikuid ja tegid rahu, jättes riialased sellest välja. Ja kui sõjad lakkasid, lakkas sedamaid nälg ja inimeste suremine.

(12) PIISKOPPIDE TAGASIPÖÖRDUMISEST SAKSAMAALE. Pärast seda, kui mere ja Väina jää oli lagunenud, pöördusid Verdeni ja Paderborni piiskop oma ristisõdijatega Saksamaale tagasi, ja Riiga jäi Philipp, Ratzeburgi piiskop. Ta oli keiser Otto õukonnas olnud üks kõrgemaid, ja kui selle vastu kuulutati kirikuvande otsus, tuli ise, et tema juures olemist vältida, neljaks aastaks ristisõdijana Liivimaale,

(13) Pärast nende ärasõitu pahandasid Pihkva venelased oma kuningakese Woldemari peale, sest ta oli oma tütre andnud naiseks Riia piiskopi vennale, ja nad ajasid ta linnast koos ta perega minema. Polotski kuninga juurde põgenedes sai ta sellelt vähe lohutust, mistõttu sõidab oma meestega alla Riiga, kus ta väimees ja piiskopi pere ta auga vastu võtsid.

XVI

(1) NELJATEISTKÜMNENDAST AASTAST. Oli issanda lihakssaamise tuhande kahesaja kaheteistkümnes ja ülemkarjase neljateistkümnes aasta ja Liivimaa kirik rõõmutses ta päralejõudmise üle koos ristisõdijatega. Ja kõik tõttasid talle vastu koos kuningas Woldemariga, võttes teda vastu jumala kiitusega; ja piiskop andis kuningale õnnistuse ja kingitusi armastuses kõigest, mida ta oli kaasa toonud Saksamaalt, ja laskis heasoovlikkuse püüdes tema eest kõige poolest küllaldaselt hoolitseda.

EESTLASTE SÕJAKÄIGUST KOIVA SUUDMESSE JA RAHU UUENDAMISEST KOLMEKS AASTAKS. Eestlased aga olid kokku tulnud suure sõjaväega kõigist Mereäärseist kihelkondadest ja seisid Koiva suudmes, pidades endi juures riialaste saadikut Isfridi; kuulnud piiskopi ja ristisõdijate saabumisest, saatsid nad ta Riiga tagasi, olles piinanud mitmel viisil. Ja ise läksid nad põgenedes oma maale tagasi. Seejärel läkitasid liivlased ja lätlased saadikud Eestimaale ja soovitasid uuendada rahu, mille nad omavahel olid teinud. Ja eestlased rõõmustasid ja saatsid koos nendega oma mehi Turaidasse ja kutsuti piiskop koos sõjateenistuse vendadega ja vanematega Riiast ja nad tulid eestlaste saadikutega kokku, uurides, mis on õiglane ja mis on nii paljude sõdade põhjuseks. Ja pärast paljusid vaidlusi tehti lõpuks rahu kolmeks aastaks kõige poolest, jättes siiski sakalased kuni Navesti jõeni piiskopi ja sakslaste võimu alla, et nemad, kes andnud pantvange, lubasid ristiusu vastu võtta, rõõmustaksid, olles täielikult vastu võtnud ristimise ja ristiusu õiguse. Pärast rahu sõlmimist eestlastega jäi niihästi Riias kui ka Liivi- ja Eestimaal inimeste suremine järele, ent polnud siiski rahu sõdadest. Sest mõned truuduseta liivlased, kes olid ikka veel verejanulised pojad, kiskudes lõhki ema, kiriku rindu, otsisid igasugust nõu, kuidas sõjateenistuse vendi, kes olid Siguldas, kurja kavalusega tabada ja ära petta, et kui nemad maalt välja heidetud, hõlpsamini piiskopi peret koos muude sakslastega välja lüüa.

(2) POLOTSKI KUNINGA KOKKUSAAMISEST RIIA PIISKOPIGA JA RAHU UUENDAMISEST. Vahepeal saatis Polotski kuningas ja kutsus piiskoppi, määrates ette päeva ja koha, et tuleks tema ette Jersika juures vastust andma kunagiste tema maksualuste liivlaste kohta ja et läbi rääkides valmistaksid kaupmeestele ette ohutu tee väinal ja et rahu uuendades suudaksid hõlpsamini leedulastele vastu panna. Piiskop aga, võtnud endaga kaasa oma mehi ja kuningas Woldemari koos sõjateenistuse vendadega ning liivlaste ja lätlaste vanematega, läks ülesjõge kuningale vastu. Ja temaga koos läksid kaupmehed oma laevadega ja kõik panid endale sõjariistad ümber, püsides valvel leedulaste varitsemise eest Väina mõlemalt kaldalt. Ja tulles kuninga juurde, hakkasid nad temaga arutama seda, mida õiglus nõudis. Kuningas aga, sobitades piiskopiga kord meelitustega, kord karmide ähvardustega, palus, et ta jätaks järele liivlaste ristimise, kinnitades olevat tema võimuses oma orje liivlasi kas ristida või ristimata jätta. Sest venelaste kuningail on kombeks, kui mõne rahva on alla heitnud, mitte ristiusule alistada, vaid sundida tasuma endale andamit ja raha. Kuid piiskop arvas, et tuleb pigem kuulata jumala kui inimeste sõna, enam taevase kui maapealse kuninga sõna, selle järgi, mis ta ise oma evangeeliumis käsib, öeldes: “Minge, õpetage kõiki rahvaid, ristides neid isa ja poja ja püha vaimu nimel.” Seetõttu kinnitas ta visalt, et ta ei tagane alustatust ega jäta unarusse kõrgeima ülempreestri poolt tema peale pandud usu kuulutamise ametit. Kuid ta ei takistanud ka andmast kuningale tema andameid selle järgi, mis issand jälle ütleb oma evangeeliumis: “Andke keisrile, mis keisri kohus, ja jumalale, mis jumala kohus”, sest ka piiskop ise oli omalt poolt mõnikord seda maksu liivlaste eest kuningale tasunud. Liivlased aga, tahtmata kahte isandat teenida, see on nii venelasi kui sakslasi, käisid piiskopile alatasa peale, et ta nad päriselt vabastaks venelaste ikkest. Kuid kuningas ei jäänud sõnade õigete põhjendustega rahule, vihastas lõpuks, ähvardas anda tuleroaks kõik Liivimaa linnused ja ühtlasi ka Riia enda, käskis oma sõjaväel linnusest välja tulla ja lastes paista, nagu astuks ta võitlusse sakslastega, seadis väljal kogu oma rahva üles koos oma vibuküttidega ja hakkas nendele lähenema. Siis astusid kõik piiskopi mehed koos kuningas Woldemariga ja sõjateenistuse vendadega ja kaupmehed, olles sõjariistad ümber pannud, kuningale julgesti vastu. Ja kui nad tulid vastamisi, Johannes, õndsa Maarja kiriku praost, ja kuningas Woldemar koos mõningate teistega, minnes keskele vägede vahele, manitsesid kuningat, et ta ei häiriks oma sõdadega noort kirikut, et ka teda koos ta rahvaga ei häiriks sakslased, kes olid kõik tugevad oma sõjariistades ja kel oli suur iha võidelda venelastega. Nende südidusest kohkunud, käskis kuningas oma sõjaväel tagasi minna ja siirdudes piiskopi juurde, avaldas talle austust, tervitades teda kui vaimulikku isa, samuti võttis see tema enda kui poja vastu. Ja jäädes kõnelemise ajaks kokku, arutasid nad läbirääkimisel hoolikalt kõike, mis rahusse puutus.

RAHU SÕLMIMISEST KUNINGAGA JA LIIVIMAA VABAKSJÄTMISEST. Siis lõpuks jättis kuningas, võib-olla jumala õhutusest õppust võttes, kogu Liivimaa vabana isand piiskopile, et nende vahel kinnitataks igavene rahu niihästi leedulaste kui teiste paganate vastu ja kaupmeestele oleks alati kindlustatud vaba tee Väinal. Ja kui see oli sooritatud, pöördus kuningas, sõites koos kaupmeestega ja kogu oma rahvaga Väinat pidi üles, rõõmuga oma linna Polotskisse tagasi. Aga ka piiskop koos kõigi omadega, sõites veel suurema rõõmuga alla, läks Liivimaale tagasi.

(3) LÄTLASTE TÜLIST SÕJATEENISTUSE VENDADEGA JA LIIVLASTE NING LÄTLASTE VANDENÕUST. Pärast nende tagasitulekut puhkes suur tüli põldude ja mesipuude pärast Võnnu sõjateenistuse vendade ja Autine lätlaste vahel, kes siis olid piiskopi osas. Ja et vennad olid mõnele lätlasele ülekohut teinud, jõudis kaebus piiskopi ette ja tõusis

isand piiskop koos auväärse isanda Philippiga, Ratzeburgi piiskopiga ja kutsus sõjateenistuse vennad koos liivlaste ja lätlastega nõupidamisele, et tüli vaigistamisega kutsuda neid tagasi endisele üksmeelele. Ja nad vaidlesid teineteisega sõneldes kaks päeva ega suutnud omavahel jõuda mingile rahukokkuleppele. Seepärast liivlased ja lätlased sakslaste juurest lahkudes tegid omavahel vandenõu ja kinnitasid oma vandenõu paganate kombel mõõkadele astumisega. Nende hulgas esimene oli Caupo, kelle sõnad olid sedamoodi, et ta kunagi ei tagane Kristuse usust, kuid astub liivlaste ja lätlaste eest välja piiskopi ees, et neil kergendataks kristluse kohustusi. Kuid kõik teised, ilma tema kavatsusest hoolimata, tegid vandenõu sõjateenistuse vendade vastu ja mõtlesid kõik sakslased ja Kristuse nime liivlaste maalt välja lüüa. Seda nähes pöördusid piiskopid ja sõjateenistuse vennad koos kõigi oma sõpradega, kes olid tulnud ühes nendega, igaüks oma kindlusse tagasi.

TURAIDA LIIVLASTE VANDENÕUST JA LIIDUST KRISTUSE NIME JA RIIALASTE VASTU. Siis kogunesid Sattesele liivlased oma linnusesse ja saatsid lielvārdelastele, holmlastele ja turaidalastele ja kõigile liivlastele ja lätlastele, et nad nõu peaksid. Ja kõik olid nendega nõus ja hakkasid kindlustama kõiki oma linnuseid, et kui vili koristatud, äkki linnustesse tagasi tõmbuda. Ja see otsus sai teatavaks Danielile Lielvārdest, kes oli seal foogti ameti pidaja, ja ta saatis ning võttis kinni kõik selle maakonna liivi vanemad, kes olid kaasteadjad õelates kavatsustes, ja heitis nad ahelaisse ja süütas nende linnuse põlema.

ÄRAANDJATE LINNUSTE PÕLETAMISEST. Samuti saatsid riialased, mõistnud holmlaste väga pahu mõtteid, ja hävitasid ülemise osa nende kivilinnusel, mille oli ehitanud nende esimene piiskop Meynard. Ja saates Turaidasse, lasksid nad öö vaikuses turaidalaste linnuse põlema süüdata, et need pärast kogunemist linnusesse ei sepitseks tõsisemaid võitlusi riialaste vastu. Nii tehti pärast linnuste põletamist truudusetute nõu tühjaks. Sattesele liivlased aga, kes juba ammu olid oma linnusesse taandunud, alustades sõda sõjateenistuse vendade vastu Siguldas, hakkasid nende peret jälitama ja mõningaid neist tapma. Ent need, väljudes Sigulda kastellist, mille nad olid hiljuti ehitanud, ajasid neile vastu astunud põgenema ja jälitades neid, tapsid mõned neist. Ka lõid liivlased, arvukamad ja tugevamad eelmistest, nad nende kastelli tagasi, astudes neile uuesti vastu ning neid taga ajades ja mõned nendest tappes. Sel kombel võitlesid nad mõnda päeva. Ja piiskop kuulis nende tülist ja läkitanud saadikud, päris järele nende sõja põhjust. Ja tulid Riiga liivlaste saadikud ja, esitades palju kaebusi sõjateenistuse vendade meistri Rodolfi peale, jutustasid, et nendelt on ära võetud põlde ja niite ja vara. Ja piiskop saatis preester Alebrandi, kes oli nad ristinud, koos mõningate teistega; tulnud kohale, nägid nad asjata vaeva ega suutnud tüli ennast lõpetada. Ka piiskop ise koos Ratzeburgi Philippiga tuli Turaidasse ja, kutsunud liivlased koos sõjateenistuse vendadega, kuulas nende tüliasja. Ja liivlased oma sõjariistadega peatusid teisel pool jõge ja kõnelesid sakslastega ja süüdistasid sõjateenistuse vendi paljus. Ja piiskop lubas, et kõik ülekohtuselt äravõetu tagastatakse. Mis puutub aga sellesse, mis nad olid võtnud nende üleastumiste pärast, siis seda ei lubanud nad tagastada, sest selle olid nad õigusega omandanud. Ja tarkade meeste nõuandel nõudis piiskop nende poisse pantvangideks, et nad ristiusust ei taganeks. Kuid nad ei mõtelnud ei pantvange anda ega piiskopi või sõjateenistuse vendade sõna kuulata, vaid ristiusu koos kõigi sakslastega maalt välja juurida. Sellest aru saades läksid piiskopid Riiga tagasi. Kuid neile järgneja palus pisarsilmi, et saadetaks uuesti Ratzeburgi piiskop koos praostiga, et kas nad ehk oleksid rahunenud ja õndsakstegeva õpetuse manitsused ikkagi vastu võtnud. Ja saadeti nende liivlaste juurde Ratzeburgi Philipp koos praost Johannesega, Theodericiga, piiskopi vennaga, ja Caupoga ja õige paljude muudega. Ja kõik võtsid istet koos liivlastega nende linnuse ees,

arutades rahu ja õigluse asju. Kuid mõned neist tulid seljatagant ja teatasid valelikult, et sõjateenistuse vennad sõjaväega rüüstavad maakonda, Siis, haarates suure kisa ja käraga praosti ja Theoderici, piiskopi venna, ja foogt Gerhardi ja rüütlid ja vaimulikud koos kõigi sulastega, tirisid nad linnusesse ja neid pekstes panid nad vahi alla. Ja nad tahtsid piiskopi kinni võtta, kuid neid takistas ja ähvardas ta preester ja tõlk Läti Henric. Aga nende kisa ja märatsemise vaibudes, palus piiskop talle ta praost koos kõigi teistega tagasi anda ja lisas ähvardusi sellise mõnituse eest. Ja kõik toodi tagasi ja piiskop manitses neid ikka ja jälle, et nad ei põlgaks ristimise sakramente, ei teotaks oma ristiusku ja jumala kummardamist, ei pöörduks paganausku tagasi ja nõudis kaht või kolme nende poisikest pantvangiks. Ent nemad, vastates küll lahkesti, ei hoolinud pantvange anda. Ja lausub piiskop: “Oo uskmatu südamega ja karmi näoga ja libitseva keelega, tundke ära oma looja. Ja ta ütleb, et kas nad ehk ei jääks rahule ja tunneks ära tõelise jumala ja jätaks maha paganate kombetalitused. Aga midagi saavutamata, vaid just nagu asjata õhku pekstes, pöördusid nad Riiga tagasi. Ja liivlased hakkasid sellest mitte vähem sõdima sõjateenistuse vendade vastu.

(4) SATTESELE LINNUSE PIIRAMISEST JA SELLE VALLUTAMISEST. Piiskop Albert niisiis, tahtes lusted nisust eraldada ja maal tekkinud kurja välja juurida, enne kui see rohkeneb, kutsub kokku ristisõdijad koos sõjateenistuse meistri ja tema vendadega ja riialased ja liivlased, kes veel olid jäänud ustavaks. Ja nad tulevad kõik kokku ja, kogunud suure sõjaväe ja võtnud kaasa kõik, mis oli tarvilik, liiguvad edasi Turaidasse, piirates sisse selle Dabreli linnuse, milles asusid usutaganejad liivlased ja mitte ainult sõjateenistuse vendade liivlased, vaid ka piiskopi liivlased Koiva teiselt kaldalt, kelle pealik ja vanem oli Vesike. Ja liivlased väljusid linnusest tagantpoolt, haavasid mõningaid sõjaväe hulgast, võtsid nende hobused ja sõjavarustuse ja pöördusid tagasi linnusesse, öeldes: “Olge kindlad, liivlased, ja võidelge, et te ei peaks sakslasi orjama.” Ja nad võitlesid, kaitstes ennast hulga päevi. Sakslased aga purustavad paterellidega linnuse kindlustuse, pilluvad palju suuri kive linnusesse, tapavad inimesi ja hulga veiseid. Teised ajavad liivlasi kaitselt nooltega minema, vigastades neist õige paljusid; kolmandad püstitavad kaitseehitise, mille järgmisel ööl tuul maha viskab, ja puhkeb suur kisa ja rõõmuhõiskamine linnuses ning osutades oma jumalaile austust muistsete kommete järgi, tapavad nad loomi, ohverdades koeri ja sikke ja viskavad kristlaste pilkamiseks linnusest alla piiskopi ja kogu sõjaväe palge ees. Kuid kogu nende vaev läheb tühja. Sest püstitatakse tugevam kaitseehitis, tugevdatakse kiiresti puutorni, tõugatakse ülaltpoolt kraavi kohale, kaevatakse alt linnust. Vahepeal kõnetab Russin linnuse tipult Bertoldi, Võnnu meistrit, kui oma draugsi, see on seltsimeest, võttes kiivri peast ja kummardades kindlustuselt alla, esitades rahu ja endise sõpruse sõnu. Ja äkki, saades ammukütilt noole pähe, kukkus maha ja suri hiljemini. Niisiis sakslased, kaevates valli kallal, ei puhka päeval ega öösel, kuni nad lähenevad linnuse ülaosani, kuni vall praguneb, kuni on oodata juba kogu kindlustuse mahavarisemist. Ja liivlased, nähes oma kõige kindlama linnuse kõrgust juba alla kaldumas, saadavad, heitunud hingega ja hämmeldunud vaimuga, oma vanemad, Asseto koos teistega, piiskopi juurde, paluvad andestust, anuvad, et neid ei tapetaks. Piiskop aga veenab, et nad pöörduksid tagasi usu sakramentide juurde, saadab linnusesse oma lipu, mille ühed tõstavad üles ja teised viskavad maha. Sellepärast seotakse Asse piinamiseks kinni, sõda algab uuesti, puhkeb viimne võitlus, kurjem eelmisest. Siis lõpuks alistudes nad tõstavad üleval õndsa Maarja lipu üles, painutavad oma kaelu piiskopi ees ja paluvad härdalt, et ta heidaks neile armu, et nad võtavad ärapõlatud ristiusu viibimata jälle vastu, et nad peavad edaspidi kindlalt kinni kõigist pühadest asjadest, et nad kunagi enam ei tuleta meelde paganate kombetalitusi. Piiskop aga, halastanud nende peale, keelab sõjaväel, et nad linnusesse sisse ei läheks, ei tapaks armu paluvaid, ei

saadaks paljude hingi põrgusse. Ja sõjavägi, ustavalt sõna kuuldes ja piiskopile austust osutades, katkestas võitlused ja heitis armu ebaustavaile, et nad saaksid ustavaiks. Ja piiskop pöördus koos omadega tagasi oma linna, viies endaga kaasa nende liivlaste vanemad, teistele tehes kohuseks, et nad tuleksid järele ristimise sakramenti uuendama ja endise rahu vaikust uuesti jalule seadma.

UUESTI RAHU TEGEMISEST LIIVLASTEGA. Ja liivlaste saadikud tulid piiskopi kannul Riiga ja palusid andestust kogu rahvahulga ees. Ja piiskop ütleb: “Kui te ebajumalate kummardamisest lahti ütlete ja kogu oma südamest tagasi pöördute ühe jumala kummardamisele ja annate jumalale ja meile väärilise hüvituse oma nii määratute süütegude eest, siis alles taastame me teie poolt katkestatud rahu ja võtame teid tagasi vennaliku armastuse rüppe. Ent nemad: “Millist,” ütlevad, hüvitust nõuad sa meilt, isa?” Piiskop aga, küsinud nõu teiselt, Ratzeburgi piiskopilt ja Halberstadti dekaanilt, kes oli siis kohal, ja abtilt ja oma praostilt kui ka sõjateenistuse vendade meistrilt ja oma teistelt arukatelt, vastas neile, öeldes: “Selle eest, et te usu sakramendid ära põlgasite ja sõjateenistuse vendi, oma isandaid, sõjaga tülitasite ja tahtsite kogu Liivimaa ebajumalakummardamisele tagasi viia ja eriti, et te kõrgeima jumala põlastamiseks ja meie ning kõigi kristlaste pilkamiseks. heitsite sikke ja muid loomi, ohverdades paganate jumalaile, näkku meile ja kogu sõjaväele, me nõuame sellepärast kogu teie maakonnalt mõõduka summa hõbedat, nimelt sada oseringi ehk viiskümmend marka hõbedat; peale selle olete kohustatud tagastama sõjateenistuse vendadele hobused ja nende sõjavarustuse ja muu neilt äravõetu. Araandjad, seda kuuldes ja ikka veel tahtmata anda mingit hüvitust, läksid tagasi omade juurde, asjaga venitades ja omavahel aru pidades ja riukaid otsides, kuidas endale jätta sõjas röövitut, kuidas piiskopile mitte midagi õiguse poolest ettemääratust tasuda. Ja nad saadavad teised, eelmistest paremad, ja nad kõnelevad piiskopile küll selgeid sõnu, kuid hauvad südames pettust. Nende truudusetust märgates viib Alabrand, nende esimene preester, nad kõrvale, õpetab neid ja ütleb: “Rästikute sugu, kuidas te suudate ära põgeneda jumala viha eest, kes te alati olete tulvil truudusetuse sappi ega taha anda mingit hüvitust oma pahategude eest? Kandke niisiis mingit meeleparanduse vilja, ja kui te tõesti tahate pöörduda jumala poole, on jumal igatahes teiega, nii et teie, kes te senini olite kaksipidise südamega ja ebakindlad, saate nüüd kindlaks oma teedel ja näete issanda abi endi üle. Sest teil pole veel olnud täit usukindlust, te pole veel tahtnud jumalat austada oma kümnise tasumisega. Nüüd aga anuge isand piiskoppi, et ta unustaks kõik teie üleastumised ja teie pattude täielikuks andekssaamiseks teile peale paneks seda, et te siiralt jumalasse uskudes võtate endale täielikult kõik kristluse kohustused ja tasute jumalale ja jumala teenreile kümnist teie viljadest, nii nagu kõik teised rahvad, kes on taassündinud püha ristimise allikast. Ja issand suurendab teile üheksat ülejäänud osa, et saate rikkamaks kui varem vara ja raha poolest. Ja jumal päästab teid teiste rahvaste pealetungist kui ka kõigist teie ahistustest. Kuulnud selliseid lunastavaid manitsusi, said liivlased rõõmsaks ja, pöördunud tagasi Turaidasse, andsid kõigile teada preester Alebrandi sõna. Ja see meeldib kõigile, sest neid ei sunnitud praegu tasuma mingit rahatrahvi, ja nad loodavad jälle tuleval aastal eestlastega koos sõja sakslaste vastu lõpule viia. Ja tulid kõik vanemad, kes olid terveks jäänud, Dabreli linnusest kui ka piiskopi liivlased Koiva teiselt poolelt, Vesike omadega ja teised Metsepolest Riiga, paludes piiskoppi, nagu Alebrand oli õpetanud, et ta neid täielikult ristiusus kinnitaks ja hüvituseks nende pahategude eest kohustaks neid igal aastal tasuma kümnist. Ja see jutt oli vastumeelt nii piiskoppide kui ka teiste arusaajate meeste silmis, kes kartsid, et nende lubadus on täis igasugust pettust ja salakavalaid sepitsusi, Ent siiski, järele andes nende tungivale anumisele ja eriti kuulda võttes ristisõdijate ja kogu rahva palveid, nõustus piiskop nende palvega ja võttis nad uuesti

poegadeks ja andis rahu ja kinnitas nende lubaduse, et nad edaspidi on ustavad ja tasuvad igal aastal kümnist.

(5) Sest ajast peale tasuvad liivlased Dabreli linnusest igal aastal kümnist, nagu nad tõotasid, ja issand on neid tänini kaitsenud iga paganate või venelaste kallaletungi eest. Piiskopi liivlased aga on tema halastuse ja suure helduse tõttu tasunud tänini mõõtu kümnise asemel. Ka idumealased ja lätlased, kes sõtta ei tulnud ega rüvetanud usu sakramente, tasuvad nelja piiskopi poolt kindlaksmääratud esimest mõõtu kümnise asemel igal aastal kuni tänase päevani. Kuid kes neist sellesse sõtta tulid või saadikuid läkitasid või tulles teelt tagasi pöördusid või vähemalt saduldasid oma hobused minekuks, hüvitasid raha andmisega oma foogtidele.

(6) Ka tulid Riiga lätlased Autinest, esitades piiskoppidele kaebuse Võnnu sõjateenistuse vendade peale nendele tehtud kahju, peale selle neilt äravõetud puude pärast. Ja nad valisid vahekohtunikud ja tehti otsus, et lätlased, andnud vande, saavad oma mesipuud tagasi oma valdusse, sõjateenistuse vennad aga saavad vande põhjal põllud ja hüvitavad lätlasi kahjude eest küllaldase rahasummaga.

(7) Ja kuningas Woldemar läks nendesamade lätlastega Autinesse ja oli nende juures, pidades nende foogti ametit, kuni vahetus oli toimunud, kusjuures sõjateenistuse vennad jätsid Koknese linnuse täielikult piiskopile ja ise said jällegi Koknese kolmanda osa asemel Autine oma valdusse. Ja Woldemarile määrati ta väimehe Theoderici foogtikoht Ydumeas, Theoderici minnes Saksamaale.

(8) Sel ajal tulid leedulased Koknesesse, paludes rahu ja läbipääsu eestlaste juurde. Ja anti rahu ja lubati läbipääs seni veel pööramata eestlaste juurde. Ja tulles kohe sõjaväega, läksid nad rahulikult läbi lätlaste maa ja tungides Sakalasse, võttes kinni ja tappes palju mehi, võtsid kogu nende vara ära, röövides nende naisi, lapsi ja karja, viisid endaga kaasa. Ja viies ära suure röövsaagi, pöördusid nad teist teed mööda tagasi oma maale. Ja sakslased said pahaseks nende peale, et nad rüüstasid juba piiskopile alistatud Sakalat. Ja nemad, vastates, mis oligi õige, ütlesid, et eestlased ikka veel kõnnivad sirge kaelaga ega kuula ei sakslaste ega muude rahvaste sõna.

XVII

(1) Oma ametissepühitsemise viieteistkümnendal aastal pöördus Liivimaa kiriku ülemkarjane Saksamaale, jättes oma asemele ülalnimetatud auväärse Ratzeburgi kiriku piiskopi Philippi, kes oli väga andunud jumala teenimises ja kogu oma eluviisis ja, silmad ning käed alati taeva poole suunatud, vaevalt kunagi laskis oma võitmatut vaimu lõdvaks palvetamisest. Rüütleid armastades, vaimulikke õpetades, hoolitsedes liivlaste ja sakalaste eest suure vagaduse ja armastusega, valgustas ta uut kirikut paganahõimude keskel üpris väga sõna ja eeskujuga. Ja kirik tõmbas veidi hinge tema päevil sõdade raskustest, ehkki nad kartsid iga päev seest- ja väljastpoolt liivlaste ja eestlaste salakavalate õelate mõtete sepitsuste pärast, kes otsisid alati halba sakslaste ja Riia linna vastu.

(2) Leedulased aga, hoolimata sakslastega tehtud rahust, tulid Väina äärde ja, kutsunud mõned välja Koknese linnusest, heitsid oda Väinasse, öeldes üles rahu ja sõpruse sakslastega. Ja nad kogusid suure sõjaväe ja minnes üle Väina, tulid lätlaste maale ja riisudes külakesed paljaks, tapsid paljusid ja jõudes Trikātasse, võtsid nad kinni Thalibaldi, selle maakonna vanema, ja ta

poja Waribule ja minnes üle Koiva, leidsid Ümera juures inimesed nende külades eest ja võttes kinni ja tappes mõned neist, pöördusid äkki koos kogu oma saagiga tagasi. Ja Rameko, nähes, et ta isa ja vend viiakse vangi, tõusis koos kõigi lätlastega ja nendega ühtlasi Bertold Võnnust sõjateenistuse vendadega ja nad läksid nendele järele. Ja kui ta nende lähedale jõudis, kartis Rameko oma isa tapmist, kui ta neile seljatagant kallale tungib, ja juhtis nad teist teed mööda ringi. Kuid seda märgates leedulased põgenesid kiiresti ja pääsesid nende käest ära. Kui nad aga pärast Väina ületamist jõudsid oma maa piirialadele, põgenes Thalibald nende juurest ja pöördus rõõmsasti tagasi oma kodumaale, kümme päeva leiba söömata.

(3) Sel ajal läks Dangeruthe, kuningas Vissewalde naise isa, paljude kingitustega Novgorodi suurkuninga juurde ja sõlmis temaga rahuliidu. Tagasiteel võtsid sõjateenistuse vennad ta kinni, viisid Võndu ja heitsid ahelaisse. Ja teda peeti seal palju päevi, kuni ta juurde tulid Leedumaalt mõned ta sõpradest. Pärast seda pistis to enda mõõgaga läbi.

(4) Vahepeal lõikas Woldemar, idumealaste ja lätlaste foogt, palju, mida ta polnud külvanud, otsustades nende kohtu- ja tüliasju, ja et ta otsused polnud meelt mööda Ratzeburgi piiskopile ega ka kõigile teistele, läks ta lõpuks, täites paljude soovi, ära Venemaale.

(5) Ka rüütlid Koknesest ja lätlased rüüstasid sel ajal tihtipeale seele ja leedulasi, laastasid nende külasid ja piirimaid, ühtesid tappes, teisi vangi viies ja teel sageli varitsedes tegid neile palju kurja. Seepärast tulid leedulased, kogudes sõjaväe, üle Väina Lielvārde maakonda ja võtsid liivlasi külades kinni ja tapsid neid, ajasid naisi ja lapsi ja kariloomi endiga kaasa ja võtsid palju saaki ja viisid vangi selle maakonna vanema Uldewene. Neile sattus aga peale Volquin, Kristuse sõjateenistuse meister, kelle vennad olid koos kaupmeestega sõitnud Väinat mööda üles.

LEEDULASTE PÕGENEMISEST. Meister niisiis jälitas vähestega leedulasi ja tungis neile seljatagant kallale ja võitles nendega; ja langes leedulaste pealik ja vanem ning tapeti ja paljud koos temaga, teised aga, kes olid eelväes, põgenesid ja pääsesid ja viisid Uldewene endiga kaasa. Tema väljaostmiseks anti hiljemini sellesama tapetud leedulase pea, et nad, saanud vähemalt pea tagasi, võiksid pidada temale väärilised matused jootudega paganate kombe kohaselt.

(6) Järgmisel talvel tuli Woldemar koos naise ja poegade ja kogu oma perega tagasi Liivimaale ja lätlased koos idumealastega võtsid ta vastu, ehkki suurt rõõmustamata, ja preestrid Alabrand ja Henric saatsid talle teravilja ja kingitusi. Ja ta asus Metimne linnusesse, mõistes kohut ja kogudes maakonnast, mis tal tarvis oli.

LEEDULASTE KUNINGAKESE STECSE JA TEMA KAASLASTE TAPMISEST. Ja tulid jälle leedulased üle Väina koos oma kaaskonnaga ja nendega oli nende juht ja pealik Stecse, kelle tuleku üle sakslased rõõmutsesid. Ja tulid kõik korraga kokku, Bertold Võnnust oma vendadega, kutsudes endaga kaasa kuningas Woldemari koos teiste sakslaste ja lätlastega. Ja nad läksid neile vastu, pannes varitsused teele, ja sööstsid nende kallale, tappes nende juhi, ülalnimetatud Stecse ja õige palju muid ja teised põgenesid, et koju sõna viia. Ja kirik elas väheseid päevi vaikuses.

XVIII

(1) KUUETEISTKÜMNENDAST AASTAST. Oli kirikupea kuueteistkümnes aasta ja ta tuli Liivimaale tagasi koos paljude ristisõdijatega, leides kiriku mõnevõrra tundmas rõõmu rahust ning vaikusest ja ülalnimetatud Ratzeburgi auväärse piiskopi seda juhtimas tema asemel. Ja korraldanud kõik, mis korraldada oli, tõttas ta jälle Saksamaale, et võiks järgmisel aastal hõlpsamini jõuda Rooma kirikukogule, millest oli teatatud juba kahe aasta eest, jättes ülalnimetatud piiskopi Riiga oma majja ja oma ülalpidamisele. Ja sealsamas oli Woldemari naine ja kogu ta pere, keda kõik armastusega teenisid.

(2) Woldemar ise aga kogus Ydumeas ja Lätimaal vara ja raha, mõistes kohut ilmalikes kohtuasjades. Ja ta vastu välja astudes Alebrand, idumealaste preester ütles talle: “Sinul, kuningas, kes sa oled ära teeninud olla kohtunikuks inimeste üle, tuli mõista õig last ja õiget kohut, mitte vaeseid rõhuda ega nende vara ära võtta, et sa ei kallutaks meie vastristituid segadusse ajades Kristuse usust rohkem kõrvale eksiteele.” Ja kuningas sai vihaseks ja lausub ähvardavalt Alabrandile: “Mul tuleb, Alebrand, sinu maja rikkusi ja küllust vähendada.” Ja tõepoolest, ta tõigi hiljem venelaste kuningate suure sõjaväe tema majja ja laastas kõik, nagu allpool jutustatakse. Vähe aja pärast läks ta koos kogu perega Venemaale tagasi.

(3) VREDELANTI LINNUSE EHITAMISEST. Pärast seda siirdus Ratzeburgi piiskop Philipp koos ristisõdijatega ja foogt Gerhardiga Turaidasse ning ehitas piiskopile kastelli, millele andis ka nimeks Vredelande, just nagu maale rahu tuues, lootes, et selle linnuse kaudu tuuakse maale rahu ja seal tuleb preestrite ja kõigi tema meeste pelgupaik. Ja sinna tulid tema juurde Thalibaldi pojad Tālavast, Rameke koos oma vendadega, andes end piiskopi võimu alla ja lubades venelastelt vastuvõetud ristiusu muuta ladinlaste kombeks ja tasuda kahelt hobuselt iga aasta mõõt teravilja, selleks et nad nii rahu kui sõja ajal oleksid piiskopi kaitse all ning oleksid sakslastega üks süda ja üks hing ja tunneksid alati rõõmu nende kaitsest eestlaste ja leedulaste vastu. Ja piiskop võttis nad rõõmuga vastu, andes neile kaasa oma preestri, kes oli Ümera lähedal, et see neile ususakramente jagades annaks kristliku kasvatuse algõpetust.

(4) TEISEST SÕJAKÄIGUST JERSIKASSE. Vahepeal rüütlid Koknesest, Meynard, Johannes, Jordan koos teistega, süüdistades Jersika kuningat Wyssewaldi selles, et ta juba palju aastaid ei ilmu piiskopi, oma isa palge ette, pärast seda kui ta oli temalt oma kuningriigi vastu võtnud, vaid kogu aja annab leedulastele nõu ja abi, kutsusid teda ühtelugu välja, nõudes hüvitamist. Tema, põlates seda, ei tulnud ega läkitanud saadikut. Ent nemad, hankinud enne piiskopi nõusoleku, tulid koos oma sulaste ja lätlastega ühtekokku ja läksid koos kõigi sulastega üles Väina äärde. Ja lähenedes Jersika linnusele, tabasid nad kellegi venelastest, kelle nad kinni seotult vedasid öösi endaga kaasa linnuse juurde. See, ronides esimesena üle kraavi üles, nagu tal oli kästud, rääkis valvuriga, teised järgnesid ükshaaval. Ja valvur arvas tulevat oma linlasi, kes olid ära olnud. Ja nad ronisid ükshaaval üles, kuni nad lõpuks kõik hõivasid kindlustuse kantsi. Ja kogunenud kõik ühtekokku, valvasid nad linnust ringi ümber kindlustuse ega lasknud ühtegi venelastest linnusest väljuda, enne kui nad näevad päevavalgust. Ja kui valgeks läks, laskusid nad alla linnusesse ja röövisid kõik, mis seal oli, ja võtsid paljud vangi ja lasksid teistel põgeneda. Ja võtnud palju saaki ja jätnud linnuse sinnapaika, pöördusid nad koju tagasi, jagades omavahel kõik, mis nad olid kaasa toonud.

(5) RAHU LÕPPEMISEST. Oli kolmas aasta ja eestlastega tehtud rahu jõudis lõpule. Ja piiskop, kutsunud kokku kõik preestrid, pidanud kapiitli koosoleku ja nõu nendega, ühtlasi ka rüütlitega ja kokkukutsutud liivlaste vanematega, otsustas teha sõjakäigu Eestimaale,

sellepärast et nad ei tulnud ega kandnud hoolt rahu uuendamise eest, vaid pigem ihaldasid alati Liivimaa kiriku purustamist. Ja piiskop saatis mööda kõiki lätlaste ja liivlaste ning kogu Väina ja Koiva ümbruskonna linnuseid ja kogus suure ning tugeva sõjaväe. Ja Riias oli palju ristisõdijaid ja kaupmehi, kes kõik läksid rõõmuga välja koos sõjateenistuse meistri ja tema vendadega, pannes sõjaväe kogunemise Koiva suudmesse. Ja piiskop tuli koos nendega sinna ja mõned liivlastest tahtsid suunata sõjaväe Kuramaale. Kuid veel polnud saabunud aeg, mil jumal tahab selle hõimu peale halastada. Ja andnud õnnistuse, pöördus piiskop Riiga tagasi. Sõjavägi aga liikus edasi Salatsi poole ja nad jõudsid kihelkonda, mida kutsutakse Soontagana. Ja sakslased pidasid meeles oma sõnu ja rahu, mis nad olid varemini andnud neile kihelkonna asukaile, ja läbides rahulikult selle kihelkonna, ei teinud neile midagi kurja, ei ajanud inimesi nende majadest minema ega ajanud põgenejaid taga, vaid läksid täiesti heatahtlikul kombel, kuni nad jõudsid teistesse kihelkondadesse, kes kunagi polnud hoolt kandnud rahu tegemise eest riialastega, arvates, et riialased ei suuda tulla sõjaväega nende nii kaugetesse maakohtadesse. Ja meie omi [oli] umbes kolm tuhat sakslast ja liivlasi ja lätlasi teist nii palju. Ja nad läksid mere jääl, minnes Salatsist mööda, kuni nad jõudsid, kuhu soovisid, nimelt Ridalasse.

SÕJAKÄIGUST RIDALASSE, Kui nad sinna olid jõudnud, jagasid nad oma sõjaväe mööda kõiki teid ja külasid ja leidsid kõik mehed ja naised ja lapsed ja kõik inimesed, suurtest väikesteni, nende külades eest, sest mingid kuuldused sõjaväe tulekust polnud neid hoiatanud, ja nad lõid neid oma vihas ja tapsid kõik mehed maha. Aga niihästi liivlased kui ka lätlased, kes on julmemad teistest rahvastest, ja kes ei mõista armu heita, nõnda kui evangeeliumi sulane oma kaassulase peale, tapsid lugemata rahvast ja lüües maha mõned naised ja lapsed, ei tahtnud säästa kedagi väljadel ega külades. Ja värvides kõiki teid ja kõiki kohti paganate verega, jälitasid nad neid kõigi mere ääres asuvate kihelkondadeni, mida kutsutakse Ridala. Lätlased koos teistega jälitasid neist ka mõningaid, kes põgenesid merejääle, tapsid sedamaid, keda nad kätte said, ja viisid kõik asjad ja vara ära. Ja Thalibaldi pojad röövisid kolm leisikat hõbedat, kaasa arvamata riideid ja hobuseid ja rohket saaki, mis nad kõik viisid Beverini. Samuti ka kogu sõjavägi ajas esimesel ja teisel ja kolmandal päeval põgenevaid eestlasi kõigis paikades taga ja nad tapsid, kus aga juhtus, kuni väsimusest nõrkesid niihästi nad ise kui ka nende hobused. Siis lõpuks tulid nad neljandal päeval kõik ühte kohta kokku kogu oma röövsaagiga ja, ajades kaasa hobuseid ja hulganisti kariloomi ja viies endaga kaasa naisi ja poisikesi ja tütarlapsi ja suurt saaki, pöördusid nad suure rõõmuga Liivimaale tagasi, kiites issandat paganatele tehtud kättemaksu eest. Ja paganad sattusid segadusse ja oli nutt ja suur halamine. Ka Eestimaa, nuttes taga oma poegi, ei suutnud end lohutada, sest nad olid hukkunud niihästi siin kui tulevases elus, kõige enam aga tapetute hulga pärast, kellel ei olnud arvu.

(6) TULEKAHJUST RIIA LINNAS. Pärast seda, paastu ajal puhkes südaööeelses vaikuses Riia linnas suur tulekahju. Ja põles linna esimene osa, nimelt esimesena ehitatud ja esimesena müüriga piiratud osa, alates õndsa Maarja kirikust, mis põles maha koos suuremate kelladega, kuni piiskopi majani koos naabermajadega kuni sõjateenistuse vendade kirikuni välja. Ja rahvas kurvastas kõige enam mahedakõlalise sõjakella ja linnale tekkinud kahju pärast. Ja valati teine kell, eelmisest suurem.

(7) SAKALA LINNUSE VALLUTAMISEST. Pärast seda kui nad siis olid puhanud sõjaretke väsimusest ja nad ise kui ka nende hobused olid endise jõu saavutanud, määravad nad paastu ajal teise sõjakäigu. Ja riialased, minnes koos sõjateenistuse vendadega, kutsuvad endaga kaasa liivlasi ja lätlasi ja liiguvad edasi Sakalasse, jättes selja taha Viljandi linnuse ja rüüstates kogu

maa ümberringi, kogunevad nad lõpuks ootamatult Lembitu linnuse juurde, mida kutsutakse Leole. Eestlased aga, kes olid linnuses, astuvad esimestele tulijatele julgesti vastu ja ajavad neile hirmu peale. Kuid need, kogunenud ühte, ootavad omade tuleku ära ning järgmisel ja kolmandal päeval linnust rünnates kannavad nad valli kohale kokku puuriida ja panevad tule otsa ja süütavad valli, mis oli palkidest ja mullast kokku pandud, ja tuli, tõustes järk-järgult, läheneb kindlustusele üleval. Siis linnuses olijad, nähes, et tuli hävitab valli, ja kartes, et seeläbi linnus vallutatakse, lubavad raha, et nad linnuse alt lahkuksid, Sakslased aga kinnitavad, et nad ei nõua neilt midagi muud, kui et nad ristitaks ja tõelise rahuloojaga lepitatuina saaksid nende vendadeks nii selles ajalikus ilmas kui ka tulevases. Seda jälestades nad kardavad ennast neile kätte anda. Kuid liivlased ja lätlased koos kogu sõjaväega suurendavad tuld ja ähvardavad mahapõletamise ja tapmisega.

RAHU ANDMISEST JA NENDE RISTIMISEST. Kui aga vall oli juba hävitatud, löövad nad kartma, et nad tapetakse, hakkavad härdasti armu paluma, tulevad linnusest välja, tõotavad endid ristida lasta. Kohal on preestrid Johannes Stric ja sõjateenistuse vendade preester Otto. Ristitakse kõige truudusetum Lembitu koos kõigi teistega, niihästi naiste kui ka laste ja meestega, kes olid linnuses, nad lubavad igavese ustavusega ristiusu õigustest kinni pidada, Selle lubaduse murdsid nad siiski hiljemini oma äraandlikkuse riugastega. Vahepeal sõjavägi, tungides linnusesse ja röövides kogu vara, viies välja hobused ja härjad koos kõigi kariloomadega ja võttes palju saaki ja jagades omavahel, pöördus rõõmuga tagasi Liivimaale, viies endaga kaasa selle linnuse vanemad, Lembitu koos teistega, kes lasti omale maale tagasi, kui nad olid oma pojad pantvangideks andnud. Ja kõik kiitsid issandat, kes imelisel viisil oli linnuse nende kätte andnud ilma ambude või kiviheitemasinate rünnakuteta. Ja Kristuse nimi jõudis ka teiste maakondadeni.

(8) PREESTRI JA TA KAASLASTE MÄRTRISURMAST. Vredelanti kastellis oli keegi tsistertslaste ordu preester Frederic Alt-Zellest, kelle oli piiskop isand paavsti volitusel võtnud evangeeliumi tööle. Ta pühitseb palmipuude pühaks rohkete pisaratega issanda kannatuse müsteeriumi ja peab juuresolijaile mahedate. manitsustega virgutuskõne issanda ristist, ja pühitsenud issanda ülestõusmise püha, tahtis ta oma õpilasega ja mõningate teistega laevaga alla Riiga sõita. Jõesuus tulid talle vastu saarlased, tungisid talle kallale, ja võtnud tema koos ta poisikesega ja mõningate liivlastega kinni, viisid oma röövilaevadega minema ja, läinud Age jõel kaldale, piinasid teda seal mitmesuguste piinadega. Kui ta nimelt taeva poole pöördunult koos oma õpilasega oma palvetes issandale kiitust kuulutas ja tänu avaldas, mõnitasid nemad, pekstes mõlemat oma nuiadega pähe ja selga, lausudes: “Laula! Laula! Pappi”, sedamööda, nagu on kirjutatud: “Minu seljal on patused töötanud. Kuid õiglane issand raiub nende kaelad läbi, nagu sellest allpool kõne tuleb. Seejärel teritasid nad kõvad ning kuivad puud, torkasid need nende sõrmeküünte ja liha vahele, lõhestades liigehaaval ja torgehaaval, panid tule külge ja piinasid julmalt. Ja lõpuks tapsid, lüües neile oma tapritega abaluude vahele, ja saatsid nende hinged ilma mingi kahtluseta taevasse märtrite osasaamisse, heites nende kehad ära, nagu on kirjutatud: “Sinu pühakute ihu maa metselajatele; nad on valanud nende verd nagu vett Jeruusalemma ümber ja polnud kedagi, kes oleks matnud,” Nad viisid ühtlasi mõningad liivlased endiga kaasa vangi Saaremaale ja need jutustasid pärast oma tagasitulekut meile kõik ülalöeldu.

(9) MEYNARDI JA TA KAASLASTE TAPMISEST. Ka Meynard Koknesest koos oma võitluskaaslastega kogus uuesti sõjaväe Jersika kuninga Wissewaldi vastu. Ja Wissewald sai kuulda ja läkitas käskjalad leedulaste juurde, kes tulid ja ootasid neid teisel pool Väinat. Ja

need, kes olid Meynardiga, ei teadnud nendest, tulid ja vallutasid Jersika ja said suure saagi ja hobuseid ja karja. Ja ilmus leedulasi Väina teiselt kaldalt, paludes, et neile viiaks laevu, et nad tuleksid nende juurde rahu uuendama. Liiga kergeusklikena nende petlikele sõnadele saadavad nad, lihtsameelsed, neile laevad üle. Ja leedulased asuvad kohe üle tulema ja ühed veavad teisi üle ja järgneb neid aina rohkem ja rohkem. Lõpuks hakkas kogu sõjavägi Väinasse sööstes nende juurde üle ujuma. Rüütlid, nähes nende hulka ja kartes ära oodata kokkupõrget nendega, sõidavad mõned laevaga Väinat mööda alla ja pöörduvad tervetena Koknesesse tagasi, teistele, kui nad koos lätlastega on teed mööda tagasi minemas, tungivad leedulased seljatagant kallale; ja nähes omade vähesust, pistavad lätlased põgenema. Ja rüütlid Meynard, Johannes ja Jordan võideldes ja suutmata nii suurele sõjaväele vastu panna, langesid lõpuks nende poolt tapetuna. Ja kuulis piiskop ja riialased ja leinasid neid, öeldes: “Kuis on langenud vaprad sõjas ja sõjariistad hukka saanud!”

XIX

(1) SEITSMETEISTKÜMNENDAST AASTAST. SAARLASTE SÕJAKÄIGUST VÄINALE. Oli kirikupea Alberti seitsmeteistkümnes aasta ja puhkes uuesti sõda kõigil Liivimaa rajadel. Sest pärast Ridala sõjakäiku ja Sakala Lembitu allaheitmist hakkas kogu Eestimaa raevutsema Liivimaa vastu ja nad võtsid nõuks, et kolme sõjaväega korraga tulles purustavad Liivimaa, nii et saarlased piiraksid Riia sisse ja suleksid sadama Väinal, ridalased ründaksid Turaida liivlasi ja sakalased ja ugalased vahepeal laastaksid lätlaste maa, et liivlased ja lätlased omaendi sõdadega kinni olles ei saaks riialastele appi tulla.

(2) Ja tulidki saarlased suure laevaväega Daugavgrīvasse, tuues endaga kaasa röövilaevu ja venesid ja täitsid need kividega ja lasksid jõe suudmes mere põhja ning ehitades puuehitisi ja täites. samuti kividega, heitsid Väina suhu, et sulgeda tee ja sadam tulijaile. Ja mõned neist tõusid oma venedel üles linna juurde ja, sõudes siia ja sinna, hõivavad viimaks kalda ja välja. Ja sõjateenistuse vendi koos teistega linnast seisis värava juures. Ja mõned sulastest koos liivlastega, nähes vaenlasi väljal, tungisid äkki neile kallale ja, tappes mõned neist, ajasid neid laevadeni taga; ja kui nad põgenesid, purunes üks nende röövilaevadest ja läks põhja kõigiga, kes sellel olid, ja teised pääsesid ja pöördusid tagasi omade juurde Daugavgrīvasse. Ja tõusid riialased koos kõigi omadega, keda nad suutsid kokku saada, ja läksid nende järel allapoole, ühed laevadega ja teised maad mööda. Kui saarlased neid nägid, pöördusid nad neist ära Väina teisele kaldale, lahingut nendega ära ootamata. Ja äkki nägid riialased eemalt silmitsedes merel kahte koget tulevat, millel olid Borchard, Oldenburgi krahv, ja piiskopi vennad Rothmar ja Theoderic. Need lähenesidki Väinale ja nägid vaenlasi enda ees mere kaldal ja teisel kaldal riialasi ega tundnud ära, kes olid kristlased; kuid riialased andsid neile märku lippude näitamisega. Ja kui nad nemad ära tundsid ja ühtlasi aru said vaenlaste hulgast, pöörasid nad oma laevad vaenlaste poole ja tõttasid nende suunas. Ja mõned riialastest olid oma laevadel, kes ka Väinal neile seljatagant järgnesid; ja teised ootasid kaldal asjade käiku. Nüüd siis vaenlased, nähes, et kristlaste sõjaväed ümbritsevad neid igaltpoolt, põgenesid kiiresti oma laevade juurde ja valgusid nende vahelt merele laiali ja kadusid nende silmist; ja riialased ajasid taga ja võtsid neilt mõned laevad ära; ja teised pääsesid. Ja riialased võtsid ristisõdijad rõõmuga vastu ja kiitsid issandat, kes ka selles nüüdses kimbatuses oma rahvast oli lohutanud. Jõe vesi aga, tahes vabaks saada oma tugevat voolu, kui ka meri marutuulte tõugetega lammutas

pärastpoole nende sügavusse lastud ehitised ning ka sakslased purustasid, tõmmates välja, mis oli jäänud, ning taastasid vaba tee kõigile Väinasse sisse sõita soovijaile.

(3) RIDALASTE SÕJAKÄIGUST LIIVIMAALE. Aga saarlaste Väinal olles ridalased, kogudes oma Mereäärsetest kihelkondadest sõjaväe kokku, tungisid Liivimaale, rüüstates külasid ja põletades Methsepoles, ega suutnud leida kedagi liivlastest, kes kõik olid oma. naiste ja lastega põgenenud linnustesse. Ja liivlased kogusid omade kogu kokku, et vaenlastele vastu astuda. Ja ridalased kuulsid nende tahtmisest ja ühtlasi ka omade saarlaste põgenemisest Väinalt, põgenesid ka ise ja pöördusid omale maale tagasi.

EESTLASTE SÕJAKÄIGUST LÄTLASTE JUURDE. Vahepeal tulid ka sakalased ja ugalased suure sõjaväega lätlaste maale ja piirasid Autine linnuse sisse; ja läksid välja sõjateenistuse vennad Võnnust, tahtes nendega võidelda, ja need said sellest sõna ja nad põgenesid samuti. Ja tulles vastu õhtut Trikātasse, leidsid nad Thalibaldi metsade pelgupaikadest saunade juurde tagasi tulnud olevat, ja võtsid ta kinni ja põletasid teda elusalt julmasti tulel, ähvardades teda lõpuga, kui ta neile kogu oma raha kätte ei näita. Ja ta näitas neile kätte viiskümmend oseringi. Kuid nad ei põletanud teda vähem. Ent tema: “Kui ma teile ära näitan,” ütleb, “kogu oma ja oma poegade raha, ei hakka te mind vähem põletama”, ega tahtnud neile enam avaldada. Siis, pannes ta uuesti tulele, praadisid nad teda nagu kala, kuni ta hinge heitis ja suri. Ja et ta oli kristlane ja ustavate lätlaste hulgast, loodame me, et ta hing nii suure martüüriumi eest ilutseb rõõmsalt igaveses rõõmus pühade veretunnistajate seltsis. Ja eestlased pöördusid oma maale tagasi ja issand ajas nende nõu tühja.

LÄTLASTE SÕJAKÄIGUST EESTLASTE JUURDE. Siis said Thalibaldi pojad Rameko ja Drivinalde, nähes, et nende isa on surnud, hirmus vihaseks eestlaste peale. Ja nad koguvad lätlaste sõjaväe koos oma sõprade ja sugulastega ja nendega koos läksid sõjateenistuse vennad Võnnust koos teiste sakslastega ja nad tungisid Ugandisse, rüüstates ja andes tuleroaks kõik külad, ja põletasid kättemaksuks Thalibaldi eest elusalt kõik mehed, keda nad kätte said, ja pistsid põlema kõik nende linnused, et neil ei oleks seal mingit varjupaika. Ja nad otsisid neid üles metsade pimedaist pelgupaikadest ja nad ei suutnud end kuskil nende eest peita ja nad tapsid metsadest välja toodud maha ja nende naised ja lapsed viisid nad vangi endaga kaasa ning, ajades hobuseid ja karja ära, võtsid hulga saaki ja pöördusid oma maale tagasi.

LÄTLASTE MITMESUGUSTEST SÕJAKÄIKUDEST UGANDISSE. Ja tagasiminejatele tulid teel vastu jällegi teised lätlased ja liikusid edasi Ugandisse ja mida ühed olid tegemata jätnud, viisid nood täide. Sest nood jõudsid küladesse ja kihelkondadesse, kuhu teised polnud tulnud, ja kes enne teiste eest olid ära põgenenud, ei suutnud nende eest pääseda. Ja nad võtsid paljusid. kinni ja tapsid kõik mehed ja vedasid naised ja lapsed vangi ja viisid karja ja hulga saaki endaga kaasa. Ja tagasi pöördudes kohtavad nad teel jälle teisi lätlasi, valmis sõjakäiguks Ugandisse, kes ise ka himustavad saaki röövida ja kättemaksuks oma kunagi eestlaste poolt surmatud vanemate ja sugulaste eest ihkavad mehi tappa. Ja nad liiguvad edasi Ugandisse, rüüstates mitte vähem kui enne, võttes mitte vähem vange kui eelmised. Sest nad võtavad kinni neid, kes tulid metsadest põldudele või küladesse toidu järele ning ühtesid tulel põletades, teistel mõõkadega kõri maha lõigates, teevad neile mitmesugust piina, kuni nad näitavad neile kätte kogu oma raha, kuni juhatavad neid kõigisse oma metsade pelgupaikadesse ja annavad naised ja lapsed nende kätte. Kuid isegi mitte siis ei muutunud lätlaste meel leebemaks, vaid võtnud ära raha ja kogu vara, naised ja lapsed, võtsid nad lõpuks maha pea, mis ainsana oli järele jäänud. Ja käies läbi kõik kihelkonnad kuni Emajõeni Tartus, ei säästa nad kedagi, vaid

tapavad mis iganes on meessugu, veavad naised ja lapsed vangi ja, kätte maksnud oma vaenlastele, pöörduvad rõõmsasti kogu oma saagiga koju tagasi.

JÄLLE UGANDISSE SELLEKSSAMAKS. Ja tulid jälle ühtekokku Bertold Võnnust omadega ja piiskopi vend Theoderic oma rüütlite ja sulastega ja Thalibaldi pojad oma lätlastega ja minnes sõjaväega Ugandisse, võtsid nad kinni palju eestlasi, kes varemini olid pääsenud lätlaste eest, ja tapsid nad ja põletasid külad, mis olid alles jäänud, ja mis iganes oli eesmistest vähem tehtud, saatsid nood hoolikalt täide. Ja nad käisid läbi kõik, kihelkonnad ja minnes üle Emajõe ja jõudsid välja Vaigani ja rüüstates mitte vähem seda maad, mis oli jõe taga, ja külad põlema pannes ja mehed ära tappes, võtsid naised ja lapsed kinni, ja korda saatnud kõik kurja, mis nad suutsid, pöördusid tagasi Liivimaale. Ja nad määrasid jälle teised, kes läheksid kohe Ugandisse, ja teeksid neile samasugust kurja. Ja kui need tagasi tulid, saadeti jälle teised, ja lätlased ei jätnud järele ega andnud rahu eestlastele Ugandis. Kuid neil polnud rahu ka endil, kuni nad samal suvel üheksa sõjaväega seda maad paljaks rüüstates tegid ta mahajäetuks ja tühjaks, nii et seal ei leidunud enam inimesi ega toitu. Nad mõtlesid nimelt nii kaua nendega sõdida, kuni kas tulevad need, kes olid üle jäänud, rahu ja ristimist paluma, või üldse nad maa pealt juurtega ära hävitada. Ja sündis nii, et juba Thalibaldi pojad ületasid saja arvu, keda nad kättemaksuks oma isa eest kas elusalt olid põletanud või mitmesuguste teiste piinadega surmanud, kõnelemata loendamatuist muudest, keda lätlastest igaüks koos sakslaste ja liivlastega oli tapnud.

(4) RAHU ANDMISEST UGALASTELE JA USU VASTUVÕTMISEST. Niisiis need, kes veel olid Ugandis alles jäänud, nähes, et neil pole kuhugi põgeneda sakslaste ja lätlaste raevu eest, läkitasid saadikud Riiga, paludes seda, mis rahusse puutub. Ja neile öeldi, et nad kunagi kaupmeestelt äravõetud varad tagasi annaksid. Ent nemad, öeldes, et lätlased olevat nende varade riisujad maha tapnud, ja kinnitades, et nad kuidagi ei saa tagastada, paluvad kõiki tüliasju rahule jättes neid ristida, et nad saavutaksid tõelise rahu ja sakslaste ning lätlaste igavese vennaliku armastuse. Ja sakslased. rõõmustasid ning kinnitades nendega rahu, lubavad saata preestreid Ugandit ristima, Ja sakalased, kuuldes kõigest ugalastele tehtud kurjast, kartes, et neile sama ei juhtuks, saatsid ise ka, paludes, et nende juurde preestreid läkitataks, et pärast ristimise lõpule viimist nende maakonnas nemadki saaksid kristlaste sõpradeks. Ja saadeti preestrid Petrus Kakuwalde Soomest ja sõjateenistuse vendade preester Otto. Ja nad läksid edasi Sakalasse ja sooritasid ristimise kuni Navestini ja Ugandis kuni Emajõeni. Kui see oli tehtud, pöördusid nad Liivimaale tagasi, sest nad ei võinud veel elada koos nendega teiste eestlaste metsikuse tõttu.

(5) PIISKOPPIDE TAGASIPÖÖRDUMISEST SAKSAMAALE JA NENDE ROHKETEST KIMBATUSTEST MEREL. Ratzeburgi piiskop aga, tõtates ühes Eestimaa piiskopi Theodericiga Rooma kirikukogule, usaldab end koos Saksamaale minevate ristisõdijatega mere hoolde ja kiirustab üheksa kogega Ojamaa poole, Ja järgmisel ööl tõusis neile vastutuul ühes äikesega ja, kannatanud kogu päeva suurt tormi, neti nad viimaks uude sadamasse Saaremaal. Niipea kui saarlased teada said, et nad on tulnud Riiast, ähvardasid nad neid sõjaga. Ja saates mööda kogu Saaremaad, kogusid nad suure laevaväe. Ning teised, tulles hobustega, ehitasid mere kaldal puuehitisi, täites neid kividega, püüdes tõkestada sadamat, mille juurdepääs oli kitsas, et pärast sadama sulgemist kõik kinni võtta ja ära tappa. Sakslased aga läksid oma paatidega, see on väiksemate laevadega, kaldale ja lõikasid oma mõõkadega viljasid põldudel, teadmata, et sõjavägi oli lähedal rannal; ka teisel rannal tegid nad päevast päeva sedasama. Lõpuks saarlased, pannud varitsuse välja, võtsid kaheksa neist kinni, tapsid ühed, viisid teised

vangi ja võtsid ära ühe paadi. Sellest kõvasti julgust saanud, saatsid nad kõigisse Eestimaa maakondadesse, väites, nad olevat Riia piiskopi koos kogu ta sõjaväega vangi võtnud. Ja tulid kõik suure sõjaväega. Ja kui koitis varahommikul, paistis kogu meri meie vastas mustana, kihades nende röövilaevadest. Ja nad võitlesid meie vastu kogu päeva. Ja mõned neist, tuues kohale puuehitisi ja vanu venesid, lasksid need põhja ja täitsid kividega ja sulgesid meile sissepääsu sadamasse. Sellest väga kohkunud, arvasime, et me nende käest ei pääse.

KUIDAS ME JUMALA HALASTUSE LÄBI PÄÄSESIME TULEDE EEST. Mõned neist tõid kohale ka kolm määratu suurt kuivadest puudest ja loomarasvaga süüdatud ja suurtest puudest ehitistele pandud tuld. Ja esimene tuli, mis lõõmas kõrgemalt kui teised, aeti mere poole ja lähenes meile ja tugev lõunatuul lükkas teda vägevasti tõugates meie peale. Ja eestlased, tiireldes oma röövilaevadega tule ümber, valvasid seda ja juhtisid seda otse kogede keskele. Ja koged olid kõik ühte seotud, et meil oleks kergem olnud end vaenlaste eest kaitsta, ja seda enam kartsime, et me ei suuda tule eest pääseda. Ja kui juba see tuli, kõrgem kõigist kogedest, sirutas oma leegid meieni, kutsusime me piiskopi ta kajutist, kus ta oli palvetades päeval ja öösel. Ja ta tuli ja nägi, et polnud meil muud nõu ega abi kui jumala oma. Ja tõstes oma silmad ja mõlemad käed taeva poole, palus ta käegakatsutavast tulest päästa, Ja meie kõik nägime ja, ennäe, äkki pööras lõunatuul idatuuleks ja tuul idast pööras tuulelipu, mis oli purje küljes, vastassuunda ja eemaldas meist tule ja ajas selle täiesti rahulikult kogedest mööda meie taha merele. Ja me kõik kiitsime issandat, et ta meid silmanähtavalt päästis ilmse tulekahju eest. Ja nad lükkasid teise ja kolmanda tule, mille vastu kaua võideldes ja vett valades me rohkesti vaeva nägime; needki ajas lõpuks tuul meist eemale. Vahepeal olid ühed eestlased sõudmas ringi meie ümber, haavates paljusid meist oma odade ja nooltega, teised, tulles uuesti sama teed meie ümber, pildusid meie pihta kive ja oma nuiasid. Ja meil oli hirm niihästi sadama sulgemise kui ka võitluste raskuste pärast.

KUIDAS ME VÄLJA PÄÄSESIME SADAMASULUST. Ja lausub meie laevnik Albert Sluc: “Kui te,” ütleb “tahate kannatlikult sõna. kuulda, päästab issand meid praeguseist hädaohtudest. Et,” ütleb, “meie laevad pole lastitud, vaid tühjad ja neile jätkub vähesest sügavusest, võime me teist teed välja pääseda, kui teie, vaprad ja relvastatud mehed, lähete paatidesse ja tõmmates ankrud välja, heidate sügavale, pöördudes otse läbi vaenlaste jälle meie juurde; teised järgnevad, vedades kogesid ankrute külge kinnitatud köitega, kuni me jõuame välja süvamerre.” Ja me kõik kuulasime sõna ja vedasime, kuni me pärast raskuste ületamist jõudsime välja suurele avamerele. Need rüütlid ja sulased aga, kes paatides ankrud välja võtsid, kannatanud välja kõige raevukama kallaletungi, said nende odadest ja nooltest ning ka kivivisetest raskesti haavata. Lõpuks võtsid nad kaasa kõveraks painutatud raua ehk raudkonksu, et heita see mõnele röövilaevadest ja sel viisil vallutada, ja heites ühele, mõtlesid nad seda juba ligi tõmmata. Kuid eestlastel, kui nad hoogsalt sõudes põgenesid nende eest, oli vastas teisi röövilaevu. Ja kui selsamal tunnil oli piiskopil see palve õndsa neitsi poole: “Näita, et sa oled ema, näita, et sa oled ema”, näitas ta tõesti, et ta on ema. Sest see põgenev röövilaev, mis oli suur ja palju mehi täis, sõitnud tugeva tõukega teisele peale, lõhenes suure raginaga keskelt pooleks ja läks vett täis ja mehed kukkusid merre ja uppusid. Ja sattusid segadusse kõik teised. Ja nähes, et meie olime juba jõudnud süvamerele, kogunesid nad mere kaldale. Ja oli neid palju tuhandeid, kes niihästi ratsa kui jala olid kokku tulnud kogu Eestimaalt ja umbes kahesaja röövilaevaga. Ja nad olid hirmus vihased üksteise peale suure kisaga ja samuti peksmisega, sest nad polnud kahe nädala vaevast midagi kasu saanud ja olid kaotanud endi hulgast paljusid merre uppununa ja veel rohkem meie ammuküttidest tapetuna. Ja heisanud

oma purjed, valgusid nad merel laiali ja läksid igaüks oma teed. Meie omad jälitasid neid oma paatidega ja võtsid neilt ühe suurema röövilaeva ära, mille nad viisid endaga kaasa Ojamaale. Ja päästis meid. tol päeval õnnis neitsi, nii nagu ta seni on päästnud kõiki liivimaalasi kõigist nende kitsikustest kuni tänase päevani.

(6) PIISKOP PHILIPPI SURMAST. Pärast seda kui issand meid päästis saarlaste käest, istusime me selles sadamas, kuni aega sai kolm nädalat täis, sest merel olid iga päev marud ja pööristormid ja vastutuuled. Ja oli suur nälg ja toidupuudus ja piiskop jagas kõike, mis tal oli, armastusega. Ja me andsime iga päev tõotusi ja palvetasime, et issand meid sellest kohast päästaks. Ja see sündis maarja-magdaleenapäeva eelpäeval, kui meie juba nagu poolsurnuina laulsime vastastikulaulu "Puhus lõunatuul", et vaibusid kõik vastutuuled ja issand andis meile soodsa tuule. Ja tõstes oma purjed, jõudsime me järgmisel hommikul Ojamaale. Ja seistes altarikivi ääres, tänas issandat, öeldes: "Me oleme käinud, issand, läbi tule ja vee ja sa juhtisid meid välja kosutavasse paika. Sest sa katsusid meid, jumal, proovisid meid tulega, nagu proovitakse hõbedat. Sa viisid meid püünisesse, sa panid kannatusi meile selga, sa panid inimesi meie peade peale. Sa päästsid meid, issand, kõigist meie ohtudest ja tõid meid jälle sellele kindlale kaljule." Tal oli nimelt suur igatsus jõuda kaljule, milleks on Kristus, ja rohke õhkamisega loobus ta merel missatalitusest, kuigi ta siiski üle päeva palveteenistuse ajal jagas armulauasakramenti.

RATZEBURGI PIISKOPI SURMAST. Ja issand täitis lõpuks ta soovi ja läkitas ta selsamal teekonnal Veronasse, kus ta, kergest haigusest tabatuna, andis oma hinge issanda hooleks. Ja ta keha on maetud kellegi kunagise kardinali marmorsesse hauda augustiinlaste ordu kloostris, mis asetseb jõe kohal. Ja keegi veroonalane nägi nägemuses sammast, säravat nagu välku, Alpide tagant tulema ja seal puhkusele laskuma. Ka teised on tunnistanud, et nad nägid samasuguseid ingellikke nägemusi ta haua juures. Pole ime! See oli kindel ja vankumatu mees, nii et ei edus ega ebaedus ei saanud teda igatsusest Kristuse järele eemaldada ega tahtnud ta ka kunagi katkestada oma vaikimise korda enne varajase palvuse käiku ja enne esimese päevatunni lõppu, olgu see Riia tulekahju ajal, kui ta oma majast põgenema aeti, kui kõik põles, või isegi keset vaenlasi merel või kolmandal korral, mil ta sai valvuri käest raskesti haavata, kui ta öösel viibis müüril oma palvetes. Jumal andis talle niisiis koha, mida ta oli soovinud, kindla ja kaljul püsiva. Tema hing jäägu Kristusega ja tema mälestus õnnistusse.

(7) ROOMA KIRIKUKOGUST. Issanda lihakssaamise 1215. aastal peeti Rooma kirikus kirikukogu paavst Innocentiuse eesistumisel neljasaja patriarhi, kardinali ja piiskopi ja kaheksasaja abti kohal olles. Nende hulgas oli Liivimaa piiskop Albert koos Eestimaa piiskopiga. Nad teadustasid kõrgeimale ülempreestrile ja ühtlasi ka kõigile piiskoppidele Liivimaa kiriku hädadest ja sõdadest ja tegevusest. Ja kõik rõõmutsesid kaasa paganate pööramise kui ka kristlaste sõdade ja arvukate võitude üle. Ja piiskop lausub: "Nii nagu", ütleb, "sina, püha isa, ei tüdi oma pühaduse agarusega toetamast Jeruusalemma püha maad, mis on poja maa, nõnda ei pea sa selgi korral jätma üksildusse Liivimaad, mis on ema maa ja mida on senini sinu lohutuste hoolitsusel laiendatud paganate hulgas. Sest poeg peab oma ema kalliks ja nii nagu ta ei taha, et ta oma maa hukkuks, nõnda ei taha ta muidugi, et ta ema maa ohtu satuks."

Temale vastab kõrgeim ülempreester ja lausub: "Nagu poja maad, nõnda ka ema maad püüame me alati oma isaliku hoolitsemise innuga edendada." Ja pärast kirikukogu lõppu saatis ta nad rõõmuga minema, andnud neile uuesti voli usku kuulutada ja ristisõdijaid pattude andestuseks

ristimärgiga varustada, et nad temaga koos Liivimaale siirdudes noort kirikut paganate kallaletungide eest kaitseksid.

UGALASTE JA SAKALASTE RISTIMISEST. Rooma mõistab õigust, Riia aga kastab paganaid. Sest Riiast saadetud Petrus Kakewalde ja preester Otto, kastes vahepeal Sakalat ja Ugandit. püha lättega, kutsuvad igavesele elule.

(8) SÕJAKÄIGUST SOONTAGANASSE. Aga seni mässulised ridalased keelduvad seni kristlaste seadusi vastu võtmast. Nende vastu määratakse sõjakäik. Kui siis issanda sündimise püha oli peetud, kästakse liivlastel ja lätlastel, et nad oleksid valmis, et koguneksid minema kristliku nime vaenlaste vastu. Nendele tulevad ka sakslased koos sõjateenistuse vendadega vastu. Kohal on ka krahv Borgard ristisõdijatega, kes kõik üheskoos mere jääd mööda minnes jõuavad Eestimaa esimesse kihelkonda. Ning jaotades sõjaväe mööda kõiki teid ja külasid, jälitavad põgenevaid eestlasi, tapavad kinnisaadud maha, röövivad naisi ja lapsi ja karja, kogunevad Soontagana linnuse juurde, piirates selles eestlased sisse ja võideldes nendega üheksa päeva.

SOONTAGANA LINNUSE VALLUTAMISEST JA USU VASTUVÕTMISEST. Siis püstitasid nad puust kaitseehitise ja see nihutatakse linnusele lähemale. Sellele astusid liivlased ja lätlased koos ammuküttidega ja tapavad odade ja nooltega paljusid eestlaste hulgast kindlustuse kantsis, haavates paljusid, ja löövad neid kaitselt tagasi. Sest et eestlastel, sööstes liiga julgesti heitlusse ja just nagu rohkem võimalust andes ammuküttidele, sai palju haavata ja palju surma. Seepärast paluvad nad lõpuks rahu, andes alla pärast paljude tapmist ning vee ja toidu puuduse tõttu, Sakslased aga: “Kui te oma truudusetuse sõjariistad,” ütlevad, “tahate maha panna ja võtta oma linnusesse vastu tõelise rahu, mis on Kristus, siis säästame me teid meeleldi ja võtame teid vastu oma vennalikku armastusse.” Niipea kui nad seda kuulevad, tõotavad nad kohe rõõmuga vastu võtta ristimissakramendi koos kogu ristiusu õigusega. Seepärast saadeti juba üheteistkümnendal päeval preester Godfrid nende juurde linnusesse. Õnnistades neid ta ütleb: “Kas tahate ebajumalakummardamisest lahti ütelda ja ühteainsasse kristlaste jumalasse uskuda?” Ja kui kõik vastavad: “Tahame,” ütleb ta, ise vett piserdades: “Niisiis ristitakse teid kõiki isa ja poja ja püha vaimu nimel. Kui see oli sooritatud, anti rahu ja, võtnud vanemate pojad pantvangideks, pöördus sõjavägi kogu röövitud vara ja saagi ning vangidega Liivimaale tagasi, kiites paganate ümberpööramise eest jumalat, kes on kiidetud igavesti.

(9) SÕJAKÄIGUST SAAREMAALE, Pärast väheseid päevi puhkamist, kosutanud jõudu, tulevad riialased koos liivlaste ja lätlastega jälle kokku ja pöörasid oma sõjaväe Saaremaa poole, minnes mere jääd mööda, mis püsiva karmi pakasega oli väga kõvaks külmunud. Ja leides, et meretee on väga hea, jaotavad nad oma sõjaväe ära ja, käies ringi mööda kõiki teid ja külasid, võtavad paljusid kinni ning tapavad kõik mehed ära, naised ja lapsed ja karja viivad endaga kaasa. Ühe juurde linnustest tulevad nad kokku ja heideldes nendega, kes linnuses olid, tapavad mõningaid nendest haavates, ja liiga ägeda pakase pärast, püüdmata linnust ennast vallutada, pöördusid nad kogu röövsaagi ja vangidega oma teed mööda jääl tagasi. Ja kui mõned karjuvad, et maleva ajab taga, ja teised lähevad kiiresti tule juurde, langesid mõned nende hulgast nõrkedes ja külmast kangestunult maha ja surid ja teised tulid tervelt tagasi.

(10) KUNINGAS WOLDEMARI ÄKILISEST SURMAST. Kui aga issanda ülestõusmise püha oli mööda saadetud, saatsid eestlased Polotski kuninga Woldemari juurde, et ta sõjaväega tulles piiraks Riia sisse. Nad ise lubavad vahepeal samuti liivlased ja lätlased sõjaga maha

rõhuda ja ühtlasi sulgeda sadama Daugavgrīvas. Ja kuningale meeldis truudusetute nõu, kes püüdsid alati Liivimaa kirikut hävitada, ja saates Venemaale ja Leedumaale, kutsus kokku suure sõjaväe venelastest ja leedulastest. Ja pärast seda kui nad kõik on kokku tulnud ja olid valmis ja kuningas hakkas laevale astuma, et nendega koos minna, kukkus ta äkki maha ja heitis hinge ja suri äkilist ja ootamatut surma ja kogu ta sõjavägi läks laiali ja pöördus oma maale tagasi.

(11) Ja need, kes piiskopi perest Riias olid, ja orduvennad, kuuldes eestlaste nõust, ostsid koge, kindlustasid selle ümberringi nagu linnuse, panid sellele viiskümmend meest ambude ja sõjariistadega ja seadsid ta Väina jõe suhu valvama sissepääsu sadamasse, et saarlased tulles ei sulgeks seda, nagu varemini. Kui siis kuningas suri, tuli sõna Saaremaale ja kuuldes ühtlasi, et ammukütid ja sõjariistus mehed valvavad Väina sadamat, tungisid nad Salatsile ja sõites ülespoole, rüüstasid Asti järve ümber lätlaste külad paljaks ja tapsid mehi, võttes naisi vangi. Ja mõned lätlaste hulgast tulid kokku, ajasid neid taga ja tapsid mõned, keda nad tabasid, ja ajasid teised põgenema laevadele. Ja väheseid päevi elas vaikuses kirik, mis oli ootamas oma piiskopi tulekut.

XX

(1) KAHEKSATEISTKÜMNENDAST AASTAST. Oli ülemkarjase kaheksateistkümnes aasta. Ta tuli Rooma õukonnast tagasi, sai Haguenau's toetust kuningas Friedrichilt ja pöördus Liivimaale tagasi koos Eestimaa piiskopi Theodericiga ja teiste ustavatega, rüütlite ja ristisõdijatega. Ja ta leidis Daugavgrīvas oma mehed sadamat valvamas ja nad teadustasid talle oma sõjakäikudest Eestimaale ning ka kuninga surmast ja sellest, kuidas nad leidsid lohutust kõigis oma hädades. Ja oli rõõm kirikus niihästi piiskopi tuleku kui ka venelastest ja teistest paganahõimudest vabanemise pärast.

(2) ESIMESEST SÕJAKÄIGUST HARJUMAALE. Ja seejärel tulid kokku piiskopid koos sõjateenistuse vendadega, tehes mingit jagamist Eestimaa suhtes; et see hiljemini püsima ei jäänud, siis pidasin ma kasutuks seda kirjeldada. Ma kõnelen pigemini sellest, et tulid uuesti kokku riialased liivlaste ja lätlastega ja meister Volquin oma vendade ja ristisõdijatega kui ka Theoderic piiskopi meestega ja läksid sõjaväega, kuid siiski rahulikult, juba ristitud Sakalasse, kutsudes enda juurde selle maakonna vanemad, kelle nõuandel nad liikusid edasi teiste eestlaste juurde, ja need olid neile juhtideks. Õndsa neitsi taevaminemise päeval aga tungisid nad Harju maakonda, mis on keset Eestimaad, kus ka kõik ümbruses asuvad hõimud tavatsesid iga aasta Raikkülas nõupidamiseks kokku tulla. Kui me sinna jõudsime, jaotasime me oma sõjaväe mööda kõiki teid ja külasid kui ka selle maa kihelkondi laiali, kõike põletades ja laastates, tappes, mis iganes meessugu, võttes naised ja lapsed kinni, ajades hulga karja kui ka nende hobuseid ära. Lõpuks tulime me kokku suure Lohus küla juurde, mis on oja ääres keset maad, ja seal kolm päeva puhates rüüstasime kogu maa ümberkaudu ja käisime Revala küladeni välja.

Neljandal päeval, kui me olime pannud varitsuse küla juurde, võeti üheksa neist kinni ja mõned tapeti. Ja sõjavägi pöördus tagasi suure röövsaagiga ja nad viisid ära lugemata härgi ja lambaid. Ja eestlased ajasid taga suure malevaga, tahtes neile seljatagant kallale tungida. Kuid nende jumalate liisk langes vastupidisele poolele. Ja riialased pöördusid rõõmuga tagasi Liivimaale, jaotades armastuses kõik, mis nad olid kaasa toonud.

(3) VENELASTE SÕJAKÄIGUST OTEPÄÄLE. Pärast seda said Pihkva venelased ugalaste peale pahaseks, et need olid vastu võtnud ladinlaste ristimise ja nende oma ära põlanud ja,

ähvardades neid. sõjaga, nõudsid neilt maksu ja andamit. Ugalased aga küsisid selle kohta nõu Liivimaa piiskopilt kui ka sõjateenistuse vendadelt ja nõudsid peale selle abi. Need, keeldumata sellest ning tõotades ühtlasi koos nendega elada ja surra, kinnitasid, et ugalased on vabad venelastest, nagu nad alati enne ristimist on olnud, nii on ka nüüd. Pärast Polotski suurkuninga Woldemari surma ärkas uus Liivimaa kiriku vastane Woldemar Pihkvast, kes tõusis suure Pihkva venelaste väega ja tuli Ugandisse ja võttis aset Otepää mäel ja saatis oma sõjaväe mööda kõiki ümbruskonna külasid ja kihelkondi, kes kogu maad põletades ja röövides tapsid palju mehi ja viisid naised ja lapsed vangi. Ja oli seal keegi sakslasest kaupmees Isfrid, kes kaotanud kogu oma vara, põgenes Riiga ja tõi sinna teate.

(4) Siis tulid kokku riialaste vanemad koos piiskoppide ja sõjateenistuse vendadega ja pidades silmas, et neid ehk ähvardab sõda venelastega, tegid nad mingi jagamise kõigi Eestimaa maakondade suhtes, mis olid alla heidetud ja ristitud Liivimaa kiriku poolt, mää rates Liivimaa kirikule ning Riia piiskopile kolmanda osa kõigist Eestimaalt tulevaist tuludest ja andameist, et nagu vaevas ja sõdades, nõnda oleks ta osaline ka soodustustes; teise osa mõistsid nad Eestimaa piiskopile, kolmanda aga sõjateenistuse vendadele nende vaevade ja kulude eest.

(5) Ja ugalased tulid jälle piiskoppide juurde abi nõudma venelaste vastu. Ja piiskopid saatsid oma mehed koos sõjateenistuse vendadega Ugandisse. Nad kogusid kõik eestlased nendest kihelkondadest kokku ja ehitasid üheskoos nendega Otepää mäe ja elasid seal, kindlustades linnuse väga tugevasti niihästi venelaste kui teiste hõimude vastu, kes senini veel polnud ristitud. Tulid ka venelased harjunud kombel Tālava lätlaste maale oma maksu koguma; kogunud selle, panid Beverini linnuse põlema. Ja Bertold, Võnnu sõjateenistuse meister, nägi, et nad valmistuvad sõjaks, sest et nad põletavad lätlaste linnuseid, saatis ja võttis nad kinni ja heitis nad vanglasse. Novgorodi kuninga saadikute tulles laskis nad siiski lahti ja saatis auga Venemaale tagasi. Ugalased aga, tahtes venelastele kätte maksta, tõusid koos piiskopi meestega ja ühtlasi sõjateenistuse vendadega ja läksid Venemaale Novgorodi poole, ja et nad leidsid maa eest kuuldustest hoiatamatuna, ilmumise püha, kui neil on kombeks rohkem oma söömingute ja joomingutega tegemist teha, jaotasid nad oma sõjaväe mööda kõiki külasid ja teid ja tapsid palju rahvast ja viisid õige palju naisi vangi, ajasid hobuseid ja palju karja ära, võtsid palju saaki, ning tule ja möögaga oma ülekohtu eest kätte makstes, pöördusid nad rõõmustades kogu röövsaagiga Otepääle tagasi.

(6) JUBA TEISEST SÕJAKÄIGUST JÄRVAMAALE. Pärast ilmumise püha saatsid riialased kõigi liivlaste ja lätlaste juurde ja kogusid suure sõjaväe ja läksid Sakalasse ja võtsid selle maakonna vanemad endale juhtideks ja ugalased tulid nende juurde koos oma sakslastega ja nad liikusid edasi Järvamaale, jaotades oma sõjaväe mööda kõiki selle piirkonna külasid ja kihelkondi ja rabasid seda maad suure nuhtlusega, olles Kareda külas kuus päeva paigal, põletades ja rüüstates kõike ümberkaudu. Ja kes olid hobuste poolest tublimad, liikusid edasi Virumaale ja seda maad samuti rüüstates ja mehi tappes ja naisi ja lapsi vangi võttes, pöördusid suure saagiga Karedale tagasi. Ja tulid sinna nende juurde selle Järvamaa kihelkonna vanemad, paludes rahu ja et nad lahkuksid nende rajadest. Need rääkisid neile: “Kui te tahate,” ütlevad, “tõelist rahu, siis peate te saama tõelise rahutooja, kes on Kristus, lasteks, et te tema ristimise vastuvõtmisega võiksite saavutada meie alatise vendluse.” Seda kuulnud, said järvalased rõõmsaks ja, et suudaksid saavutada rahu riialastega, lubasid nad niihästi kinni pidada nende ristimisest kui ka anda neile alatist maksu. Seejärel me ristisime seal mõningaid ja, saanud nende poegi pantvangideks, pöördusime kogu oma röövsaagiga Liivimaale tagasi, kiites jumalat ka selle hõimu pööramise eest.

(7) OTEPÄÄ LINNUSE PIIRAMISEST VENELASTE POOLT. Pärast seda kui Liivimaa sõjavägi oli Järvamaalt tagasi pöördunud, kogusid novgorodlased otsekohe paastu ajalt suure venelaste väe ja nendega koos läks Pihkva kuningas Woldemar oma linlastega ja nad saatsid käskjalgu läbi kogu Eestimaa, et tuleksid piirama sakslasi ja ugalasi Otepääl. Ja tulid mitte ainult saarlased ja harjulased, vaid ka juba ammu ristitud sakalased, lootes sel viisil heita endilt sakslaste ikke ja ühtlasi ka nende ristimise. Ja nad läksid venelastele vastu ja piirasid nendega üheskoos Otepää linnuse ümber ja võitlesid sakslastega ja nendega, kes olid nendega koos, seitseteist päeva; ja ei suutnud neile kahju teha, sest linnus oli väga tugev. Kuid piiskopi vibumehed, kes olid linnuses, ja sõjateenistuse vennad haavasid paljusid venelastest ja tapsid oma ambudega. Samuti haavasid venelased oma vibude nooltega mõningaid linnuses. Ja venelased käisid ringi mööda kihelkondi ja võtsid paljud kinni ja lüües nad maha, heitsid nende kehad vette, mis oli mäe jalal, et need, kes linnuses olid, sellest ei ammutaks. Ja nad tegid kõike kurja, mis suutsid, laastates ja põletades kogu maa ümberringi. Ja igakord, kui nad oma kombe kohaselt kogu oma hulgaga püüdsid mäe kindlustusse üles ronida, lõid sakslased ja eestlased nad vapralt tagasi; seetõttu said nad seal tunda paljude oma meeste tapmist. Ja piiskopid koos sõjateenistuse vendadega, kuuldes omade piiramisest, saatsid neile appi umbes kolm tuhat meest. Ja nendega koos läks sõjateenistuse meister Volquin ja Bertold Võnnust ja Theoderic, piiskopi vend, koos nendega, liivlaste, lätlaste ja mõningate ristisõdijatega. Ja nad jõudsid Kaagjärve juurde ja kohtasid linnusest tulevat poisikest. Nad võtsid ta teejuhiks ja tulid linnuse juurde hommiku saabumisel ja, jättes saarlased paremale, läksid edasi venelaste juurde ja võitlesid nendega. Nähes aga, et sõjavägi on suur ja tugev, pöördusid nad ära linnuse poole. Sest venelasi ja saarlasi oli peaaegu kakskümmend tuhat, kelle suurt hulka kartes nad läksid üles linnusesse. Ja langesid mõned sõjateenistuse vendadest, vaprad mehed Constantin, Bertold ja Helyas ja mõned piiskopi perest; ja kõik teised jõudsid tervetena linnusesse. Ja meeste ning hobuste suure hulga tõttu tekkis nälg ja toidumoona ning heina puudus linnuses ja hobused sõid üksteisel sabad ära; samuti ka venelaste sõjaväes, kui oli puudus kõigest. Lõpuks kolmandal päeval pärast kokkupõrget pidasid nad läbirääkimisi sakslastega.

(8) RAHU TEGEMISEST VENELASTEGA. Nad tegidki nendega rahu, kuid nõnda, et kõik sakslased pöörduksid tagasi Liivimaale, jättes linnuse maha. Ja kuningas Woldemar kutsus oma väimeest Theoderici, et tuleks rahu kinnitamiseks temaga koos Pihkvasse. Ja see uskus teda ja läks alla tema juurde. Novgorodlased kiskusid ta kohe tema kätest ja viisid endaga kaasa vangi. Sakslased aga, kui oli tehtud rahu, tulid koos liivlaste ja lätlastega venelaste ja saarlaste vahelt läbi linnusest alla ja läksid Liivimaale tagasi. Ka sakalased, tungides vahepeal lätlaste maale ja rüüstates nende külad paljaks ning viies inimesi Ümeralt vangi, pöördusid tagasi Sakalasse, unustanud kõik varemini vastuvõetud sakramendid ja murdsid hoolimata kunagi sakslastega tehtud rahu.

XXI

(1) Piiskopil Albertil saabunud üheksateistkümnes aasta, Ei saanud sõdadest rahu Liivimaa rahvas.

SÕJAST SAKALA VASTU. Ülalnimetatud auväärne ülemkarjane saatis nimelt oma saadikud niihästi Novgorodi kui Sakalasse Otepääl tehtud rahu kinnitamiseks, paludes neid ka oma venna Theoderici pärast. Et need on inimesed täis kõrkuse ülespuhutust ja ühtlasi ülearu ülbed oma uhkuses, ei hooli nad ei piiskopi palveist ega rahust sakslastega, vaid tegid salasepitsusi

eestlastega ja haudusid nõu, kuidas sakslased maha rõhuda ja Liivimaa kirik hävitada. Sellest teada saanud, läks ülalnimetatud ülemkarjane koos tagasipöörduvate ristisõdijatega Saksamaale, usaldades selgi korral Liivimaa issanda Jeesuse Kristuse ja tema ema valve alla. Ja seletades kõigile sõdade viletsust ja omade kaotust, manitses ta vapraid ja suursuguseid mehi, et nad seaksid end müürina issanda koja ette ja, võtnud risti, rändaksid ristisõdijatena Liivimaale pattude andekssaamiseks. Ja krahv Albert Lauenburgist kuulis kõigest kurjast, mida venelased koos eestlastega tegid Liivimaa kirikule, ja võtnud risti pattude andekssaamiseks, läks oma rüütlitega ning toimekate ja suursuguste meestega Liivimaale ja koos temaga tuli abt Bernard Daugavgrīvast ja ristisõdijad, ehkki vähesed. Ja ta võeti suure rõõmuga vastu. Issand oli teda senini pidanud oma nooletupes kui äravalitud noolt, et sobival ajal saata teda Liivimaale oma kirikut vaenlastest vabastama.

(2) Pärast seda kui tema on Riiga tulnud, saatsid eestlased venelastele väga palju kinke, paludes, et nad tuleksid sõjaväega Liivimaa kirikut hävitama. Kuid Novgorodi suurkuningas Mislawe oli sel ajal ära läinud, et võidelda Ungari kuninga vastu Galiitsia kuningriigi pärast, olles jätnud uue kuninga oma aujärjele Novgorodis. See läkitas oma saadikud Eestimaale ja lubas tulla suure sõjaväega ühes kuningas Woldemari ja õige paljude teiste kuningatega. Ja eestlased said rõõmsaks ja saatsid üle kogu Eestimaa ja kogusid väga suure ning tugeva sõjaväe. Ja nad asusid Navesti äärde Sakalas. Nende pealik ning vanem Lembit kutsus kokku kõik kõigist maakondadest. Ja tulid nende juurde nii ridalased kui harjulased, nii virulased kui revalased, järvalased ja sakalased. Ja neid oli kuus tuhat, kes kõik ootasid venelaste kuningate saabumist viisteist päeva Sakalas. Kuuldes nende kogunemisest, tõusid riialased ja tõttasid kiiresti nende vastu, ihaldades venelastest ette jõuda. Ja nendega läks krahv Albert oma rüütlite ja sulastega, sõjateenistuse meister Volquin oma vendadega, abt Bernard Daugavgrīvast, praost Johannes, liivlased ja lätlased, samuti ka üliustav Caupo, kes kunagi ei jäänud eemale issanda võitlustest ega sõjakäikudest. Nad kõik tulid Sakala lähedusse, kus on sõjaväe palvetamise ja läbirääkimiste koht. Ja neid oli ligi kolm tuhat valitud meest. Ja nad seadsid sakslased keskmisele teele, liivlased aga panid paremale, lätlastele aga andsid vasempoolse tee. Ja teisi saatsid nad küladesse, kes, võtnud mõned inimesed kinni, said neilt teada sõjaväe suuruse, ühtlasi ka, et see on juba vastu tulemas ja võitlemiseks valmis. Seda kuulnud, liikusid nad ettevaatlikult ja heas korras edasi ja jõudsid õhtu saabumisel Viljandi linnuse juurde, kus öösel puhkasid; ja pidanud sealsamas missatalituse, läksid nad apostel Matteuse päeval vaenlastele vastu. Ja nad leidsid, et need on kõrvale pööranud teise kohta, neile otsekohe järgnedes ja nähes neid võitlemiseks valmis äkki vastaspoolelt metsadest esile tulevato, läksid nende poole, ja sakslased võitlesid keskmisel teel, kus oli nende suurem ning tugevam salk. Ühed nendest ratsa, teised jala oma lahingukorras pikkamööda edasi minnes, läksid nende keskkohalt läbi ja murdes nende lahingurivi, ajasid nad põgenema.

(3) SAKALASTE LAHINGUST, MILLE NAD NENDEGA PIDASID. Ka lätlased, võideldes vasakul tiival, ründasid julgesti koos sakslastega oma vastaseid, nende vastu olid seatud sakalased ühes Lembito ja oma muude vanematega. Haavates paljusid lätlaste hulgast ja mõningaid tappes ja vapralt võideldes, panid nad kaua vastu. Kuid nähes, et sakslased olid keskmise väesalga põgenema pööranud, pöörasid nad ka ise selja. Ja lätlased ajasid neid taga ja tapsid neist paljud ning muud põgenesid. Ja Veko, Roboamit vend, tundis Lembitu ära ja ajas teda taga ja tappis ta, võttes ta riided, teised aga, võttes tema pea maha, viisid endaga kaasa Liivimaale. Ja langesid seal ka teised Sakala vanemad, Wottele, Maniwalde koos õige paljude teistega, Liivlased aga, kes olid seatud paremale, nähes eestlaste odasid julmalt enda peale

lendamas, põikasid kõrvale sakslaste juurde ja ajasid koos nendega põgenejaid taga. Kuid eestlased, kes olid tulnud nende vastu, tungisid kallale mõningaile meie omadest, kes olid taga järele tulemas; ent need lõid nad mehiselt tagasi ja ajasid nemadki põgenema. Ja pärast seda, kui kõik eestlased on pööratud põgenema, jälitasid neid liivlased ja lätlased ja saksid ja tapsid nende hulgast mööda metsi, nii et peaaegu said arvu tuhat täis, igatahes arvutult, keda nad mööda metsi ja soid ei suutnud kokku lugeda, ja võtsid neilt ligi kaks tuhat hobust ära ja võtsid kõik nende sõjariistad ja saagi ning jagasid järgmisel päeval kõik röövitu võrdselt omavahel.

(4) CAUPO SURMAST. Caupo aga, odaga mõlemast küljest läbi pistetud, usukindlalt issanda kannatust meenutades ja võtnud issanda ihu sakramente, heitis siiralt ristiusku tunnistades hinge, olles enne seda jaotanud oma vara kõigile Liivimaal rajatud kirikuile, Ja leinasid teda niihästi krahv Albert kui abt ja kõik, kes olid nendega. Ja ta keha põletati, luud aga viidi Liivimaale ja maeti Krimuldasse.

(5) SAKALASTE TAGASIPÖÖRDUMISEST USKU JA RAHULE. Pärast lahingut aga läks sõjavägi edasi Navesti äärde Lembitu külasse; ja olles seal paigal kolm päeva, saatsid nad liivlasi ja lätlasi kõiki kihelkondi ümbruskonnas riisuma ja põletama. Ja nende juurde tuli Lembitu vend Unnepewe koos teistega, kes olid alles jäänud, paludes endise rahu uuendamist. Ja sakslased ütlesid neile: “Et te vastuvõetud püha ristimise sakramendid ära põlgasite ja Kristuse usku paganate ja venelaste nõuandel rüvetasite, selle eest on issand teid löönud. Nüüd siis pöörduge ustavalt Kristuse juurde tagasi, ja me võtame teid edaspidi oma vennaliku armastuse osasaamisse.” Ja neile meeldis. Ja pärast pantvangide vastuvõtmist anti neile juba teistkordselt rahu, et nad kõigist ristiusu kohustustest ustavalt kinni peaksid. See toimunud, pöördus sõjavägi kogu oma saagiga Liivimaale tagasi ja kiitsid neile jumalast antud nii kuulsusrikka võidu eest issandat, kes on kiidetud igavesti.

SÕJAKÄIGUST HANILASSE. Pärast seda kui krahv Albert on tagasi jõudnud sakalaste tapatalgutelt, ihaldas ta ise käima panna teise sõjakäigu Saaremaale ja käskis teha suurema masina ja õhutas kõiki selleks teekonnaks. Selsamal talvel kuulutati mitu korda välja sõjaväe kokkutulek, kuid et voolasid vihmavalangud ja merejää lagunes, ei võinud nad pääseda Saaremaale, sest see on mere saar. Seepärast lõpuks paastu ajal riialased, minnes koos liivlaste ja lätlastega välja, seadsid minema teiste eestlaste vastu ja tulles Salatsi äärde ja saates oma luurajad ette, kohtasid nad saarlasi. Ja kohe, niipea kui saarlased riialaste sõjaväe ära tundsid, pistsid nad põgenema. Ja riialased jälitasid neid kogu oma sõjaväega terve selle päeva ning järgmisel päeval, tungides Saaremaa ümber asuvatesse Mereäärsetesse kihelkondadesse, ja jaotanud oma sõjaväe mööda kõiki teid, maad rüüstates, tapsid kõik kinnisaadud mehed, viisid naisi ja lapsi vangi, palju karja endaga kaasa ajades, võtsid suure saagi, andsid külad ja majad tuleroaks. Ning tulles oma sõjaväega kokku, olid nad puhates mõne päeva keset maad paigal. Ja tulid nende juurde vanemad Hanilast ja Karuselt ja kõigist kihelkondadest, mis asuvad Ridalast kuni Revalani ja Harjumaani, paludes, mis puutub rahusse ja et nad nende piiridest tagasi läheksid.

RAHU TEGEMISEST RIDALASTEGA JA USU VASTUVÕTMISEST NENDE POOLT, Ja riialased laususid: “Kui te tahate,” ütlevad, “ennast püha lättega kasta lasta ja saada koos meiega tõelise rahutooja, kes on Kristus, lasteks, siis kinnitame me teiega tõelise rahu ja võtame teid vastu oma vendlusse”. Seda kuuldes said eestlased rõõmsaks ja, andnud pantvange, alistusid Liivimaa kirikule, et võtta vastu ristimise sakramendid ja tasuda iga aasta maksu. Ja

anti rahu ja riialased pöördusid suure röövsaagiga tagasi, kiites jumalat ka selle rahva allaheitmise eest.

(6) TEIST KORDA RAHU TEGEMISEST JÄRVALASTEGA. Pärast sakalaste teistkordset ristiusku pööramist tulid ka järvalased. samuti juba teist korda, ja andsid end Riia kirikule krahv Alberti ja kõigi riialaste vanemate juuresolekul, andes oma poegi pantvangideks, et nemadki võtaksid vastu ristimise sakramendi ja tasuksid Liivimaa kirikule alatist maksu või kümnise asemel sisseseatud viljamöödu. Ja nad pöördusid oma maale tagasi, rõõmustades rahu vaikuse üle.

(7) LAHINGUST SAARLASTEGA SALATSI ÄÄRES. Selsamal ajal tõusid saarlased ja tulid sõjaväega Metsepolesse ja oli neid ligi tuhat nende paremate hulgast ja nad rüüstasid paljaks kogu selle maakonna Metsepoles, Pärast seda tungisid nad teise kihelkonda Lēdurgasse ja rüüstates maa ümberkaudu, tapsid mõned mehed, viisid naisi ja lapsi endiga ära. Ja kui nad preestri majale lähenesid, nägi neid preester Godfrid tulema. Ja hüpates jalamaid oma hobuse selga, põgenes ta nende eest ja käis oma kihelkonda mööda ringi, kutsudes kõiki mehi kokku võitlema paganatega, ja saatis kogu öö kestel naaberkihelkondadesse, et nad järgmisel päeval tuleksid sõtta. Ja tuli Vesike oma liivlastega kui ka mõned piiskopi sulastest Vredelanti linnusest; ja nad tulid kokku ja ajasid saarlasi taga. Ja neid oli ainult seitse sakslast piiskopi sulaste hulgast ja kaheksas. oli preester Godefrid. Ja ta vöötas oma sõjariistad enda ümber ja pani oma raudrüü enesele selga otsekui hiiglane, kes tahab oma lambaid huntide lõugade vahelt välja kiskuda. Ja nad sööstsid seljatagant nende kallale, tappes neid väga vapralt. Kuid ka need, pöördunud noile vastu ja pannes väga kaua vastu, haavasid õige paljusid nonde hulgast. Lõpuks, pärast pikka lahingut, pistsid saarlased põgenema ja neist langes ligi sada ja teised põgenesid. Ja piiskopi sulased koos liivlastega ajasid neid taga üle Salatsi mereäärset tasast teed mööda ja võtsid neilt ära ligi nelisada hobust paremate hulgast, mis nad pärast jagasid omavahel koos suure röövsaagiga, kiites issandat, kes väheste läbi pani toime võidu vaenlaste üle.

XXII

(1) KAHEKÜMNES AASTA.

Kakskümnes ametiaasta ju piiskopil saabus, Ei antud sõdadest rahu liivlaste maale.

Sel aastal tulid ülalnimetatud Riia piiskop ja ühtlasi ka Eestimaa oma ja abt Bernard, kes samal aastal pühitseti piiskopiks Zemgalesse, koos Liivimaalt tagasipöörduva krahv Albertiga Taani kuninga juurde, paludes teda anuvalt, et ta pööraks järgmisel aastal oma laevaväe Eestimaale, et eestlased saaksid enam alandatud ja jätaksid järele koos venelastega kallale tungimast Liivimaa kirikule. Ja kui kuningas sai teada venelaste ja eestlaste suurest sõjast liivimaalaste vastu, lubas ta järgmisel aastal tulla oma sõjaväega Eestimaale niihästi õndsa neitsi auks kui oma pattude andekssaamiseks. Ja rõõmustasid piiskopid. Ja lahkus jälle auväärne Liivimaa kiriku Albert, kogudes ristisõdijaid ja jutlustades neile pattude andestusest ja saates neid Liivimaale, et nad seisaksid issanda koja. eest lahingu päeval ja kaitseksid noort kirikut paganate rünnaku eest. Ta ise aga lükkas sel aastal oma teekonna Liivimaale edasi, et tuleval aastal tulla tugevamana ja rohkematega. Ja ta määras oma asemele Halberstadti dekaani, kes koos Henric Borewiniga, Vendimaa aadlimehega, ja mõningate teiste ristisõdijatega läks Liivimaale, et seal oma palverännu aasta lõpule saata.

(2) LAHINGUST VENELASTEGA PUIDES. Aga pärast õndsa neitsi taevaminemise püha, kui suvine kuumus oli juba mööda minemas, kuulutati sõjakäik revalaste ja harjulaste vastu, kes senini olid ikka olnud vastuhakkajad ja teistest julmemad. Ja tulid kokku riialased koos liivlaste ja lätlastega ja läks nendega ühes Heinric Borewin ja meister Volquin oma vendadega ja nad jõudsid Sakala lähedusse, kus harilikult on sõjaväe palvetamise ja läbirääkimiste koht, kus ka krahv Albert käskis teha silla; ja nad otsustasid seal Revala maakonna paljaks rüüstata. Ja minnes järgmisel päeval läbi Sakala, tulid nad Viljandi linnuse lähedusse. Ja tulid nende juurde sinnasamasse tagasi nende luurajad, keda nad olid välja saatnud selle maakonna vanemaid kokku kutsuma, et oleksid neile harjunud kombe järgi teejuhtideks, ja nad tõid endaga kaasa venelaste ja saarlaste saadikuid, keda nad olid tabanud külades; keda olid venelased saatnud, et nad koguksid sõjaväge mööda kogu Eestimaad ja, olles selle kogunud, juhiksid selle venelaste sõjaväe juurde, et nad üheskoos tuleksid Liivimaale. Ja nad panid nemad rahva keskele, pärides neilt nende lähetuse sõnumit. Ent nemad teatasid, et suur venelaste kuningate sõjavägi tulevat homme Ugandist ja minevat Liivimaale ja et nemad on saadetud selleks, et nad eestlaste sõjaväe ühtaegu venelaste juurde juhiksid. Seda kuulnud, pöördus liivimaalaste sõjavägi jalamaid sama teed tagasi, mida mööda ta oli tulnud, ja järgmisel päeval läksid nad Puide teed mööda Ugandi poole venelastele vastu. Ja venelased, minnes kogu päeva üle jõe, mida öeldakse Emajõeks, tulid ka ise liivimaalastele vastu ja äkki pöördusid meie luurajad meie juurde tagasi, öeldes, et venelaste sõjavägi on juba lähenemas. Ja me tõusime kiiresti ja seadsime oma sõjaväe nõnda, et liivlased ja lätlased võitleksid jala, sakslased aga ratsa oma hobustel. Ja seadnud sõjaväe üles, liikusime me nende poole. Ja kui me olime jõudnud nende juurde, töttasid need, kes olid esimesed meie hulgast, sedamaid nende juurde ja võideldes nendega, ajasid nad põgenema ja ajades neid väga vapralt taga, võtsid ära Novgorodi suurkuninga lipu kui ka veel teiste kuningate kaks muud lippu ja tapsid kandjad mehed. Ja neist langes mööda teed siin ja seal ja nende taga läks kogu meie sõjavägi, kuni lõpuks liivlased ja lätlased, kes jooksid jalgsi, väsisid ära. Ja igaüks istus oma hobuse selga ja nad jälitasid venelasi.

(3) Venelased aga, põgenedes umbes kaks miili, jõudsid väikese jõe äärde, sellest üle minnes jäid seisma. Ja nad koondasid kogu oma sõjaväe ühtekokku ja lõid trummi ning [puhusid] oma vilespille ja Pihkva kuningas Woldemar koos Novgorodi kuningaga, liikudes ringi sõjaväe hulgas, ergutasid neid võitluseks. Sakslased aga, pärast seda kui olid neid löönud kuni jõeni, jäid ise samuti seisma, suutmata ka ise venelaste rohkuse tõttu üle jõe nende juurde minna. Ja nad kogunesid ka ise jõe künkakesele, oodates omade päralejõudmist, kes tulid järele. Ja nad seadsid sõjaväe üles teistkordselt, nii et ühed seisid jala ja teised ratsa venelaste vastas. Ja kes iganes liivlastest ja lätlastest jõe künkakesele tuli, kuhu rivid olid seatud, ja venelaste sõjaväe hulka nägi, see läks jalamaid, just nagu nuiaga näkku löödud, tagasi, ja pöörates selja, pani põgenema. Ja kõik nad põgenesid üksteise järel, nähes venelaste nooli enda peale tulevat; lõpuks hakkasid kõik korraga põgenema. Ja jäid seisma sakslased. üksinda, keda oli ainult kakssada. Kuid ka mõned need hiilisid. minema, nii et jäi järele napilt sada, ja kogu lahingu raskus pöördus nende peale. Venelased aga hakkasid üle jõe tulema ja sakslased lubasid neid, kuni kaunis palju oli üle tulnud, ja lõid nad otsekohe jälle jõeni tagasi ja tapsid mõningad neist. Ja jälle teised tulevad üle jõe sakslaste vastu, need lõid nad jälle tagasi. Aga keegi ülivõimas Novgorodist, tulnud üle jõe luurama, läks liivlastest kaugelt ringi ja Theoderic Koknesest, tulles talle vastu, raius tal ära parema käe, mis hoidis mõõka, jälitas põgenemisel ja lõi maha ja teised tapsid muid. Niisiis lõid nad maha, kes aga üle jõe nende vastu tuli, ja sel viisil võitlesid nad nendega jõe ümbruses üheksandast päevatunnist peaaegu päikese loojakuni. Ja

Novgorodi kuningas, nähes, et tema omadest oli ligi viiskümmend tapetud, keelas oma sõjaväel, et nad edaspidi ei läheks üle nende vastu. Ja venelaste sõjavägi eemaldus oma tulede juurde.

SAKSLASTE TAGASITULEKUST LAHINGUST. Kõik sakslased aga pöördusid lauldes teed mööda tagasi tervena ja puutumata, peale ühe rüütli Heinric Borewini, kes langes noolest haavatuna; ja teine, keegi lätlane Veko, kes väga kaua üksinda, puule toetudes, võitles üheksa venelasega ja lõpuks, saanud seljatagant haavata, langes ise ja suri. Kõik teised aga, liivlased ja lätlased, pöördusid tagasi ilma mingi vigastuseta; paljud nendest tulid metsadest, kuhu nad olid põgenenud, tee peal jälle tagasiminevate sakslaste juurde, rõõmustades koos nendega, sest et nii vähesed olid pääsenud nii suure hulga venelaste käest. Ja kõik kiitsid lunastaja heldust, kes on nad tagasi toonud ja päästnud vaenlaste käest, pealegi et nad, nii vähese arvuga, on tapnud ligi viiskümmend venelaste hulgast ja võtnud nende sõjariistad ja saagi ja hobused, Aga venelasi oli kuusteist tuhat relvastatut, keda Novgorodi suurkuningas oli juba kahe aasta jooksul kokku kutsunud üle kogu Venemaa, paremate sõjariistadega, mis Venemaal olid olemas.

(4) Kolm päeva hiljem tulid nad järele Liivimaale. Ja esiteks nimelt rüüstates ja põlema pannes lätlaste külad Ümera ääres ja nende kiriku ning seejärel kokku tulles Urele linnuse juurde ja olles seal kaks päeva palgal, tulid nad kolmandal päeval Brasla ääres preester Alebrandi kirikumõisa, nagu Woldemar talle kunagi oli ennustanud. Puhates seal kolm päeva, süütasid kõik kirikud ümberkaudu, niihästi liivlaste kui idumealaste omad, ning rüüstates kõik maakonnad ja külad paljaks, viisid naised ja lapsed vangi, tapsid kõik kinnisaadud mehed, ja põletasid kõikjalt põldudelt kokkukorjatud vilja ära.

VENELASTE TEISEST SÕJAVÄEST. Ja tuli Gerceslawe, Woldemari poeg, teise sõjaväega ja piiras sõjateenistuse vennad Võnnus ümber ja võitles nendega selle päeva. Ja järgmisel päeval, ületanud Koiva, liikus ta edasi Novgorodi kuninga kui ka oma isa poole Ydumeas ja koos teistega laastas rüüstates paljaks lätlaste, idumealaste ja liivlaste maa, tehes kurja, mis suutis. Ja riialased, kuuldes kõigest kurjast, mida venelased tegid Idumeas, tõusid jälle koos sõjateenistuse meistri Volquiniga ja Heinric Borewiniga ja ristisõdijatega ja oma liivlastega ja tulid Turaidasse ja kutsusid enda juurde kokku mehed ümberkaudseist maakondadest, tahtes jälle venelastega võidelda. Ja nad saatsid nende juurde luurajaid, kes kohe leidsid Inciemsis venelaste jõugu ja ajasid neid kuni Braslani taga. Need aga, omade juurde tagasi pöördunud, teatasid, et sakslaste sõjavägi on tulemas. Seda kuulnud, tõmbusid venelased kohe sellelt kohalt tagasi ja minnes üle Koiva, piirasid võndlaste linnuse ümber ja võitlesid kogu päeva võndlastega.

(5) VÕNDLASTE LINNUSE PIIRAMISEST. Ka sõjateenistuse vendade vibukütid tulid oma linnusest alla, läksid sisse võndlaste juurde ja tapsid oma ambudega paljusid venelasi ja haavasid õige paljusid, nii et paljud raskesti haavatud suursugused kanti kahe hobuse vahel oma kanderaamidel poolsurnult minema. Võnnu sõjateenistuse meister aga koos oma vendadega oli eelmisel päeval lahkunud sakslaste kogunemisele. Vahepeal piiras kogu venelaste sõjavägi nende linnuse sisse. Seetõttu tulid nad öösel ettevaatlikult vaenlaste keskelt läbi minnes oma linnusesse tagasi. Hommiku saabumisel Novgorodi kuningas, nähes, et paljusid ta suursuguseist on vigastatud ja teised tapetud, ning taibates, et ta võndlaste linnust ennast ei suuda vallutada, ehkki see on väikseim linnus, mis Liivimaal on, rääkis ta rahuvalmilt

sõjateenistuse vendadega. Need ei hoolinud sellisest rahust ja tõrjusid nad ambudega enda juurest tagasi.

(6) VENELASTE LAHKUMISEST. Seejärel venelased, kartes tagatulevate sakslaste kallaletungi, pöörasid linnusest ära ja, minnes terve päeva, jõudsid Trikātasse ja lahkusid kiiresti maalt. Ja tulles Ugandisse, said nad kuulda leedulaste sõjaväest Venemaal ja tulles tagasi Pihkvasse, leidsid ühe osa linnast endast leedulaste poolt paljaksrüüstatuna eest.

(7) Siis mõned lätlaste hulgast, tõustes vähestega liikvele, tungisid Venemaale ja rüüstates külasid ja inimesi tappes ja teisi kinni võttes ja saaki riisudes, tegid kättemaksuks omade eest kõike kurja, mis suutsid. Ja kui need tagasi tulid, läksid jälle teised ega jätnud tegemata midagi kõigest kurjast, mida nad teha suutsid.

(8) SAARLASTE SÕJAKÄIGUST VÄINALE JA ÜKSIKLASE MÄRTRISURMAST. Ka saarlastel oli olnud nõu tulla üheaegselt venelastega Liivimaale koos muude eestlastega kirikut hävitama. Kuid sakslaste kokkupõrke tagajärjel venelastega läks nende nõu tühja, nii et sakalased ei tulnud, aga ka saarlased mitte, vaid ainult harjulased, kes mõningate teistega järgnesid venelastele ja jõudsid nende juurde Võnnu juures ja läksid jälle üheskoos nendega minema. Saarlased aga tungisid laevadega Väinasse ja, võtnud saartel mõned vangi, röövisid hulga karja ja tapsid kellegi üksiklase, kes oli Daugavgrīvast ära tulnud ja valinud üksiklase elu naabersaarel ja ootas seal oma märtrisurma võitlust. Selle lõpule viinud, siirdus ta õnnelikult ja kaheldamatult pühade osasaamisse.

(9) SÕJAKÄIGUST REVALASSE, MIDA LIIVLASED KUTSUVAD KÜLMAKS. Ja venelased Pihkvast läkitasid saadikud Liivimaale, öeldes, et nad tahavad sakslastega rahu teha. Kuid nende kavatsused koos eestlastega olid alati kurjad ja täis igasugust salakavalust. Seda mõistes, saatsid riialased liivlaste ja lätlaste juurde ja kogusid sõjaväe, et minna eestlaste vastu. Ja paastu alguse paiku tulid nad kokku Salatsi juurde ja oli seal Volquin, sõjateenistuse meister, koos Heinric Borewiniga ja ristisõdijatega ja liivlased ja lätlased ja nad läksid mere jääl, kuni jõudsid Soontaganasse. Ja võtnud seal linnusest teejuhid, läksid nad läbi kogu öö edasi Revala maakonna poole. Ja põhjast käis neile väga külm tuul vastu. Oli nimelt nii käre pakane, et paljudel võttis külm nende jäsemete otsad ja ühtedel külmusid ninad, teistel käed ja teistel jalad ja kõigil meil, kui me hiljem koju tagasi pöördusime, kasvas näol uus nahk peale, kuna vana ära tuli. Mõned suridki hiljem. Nad jagasid aga oma sõjaväe kolme salka ja Vesike oma liivlastega võttis ühe salga ja tee vasakult, lätlased aga paremalt, sakslastele aga jätsid nad harjunud kombel keskmise tee. Aga Vesike, jättes oma tee maha, läks keskmist teed sakslastest ette koos oma liivlastega, kes varahommikul enne valget süütasid, et endid soojendada, esimese küla, mille nad leidsid. Ja nähes seda tuld, said kogu maakonnas eestlased otsekohe aru, et Liivimaa sõjavägi, ja pagesid igaüks oma pelgupaikadesse. Sakslased aga järele tulles ja leides küla enne valget põlema pandud ja arvates, et teejuht on eksinud, tapsid ta sealsamas. Kui aga hommik oli kätte jõudnud, käisid nad ringi mööda kõiki külasid, süüdates neid põlema ja tappes inimesi ja võttes teisi kinni ja röövides palju karja ja saaki, jõudsid õhtuks külasse, mida kutsutakse Laitse, ja puhates seal öösel, läksid nad järgmisel päeval teise, naaberkülla, mida kutsutakse Kulna, ja said suure röövsaagi. Kolme päeva pärast läksid nad ära üle mere jää, mis oli lähedal, ajades endiga kaasa kogu saaki ja vange, kus nüüd taanlased on lähedal ehitanud oma linnuse. Ja liikudes vähehaaval kümme päeva mööda jääd tagasi, tegime peatuse vangide ja saagi pärast, oodates ka saarlasi või muid eestlasi, kui nad juhtumisi peaksid taga tulema

meiega võitlema. Ja kui me jõudsime Salatsile, jagasime kogu saagi omavahel ja pöördusime rõõmuga tagasi Liivimaale, nii nagu hõiskavad võitjad, kui nad saaki jagavad.

XXIII

(1) KAHEKÜMNE ESIMESEST AASTAST.

Kakskümmend üks jõudis piiskopil kätte ju aasta, Ei antud sõdadest puhkust liivlaste maale.

Sest sel aastal tehti palju sõjakäike ja sõda algas uuesti. Kui nüüd ülalnimetatud kirikupea Saksamaalt tagasi pöördus, tuli koos temaga palju ja suursuguseid ristisõdijaid. Nendest esimene oli Saksi hertsog Albert Anhaltist, Rodolf Stotelist, linnusekrahv, keegi noor krahv ja õige palju teisi, kes olid valmis kirikut kaitsema ja võitluse päeval seisma issanda koja eest.

(2) TAANI KUNINGA SÕJAKÄIGUST REVALASSE. Selsamal ajal tõusis ka Taani kuningas suure sõjaväega ja temaga koos tuli Lundi kiriku auväärne peapiiskop Andreas ja piiskop Nicolaus ja kolmas piiskop, kuninga kantsler, ja nendega kaasas oli Eestimaa piiskop Theoderic, kes, kunagi Riias pühitsetud, oli Liivimaa kiriku maha jätnud ja hoidis kuninga poole, ja slaavlaste vürst Wizzlaus omadega. Kõik nad maabusid oma sõjaväega Revala maakonnas ja asusid Lyndanisesse, mis oli varem olnud revalaste linnus, ja lammutades vana linnuse, hakkasid teist, uut ehitama. Ja revalased ja harjulased kogusid nende vastu suure sõjaväe ja saatsid oma vanemad kuninga juurde salakavalate rahusõnadega. Ja kuningas uskus neid, tundmata nende salakavalust, ja andis neile kingitusi ja piiskopid ristisid nad, saates nad rõõmuga minema. Omade juurde tagasi pöördunud, tulid nad kolme päeva pärast kogu oma sõjaväega õhtu eel, kui söögiaeg möödas oli, ja tungisid viiest kohast taanlastele kallale ja võitlesid nendega ootamatult.

EESTIMAA PIISKOPI AUVÄÄRSE THEODERICI SURMAST. Ja mõned neist, arvates, et kuningas on telgis, mis oli auväärse Eestimaa piiskopi Theoderici oma, tungisid tema juurde sisse ja tapsid ta, ning teised, jälitades muid, tapsid paljusid nende hulgast. Isand Wenezlaus aga seisis oma slaavlastega orus, mis on mäe merepoolsel nõlval. Ja nähes neid lähenevat, astus neile kohe vastu.

LAHINGUST EESTLASTEGA. Ja võideldes nendega, ajas ta nad põgenema ja jälitas neid, maha lüües ja tappes neid teel. Teised eestlased aga, kes taanlasi jälitasid, nähes nende põgenemist, kes slaavlastega olid võidelnud, jäid ka ise seisma, jättes taanlaste tagaajamise katki. Ja kogunesid kõik taanlased ühes kuningaga ja mõned sakslased, kes olid koos nendega, ja astusid eestlastele vastu, võideldes vapralt nendega. Ja eestlased põgenesid nende eest. Ja pärast seda kui kogu nende hulk on põgenema aetud, ajasid neid taanlased koos sakslaste ja slaavlastega taga ja vähestega tapsid neist enam kui tuhat meest ning ülejäänud põgenesid. Ja kuningas tänas ja piiskopid jumalat võidu eest, mille jumal neile paganate üle oli andnud. Ja ülalnimetatud piiskop Theoderici kohale panid nad oma kaplani Wescelini ja kui linnus oli valmis ehitatud ja [oma mehed] sinna paigutatud, läks kuningas tagasi Taanisse. Ja sinna jäid maha piiskopid koos kuninga meestega, kes terve selle aasta läbi võitlesid revalastega, kuni need viimaks ristimise sakramendi vastu võtsid

(3) SEMGALITE PÖÖRAMISEST. Pärast ülemkarjase tagasitulekut Liivimaale koos ta ristisõdijatega ilmusid tema juurde semgalid Mežotnest, paludes abi leedulaste vastu. Ja piiskop lausus “Kui te tahate end ristida lasta ja ristiusu seadused vastu võtta, siis anname teile

abi ja võtame teid vastu meie vendluse ühendusse.” Ja need ütlesid: “Ristida lasta me teiste semgalite ja leedulaste metsikuse tõttu küll ei julge, kui sa ei kaitse meid nende pealetungi eest, saates oma mehed meie juurde meie linnusesse, kes meie juurde jäädes võivad nii jagada meile ristimise sakramenti kui õpetada kristlaste seadusi.” Ja nende nõu meeldis piiskopile ja ühtlasi riialastele ja ta läkitas koos nendega oma saadikud ka nende nõusolekut küsima, kes kodus olid. Ja nad tulid jälle ja mitu korda, paludes sedasama.

NENDE RISTIMISEST. Siis lõpuks tõusis piiskop koos Saksi hertsogiga ja mõningate teiste ristisõdijatega ja õndsa Maarja praostiga ja oma meestega ja läks Zemgalesse ja, jäädes rahulikult paigale Mežotne linnuse juures, kutsus enda juurde kokku selle maakonna semgalid. Need tulid, nagu nad olid lubanud, ustavalt sõna kuuldes kõik kokku ja, võttes evangeeliumi õpetuse vastu, ristiti mehi umbes kolmsada, nende naised ja lapsed kaasa arvamata, ja oli rõõm nende pööramise pärast. Pärast seda paigutas piiskop nende palvel oma mehi koos nendega Mežotne linnusesse ühes mõningate ristisõdijatega ja saatis teised laevaga Riiast kohale tooma, mis tarvis oli. Ise aga pöördus ta koos hertsogi ja teistega Riiga tagasi.

(4) Nüüd aga Vesthard, teiste semgalite vanem naabermaakonnast, mida kutsutakse Tërvete, kuuldes Mežotne omade pööramisest, kogub sõjaväe kogu oma maalt ja, murdnud rahu, tuli linnuse alla ja võitles sakslastega kogu päeva ja, kandes kokku virna puid ja pannes tule otsa, võitlesid väga vapralt, suutmata siiski linnust vallutada. Ja noolega tapeti Vesthardi õepoeg. Seda nähes sai ta kurvaks ja pöördus kohe oma sõjaväega linnuse alt ära. Ja ta kuulis, et teised sakslaste hulgast tulevad laevaga Lielupe jõge mööda, läks neile kärmesti vastu ja kohates neid kitsal kohal, kus jõe sügavus oli vähene, võttis ta nendest kinni kolmkümmend meest või veidi enam ja tappis need ja teised pöördusid põgenedes Riiga tagasi. Nende hulgas oli Segehard, tsistertslaste ordu preester, saadetud Daugavgrīvast sellesse linnusesse piiskop Bernardi teenistusse, kelle piiskopkonna jaoks see koht oli ette määratud. Istudes kaldal ja nähes paganaid tulevat, pani ta mungarüü käise üle oma pea, oodates paganate metsikust. Ja usaldades vaimu issanda kätesse, löödi ta maha koos teistega, kelle hinged märtrite seltsis kahtlemata rõõmutsevad koos Kristusega, nende tegevus oli püha, sest kutsutuina tulid nad paganaid ristima ja issanda viinamäge istutama, mida nad on istutanud oma verega; seepärast on nende hinged taevas üheväärilised pühakute omadega. Niisiis sakslased, kes linnuses olid, kuuldes omade tapmisest, ega polnud neil, mida oli tarvis aasta jaoks, ja ühtlasi arvesse võttes semgalite ja leedulaste kui ka kuralaste metsikust ristiusu nime vastu, asusid kõigi omadega teele ning linnust maha. jättes läksid ära Riiga. Juba ristitud semgalid aga langedes tagasi, pidamata meeles vastuvõetud sakramente, ühinesid teiste semgalitega, heites nendega ja leedulastega vandenõusse ning sõlmides liidu riialaste ja liivlaste ja kõigi kristlaste vastu. Ja ühtlasi kogunesid nad kõik, niihästi sinnasaadik paganad kui ka ristitud, sellesse linnusesse kokku, kaevates seda ja ehitades tema kindlustise väga tugevaks, ja minnes sõjakäigule Holmi liivlaste vastu, hakkasid neid tapma ja rüüstama. Liivlased ka, tungides nende piiridesse, tegid neile samasugust kurja. Ja kuulis piiskop ja Saksi hertsog Albert omade tapmisest ja kõigest kurjast, mida semgalid tegid, saatis kõigi liivlaste ja lätlaste juurde, käskides neil, et oleksid valmis, kui issand neile kunagi soodsa teekonna kingib, et paganaile kättemaksu korraldada.

(5) LÄTLASTE SÕJAKÄIGUST. Vahepeal läksid Koknese lätlased ja mõned teised sõjateenistuse vendade lätlased, Meluke ja Warigribbe, unustamata kõike kurja, mis Pihkva venelased ja novgorodlased möödunud aastal Liivimaal olid korda saatnud, Venemaale ning rüüstates külasid ja tappes mehi ja võttes naisi vangi, tegid kogu maa Pihkva ümbruses paljaks ja kui need tagasi tulid, läksid teised ja tegid samasugust kurja ja tõid igal ajal palju saaki koju.

Ja jättes oma adrad maha, tegutsesid venelaste maal, varitsedes neid väljadel ja metsades ja külades, võtsid kinni ja tapsid neid ja, andmata neile üldse hingerahu, võtsid ära nende hobuseid ja karja ja naisi.

VENELASTE SÕJAKÄIGUST LÄTLASTE JUURDE. Pihkva venelased aga kogusid sügise paiku sõjaväe ja tulid lätlaste maale ja rüüstasid nende külasid ja jäid peatuma Meluke ja Warigribbe maal, rüüstates kõik, mis neil oli, ja põletades vilja ega jätnud midagi tegemata kurjast, mida nad teha suutsid. Ja Võnnu sõjateenistuse meister saatis kõigi lätlaste juurde, et tuleksid venelasi maalt välja lööma. Kuid venelaste lahkudes näis lätlastele, et venelaste jälitamine toob neile vähe kasu.

(6) SÕJAKÄIGUST JÄRVAMAALE. Ja nad pöörasid oma sõjaväe Sakalasse ja, võttes sakalasi endaga kaasa, läksid üle Navesti ja tungides Järvamaale, lõid seda maad suure nuhtlusega, tappes mehi, võttes kinni naisi, võttes hobuseid ja karja ja palju saaki, öeldes, et nad olevat läinud revalastele appi taanlaste vastu. Ja tulid sinna sõjateenistuse meistri Rodolfi juurde selle Järva maakonna vanemad, öeldes, et nad on riialaste rahu juba ammu krahv Alberti juuresolekul vastu võtnud ja on ühtlasi valmis vastu võtma nende ristimist, paludes teda, et ta oma sõjaväega nende piiridest välja läheks. Ja Rodolf võttis nende poisikesi pantvangideks, uuendades nendega rahu. Siis tõotasid nad nüüdsest peale täita kõiki varemini nende poolt vastuvõetud kohustusi ja pidada kinni usust ja kristlikest seadustest. Ja nad käisid sõjateenistuse vendadele peale, et nad rutem tagasi tuleksid, et minna koos nendega sõjaväega Virumaale, et nad kannaksid selle ristiusu ikke üle ka nendesse kihelkondadesse. Ja nad lubasid neile ja pöördusid kogu oma rööv saagiga tagasi Liivimaale.

(7) SÕJAKÄIGUST VIRUMAALE. Pärast Järvamaa sõjaretke kutsusid sõjateenistuse vennad Võnnust enda juurde kokku piiskopi mehed, foogt Gerhardi kõigi liivlaste ja lätlastega ja noore krahvi piiskopi perest koos muude riialastega ja suundusid Sakalasse, võttes endaga kaasa sakalasi ja ka ugalasi ja liikusid edasi Järvamaale ja, valides endale teejuhid järvalaste hulgast, tungisid kogu öö jooksul sisse Virumaale, mis on viljakas ja väga kaunis ning oma väljade tasasuse poolest avar maa. Ja neile järgnesid järvalased niihästi ratsa kui jala. Ja virulased polnud kuulnud Liivimaa sõjaväge tulema ja olid kõik oma külades ja majades; ja hommiku tulles jaotasid nad sõjaväe kõigisse kihelkondadesse ja andsid ühed järvalastele, teised ugalastele ja teised andsid liivlastele ja lätlastele paljaks rüüstata. Ja nad leidsid kogu rahva üle terve Virumaa küladest eest ja lõid neid maha suurest vähemani ega säästnud neid, niipalju kui nad iganes meessoost leidsid, ning naisi ja lapsi kinni võttes ja hobuseid ja palju karja kokku ajades said palju saaki. Ja sakslased panid oma kogunemiskoha suurde külasse, mida kutsutakse Tõrma; liivlased ja lätlased valisid oma majaks Avispea, sakalased võtsid aset Revele kihelkonnas, järvalased pidasid puhkust oma kihelkondades, ugalased, rüüstates oma naaberkihelkonda, mida kutsutakse Pudiviru, olid seal paigal, Ja kui nad viis päeva olid kogu seda maad väga rängalt löönud ja palju tuhandeid rahvast tapnud, tulid viimaks meie juurde kihelkondade vanemad, kes põgenemise teel olid pääsenud, paludes anuvalt rahu. Ja Rodolf, sõjateenistuse vendade meister ütles: “Kas siis teie igatsete ikka veel rahu, kes te sageli meie rahu olete oma sõdadega rikkunud? Kuid teile ei anta rahu peale selle tõelise rahutooja rahu, kes on mõlemast teinud ühe, kuna ta maise ühendas ja lepitas taevasega. Kes on taevast alla tulnud kui rahvaste ihaldatud kuningas, kui nende ootus ja lunastaja. Kes käskis oma jüngreid, öeldes: “Minge õpetage kõiki rahvaid, neid ristides.” Kui te niisiis tahate lasta end ristida ja koos meiega austada sedasama ühtainsat kristlaste jumalat, siis me anname teile seda rahu, mis ta meile andis, mille ta lahkudes jättis oma austajatele, ja võtame teid vastu meie igavese

vendluse ühendusse.” Ja neile oli kuulutus meelepärast ja nad tõotasid kohe ustavalt vastu võtta kõik ristiusu kohustused koos riialaste ristimisega. Nende hulgas oli aga Thabelin, kelle kunagi olid meie omad Ojamaal ristinud, ja teine, Kyriawan, kes palus meid, et talle antaks hea jumal, öeldes, tal olevat seni olnud paha jumal; sama mees oli nimelt kuni selle ajani olnud väga õnnetu kogu oma tegevuses. Kuid pärast seda kui meie ta ristisime, sai ta väga õnnelikuks inimeseks, nagu ta hiljem meile tunnistas, ja kogu hea käekäik sai talle osaks koos ristimisega. Niisiis me lubasime tema pealekäival palvel sealsamas talle armuliku jumala, kes annab talle siinses elus küllaldaselt ajalikku vara ja tulevikus igavese elu. Ja ta uskus meid ja me õpetasime talle kohe usutõdesid ja sõjateenistuse meister Rodolf seisis tema juures vaderiks. Ja kui me pidime teda juba püha õliga võidma, tekkis suur kisa ja meie sõjavägi jooksis kokku mööda kõiki tänavaid ja kõik jooksid sõjariistade juurde, karjudes, et meie vastu tuleb suur paganate maleva, Seetõttu heitsime me kiiresti ülipüha võidmisõli ja muud sakramendid kõrvale ja jooksime kilpide ja mõõkade teenistusse ja tõttasime väljale, seades oma read meie vastaste vastu, ja meiega koos seisid virulaste vanemad. Ja lähenesid meile suure hulgana, keda me pidasime vaenlasteks. Ja olid sakalased, meie kaasvennad, kes tulid tagasi meie juurde kogu oma röövsaagiga.

VIRULASTEGA TEHTUD RAHUST JA PANTVANGIDE ANDMISEST JA USU VASTUVÕTMISEST. Seetõttu viisime tagasi pöördudes ristimise lõpule, lükates teiste ristimise oma ajani edasi. Ja anti rahu, ja võtnud vastu pantvangid Virumaa viiest kihelkonnast", läksime me kõigi vangide ja saagiga tagasi Liivimaale, kiites issandat paganate pööramise pärast. Ja viis vanemat Virumaa viiest kihelkonnast järgnesid Riiga oma kingitustega ja, võttes vastu püha ristimise müsteeriumi, andsid enda ja kogu Virumaa üle õndsale Maarjale ja Liivimaa kirikule ning rahu kinnitades pöördusid nad rõõmustades Virumaale tagasi.

(8) SUUREST SÕJAKÄIGUST SEMGALITE VASTU MEŽOTNES. Pärast issanda sündimise püha tulevad Liivimaa kiriku vanemad kokku, kuulutades sõjakäigu Mežotnesse kogunenud usutaganeja rahva vastu, kuid neid takistavad vihmarohked lõunatuuled. Seepärast kogunevad nad pärast õndsa neitsi puhastamise püha pühitsemist teistkordselt, kutsudes kokku suure sõjaväe Liivimaalt ja Lätimaalt, kellega koos nendega on esimesena kohal auväärne Liivimaa ülemkarjane koos Saksi hertsogiga ja kõigi ristisõdijatega, sõjateenistuse meister oma vendadega. Ja olles neli tuhat sakslast ja teist neli liivlasi ja lätlasi, lähevad nad edasi Holmi, viies endaga kaasa suure masinat ning teisi väiksemaid ja muid riistu linnuse ründamiseks. Ja minnes kogu öö läbi ja seades sõjaväe korda Lielupe ääres, liiguvad nad edasi linnuse juurde, ja võttes küla, mis oli ümbruskonnas, ja riisudes saaki ning piirates linnuse sisse, sõdivad nendega hulga päevi. Ühed neist ehitavad kaitseehitist, teised seavad viskemasinaid üles, teised käsitsevad ambusid, teised ehitavad siile, hakkavad altpoolt valli kaevama, teised täidavad kraavi puid kokku kandes ja kaitseehitis lükatakse peale, selle all teised kaevavad. Paljud semgalitest linnuses saavad visatud kividest viga, paljud nooltest haavata ja paljud tapetakse liivlaste ja lätlaste odadega kaitseehitiselt. Mässuline jõuk ei jäta ometi vastupanu järele. Viimaks seatakse suurem masin üles, heidetakse linnusesse suuri kive, mille suurust nähes nad tunnevad linnuses suurt hirmu. Hertsog ise hakkab masina juhtijaks, heitis esimese kivi, purustas nende ärkli ja mehed selle sees; ta heitis teise ja paiskas kindlustuse plangud koos palkidega maha; ta heitis kolmanda ja läbilöömisega surub kokku kindlustuse kolm suurt puud ning põrutab inimesi vigaseks, Seda nähes põgenevad linnuses olijad kindlustusest ja püüavad pääseda kindlamatesse kohtadesse; kuid et neil polnud pelgupaika, paluvad nad armu ja anuvad

alla piiskopi juurde tulla. Antakse rahu, lubatakse läbipääs, tulevad alla Made ja Gayle koos teistega. Neile öeldakse, et nad linnuse üle annaksid ja kõik, mis selles on, et neile endale elu alles jääks. See viis pole meelepärast, nad pöörduvad linnusesse tagasi, võitlus läheb senisest suuremaks. Kõik sõjasekeldused hakkavad uuesti peale, rüütlid katavad end sõjariistadega, ronivad koos hertsogiga vallile, ihaldavad vallutada linnuse tippu, kuid lüüakse ikka veel nende poolsurnute poolt tagasi, kes olid linnuses. Pärast seda tehakse hulgast puudest virnu, pannakse tuli otsa ja kiusatakse truudusetuid igal viisil, kuni nad lõpuks nõrkedes järgmisel hommikul alla annavad ja kindlustusest ükshaaval alla tulles meie sõjaväele alistuvad ja kaelad alla painutavad. Lõuna paiku, kui allatulnute arv on tõusnud juba peaaegu kahesajani, ennäe, äkki tuleb Vesthard ettevaatlikult oma semgalite ja leedulaste suure jõuguga metsadest, himustades meile kallale tungida. Ja me seadsime kohe oma lahingurivid nende vastu ja paigutasime jalamehed linnuse ümber. Ja tulevad meie hulgast mõned rumalad, kelle arv on lõpmatu, ja haarates needsamad vanemad, kes olid linnusest alla tulnud, tapavad neist sada ja rohkem isandate teadmata, kes on läinud ära väljale võitlema paganate vastu. Viewald aga, Aizkraukle vanem, läheb vaenlastele lähemale, kutsub neid, et nad tuleksid väljale sakslastega võitlema. Ent need: “Me saime”, lausuvad, semgalitelt tasu, et tuleksime teie sõjaväge vaatama. Nüüd niisiis, olles teie sõjaväge näinud, läheme me oma maale tagasi, tahtmata teiega tehtud rahu murda. Ja leedulaste lahkudes tulevad sakslased tagasi linnuse juurde, leidsid vanemad tapetuina. Kes olid linnusesse jäänud, ei julge enam välja tulla, nähes endi omi tapetuna. Puhkeb uus lahing, nooled lendavad, liivlaste ja lätlaste odad kaitseehitiselt tapavad paljusid nende hulgast, süüdatakse tuled, alt õõnestatud vall koos kindlustisega variseb juba maha. Seda nähes ja et neil pole enam mingisuguse kaitse lohutust, paluvad nad anudes kogu öö, et neile kinnitataks rahu julgeolek, et nad linnusest alla tulles ellu jääksid. Neile halastas piiskop koos hertsogiga ja kogu väehulgaga, saatis neile püha risti märgi linnusesse ja nad uskusid neid ja lubasid nüüdsest peale mitte kunagi teotada püha ristimise sakramenti. Ja nad tulid linnusest alla oma naiste ja lastega ja läksid ära oma küladesse. Sõjavägi aga, minnes üles linnusesse, röövis raha ja kogu vara ja hobused ning karja, ja liivlased ning lätlased, jätmata sinna midagi järele, tõid kõik ära. Ja olles linnuse põlema süüdanud, pöördusid nad kogu röövsaagiga tagasi Liivimaale, tänades jumalat kättemaksu eest sellele äraandlikule rahvale, kes unustanud oma sõnad, sülitas Kristuse usule, irvitas ristimise armu üle ega kartnud ennast uuesti rüvetada paganate usukommetega.

(9) Zemgalest tagasi jõudnud, tuletasid riialased meelde kõike kurja, mida harjulased ja saarlased õige sageli olid teinud Liivimaa kirikule, ja puhates kaks nädalat, niihästi ise kui nende hobused, kogusid nad jälle suure liivlaste ja lätlaste ning sakslaste sõjaväe ja nendega koos oli Saksi hertsog Albert, nende vanem, ja meister Volquin oma vendadega ja piiskopi vend Theoderie koos teiste kiriku meestega. Ja nad tulid kokku Sakala lähedal, kus oli olnud sõjaväe läbirääkimiste ja palvetuste koht, ja pidanud seal missatalituse, liikusid nad edasi Navesti äärde, kutsudes sinna enda juurde kokku sakalasi ja ugalasi kui ka järvalasi ja valisid endale nende seast teejuhid ja jaotasid kogu oma sõjaväe kolme salka ja, kui oli liisku heidetud, said liivlased tee vasakult, eestlased aga võtsid liisuga tee paremalt, sakslased aga koos lätlastega võtsid harjunud kombel enda alla keskmise tee. Tõustes niisiis hommikul enne valget, liikusime keskmist teed mööda edasi Nurmegundesse ja, kui juba päike oli tõusnud, tõusid meie palge ees arvukad tuled ja suitsud Järvamaal. Järvalased aga oli Liivimaa kirik juba korduvalt ära võitnud ja nende pojad olid pantvangideks Liivimaal ja nad olid valmis olnud niihästi iga aasta oma maksu maksma kui ka ristimist vastu võtma. Seetõttu saarlased, kogunud suure sõjaväe kokku, küsisid liisuga oma jumalate tahet, kas nad peaksid võitlema taanlastega Revalas või

sisse tungima Järva maakonda. Ja liisk langes järvalastele. Ja jumal läkitas nad selsamal päeval, mil meie tulime. Nad jagasid oma sõjaväe samal hommikul mööda kõiki külasid, neid rüüstates ja põletades, nende tulesid ja suitse nähes mõned meie omadest, nimelt hertsog Albert oma rüütlitega ja meister Volquin oma vendadega, ja nad panid oma sõjariistad ümber ja liikusid edasi Järvasse vaenlastele vastu. Ja leides kõik külad põlemapanduina ja paljaksriisutuina eest, ruttasid nad nendele veel enam järele ja kohtasid mõningaid järvalastest, kes põgenemisega olid pääsenud vaenlaste eest. Ja igaüks nendest tõi neile sõna, öeldes: Saarlased on rabanud meie maad väga suure nuhtlusega ja mina üksinda olen põgenema pääsenud, et teile teatada. Kuulnud niisiis Kristuse nime vaenlastest, tõttasime me nende poole ja võtsime pärast üheksandat tundi neli neist kinni küla süütamisel, löönud need maha ja võtnud nende hobused ära, tõttasime teistele järele ja koos lätlastega, kes olid kergemad nende jälitamiseks, liikusime edasi küla juurde, mida kutsutakse Kareda, kus oli nende maja ja kogunemiskoht. Kui me selle juurde tulime, nägime me kogu nende hulka äkki meie vastu võitlemiseks väljale tulevat. Ning karjudes suure häälega ja kilpe tagudes lähenesid nad meile ja need, kes olid jäänud külasse maha, järgnesid omade kannul ja nähes meie omade vähesust, jooksid, heites oma odasid meie peale. Karjusid ka lätlased ja need, kes olid meiega, kes esiteks olid tulnud ja keda veel väga vähe oli, ja jooksid samuti nendele peale, heites oma odasid. Meie tee oli aga kitsas lume külmumise tõttu ja igamees tuli teise järel. Ja seetõttu kaugel seljataga järgnevad sakslased polnud seni veel tulnud ja meile esimestele oli nende viivitamine raske. Lootes niisiis issandale, seadsime me lätlased vasakule, ükshaaval teed mööda tulevad sakslased aga asusid paremale. Ja kui me nägime sõjateenistuse vendade lippu lähenevat ja ühtlasi hertsogit ta suure lipuga järgnevat, saime me väga rõõmsaks. Ja nähes meie vähesust ja nende hulka hertsog ütleb: “Kas need on siis tõesti Kristuse vaenlased?” Ja keegi ütleb: “Need nad on”. Ja ta ütleb: “Mingem siis nüüd nende kallale.“ Ja sedamaid tõttasid nad koos sõjateenistuse vendadega ja ühtlasi teiste sakslaste ja lätlastega nendele peale ja, tungides nende keskelt läbi, tapsid paremalt ja vasakult ja langes neid igalt poolt nagu heina, mis niitja palge ees maha langeb. Ja nad lõid neid külani ja ajasid neid, põgenejaid taga mööda tänavaid ja majasid ja välja vedades tapsid neid ja nad haarasid majade otsa ronijad ja ennast puuvirnade otsas kaitsjad ning, hukates kõik mõõgateraga, ei tahtnud kellelegi nendest armu heita. Ja järvalaste naised, kes olid saarlaste poolt vangi viidud, sööstes esile, lõid ise ka malkadega juba enne löödud saarlasi, öeldes: “Löögu sind kristlaste jumal!” Ja sakslased jälitasid neid külast väljale, tappes neid mööda välju kuni nende hiieni ja rüvetasid seda nende püha metsa nende paljude tapetute verega.

Lätlased aga, ajades taga ümber küla, kohtasid mõningaid põgenejaid ja, tuulutades neid sinna ja tänna, tapsid nad ja, võttes ära hobused, riisusid nende saagi ja pöördusid tagasi tapluse kohale ja võtsid hobused ja riided ja suure röövsaagi, vangid aga koos naiste ja lastega andsid nad järvalastele tagasi. Kuid hobused ja kogu muu röövsaagi jagasid sakslased lätlastega võrdselt omavahel, kiites issandat, kes oli väheste käe läbi korda saatnud nii kuulsusrikka võidu paganate üle. Tapetuid oli aga tapluskohal umbes viissada ja palju teisi langes mööda välju ja teid ja mujal. Meie omadest aga langes kaks ja lätlastest kaks, Russini vend ja Drunwaldi vend Asti järvelt, noor krahv piiskopi perest ja üks hertsogi rüütel, kelle mälestus olgu õnnistatud ja nende hinged puhaku Kristuses. Liivlased aga, kes olid läinud ära vasakule teist teed, ja eestlased, kes olid pööranud paremale, nagu nad ei tulnud lahingusse, nõnda ei saanud ka osa saagi jagamisel, kuid nad tungisid oma teed otse läbi öö Harjusse ja jagasid hommiku saabumisel oma sõjaväe mööda kõiki külasid, lõid mehed maha ja viisid naised vangi ja kogusid palju röövsaaki. Sakslased koos lätlastega neile järgnedes tegid järgmisel päeval samasugust kurja ja panid oma kogunemise Lohu külla, mis on kesk maad. Liivlased aga

määrasid oma maja mujale ja sakalased jäid paigale Revala lähedal, astudes vanemate käsust üle nad rüüstasid ka Revala maakonda, mis oli taanlaste sõna juba vastu võtnud. Varbolased aga saatsid meie juurde, paludes, mis rahu on, ning et me nende piiridest välja läheksime. Ja meister Volquin lausus: “Kui te tahate,” ütles, “koos meiega ühtainsat jumalat austada ja ennast püha ristimise lättest kasta lasta ja oma poegi pantvangideks anda, teeme me teiega igavese rahu.” Ja see sõna oli varbolastele meelepärast ja nad andsid pantvange.

(10) Meie omad saatsid samuti oma saadikud peapiiskopi, auväärse isand Andrease ja teiste taanlaste piiskoppide ning kuninga meeste juurde, kes olid Revala linnuses. Need läkitasid kohe kuninga mehi meie juurde, tänades jumalat ja meid paganate, niihästi saarlaste kui harjulaste ründamise eest, lisades peale selle juurde, kogu Eestimaa olevat Taani kuninga oma, üle antud temale Liivimaa piiskoppide poolt. Ja nad palusid, et varbolaste pantvangid neile üle antaks, Meister Volquin aga tuues kindlalt ette, et ta ei tea midagi Eestimaa annetamisest Taani kuningale, teatas Saksi hertsogi ja kõigi juuresolekul, kes sinna nendega olid kokku tulnud, et kogu Eestimaa olevat riialased õndsa neitsi lipu all ristiusu ikke alla heitnud, välja arvatud ainult Revala maakond ja Saaremaa. Ja ta lausus: “Selle käesoleva Harju maakonna pantvangid anname me küll nende isadele tagasi, tahtes sellega meeleldi Taani kuningale austust osutada, ometi sel tingimusel, et riialaste õigusest seeläbi midagi ei kahaneks. Seejärel, jätnud sinna maha selle maakonna pantvangid, pöördusime me oma röövsaagiga tagasi Liivimaale, Väga suur oli aga liivlaste röövsaak, kes harjulaste maaalused koopad, kuhu need olid harjunud alati pelgu minema, sisse piirates ning tehes suitsu ja tuld koobaste suus, suitsutades öösel ja päeval, lämmatasid kõik, nii mehed kui naised. Ja ühtesid juba hinge vaakuvatena, teisi poolsurnutena, teisi surnutena koobastest välja tirides, tapsid nad need ja viisid teised vangi ja võtsid kogu nende vara ja raha ja riided ja palju saaki. Aga lämbunuid mõlemast soost oli kõigist koobastest ligi tuhat inimhinge. Ja seejärel pöördusid liivlased koos sakslastega tagasi, kiites jumalat, et ta ka kõrgid harjulaste südamed oli ristiusule alandanud.

(11) Selsamal aastal, kui oli surnud Theoderic, auväärne Eestimaa piiskop, kes jumalakartmatute mõõkadest Revalas tapetuna siirdus, nagu loodame, märtrite osasaamisse, määras Liivimaa ülemkarjane Albert tema asemele oma venna Hermanni, Püha Pauluse mitte vähem auväärse abti Breemeni lähedalt, ning, läkitades saadikud läbi Kuramaa ja Sambia Saksamaale, teatas talle sellest teost, Seejärel Magdeburgi peapiiskopi juurde ilmudes pühitseti ta selle poolt Eestimaale piiskopiks. Sellest kuulda saanud, tõkestas Taani kuningas talle mõneks aastaks tee Liivimaale. Sel põhjusel see piiskop, tulles kuninga juurde, tõotas piiskopkonna temalt vastu võtta ja ustavalt tema poole hoida.

XXIV

(1) Piiskopil saabus ju kakskolmatteinegi aasta Kätte, liivlaste maa on saanud veidike puhkust.

Seesama ülemkarjane muretses jutlustajate saatmise eest Eestimaale, tema mureks oli alati hool kõigi kirikute eest, ta läkitas preester Alabrandi ja Ludovici Sakalasse. Need, ristides õige paljusid Järvast ja teistest maakondadest, pöördusid jälle tagasi Liivimaale. Ja läkitanud saadikud Venemaale, kõneles piiskop novgorodlastega rahusõnadega ega viivitanud vahepeal saatmast teisi preestreid Eestimaale. Nendest oli esimene Petrus Kaikewalde Soomest ja Henric, lätlaste jumalasulane Ümeralt. Nemad, minnes üheskoos ära Eestimaale, läksid läbi juba varem ristitud Ugandist, kuni nad tulid Tartu juures jõeni, mida nimetatakse Emajõeks. Ja

hakates jõest peale kristliku õpetuse seemet laiali külvama, kastsid nad ümberkaudseid külasid taassünni pühast lättest. Ja kui nad Lohkvas ning ühtlasi ka teistes külades olid pühitsenud püha ristimise müsteeriumi, liikusid nad edasi Saadjärvele ja kutsunud rahva kokku, ristisid seal umbes kolmsada.

Ja pärast seda, käies ringi teistes külades, tegid nad samuti. Ja nad tulid Vaigasse ja, õpetades selle maa inimestele pühi müsteeriume, ristisid nad kõik ja kutsunud lõpuks Riolesse, mis oli nende kõige kaugem linnus, inimesed kokku, jagasid neile evangeeliumi õpetust. Ja ristinud seal viissada mõlemast soost, liikusid nad edasi Virumaale.

Ja neid võtsid vastu virulased esimesest kihelkonnast, mida kutsutakse Pudyviru, ja ristiti nad kõik neljateistkümnest külast koos Tabeliniga, nende vanemaga, kelle taanlased poosid hiljem üles, sellepärast et ta oli vastu võtnud riialaste ristimise ja andnud oma poja sõjateenistuse vendadele pantvangiks. Muud virulased aga teistest kihelkondadest, söandamata taanlaste ähvardamise tõttu riialaste preestreid vastu võtta, kutsusid taanlased kui oma naabrid endi juurde ja need ristisid nad. Virulased niisiis uskusid, et on üks jumal kristlastel, niihästi taanlastel kui sakslastel, ja üks usk ja üks ristimine, ja võtsid vahet tegemata oma naabritelt taanlastelt ristimise vastu, arvates, et sellest ei tule mingit lahkheli. Riialased aga väites, et Virumaa on nende oma, sest on nende omade poolt ristiusu alla heidetud, saatsid ülalnimetatud preestrid seda ristima.

(2) Kuid taanlased, himustades seda oma naabermaad ennakult hõivata, läkitasid oma preestrid nagu võõrale lõikusele. Need ristides mõned külad ja saates omasid teistesse, kuhu nad ise nii kiiresti ei jõudnud tulla, ja käskides kõigis külades teha suured puuristid ja saates pühitsetud vett talupoegade kätega ning käskides piserdada naisi ja lapsi, püüdsid niiviisi ette jõuda Riia preestreist ja taotlesid sel kombel kogu maa ennakult haarata taanlaste kuninga kätte. Seda mõistes läksid Petrus ja Henric ära Järvamaale ja kui nad seal olid esimestes külades ristinud õige palju inimesi, said nad kuulda, et taanlaste preester Wolther on sinna tulnud; nad läksid talle vastu, õeldes, et see maa on riialaste võimu all, ja kinnitasid, et see viinamägi on istutatud õndsa neitsi lipu all ristisõdijate innu ja riialaste vaevaga.

Ja seejärel, siirdudes koos selle preestriga taanlaste linnusesse, jutustasid sedasama Lundi auväärse peapiiskopi Andrease ees. Kuid see peapiiskop ütles, kogu Eestimaa, olgu riialaste vallutatud või senini veel alistamata, olevat Taani kuninga oma, Riia piiskoppide poolt temale üle antud, ning läkitanud saadikud Riiga, käskis, et nad ei nopiks allarippuvaid viinamarju ega saadaks oma preestreid jutlustama Eestimaa nurkadesse. Talle kirjutas Riia piiskop, auväärne Albert, vastu, selle Eestimaa kiriku viinamäe on tema omad hulga aastaid enne taanlaste aegu juba ammu istutanud, paljude verega ning paljude sõjahädade varal harinud ja ta preestrid on ilmunud mitte Eestimaa nurkadesse, vaid kesk Järvamaad, aga ka Virumaale ja kuni peapiiskopi enda palge ette.

Taani kuningas, seda teada saanud, sai Riia piiskopi vastu mõnevõrra ärritatud, ometi kutsus tema koos sõjateenistuse vendadega enda ette. Tema ei tule, vaid tõttab sellesama asja pärast kõrgeima kirikupea juurde, kuninga juurde tulid sõjateenistuse vennad, Rodolf Võnnust koos teistega. Ja kuningas andis neile juba ammu riialaste poolt alla heidetud ja ristitud Sakala ja Ugandi koos juurdekuuluvate maakondadega nende kolmanda osa eest Eestimaast, jättes välja Liivimaa piiskopi koos ta vennaga, hiljuti ametisse pühitsetud Hermanniga. Ja see sõnum jõudis Riiga ja piiskop Bernard koos teiste riialastega võttis selle karmilt vastu, ja nad tulid orduvendadega kokku, määrates sõbralikult kindlaks Eestimaa kolmeksjaotamise ja eraldades

piiskoppidele, nagu seni, nõnda ka edaspidi, oma osad, jätsid vendadele oma kolmandiku. Taanlased ka, pärast seda kui nad kogu Revala maakonna on ristinud, saatsid oma preestrid harjulaste juurde ja, olles need ristinud, õhutasid neid, et nad läheksid sõjaväega järvalaste peale, et need sellest hirmust haaratuna riialaste võimu alt lahkuksid ja võtaksid vastu nende võimu ning ristimise. Ja harjulased käisid tollel järvalaste maal selsamal suvel oma sõjavägedega üheksal korral, rüüstates neid ja tappes ning vangi võttes õige paljusid neist, nii et nad teiste hulgas ka taanlaste preestrile endale lõid haavu, kuni lõpuks enamik neist valis taanlaste võimu ja ristimise. Samal kombel võtsid ka esiti riialaste poolt alistatud virulased taanlaste ähvardamisest hirmutatuina nende sõna ja võimu vastu. Seejärel pühitses peapiiskop uue piiskopi Virumaale ja Järvamaale ametisse, määrates Revala piiskopile Harjumaa kihelkonnad.

(3) Vahepeal tuli Rootsi kuningas Johannes koos oma hertsogiga ja oma piiskoppidega, kogunud suure sõjaväe, Ridalasse, ihaldades võita mõned osad Eestimaal ja valitsusvõimu. Ja ta asus Lihula linnusesse, kuhu isand paavst oli kinnitanud piiskop Hermanni, Liivimaa oma venna, sest selle maakonna olid varem riialased vallutanud ja usu algmeisse pühendanud. Ja rootslased käisid ringi mööda maakonda, õpetades ja ristides neid ja kirikuid ehitades. Ja nad jõudsid taanlaste juurde Revalasse, vesteldes nendega. Ka riialased läkitasid saadikud nende juurde, öeldes, et need kihelkonnad on nende poolt ristiusule alistatud, manitsedes neid ühtlasi, et nad äraandlike eestlaste salakavalaid sõnu liialt usaldades enda ümber vähem hoolt ei kannaks. Kui aga sama kuningas oli paigutanud oma mehed linnusesse, nimelt Lihula omasse, koos hertsog Karliga ja piiskopiga, pöördus ta Rootsimaale tagasi. Ja et neil ühelt poolt oli Liivimaa ja teiselt poolt taanlased, kuna nad ise asetsesid keskel, siis hakkasid nad paganate vastu vähem hirmu tundma. Ja juhtus ühel päeval, kui esimene aovalge paistma hakkas, et tulid saarlased merelt suure sõjaväega ja piirates need rootslased ümber, võitlesid nendega ja panid nende linnusele tule otsa. Ja rootslased tulid välja nende vastu, võideldes nendega ega suutnud nii suurele hulgale vastu panna. Ja rootslased langesid nendest tapetuna ja linnus vallutati ja hertsog langes ja piiskop tapeti tule ja mõõga läbi ja siirdus, nagu me usume, märtrite osasaamisse. Ja varsti pärast seda tulid taanlased ja, korjates nende surnukehad kokku, matsid nad leinates maha. Samuti ka riialased, kuuldes nende tapmisest, pidasid nende pärast palju päevi õhkamisega leina. Tapetuid oli aga peaaegu viissada, kellest vähesed pääsesid põgenemise teel ja jõudsid taanlaste linnusesse. Kõik teised varisesid mõõgatera läbi, nende mälestus on õnnistatud ja nende hinged puhaku Kristusega.

(4) Liivimaa piiskop aga tuli üle mere minnes Lüübekisse ja olles teada saanud Taani kuninga salasepitsustest, lahkus oma ustavate sõprade abiga salaja linnast ja jõudis kiirustades Rooma kuuriasse kõrgeima kirikupea juurde, kes ta palved halastavalt ja isalikult ära kuulas. Ja Taani kuningas läkitas tema vastu oma saadikud, kes Liivimaa kiriku sugugi mitte tähtsusetut asja Rooma kuurias segasid ning endale mitte eriti mõistlikule asjale kasu töid. Ja Liivimaa piiskop lüks ära keiser Friedrichi juurde, kes oli siis äsja tõstetud keisrivõimule, otsides temalt nõu ja abi niihästi Taani kuninga kui ka venelaste või teiste paganate tülika kallalekippumise vastu, sest seda kui nad kogu Revala maakonna on ristinud, saatsid oma preestrid harjulaste juurde ja, olles need ristinud, õhutasid neid, et nad läheksid sõjaväega järvalaste peale, et need sellest hirmust haaratuna riialaste võimu alt lahkuksid ja võtaksid vastu nende võimu ning ristimise. Ja harjulased käisid tollel järvalaste maal selsamal suvel oma sõjavägedega üheksal korral, rüüstates neid ja tappes ning vangi võttes õige paljusid neist, nii et nad teiste hulgas ka taanlaste preestrile endale lõid haavu, kuni lõpuks enamik neist valis taanlaste võimu ja ristimise. Samal

kombel võtsid ka esiti riialaste poolt alistatud virulased taanlaste ähvardamisest hirmutatuina nende sõna ja võimu vastu. Seejärel pühitses peapiiskop uue piiskopi Virumaale ja Järvamaale ametisse, määrates Revala piiskopile Harjumaa kihelkonnad.

Liivimaa koos kõigi allaheidetud provintsidega oli hoidnud alati keisririigi poole. Keiser aga, hõivatuna mitmesugustest ja kõrgetest riigiasjadest, pakkus piiskopile vähe lohutust, sest ta oli tõotanud Jeruusalemma püha maad külastada, ja selle eest hoolt kandes jättis ta piiskopi abist ilma, manitsedes teda siiski ja õpetades kõnelema niihästi taanlastega kui ka venelastega rahu ja sõpruse sõnu, kuni noorele istandusele peatselt ehitatakse kindel hoone peale. Ja et piiskop ei saanud mingit lohutust ei kõrgeimalt kirikupealt ega keisrilt, pöördus ta tagasi Saksamaale. Ja heade meeste nõuandel nägi ta pigem pöörduda Taani kuninga poole kui Liivimaa kirikut hädaohtu saata. Taani kuningas takistas nimelt lüübeklasi andmast ristisõdijaile Liivimaale sõitmiseks laevu, kuni ta teeb piiskopi pehmeks endaga nõustuma. Seetõttu läks lõpuks see auväärne ülemkarjane koos oma venna piiskop Hermanniga ülalnimetatud Taani kuninga juurde ja andis niihästi Liivimaa kui Eestimaa tema võimu alla, siiski nõnda, kui tema kloostrite prelaadid kui ka tema mehed ja kõik riialased koos liivlaste ja lätlastega annavad sellele leppele oma nõusoleku. Ja selsamal ajal suri sünnitamisel kuninganna, nimelt Taani kuninga abikaasa. Ja keegi ütles, et nüüd siis selle kuninga võimu alla antud noor kirik, mis oli igapäev valmis sünnitama vaimulikku järelkasvu, peab tema valitsemise ajal kahtlemata sattuma hädaohtu. Ja see rääkis tõtt, nagu allpool tuleb välja.

(5) Vahepeal, mil teised tülitsesid maade valitsemise pärast, läks Ümera lätlaste preester jälle Eestimaale, võttes endaga kaasa teise, siis äsja ametisse pühitsetud preestri Theoderici. Ja minnes läbi Sakala, tulid nad Navesti äärde ja, alustades sellest jõest, kastsid nad püha ristimise lättest naabermaakonda, mida kutsutakse Normegunde, tehes peatuse igas suuremas külas, rahva kokku kutsudes, jagasid neile evangeeliumi õpetust. Ja käies seitse päeva ringi, ristisid nad iga päev kolmsada või nelisada mõlemast soost, Pärast seda läksid nad ära Järvamaale, ja tulles kõige äärmisesse kihelkonda vastu Virumaad, mida kutsutakse Loppegunde, mis polnud veel ristitud, pühitsesid nad igas suuremas külas püha ristimise müsteeriumi, kuni nad tulid külasse, mida kutsutakse Kettis, ja tegid seal sedasama; sinna ehitasid taanlased hiljem kiriku, nii nagu nad tegid ka paljudes teistes külades, mis olid meie poolt ristitud. Jõudes lõpuks külasse, mida Reinevere kutsutakse, saatsid nad teistest küladest rahvast kokku kutsuma. Ja talupoeg, kes oli nende vanem, lausus: “Meie oleme,” ütles, juba kõik ristitud. Ja kui nad küsisid, kelle ristimise läbi nad on ristitud, vastas see: “Kui me olime Jalgsema külas, kui taanlaste preester seal oma ristimise sakramenti toimetas, ristis ta mõned mehed meie omadest ja andis meile püha vett ja me pöördusime tagasi oma küladesse ja piserdasime selle veega ja ristisime igaüks oma pere, naised ja lapsed ja mida me teile peale selle teeme? Sest kui me oleme kord ristitud, ei võta me teid enam vastu.” Seda kuulnud, preestrid veidi muiates ja puistates jalgade tolmu nende peale, tõtates teistesse küladesse, ristisid Virumaal rajamail kolm küla, kus oli mägi ja väga ilus mets, kus kohalikud rääkisid olevat sündinud saarlaste suur jumal, keda kutsutakse Tharapita, ja sellelt kohalt lennanud Saaremaale. Ja teine preester läks, raiudes maha nende jumalate kujud ja näod, mis olid seal tehtud, ja need panid imeks, et verd välja ei voolanud, ja uskusid rohkem preestrite jutlusi. Viinud niisiis seitsme päevaga lõpule ristimise selles maakonnas, pöördusid preestrid tagasi teise maakonda, mida hüütakse Mocha, ja saades seal samuti terve nädala täis, käisid ringi mööda külasid ja ristisid iga päev umbes kolmsada või viissada mõlemast soost, kuni nad ka sel alal, viinud ristimise lõpule, hävitasid paganate usukombed. Ja liikudes sellest maakonnast edasi Vaigasse, leidsid nad teel palju

külasid, kus veel polnud. käinud kedagi preestrit, ning ristinud seal kõik mehed ja naised ja lapsed, tulevad, minnes ümber Võrtsjärve, Vaigasse, ja et Vaiga oli juba varem ristitud, tulid nad tagasi maakonda, mida kutsutakse Jogentagania, ja külastades üksikuid külasid, mis enne olid jäänud veel ristimata, nimelt Igavere, Wetpole ja Vasula koos paljude teistega, ristisid kõik nende mehed ja naised ja lapsed. Ja saanud seal terve nädala täis ning viinud sellel alal püha ristimise müsteeriumid lõpule, pöördusid nad rõõmustades tagasi Emajõe juurde, ja viies mõlemal pool jõge samuti vagaduse tööd ning õpetustegevust ristimatute hulgas täide, tulid nad lõpuks Otepääle tagasi ja, usaldanud istutatud ja pühast lättest kastetud viinamäe jumala hooleks, kes tahtis anda kasvamist, pöördusid tagasi Liivimaale.

(6) Vähe aega hiljem aga tuli seesama preester Theoderic jälle Järva- ja Virumaale tagasi oma ristitute juurde ja elas seal koos nendega. Ja kuulda saades võtsid taanlased ta koos tema sulasega kinni ja võttes neilt ära hobused ja kõik, mis neil oli, saatsid nad paljaksriisutuina tagasi Liivimaale. Ka saatsid vennad pärast rootslaste hukkumist Ridalasse Riia piiskopi preestri Salomoni, kelle nad võtsid lahkesti vastu, tõotades alati meeleldi Riia kirikut teenida, taanlaste võimu ja ristimist aga mitte kunagi vastu võtta. Ja nad kogusid kogu oma alalt maksu, nagu neil varem alati kombeks oli, saates sellesama preestri kaudu riialastele; ja tulid taanlased, võtsid kõik ära ja saatsid ta paljaksriisutuna tagasi Liivimaale.

Ka läks Hartwic, sõjateenistuse vendade noor preester, Ugandisse ja elas seal koos oma vendadega ja ristis kõik, keda ta ristimata eest leidis. Samuti läks ka senine lätlaste preester Ugandisse ja tuli Walgatabalwesse Pihkva pool ning ristimise sakramendi pühitsemisega kõigis nende kõige äärmistes külakestes avas neile ristiusu ja, viinud ristimise lõpule, pöördus Liivimaale tagasi. Samal ajal viidi ristimine lõpule üle kogu Eestimaa ja ristiti palju rahvast kõigis Eestimaa maades ja kihelkondades ja nõnda, et ühed preestrid ristisid [tuhat] ja enam, teised viis tuhat, mõned nendest kümme tuhat nende tuhandete seast ja enam. Ja kirik rõõmustas rahu vaikuse üle ja kogu rahvas kiitis issandat, kes pärast väga paljusid sõdasid pööras lõpuks paganate südamed ebajumalateenimiselt nende jumala teenimisele, kes on kiidetud igavesti.

(7) Ka selsamal ajal vallutasid kristlased Jeruusalemma maal Dumjāti, Egiptuse linna, ja elasid selles ja jumala kirikul oli võit ja triumfid paganate üle kõikjal kogu maailmas, ehkki meil mitte pikka aega. Nimelt tulid kohe järgmisel aastal pärast lihavõtteid saarlased suure sõjaväega ja piirasid taanlased Tallinnas sisse, võideldes nendega neliteist päeva ja süüdates palju tulesid, lootsid nad neid sel viisil ära võtta, Ja taanlased väljusid mõnikord linnusest, võideldes nendega, ja löödi nende poolt jälle linnusesse tagasi. Ja saarlased, nähes nelja koget merel tulevat, kartsid Taani kuningat sõjaväega tulema. Ja jättes taanlaste linnuse sinnapaika, läksid nad ära oma laevadele ja pöördusid tagasi Saaremaale. Ja taanlased saatsid otsekohe ja võtsid kinni Revala ja Harju kui ka Viru maakonna vanemad ja poosid kõik üles, kes aga iganes olid saarlastega kaasas olnud nende linnuse piiramisel või nende õelates sepitsustes. Ja ülejäänutel panid nad maksu peale kahe või kolmekordse, kui ennem oli tavaks anda, ja võtsid neilt rohkeid ja raskeid hüvitusi. Seetõttu hakkasid eestlased taanlaste peale suuremat viha kandma ja haudusid nende vastu alati õelate salanõude kavalaid sepitsusi, et kuidas suudaks neid oma piiridest välja lüüa.

XXV

(1) Piiskopil Albertil pühitsusaasta on kakskümmend kolmas, Ja vähe päevi sai rahu liivlaste maale.

Kui siis Dasseli krahv Adolf oli lahkunud Saksamaale, tuli ülalnimetatud auväärne Riia ülemkarjane jälle tagasi ühes teiste ristisõdijatega, kuigi vähestega, kelle seas oli suursugune mees Bodo Homburgist koos teiste rüütlite ja vaimulikega. Ja sellesinase piiskopi tagasijõudmisel said riialased teada, et mitte ainult Eestimaa, vaid ka Liivimaa on üle antud Taani kuninga võimu alla. Ja nad kõik hämmeldusid kõvasti ja kõik koos ühest suust kõnelesid vastu, nii kloostrite prelaadid kui kiriku mehed ja kodanikud ja kaupmehed ja liivlased ja lätlased, öeldes, et nad on seniajani meie issanda Jeesuse Kristuse ja ta armastatud ema auks paganate vastu issanda võitlusi võidelnud ja mitte Taani kuninga auks, ja et nad pigemini tahavad sellelt maalt lahkuda kui ülalnimetatud kuningat teenida. Ja see sõna jõudis Lundi kiriku auväärse peapiiskopi kõrvu. kes Tallinna linnuse piiramisel paganate kallaletungide läbi polnud mitte vähe katsumise osaliseks saanud, ja ta tundis, et ta väga vajab riialaste abi, ja ta läkitas saadikud Riia piiskopi juurde, lubades taastada Liivimaale endise vabaduse. Ja seesama piiskop koos sõjateenistuse meistriga ja oma meestega läks sellesama peapiiskopi juurde Tallinna ja nad said temalt lohutust ja kingitusi ja ta lubas neile tahta kogu oma agarusega Liivimaale jälle taastada ta vabadus, ainult et sakslased tunneksid taanlastega koos rõõmu ühest rahust ja ühisest sõjast paganate ja venelaste vastu. Sakalas ja Ugandis aga andsid nad kõik kuninglikud kui ka ilmalikud õigused sõjateenistuse vendadele ja usaldasid piiskopile vaimulikud õigused, ja nad pöördusid rõõmustades tagasi Liivimaale.

(2) Pärast nende tagasitulekut tuli keegi rüütel Godescale, Taani kuninga saadik, kes oli saadetud kuninga poolt võtma kuninga kätte selle linna foogti ametit. Ja temale hakkasid vastu kõik, kes olid üle kogu Liivimaa, nii liivlased ja lätlased kui sakslased, sedavõrd, et isegi kaupmehed keelasid talle tüürimeest ta laeva jaoks niihästi Ojamaalt Liivimaale tulemiseks kui ka Liivimaalt Ojamaale tagasiminemiseks. Ja ta lahkus hämmelduses Liivimaalt ja tuli suurele ning avarale merele ja läks ilma laevajuhita ja vastutuul paiskas teda. Ja et ta küll vastu selle tahtmist, kes tuuli käsutab, oli Liivimaale tulnud, siis ei tõusnud tuuled mitte ärateenimata tema vastu ja õigluse päike ei paistnud talle, sest ta oli solvanud tema ema Maarjat, keda nimetatakse mere täheks, seepärast ta ka ei näidanud talle kindlat teed. Sel kombel Liivimaalt välja aetuna läks see rüütel tagasi Taanisse, loobudes edaspidiseks kuningliku foogti ametist õndsa neitsi maal. Nõnda, nõnda valvab mere täht alati oma Liivimaad; nõnda, nõnda kaitseb maailma valitsejanna ja kõigi maade käskijanna alati omaenese maad; nõnda, nõnda käsutab taeva kuninganna maapealseid kuningaid. Kas ta ei käsuta, kui ta on nuhelnud paljusid Liivimaa vastu võitlevaid kuningaid? Kas ta ei nuhelnud, kui ta lõi äkilise surmaga Polotski suurkuningat Woldemari, kes oli sõjaväega tulemas Liivimaale? Ja kas ta ei võtnud Novgorodi suurkuningalt, kes Liivimaa esimest korda ära laastas, sedamaid ära tema kuningriigi, nii et ta oma kodanikud ta häbistaval viisil välja ajasid? Ja kas ta ei tapnud tatarlaste käe läbi teise Novgorodi kuninga, kes teist korda Liivimaad rüüstas? Kas ta küllalt ei alandanud tule ja mõõgaga kuningas Wissewaldi Jersikast, kes laastas riialasi? Kas ei hukkunud julma surma läbi hiljem, nagu allpool kõneldakse, Tartus kuningas Viesceka, kes kunagi oli Kokneses piiskopi mehed surmanud? Rootslased ka, kas ma söandan öelda, kes tungisid õndsa neitsi lipu alla heidetud Ridala kihelkondadesse, kas ei tapnud neid saarlased? Kas ei seganud ta ka Taani kuningat, kui on lubatud ütelda, kes tahtis Liivimaad segada oma võimuga, pika ja kummalise vangipõlvega väheste käe läbi? Kas ta ei tapnud Suellegatet kui ka teisi õige paljusid leedulaste pealikuid ja

vanemaid oma sulaste liivimaalaste läbi? Kas mitte Ako, kunagi äraandlike Holmi liivlaste pealik, ei langenud koos õige paljude teistega riialaste tapetuna? Kas mitte Russin, lätlaste vanem, ei saanud otsa Dabreli linnuses? Kas ei varisenud ega surnud katku ajal kõik Turaida vanemad, keda öeldi truudusetuiks? Kas ei langenud kõik Saaremaa kui ka Ridala kihelkondade vanemad Turaida all riialaste tapetuna? Kas ei langenud riinlaste tapetuina Lembit, Vytamas koos teiste oma truuduseta, vanematega Sakalas? Ja kes iganes siis veel alles jäid ja pärastpoole oma truudusetuses kanged püsisid, kas ei hukkunud nad kõik? Ennie jumala ema, kui leebe omade vastu, kes teda ustavalt teenivad Liivimaal, kuidas ta neid alati kaitseb kõigi nende vaenlaste eest, ja kui halastamatu nende vastu, kes püüavad tungida tema maale või takistusi teha tema poja usule ja aule sellel maal! Ennäe, kui palju ja kui suuri kuningaid on ta karistanud! Ennäe, kui palju truudusetute ja paganate pealikuid ja vanemaid on ta maa pealt hävitanud, kui mitu korda andnud võidu omadele vaenlaste üle! Sest alati on ta senini oma lippu Liivimaal kaitsnud, nii ees käies kui järel tulles, ja lasknud võidutseda vaenlaste üle. Ja kes paganate või taanlaste või mistahes rahvaste kuningaist on iganes võidelnud Liivimaa vastu ega pole hukkunud? Pange tähele ja vaadake, te venelaste või paganate või taanlaste vürstid või mistahes rahvaste vanemad, kartke seda nii leebet halastuse ema, kummardage seda jumala ema, taotlege endale uuesti selle oma vaenlastele nii julma kättemaksja heasoovlikkust, ärge edaspidi tahtke kallale tungida tema maale, et oleks teile emaks see, kes on seni alati olnud oma vaenlaste vaenlane ja on neid, kes kiusavad taga tema omi Liivimaal, ise alati veel enam taga kiusanud. Pidage silmas ja vaadake ka teie, kelle käes on võim ja foogtiametid tema maal, et te vaeseid liiga ei rõhuks, ma nimetan vaeseid liivlasi ja lätlasi või keda tahes vastristituid, õndsa neitsi sulaseid, kes senini on ta poja Kristuse nime kandnud teiste paganahõimude juurde ja kannavad edaspidigi koos meiega. Kutsuge oma vaimusilma ette nende mõningate julm surm, kes olid oma alamatele karmid, kohkuge sügavalt järele mõeldes. Sest õnnis neitsi ei tunne head meelt suurest maksust, mida vastristitud tavatsevad tasuda, ei lepita teda raha, mis on neilt mitmesuguste andamite näol ära võetud, ega taha ta, et neile pandaks raske ike, vaid mis oleks pigemini talutav ja meelepärane, ta poeg ütleb: “Minu ike on hea ja minu koorem kebja”; kes nõuab neilt lihtsalt seda, et nad usuksid tema nime sisse ja ära tunneksid, et tema koos isaga on tõeline jumal ja ainus ja et neil uskudes oleks elu tema nimel, kes on kiidetud igavesest ajast igavesti. Aamen.

(3) Samal ajal kogunesid ka Riia kodanikud koos kaupmeestega ning koos liivlaste ja lätlastega Turaida juurde, sidudes end vandega ja pidades salanõu niihästi Taani kuninga kui ka kõigi oma vastaste vastu. Ja sõjateenistuse vennad saatsid oma sulased ja võtsid mõned liivlaste vanemad kinni ja heitsid nad Siguldas ahelaisse; sellest varises teiste nõu. Ja venelased saatsid Pihkvast tagasi rahukirja, mis oli Otepää all tehtud, ja tulid seejärel suure sõjaväega ja sõjaväe eesotsas oli Novgorodi kuningas, kelle kohe järgmisel aastal tatarlased tapsid. Ja selles sõjaväes oli enam kui kaksteist tuhat venelast, kes olid tulnud niihästi Novgorodist kui ka teistest Venemaa linnadest kristlaste vastu, kes olid Liivimaal. Ja nad tulid lätlaste maale ja olid seal leedulasi oodates kaks nädalat paigal, laastates seda, mis naabruses oli. Seejärel lähenesid nad Võnnule. Nendele astusid sõjateenistuse vennad oma võndlastega värava juures vastu ja suutmata hulgale vastu parina, süütasid nad majad ja küla põlema ja taandusid oma linnusesse. Venelased aga, jättes linnuse sinnapaika, läksid üle Koiva ja tulid Turaidasse ja rüüstasid kogu maa, põletades kõik külad ja kirikud ja vilja, mis juba kokku panduna oli põldudel, ja võttes inimesi kinni ja tappes, tegid maal palju kurja. Leedulased aga, tulles sama teed Võnnu lähedal, järgnesid venelastele ja, minnes üle Koiva, tulid nende juurde ja, kus venelased tegid vähem kurja, tegid leedulased selle tasa. Ja Riiast tuli välja sõjateenistuse vendade meister omadega

ja rüütel Bodo mõningate ristisõdijatega ja teisi tuli järel väheseid lahkheli tõttu, mis oli maal. Ja meister koos omadega ja teistega, kes tulid tema järel, läks Koiva äärde ja tõkestas venelastele kalda, et nad ei tuleks üle tema alale. Ja mõned liivlased, minnes üle jõe, ajasid taga ühte Koiva suudmest vangide ja saagiga tulevat leedulaste salka ja tapsid nendest ligi kakskümmend, teised aga pääsesid põgenema venelaste juurde. Ja teise, venelaste salga tabasid nad Koltcenu külas, tapsid samuti nendest seitse, ja ühed pöördusid põgenedes omade juurde tagasi ja teised pääsesid, peites end metsadesse. Ja venelased ütlesid: “Siin ei ole meil hea olla, sest liivlased ja sakslased kogunevad kõikjalt meie ümber. Ja tõustes kesköö, hakkasid nad maalt ära minema ja jälides järgmisel ööl Šnoresmuižasse, panid nad paljaks rüüstates ümberkaudse maakonna põlema. Ka kolmandal ööl tegid nad Ümera ääres samasugust kurja ja tõtates Ugandisse, rüüstasid neli päeva samal viisil seda maad ja läksid tagasi Venemaale. Leedulased aga, julgemata venelastest lahku lüüa hirmu tõttu sakslaste ees, läksid koos nendega ära Pihkvasse ja jäid nende juurde terveks kuuks, et siis ohutult tagasi minna oma maale.

(4) Sõjateenistuse vennad aga koos teistega, kes olid järgnenud Ümera äärde, mõeldes leedulastele vastu minna, läksid Väina äärde tagasi ja, pannes neile varitsuse, ootasid neid koos piiskopi perega Koknesest kolm nädalat; kuid sõjateenistuse vennad tüdisid ja läksid Riiga tagasi. Theoderic aga, rüütel Koknesest, koos teiste rüütlitega ja piiskopi sulastega läks koos väheste lätlastega teed Pihkva poole, otsides neid seitse päeva, ja nad leidsid lõpuks nende jäljed ja tõttavad kohe nende juurde. Ja et sakslasi oli ainult viisteist, lätlasi aga rohkem, nii et kõik kokku oli neid üks vähem kui üheksakümmend, paganaid aga kuussada, kartes küll nende hulka, kuid panid kogu lootuse issandale ja lähevad julgesti nende vastu. Leedulased ka, nähes neid endale peale tulema, seavad oma sõjaväe vastupanuks ja pannes kakssada oma paremaid ratsanikke eraldi, et need ajaksid taga põgenevaid sakslasi, tulevad kõik muud suure jõuguna sakslastele vastu. Ja oma vähesuse tõttu ei suutnud sakslased nendega võidelda, vaid võitles see, kes kunagi tegi, et üks ajab tuhat taga ja kaks kihutavad taga kümme tuhat. Temale lootes lähenevad nad neile kõrgeletõstetud lipuga ja alustades lahingut, langes esiti nii nende kui ka nonde hulgast, ja et tee oli kitsas ääresoleva metsa tõttu, tulid sakslased esmalt lahingusse ja kõik lätlased tulid nende järel, karjudes, nagu nad olid välja õpetatud, sakslaste keeles, et nad võtaksid kinni, kisuksid maha, lööksid maha. Sellest kisast kohkusid leedulased väga ja arvates palju sakslasi järgnevat, pöördusid põgenema ja langes nende kõige vapram ja teistest ligi sada ja ülejäänud, visanud sõjariistad ära, põgenesid mööda metsi. Ja sakslased korjasid kogu nende saagi kokku, ja mida nad endaga kaasa ei suutnud viia, põletasid tulega ära ja nende hobustest, püüdes kinni, umbes nelisada viisid ära endaga kaasa, kiites seda, kes nende eest võitles. Sakslastest aga tapeti seal kolm, kelle hinged koos Kristusega puhaku rahus. Aamen. Leedulased, kes olid pääsenud metsadesse, kuna oli juba talvine aeg, kas uppusid Väinast ülemineku raskuse tõttu Väinasse või poosid end metsades üles, et nad tagasi ei läheks oma maale, sest nad olid rüüstanud õndsa neitsi maad, kelle poeg maksis kätte; olgu tal kiitus läbi aastasadade.

(5) Ka Riia kaupmehed läksid oma kaupadega Ridalasse, ja tulid taanlased ja võtsid nad kinni, öeldes maa olevat kuninga oma, ja sidusid nad ja viisid nad endaga kaasa Tallinna. Ja saatis Riia piiskop ja sõjateenistuse meister paludes, et nad laseksid nad vabaks; ja nad ei tahtnud. Pärast seda teatati taanlastele, et riialased tulevad sõjaväega; ja nad lasksid nad sedamaid vabaks. Ja riialased ei läinud Eestimaale, vaid läksid koos liivlaste ja lätlastega Ugandisse ja, kutsunud enda juurde kokku sakalasi ja ugalasi, läksid Venemaale oma vaenlaste juurde, kes

olid Liivimaad rüüstanud. Ja jätnud seljataha Pihkva, tungisid nad Novgorodi kuningriiki ja rüüstasid kogu maa ümbruskonnas, süüdates majad ja külad ja viisid palju rahvast vangi ja tapsid teised maha. Ja lätlased jõudsid kiriku juurde, mis ei olnud kaugel Novgorodi linnast, võttes pühapildid, kellad, viirukipannid ja muud seesugust, ja tulid suure saagiga sõjaväe juurde tagasi. Ja tasunud vaenlastele kätte, pöördus kogu sõjavägi rõõmustades tagasi, ilma et keegi oleks viga saanud, igaüks oma koju, ja lakkas venelaste haukumine Liivimaa kiriku vastu. Ka lätlased ja sakalased ja ugalased, tungides alatasa Venemaale, tapsid seal paljud ja viisid paljud mõlemast soost vangi ja võtsid rohkesti saaki. Samuti ka Koknese lätlased ja sakslased tõid Venemaale tungides kogu aeg palju saaki ja palju vange ära. Selsamal ajal olid sõjateenistuse vennad oma sulastega nii Ugandi kui Sakala kõigis linnustes, kandes hoolt foogtiametite eest ja kogudes makse ja hoides piiskopile tema osa. Ja nad ehitasid kõik linnused üles ja kindlustasid neid väga tugevasti ja, kaevates alla hoiukohad, täitsid need sõjariistade ja ambudega ja, ajades eestlasi linnustesse kokku hirmu pärast venelaste ees, jäid sinna nendega koos.

(6) Ugalased aga läksid sõjaväega kesktalve paiku suures, sügavas lumes ja, minnes mööda Virumaast ja üle Narva jõest, rüüstasid naabermaad ja tõid vange ning saaki ära. Nende tagasi jõudes, läksid sakalased sama teed ja, minnes üle Narva jõe, liikusid väga kauget teed mööda edasi maale, mida kutsutakse Ingeri, mis on Novgorodi kuningriigi oma. Ja nad leidsid selle maa inimesi täis ja hoiatamata mingitest kuuldudest ja nad lõid neid ingerlasi väga suure nuhtlusega, tappes mehi ja palju rahvast ja võttes paljud mõlemast soost kinni ja tapsid maha lambaid ja härgi ja hulga karja, mida nad ei saanud endaga koos ära viia, ja pöördusid tagasi suure saagiga ja Eestimaa ja Liivimaa olid täis vene vange ja kõige kurja eest, mida venelased olid liivlastele teinud, said nad juba samal aastal tagasi kahe või kolmekordselt.

XXVI

(1) Kakskümmend neljas saabus piiskopil ametiaasta, Ja veel ei maal olnud rahu ei puhkust.

Selsamal aastal olid tatarlased paganlike polovetside maal, keda mõned nimetavad partlasteks, kes ei söö leiba, vaid toituvad oma kariloomade toorest lihast. Ja tatarlased võitlesid nendega ja võitsid nad ja lõid kõik maha mõõga teraga, ning teised põgenesid venelaste juurde, paludes neilt abi. Ja läks sõna üle kogu Venemaa, et nad võitleksid tatarlastega, ja tatarlaste vastu tulid välja kuningad kogu Venemaalt ja nad ei suutnud võidelda nendega ja põgenesid nende eest. Ja langes Kiievi suurkuningas Misteslawe koos neljakümne tuhande mehega, kes seisid temaga. Kuid veel üks teine, Galiitsia kuningas Misteslawe, pääses põgenemise läbi. Ja muid kuningaid langes selles lahingus umbes viiskümmend. Ja nad ajasid neid kuus päeva taga ja lõid nendest enam kui sada tuhat meest maha, kelle arvu jumal üksi teadis, ja ülejäänud põgenesid. Ja Smolenski kuningas ja Polotski kuningas ja mõned teised Venemaa kuningad läkitasid oma saadikud Riiga, paludes, mis rahusse puutub. Ja uuendati rahu kõiges, mis oli juba ammu varem tehtud.

(2) Ka Taani kuningas, kogunud suure sõjaväe, tuli koos krahv Albertiga Saaremaale ja hakkas ehitama kivilinnust. Ja taanlased läksid välja võitlema saarlaste vastu ja ei tulnud üksinda toime; kuid neile tuli krahv Albert omadega appi ja lõi saarlased põgenema ja nad tapsid paljud nendest ja ülejäänud pagesid. Ka tuli auväärne Riia piiskop koos sõjateenistuse meistri ja tema vendadega ja mõningate liivlastega ja teistega, kes olid Liivimaalt saadetud, Taani kuninga juurde Saaremaale. Ja kuningas oli rõõmus nende tuleku üle. Ja ta kõneles nendega selle annetuse üle, millega Liivimaa oli temale annetatud; ja nad ei nõustunud temaga, vaid vaidlesid

kõik üksmeelselt vastu, nii nagu viimseni kõik Liivimaal asujad olid neid välja õpetanud, ja anusid teda, et ta jätaks sellise Liivimaa tülitamise järele ja jätaks õndsa neitsi maa vabaks. Seepärast, pidanud nõu oma arukatega, tagastas ta lõpuks piiskopile Liivimaa ja kõik Liivimaa juurde kuuluva kogu vabadusega. Sakalas ja Ugandis aga loovutas ta kuninglikud õigused sõjateenistuse vendadele, aga Riia piiskopile kõik vaimulikud, lisades, et nad näitaksid temale üles alatist ustavust ega keelduks oma abist tema omadele niihästi venelaste kui paganate vastu. Ja nad tõotasid niihästi temale kui tema omadele alati ustavat abi; seepärast jätsid nad ka Theodorici, piiskopi venna, koos mõningate sõjateenistuse vendadega kuninga palvel sinna uude linnusesse ja pöördusid tagasi Liivimaale. Kuningas aga, viinud kiiruga lõpule linnuse müüri ja paigutanud sinna mehed, pöördus tagasi Taanimaale.

(3) Saarlased aga, tulles kokku kõigist küladest ja kihelkondadest, piirasid selle linnuse ümber ja saatsid mereäärsete eestlaste juurde, et need tuleksid neile appi. Ja mõned neist läksid Varbolasse, vaadates paterelli ehk masina kunsti, mille taanlased olid kinkinud varbolastele kui oma alamaile. Ja Saaremaale tagasi tulnud, hakkasid nad ehitama paterelle ja masinaid ja õpetasid teisi. Ja igaüks neist tegi oma masinad. Ja nad tulid kõik korraga seitsmeteistkümne paterelliga, heites viis päeva järjest palju suuri kive ega andnud rahu neile, kes olid linnuses, sest neil polnud maju ega ehitisi ega polnud neil kohta ega varjupaika veel ehitamata linnuses; ja paljud neist said vigastada. Saarlastest aga langesid paljud ammuküttide poolt haavatuna, ometi ei jätnud nad sellepärast linnuse ründamist järele. Pärast hulga päevi võitlust ütlesid niisiis saarlased nendele, kes olid linnuses: “Kuna te teate, et teie tolles linnuses ei saa üldsegi pääseda meie lakkamatu ründamise eest, soovitame teile ja palume, et te, teinud meiega rahu, läheksite kõik tervelt ja puutumata välja, jättes meile linnuse ja meie maa.” Nemad aga, võideldes lageda taeva all, tundes puudust majadest ja kõigest vajalikust, võtsid tolle rahunõu vastu ning minnes linnusest välja ja viies oma asjad endaga kaasa laevadele, jätsid linnuse ja maa saarlastele. Ka pidasid saarlased rahu kindlustamiseks seal pantvangidena kinni seitse taanlaste hulgast ja Theoderici, Riia piiskopi venna; kõik muud läksid tagasi taanlaste juurde Tallinna.

(4) Siis lõhkusid saarlased linnuse ümberringi maha, jätmata kivi kivi peale, ja saatsid üle kogu Eestimaa tolle sõna, et nad on vallutanud taanlaste kuninga linnuse ja kristlased oma maalt välja visanud. Ja nad õhutasid eestlasi kõigis maakondades, et nad heidaksid endalt ära taanlaste ikke ja hävitaksid maalt kristlase nime, öeldes, et taanlaste linnust on hõlpus vallutada, ja õpetasid neid ehitama masinaid ja paterelle ja muid sõjapidamisriistu. Ja maal sündisid kurjad asjad.

(5) Pärast seda kui niisiis saarlased koos harjulastega on oma vandenõude kõige pahemad sepitsused taanlaste vastu ja kristlase nime vastu täide viinud, kogunesid nad kõik korraga, ka mereäärsete eestlastega koos, Varbola linnusesse kokku, tapsid mõningad taanlastest ja nende preestreist, kes nendega koos elasid, ja saatsid saadikud Virumaale, et need teeksid samuti. Virulased aga koos järvalastega, kuna nad on lihtsameelsed inimesed ja teistest eestlastest alandlikumad, söandamata niisugust asja korda saata, tõid oma preestrid kokku ja saatsid nad tervelt taanlaste linnusessell,

Sakalased aga, kes elasid sõjateenistuse vendadega üheskoos Viljandi linnuses, suutmata enam varjata oma südamete salakavalaid mõtteid nendesamade sõjateenistuse vendade vastu, jooksid kõik oma mõõkade ja odade ja kilpidega kokku ja, võttes kinni mõned vendadest ja nende sulased ja saksa kaupmehed, tapsid nad. Ja et oli pühapäev, mil loetakse evangeeliumi: “Kui

Jeesus laeva läks, vaata, siis tõusis suur lainetamine mere peals, siis kui preester Theoderic pidas missatalitust ning muud vennad seisid kirikus seal juures, tõusis tõesti suur liikumine ja segadus. Sest tapnud vennad ja sulased ja kõik sakslased, kes olid linnuse õuel, kogunevad nad kiriku juurde, himustades mitte palvetamist, vaid verevalamist, soovides mitte missa sakramente, vaid ihaldades Jeesuse Kristuse rahu häirida, tuues nimelt endaga kaasa Kaini ülekohtu. Niisiis hõivavad nad kiriku ukse ja asuvad selle ümber, piiravad oma sõjariistadega relvastamata vendi, ja et neid hõlpsamini saaksid välja kutsuda, tõotavad nad neile rahu, andnud salakavalalt kätt. Esimesena läks nende juurde välja, truudusetuid liialt usaldades, Mauritius, kes oli olnud nende foogt, nad tapavad ta, sööstes talle kohe kallale. Seetõttu muud valmistavad end kaitsma, olles kohkunud kindlast asjast, aga kui oli pikalt viivitatud ja lõpuks vannutud rahu, väljuvad nad ükshaaval nende juurde. Äraandjad, võttes nad kolie kinni, panevad jalapakkudesse ja ahelatesse ja, röövides kogu nende vara ja raha ja hobused, jagavad omavahel. Ja tapetute kehad heidavad nad mööda välju koertele järada, pannes, nagu on kirjutatud, su sulaste korjused taevalindudele söögiks ja su vagade liha metselajaile, nad on valanud nende vere kui vee ja ep olnud mahamatjat. Mõned nendest läksid ka teise linnusesse, mis oli Navesti ääres, ja käskisid seal sedasama teha ja tapsid teel oma preestri koos teistega.

(6) Pärast seda läksid needsamad sakalased Järvamaale ja võttes seal kinni Hebbi, kes oli nende foogt, ja viisid ta koos muude taanlastega oma linnusesse ja piinasid teda ja teisi julma piinamisega, rebides nende sisikonnad lõhki ja kiskudes veel elusa Hebbi südame ihust välja ja küpsetades tulel ja jagades endi vahel, sõid selle lära, et saada tugevaks kristlaste vastu; ja nende kehad andsid nad koertele ja taeva lindudele järada.

(7) Korda saatnud nii nurjatu teo, saatsid Viljandi vanemad samal päeval Otepääle, soovitades neile, et ka need teeksid samuti. Ja tartlastele saatsid nad märgiks verest korpas mõõku, millega nad olid sakslasi tapnud, ja nende hobuseid ja riideid. Ja need kõik võtsid rõõmustades selle sõna vastu ja sööstes sõjateenistuse vendadele kallale, sidusid nad kinni ja tapsid Johannese, kes oli olnud nende foogt, ja kõik nende sulased ja kaupmeestest lõid nad õige paljud mõõgaga maha ja ülejäänud pääsesid, peites endid, need heitsid nad hiljem ahelaisse. Ja röövides kõik sõjateenistuse vendade ja teiste sakslaste ja kaupmeeste vara, jagasid omavahel ja jätsid tapetute kehad väljadele matmata, nende hinged puhaku Kristusega rahus. Sel ajal oli Tartus koos sõjateenistuse vendadega nende kaasvend, preester Hartwic, selle panid nad õige rammusa härja selga, sest et ta ise oli samavõrra rammus. Ja viies linnusest välja, küsisid nad liisuga oma jumalate tahet, kelle nad nendest, nimelt preestri või härja, ohvriloomaks valivad. Ja liisk langes härjale ja ta toodi sedamaid ohvriks; preestri aga jätsid nad jumalate tahet mööda ellu, ta sai siiski suure haava, mis on hiljem terveks ravitud.

(8) Siis läks sõna välja üle kogu Eestimaa ja Saaremaa, et nad võitleksid taanlaste ja sakslaste vastu. Ja nad heitsid kristlase nime välja kogu oma maa piiridest. Venelasi aga nii Novgorodist kui Pihkvast kutsusid nad endile appi, kinnitades nendega rahu ja paigutades mõned neist Tartusse, mõned Viljandisse ja teised teistesse linnustesse, et võidelda sakslaste ja ladinlaste ja kõigi kristlaste vastu, jagades nendega hobuseid ja raha ja kogu sõjateenistuse vendade kui ka kaupmeeste vara ja kõike, mis nad olid röövinud. Ja nad kindlustasid väga tugevasti oma linnuseid ja ehitasid paterelle kõigis linnustes, õpetades üksteisele ammukunsti, jagades omavahel suure hulga sõjateenistuse vendade ambe, mis nad olid röövinud. Ja nad võtsid tagasi oma ristiusu ajal lahutatud naised ja kaevasid oma surnute kehad, kalmistuile maetud, haudadest välja ja põletasid need endise paganate kombe kohaselt ja pestes endid ja oma maju

ja linnuseid veega ja puhastades luudadega, püüdsid sel viisil ristimise sakramenti oma maalt täiesti hävitada.

(9) Ja sakalased läkitasid saadikud Riiga, öeldes, et nad peavad küll lugu rahu uuendamisest, kuid edaspidi enam kunagi ristiusku vastu ei võta, seni kui maale on jäänud üheaastane või küünrane poisike. Ja nad nõudsid tagasi oma poisse pantvange, lubades sõjateenistuse vendi, kes neil olid ahelais veel elus, iga pantvangi eest anda tagasi ühe orduvenna või kaupmehe, mida tehtigi.

(10) Selsamal ajal oli eestlase majas Sakalas kristlik kaupmees, ja kui kõik sakslased ära tapeti, kes maal olid, sööstis ka see eestlane selle oma külalise kallale ja tappis ta. Kui see oli tehtud, sünnitas tapja naine poja ja sel poisikesel olid kehal värsked haavad kõigis kohtades, kust isa oli süütut haavanud, ja kõige poolest sarnased tapetu haavadega; hiljem nad siiski said terveks ja armid on näha tänapäevani. Ja paljud imestasid nähes, andes tunnistust ja pidades jumala kättemaksuks; sest ka selle tapja tappis kohe kristlaste sõjavägi,

(11) Siis puhkesid uuesti sõjad kõigis Eestimaa rajades. Sest saarlased ja mereäärsed ja varbolased üheskoos järvalaste ja virulastega piirasid taanlasi Tallinnas pika piiramisega, kuni issand nad päästis. Sest liialt ja kaua linnuses vaevatud sakslased läksid koos taanlastega välja nende juurde, rünnates neid, ja jumal pööras eestlased põgenema ja paljud neist langesid kristlaste tapetuina ja ülejäänud põgenesid. Ja kristlased võtsid nende härjad ja hobused ja palju saaki, kiites issandat, kes ka seekord oli nad päästnud nii suurest kurjast.

(12) Ka lätlased, nähes kõike kurja, mida eestlased mõtlesid Liivimaa vastu, hakkasid nemadki kohe sõjaga peale eestlaste vastu. Ja läks Rameko omadega ja Warigerbe teiste lätlastega Ugandisse ja rüüstates külad paljaks ja võttes vangi inimesi ja tappes, tõid suure röövsaagi. Ja nende tagasi tulles, läksid jälle teised ja tegid samasugust kurja. Samuti tulid eestlased lätlasi taga ajades Lätimaale ja saatsid korda samasugust kurja.

(13) Pärast seda läksid ka sõjateenistuse vennad Ugandisse ja tegid eestlastele samasugust kurja, laastates ja põlema pannes mõned külad. Ja minnes Riiga tagasi, palusid nad piiskopi mehi ja ühtlasi kõiki sakslasi, et annaksid neile abi eestlaste metsikuse vastu. Ent need kõik koos ühest suust: “Kui te tahate,” ütlevad, “jätta õndsa Maarja kirikule ja Riia piiskopile tema kolmanda osa Eestimaast ja piiskop Hermannile tema kolmanda vabalt tagastada ja teie oma kolmanda osaga rahul olla, anname me teile meeleldi abi,” Ja nad lubasid edaspidi piiskoppidele nende osad tervelt kätte anda. Siis tõusid kohe kõik kiriku mehed ja kutsusid oma liivlastest ja lätlastest kokku sõjaväe koos riialaste ja sõjateenistuse vendadega ja läksid Sakalasse ja ilmusid hommiku saabumisel Viljandi linnuse lähedale, ja eestlased tulid välja ja võitlesid nendega kuni kolmanda tunnini, ja nad pöördusid nendest ära, jaotades sõjaväe kõigisse küladesse, ja riisusid maad, võttes vangi ja tappes, keda nad leidsid, ja nad tulid kogu sõjaväega kokku linnuse juurde, mis on Navesti ääres, ja sõdisid nendega kolm päeva ja teised läksid üle Navesti, rüüstates ja põletades kogu Nurmegunde ja tapsid seal õige paljusid ja tulles omade juurde, pöördusid nad kogu sõjaväega tagasi Liivimaale; ja nad raiusid kõigil meestel, keda nad vangi olid viinud, pea maha, et oleks kätte makstud neile kahekeelsetele ja truudusetuile paganarahvastele, ja jagades saaki, kiitsid nad teda, kes alati on kiidetud.

XXVII

(1) Aasta on piiskopil saabunud kakskümmend viies Ja veel polnudki kirikul sõdadest puhkust.

Sest piiskop Bernardi, kes oli esimene semgalite piiskop, Saksamaalt tagasi tulles, ühes paljude ristisõdijatega, kogusid sakalased ja ugalased koos juurdekuuluvate maakondadega suure sõjaväe ja, tulles Ümera äärde, rüüstasid lätlaste maad ja tapsid palju lätlasi ja viisid naisi vangi ja, jaotades oma sõjaväe mööda kogu maakonda, lõid maad suure nuhtlusega. Nimelt läksid ühed Trikātasse ja teised Rosulasse, teised Metsepolesse, teised Turaidasse ja nad leidsid õige palju mehi ja naisi kõigist küladest ja lõid paljud neist maha ja viisid teised vangi ja, võttes hulga saaki, andsid kõik külad ja kirikud tuleroaks ja pärast seda määrasid nad Lēdurgasse oma sõjaväe kogunemise koos kogu röövsaagiga. Rameko aga koos teiste väheste lätlastega läks eestlastele Urele juures tagant järele ja tuli juhuslikult Waremari peale, kes oli olnud venelaste pealik Viljandis, ja tappis ta koos paljude teiste venelaste ja eestlastega. Ja võttes sõjariistad ja palju saaki, pöördusid nad Võndu tagasi.

Ja Riias sal teatavaks sõnum kõigest liivlastele ja lätlastele tehtud kurjast ja kõik nutsid ning kurvastasid oma tapetud kaasvendade pärast. Ja põrmugi viivitamata, vaid sedamaid, heites kõrvale oma leivad, rahakotid ja hilbud, läksid nad, nii ratsa- kui jalamehed, sõjateenistuse vennad koos ristisõdijatega ja koos kaupmeeste ja liivlastega Turaidasse. Ja saates maakuulajad välja, leidsid nad, et vaenlased on juba Lēdurgast ära pöördunud, ja järgnesid neile öösel ja päeval. Seetõttu pöördusid liigsest vaevast väsinuna kõik jalamehed ja õige paljud teised Riiga tagasi. Kuid kes olid südames kindlad kätte maksma paganaile ja seadma end müürina issanda koja ette, ei läinud tagasi. Nende hulgas oli Johannes, õndsa Maarja kiriku praost, preester Daniel, sõjateenistuse vendade meister Volquin, kes kinnitasid ka muid, õhutades ja manitsedes neid, et nad näitaksid endid ustavaina ja tugevaina issanda võitluste võitlemises nende usutaganejate vastu ja julgeina. Nende juurde tulid ka sõjateenistuse vennad Siguldast ja Võnnust ning suur hulk liivlasi ja lätlasi ja nad läksid vaenlaste järel teed mööda, mis on Koiva ääres. Vaenlased aga läksid ära teist teed, mis viib kiriku juurde Ümera naabruses; ja paigutades öösel oma hobused kirikusse ja saates seal korda teisi nurjatusi, rüüstates ja põletades vilja ja majad ja kõik, mis oli preestri oma, liikusid nad, kui hommik käes, edasi Ümera äärde. Ja juhtus, et kui üks osa sõjaväge oli juba läinud üle Ümera silla, tulid äkki külje pealt teist teed mööda kristlased ja tungisid vaenlaste sõjaväe keskele, rünnates neid, ja eestlased astusid neile väga vapralt vastu. Kuid neid kohutas see, kes kord kohutas vilisteid, nii et nad põgenesid Taaveti eest. Ja sakslased astusid nendega võitlusse ja eestlased pöörasid selja, põgenedes kristlaste eest; ja nad ajasid neid taga, tuulutades ja pöörates neid mööda teed, kust nad tulid, ja tapsid neist õige paljusid, ühed ajasid teisi taga sillani ja, tappes teisi sellel teel, võitlesid nendega silla juures, kus langes odast haavatuna sõjateenistuse vend Theoderie, vapper ja vaga mees, ja muud, minnes üle silla, tungisid neile kallale. Kuid need, jätnud maha kogu oma saagi ja hobused ja tapnud mõned vangid, põgenesid jalgsi metsadesse ja tapeti neist kuussada ja enam, ja ühed hukkusid metsades ja teised uppusid Koivasse ja teised pöördusid häbiga tagasi oma maale, et koju sõna viia. Kristlased aga, nii sakslased kui liivlased ja lätlased, võttes nende saagi ning hobused ja härjad, jagasid endi vahel võrdselt ja oma vangistatud kaasvendadele, nii meestele kui naistele, andsid nad tagasi endise vabaduse, õnnistades ja ülistades seda, kes mitte ainult sel korral, vaid igal ajal on nende eest võidelnud Liivimaal ja alati andnud kuulsusrikka võidu usust taganevate hõimude üle.

(2) Pärast seda kui Jeesuse Kristuse usust äralangevad eestlased on Ümera juures lüüa saanud, saatis piiskop Bernard üle kogu Liivimaa ja Lätimaa, kutsudes kokku kõik, nii kiriku mehed kui sõjateenistuse vennad koos liivlaste ja lätlastega, et kõik tuleksid võitlema. eestlastega, Need aga kuulavad kõik ustavalt sõna ja tulevad ühtekokku. Kohal on ristisõdijad koos kaupmeestega. Ühed lähevad edasi laevaga Koivat mööda, teised jala, teised oma hobustega ja nad tulevad palvetamise ja läbirääkimiste kohale kaheksa tuhandega. Pidanud palvetuste ja läbirääkimiste piduliku talituse, tõttavad nad Eestimaale ja ründavad jälle, juba teist korda, Viljandi linnust, mille kümne aasta eest sakslased olid vallutanud ja ristiusule alistanud; nad ehitavad väiksemaid masinaid ja paterelle, püstitavad väga tugeva ja kõrge puutorni, mille nad lükkavad edasi kuni kraavini, et nad saaksid linnuse alt läbi kaevata; kuid neid takistavad õige suurel määral nende ammukütid, kes olid linnuses, sest neil oli linnuses õige rohkesti sõjateenistuse vendade ambe kristlaste ambude ja paterellide vastu ja nad ehitasid paterelle ja masinaid kristlaste masinate vastu, võideldes vastastikku hulga päevi. Sest linnuse piiramine algas augustis Peetruse ahelate päeval ja õndsa neitsi taevaminemise päeval andsid nad nõrkedes alla. Kuna oli nimelt suur kuumus ja linnuses oli hulk inimesi ja karja ja nad juba nõrkesid näljast ja janust, puhkes suur taud tapetute tohutu leha tõttu linnuses ja inimesed hakkasid haigestuma ja surema ja ülejäänud, kes olid veel ellu jäänud, suutmata end kaitsta, andsid ennast ja kogu oma vara kristlaste kätte, eriti kui nägid, et kristlased olid juba teist korda linnuse põlema süüdanud ning et nad olid äärmise vaevaga ennast ja linnust kaitsnud. Ja teinud seetõttu kristlastega rahu, väljusid nad linnusest, võttes jälle endale ristiusu kari ikke, ja tõotasid nüüdsest peale mitte kunagi enam rikkuda usust taganemisega usu sakramente ja kordasaadetu eest hüvitust tasuda, ja sõjateenistuse vennad ning kõik sakslased heitsid neile armu, ehkki nad nii elu kui kogu vara oleksid pidanud kaotama.

Aga venelased, kes olid olnud linnuses, kes tulnud appi usutaganejaile, poos sõjavägi pärast linnuse vallutamist kõik linnuse ees üles teiste venelaste hirmuks. Ja kui rahu oli kõiges uuendatud, läksid kristlased tagasi linnusesse ja võttes kõik ära, mis linnuses oli, ning ajades hobused ja karja välja, jagasid võrdselt omavahel. ning lubasid inimestel ära minna oma küladesse ning saagi jaganud, läksid nad edasi teise linnuse juurde, mis on Navesti ääres, minnes neile samuti sõjaga kallale. Ent need, kartes oma linnuse vallutamist ja taude ja suremisi, nagu olid olnud eelmises linnuses, ja samasuguseid hädasid, andsid endid nii ruttu kui võimalik kristlaste kätte, anudes paljast elu ja vabadust ja jättes kogu oma vara sõjaväe kätte. Ja kristlased annetasid neile elu ja vabaduse ja saatsid nad nende küladesse, võtnud kogu suure saagi ja hobused ja lambad ja härjad ja kõik, mis linnuses oli. Ja ülistades jumalat kahe linnuse äravõtmise ja selle nurjatu hõimu taasalistamise pärast, pöördusid nad suure rõõmuga tagasi Liivimaale.

(3) Ka olid Sakala vanemad raha ja rohkete kingitustega läkitatud Venemaale, et ehk saaksid venelaste kuningaid appi kutsuda sakslaste ja kõigi ladinlaste vastu. Ja Suzdali kuningast saatis oma vennat ja arvuka sõjaväe koos temaga abiks novgorodlastele ja talle järgnesid novgorodlased ja Pihkva kuningas oma kodanikega ja sõjaväge oli umbes kakskümmend tuhat. Ja nad tulid Ugandisse Tartu lähedale ja tartlased saatsid neile suuri kingitusi ning andsid üle kuninga kätte sõjateenistuse vennad ja sakslased, kes neil enda juures vangis olid, ja hobuseid ja ambe ning palju muud, paludes abi ladinlaste vastu. Ja kuningas paigutas oma mehed linnusesse, et tal oleks valitsusvõim Ugandis ja üle kogu Eestimaa. Ja kuningas läks ära Otepääle ja tegi seal samuti. Ja seejärel ta pööras oma sõjaväe Liivimaa poole Puidesse ja talle järgnesid ugalased ja sõjavägi oli suurem. Ja talle tulid seal vastu saarlased, paludes, et ta

pööraks oma sõjaväe taanlaste vastu Tallinnas, et pärast taanlaste võitmist oleks hõlpsam liivimaalastele kallale tungida, öeldes, et Riias on palju ristisõdijaid, kes on valmis temale vastu astuma. Ja kuningas võttis neid kuulda ja pöördus sõjaväega teist teed Sakalasse tagasi ja leidis, et sakslased on kogu Sakala juba alistanud ja kaks linnust vallutanud ja tema venelased Viljandi juures üles poonud; ta vihastas väga ja valades oma viha välja sakalastele, lõi seda maad suure nuhtlusega ja otsustas ise tappa kõik, kes olid pääsenud sakslaste eest ja suurest taudist, mis oli maal; ja teised pääsesid põgenedes metsadesse. Ja liikudes oma suure sõjaväega edasi Järvamaale, kutsus ta enda juurde kokku järvalasi ja virulasi ja varbolasi koos saarlastega. Ja kõigi nendega piiras ta taanlaste linnuse Lindanise sisse ja võitles taanlastega neli nädalat ega suutnud ära võtta neid ega nende linnust, sest linnuses oli palju ammukütte ja tapsid palju venelasi ja eestlasi. Seetõttu pöördus lõpuks Suzdali kuningas hämmelduses kogu oma sõjaväega Venemaale tagasi. See sõjavägi oli aga väga suur ja tugev ja nad püüdsid sakslaste kunsti järgi vallutada taanlaste linnust ega suutnud. Kuid purustanud ning paljaks rüüstanud maakonna ümberringi, pöördusid lõpuks tagasi oma maale.

(4) Vahepeal piirasid sõjateenistuse vennad ja teised sakslased vähestega Tartu linnust ja võitlesid nendega viis päeva. Ja suutmata nii tugevat linnust vähestega vallutada, rüüstasid nad maa ümberringi paljaks ja pöördusid kogu oma röövsaagiga tagasi Liivimaale.

Sõjateenistuse vennad jällegi, kogudes sõjaväe, tungisid Eestimaale, lõid järvalasi suure nuhtlusega, sest et nad pidasid alati sõda taanlastega, ja tapsid ja võtsid paljusid neist kinni ja said rohkesti saaki. Ja nende juurde Keitisesse tulid järvalased, tõotades sakslastele ja kõigile kristlastele igavest truudust; seepärast läksid nad kohe nende piiridest ära ja läksid kogu saagiga oma maale tagasi.

(5) Pärast seda saatsid novgorodlased kuningas Viesceka, kes oli kunagi surmanud Riia piiskopi mehed Kokneses, ja andsid talle raha ja kakssada meest kaasa, usaldades talle valitsusvõimu Tartus ja teistes maakondadest, mis ta suudab endale alistada. Ja see kuningas tuli oma meestega Tartusse ja linnuse omad võtsid ta rõõmuga vastu, et saada tugevamaks sakslaste vastu, ja andsid talle makse ümberkaudseist maakondadest ja kes iganes makse ei tasunud, nende vastu suunas ta sõjaväe ja rüüstas kõik temale vastuhakkajad maad Vaigast kuni Virumaani, Virumaalt kuni Järvamaani ja Sakalani, ja tegi kristlastele kõike kurja, mida suutis.

(6) Pühitsenud issanda sündimise püha, mõtlesid riialased Tartu linnust piirata. Ja nad tulid koos sõjateenistuse vendadega ja ristisõdijatega ning koos liivlaste ja lätlastega Asti järve juurde kokku ja neil oli suur sõjavägi. Ja neile tulid meelde taanlased, kes viibisid kestvas hädas, kelle vastu võitlesid juba ammu kõik ümberkaudsed maad ja paganahõimud; ja loobunud retkest Tartu, läksid nad kogu sõjaväega Harjumaale ja piirasid Lohu linnusel ümber, võideldes nendega kaks nädalat, ehitades masinaid ja paterelle ja väga tugeva puutorni, mille nad lükkasid linnusele lähemale, et nad võiksid alt linnust kaevata ja tipust neid paremini rünnata. Ja kuulda saades olid taanlased rõõmsad ja tulid nende juurde, avaldades tänu selle eest, et nad neile kaasa tundes neile appi tulid. Pärast seda aga tapeti paljud ammuküttide poolt ja visati maha masinameeste poolt ja ülejäänud hakkasid raskesti haigestuma ja surema. Pealegi lähenesid ka kaevajad juba kindlustise tipule, nii et linnuse omad arvasid, et nad vajuvad juba alla koos kaevandiga, Seepärast anusid nad lõpuks sõjaväge, et nad kingiksid neile elu ning vabaduse. Ja nad jätsid neile elu ja panid linnuse põlema, aga kõik hobused ja härjad ja karja ja vara ja raha ja riided ja kõik, mis linnuses oli, võtsid sakslased endale, jagades võrdselt liivlaste ja lätlastega; taanlastele aga andsid nad inimesed tagasi ja saatsid vabadena nende

küladesse. Vahepeal saatsid sakslased mõningad oma sõjaväest kolme teise väiksema ümbruskonnas asuva linnuse juurde, ähvardades neid sõjaga, kui nad ei anna end nende kätte. Ja need kolm ümbruskonnas asuvat linnust andsid end riialaste kätte, saates neile selsamal sõjakäigul makse ja õige palju vaipu. Ja riialaste sõjavägi pöördus tagasi Järvamaale ja mõned läksid maakonda rüüstama. Ja järvalased ja virulased tulid vastu, anudes rahu, tõotades edaspidi mitte rikkuda ristiusu sakramente. Ja nad uuendasid nendega rahu ja võtsid nad jälle armu osaliseks, võttes neilt pantvange, taanlased siiski tülitasid neid hiljem, neile kangesti sõjaga kallale minnes, sest et nad olid riialastelt rahu ja ristiusu ikke vastu võtnud. Ja riialaste sõjavägi pöördus rõõmuga tagasi Liivimaale, ülistades Jeesus Kristust, kes neid alati tervelt ja puutumata välja viib ja tagasi toob kõigil nende sõjakäikudel. Vahepeal olid venelaste kuningate saadikud Riias, oodates asjade käiku ja imestades väga, et riialased kunagi ei pöördu ilma võiduta tühjalt tagasi, sest Joonatani nool pole kunagi taganenud tagasi ega kaldunud ta kilp kõrvale lahingus ega pööranud Sauli möök tühjalt tagasi, kui venelaste kuningate suured ning tugevad sõjaväed kunagi ei suuda ühtegi linnust oma vallutustega ristiusule alistada.

XXVIII

(1) Oli ülemkarjase Alberti pühitsemise kahekümne kuues aasta ja kirikul polnud veel rahu sõdadest. Sest kuningas Viesceke koos tartlastega tülitas kogu maad ümberringi ja lätlased ja liivlased käisid tihtipeale vähestega nende vastu ega suutnud neile kahju teha. Kuid ka sõjateenistuse vennad, kogudes pärast lihavõtteid jälle sõjaväe, piirasid Tartut ja võitlesid viis päeva nendega ega suutnud omade vähesuse tõttu linnust ära võtta ja rüüstates maad ümberringi, pöördusid oma saagiga Liivimaale tagasi.

Vahepeal tuli auväärne piiskop Albert koos paljude ristisõdijatega ja kogu oma saatjaskonnaga Saksamaalt tagasi. Ja ühes temaga tuli ta vend, mitte vähem auväärne piiskop Hermann, juba ammu valitud ja pühitsetud piiskopiks Eestimaale, keda Taani kuningas juba hulga aastaid takistas tema piiskopiametis. Kuid pärast seda kui sakslased olid Taani kuninga viinud vangi Saksimaale, läks ülalnimetatud Riia piiskop oma seesinase vennaga kuninga juurde tema tahtmist ja nõusolekut hankima. Ja kuningas oli nõus, et ta läheks Liivimaale ja Liivimaalt Eestimaale oma piiskopkonda. Kui nad jõudsid Riiga, võtsid riialased ja kõik, kes olid Liivimaal, nad suure rõõmuga vastu ja kõik rõõmustasid kaasa ja ülistasid jumalat, et pärast paljusid hädasid ja kurbi sõdu oli jälle vallutatud ja tagasi saadud peaaegu kogu Eestimaa, peale üksi Tartu linnuse, millel jäi alles jumala karistus.

(2) Ja sõjateenistuse vennad leppisid kokku nende piiskoppidega ja kiriku meestega ja kõigi riialastega Riia alla kuuluvate Eestimaa maakondade jagamise üle. Ja nad andsid piiskop Hermannile Ugandi selle kihelkondadega, sõjateenistuse vennad aga said Sakala liisuga oma osaks, ja õndsa Maarja kirikule Riias ja Riia piiskopile määrasid nad Mereäärse maa seitsme kihelkonnaga. Ja mereäärsed, kuuldes, et nad kuuluvad Riia kiriku alla, rõõmustasid kangesti ja tasusid täielikult kahe aasta maksud, mis nad taanlaste kallaletungi tõttu olid hooletusse jätnud. Ka ugalased rõõmutsesid samuti piiskop Hermanni võimu üle, kes oli Otepääl, kuid neid takistas kuningas Viesceka oma tartlastega, kes oli silmuseks ja suureks kuradiks sakalastele ja teistele ümberkaudsetele eestlastele.

(3) Ja piiskopid läkitasid saadikud kuninga juurde Tartusse, paludes, et ta taganeks neist mässajaist, kes olid linnuses, kes olid teotanud oma ristimise sakramente, kes olid Jeesuse

Kristuse usku kõrvale heites läinud tagasi paganausku, kes olid sõjateenistuse vennad, oma kaasvennad ja isandad, ühed tappes, teised vangi võttes, oma piiridest välja löönud, kes kõiki Jeesuse Kristuse usku tulevaid naabermaakondi olid igapäev rüüstamisega laastanud. Ja kuningas ei tahtnud neist taganeda, sest novgorodlased ja venelaste kuningad olid talle annetanud selle linnuse koos juurdekuuluvate maadega põlise donatsioonina ja lubanud päästa sakslaste kallaletungist. Ja sinna linnusesse olid koos sellesinase kuningaga kogunenud kõik kurjategijad naabermaakondadest ja Sakalast, kes olid olnud äraandjad, oma vendade, sõjateenistuse vendade ja kaupmeeste tapjad ja kurjade nõude leiutajad Liivimaa kiriku vastu. Nende pealikuks ning isandaks oli seesama kuningas, sest et ka ta ise oli olnud kõige kurja vana juur Liivimaal, kes rikkudes tõelise rahutooja ja kõigi kristlaste rahu, tappis salakavalalt endale ustavad mehed, kes olid riialaste poolt appi saadetud leedulaste kallaletungi vastu, röövides kogu nende vara. Niisiis need kõik, usaldades oma ülalnimetatud väga tugevat linnust, põlgasid ära kristlaste rahu ja otsisid igapäev kristlastele paha. Sest tõepoolest kõigist Eestimaa linnustest tugevam oli seesinane linnus, mida sõjateenistuse vennad olid varem suure vaeva ja kuludega kindlustanud ja täitnud oma relvade ja ambudega, mis truudusetud olid kõik ära röövinud. Peale selle oli ka kuningal seal kaasas hulganisti oma vene vibukütte. Peale selle valmistasid nad ka paterelle saarlaste kunsti järgi ja teisi sõjapidamisriistu.

(4) Nõnda oli siis Eestimaa kirik jäetud paljude sõdade hädade kätte. Ta oli nagu sünnitav naine, kel on kurvastus ja suur valu, kuni ta sünnitab; kelle ihuviljagi jälitab lohemadu, see on nimelt Pehemott, kes jõge neelates on ikka veel kindel, et Jordan talle suhu voolab. Nii paljudest sõjaahistustest ei suutnud niisiis ülalnimetatud kirik, kes oli seni veel väike ning nõrk, kuidagi pääseda muidu kui Liivimaa kiriku abil, kes oli alati olnud ta tõeline ja esimmene ema vallutamise vaevades ja kes oli ta sünnitanud taassünni kümbluse läbi Jeesuse Kristuse usus, ehkki paljud emad seda tütart petlikult omastades ja alati valetades enda poole olid tõmmanud, kellest üks on vene ema, alati sigimatu ja viljatu, kes püüab alistada endale maid mitte Jeesuse Kristuse usus taassünni lootuses, vaid maksude ja saagi lootuses.

(5) Et niisiis Liivimaa kirik päästaks oma tütre Eestimaa kiriku, kelle ta oli sünnitanud Jeesus Kristusele, käesolevaist hädadest, saatis auväärne Riia piiskop ja kutsus kokku sõjateenistuse vennad kui ka kiriku mehed ühes ristisõdijatega ja kaupmeestega ja Riia kodanikega ning kõigi liivlaste ja lätlastega, kuulutades sõjaretke kõigi jaoks, kes kuulusid Liivimaa kirikusse. Ja kõik kogunesid ustavalt sõna kuuldes oma sõjaväega Kaagjärve äärde, kutsudes endaga kaasa ülalnimetatud auväärse Riia piiskopi koos ta venna, mitte vähem auväärse piiskopi Hermanniga, ja koos kõigi ta meeste, preestrite ja rüütlitega. Ning pidanud seal ära nõupidamised ja palvetalitused, saadavad nad paremad ning vapramad sõjaväest ette, et need öö ja päeva jooksul Ugandist läbi minnes võiksid järgmisel hommikul Tartu linnuse esialgselt sisse piirata. Need, jaotades jällegi oma väesalgad, määravad ühed linnuse ründamiseks ja suunavad teised Virumaale seni veel vastuhakkajaid rüüstama, kes toovad kolme päeva pärast tagasi külluses lambaid, härgi ja muud, mis sõjaväele tarvis oli. Piiskopid aga koos ristisõdijatega ja kogu hulgaga jõuavad järele tulles õndsa neitsi taevaminemise päevalt linnuse juurde. Just selsamal päeval eelmisel aastal vallutati Viljandi linnus. Niisiis katavad nad väljad telkidega, tungivad kallale linnuse omadele, ehitavad väiksemaid masinaid ja paterelle, valmistavad õige palju sõjapidamisriistu, püstitavad kaitseehitise ehk väga tugeva puust torni, mille nad valmistasid osavalt suurtest ja väga kõrgetest puudest kaheksa päevaga linnusega ühekõrguse, lükkavad ta lähemale kraavi kohale ja hakkavad alt kohe maad kaevama. Kaevamiseks öösel ja päeval määratakse pool sõjaväest, nii et ühed kaevaksid, teised kannaksid

varisenud mulda välja. Seepärast variseb hommiku saabumisel suur osa kaevandist vallilt alla ja varsti paigutavad nad kaitseehitise linnusele lähemale. Vahepeal saadetakse läbirääkijad kuninga juurde, preestrid ja rüütlid, lugupeetud mehed, talle lubatakse vaba tee, et läheks ära oma meeste ja hobustega ja kõigi asjadega, kui ta ainult linnusest lahkuks ja selle usutaganeja rahva maha jätaks. Kuid kuningas, oodates novgorod lastelt päästmist, kinnitab kangekaelselt, et ta mingil juhul linnust maha ei jäta. Vahepeal tulevad venelased, rüüstates maakonnas, kuuldused levivad telkides ja otsekohe sakslased, tulles valmitena, tahtes neile vastu astuda, tõttavad väljadele ja jätavad teised linnust piirama. Et venelased ei tule, pöörduvad nad jälle tagasi linnust ründama, haavavad paljusid ammunooltega kindlustise tipus ja tapavad teisi masinate heidetega, pilluvad paterellidega tulist rauda või tulepotte linnusesse, ajavad linnuse omadele suure hirmu peale sellega, et ühed valmistavad riistu, mida nimetatakse siilideks ja sigadeks", teised kannavad kokku puude virnu, teised pistavad tule otsa, võideldes sel viisil õige palju päevi. Niisamuti ka, kes linnuses olid, ehitavad masinaid ja paterelle kristlaste masinate vastu, suunavad oma vibude vibukütid ja ammukütid nonde noolte vastu. Ja kaevates päeval ja öösel nad ei puhka, mistõttu torn ikka enam läheneb linnusele. Väsinuile ei lubata mingit puhkust, päeviti nad võitlevad, öösiti korraldavad mänge ja karjumisi. Liivlased koos lätlastega karjudes mõõkade ja kilpide kokkutagumise juurde, sakslased trummidega, vilespillidega ja muude muusikariistadega, venelased oma riistadega ja huigetega veedavad kõik ööd uneta. Kõik kristlased tulevad jälle kokku, küsides jumalalt nõu. Nende hulgas oli Fredehelm, ristisõdijate juht ja foogt, suursugune ja rikas, kes ütles: “On vaja,” ütleb, “see linnus haarata vägisi ülesronimisega ja kurjategijaile teiste hirmuks kätte maksta. Nad on ju alati kõigis senini liivimaalaste vallutatud linnustes saanud elu ja vabaduse ja seetõttu pole muud sellest saanud mingit hirmu. Nüüd niisiis, kes iganes meie hulgast linnusesse ronides esimesena sisse tungib, seda ülendame suure auga ja anname sellele hobuseid ja parema vangi, kes linnuses on, peale kuninga, kelle me kõrgeimasse oksa pooduna tõstame üle kõigi. Kõigile meeldib nõu, nad annavad issandale ja õndsale neitsile tõotusi ja kohe hommikul, kui oli pühitsetud missatalitus, algab taplus. Tehakse puude kuhjatised, kuid kogu vaev läheb tühja, sest jumala kättemaksuaeg pole veel tulnud. Nõnda siis üheksandal tunnilta süütavad eestlased linnuses suured tuled, avavad kindlustises suure mulgu, kust saates alla tulega täidetud rattaid, suunavad torni peale ja viskavad sinna peale suuri puuhunnikuid. Kuid kristlaste tugevad relvastatud pilluvad tuled laiali, purustavad rattad, vähendavad kogu leekide sööstu ja kaitsevad oma torni. Vahepeal teised sõjaväe hulgast puid kokku kandes süütavad silla, nende vastu jooksevad kõik venelased värava juurde kokku.

(6) Johannes Appelderinist aga, piiskopi vend, väga kuulus rüütel, võttes tule oma kätte, hakkas esimesena vallile üles ronima. Tema sulane Petrus oli teisena otsekohe ta juures ja ilma et mingit viivitust vahele tuleks, jõuavad nad kiiresti kindlustiseni välja. Seda nähes jooksevad teised sõjaväe hulgast kõik neile järele. Mis veel enam? Igaüks tõttab, et esimesena üles roniks, et ülendaks Jeesuse Kristuse ja ta ema Maarja au ja kiitust, et ise saaks kiitust ja tasu oma vaeva eest. Ja ronib üleskes esimesena pärale jõudis, ma ei tea, jumal teab ja talle järgnes kogu hulk. Igaüks tõstis nimelt oma kaaslast üles linnusesse ja teised tungisid mulku, mille kaudu linnuse omad olid välja saatnud rattaid tulega, ning esimesed valmistasid kohta järgnevaile ja ajasid eestlasi mõõkade ja odadega kindlustiselt minema. Pärast kui niisiis juba palju sakslasi oli tulnud linnusesse, järgnesid neile ka lätlased ja mõned liivlastest ja hakkasid otsekohe rahvast tapma, nii mehi kui ka mõningaid naisi, ega heitnud neile armu, nii et nad said juba arvu tuhat täis. Venelased aga, kes kaitsesid end kõige kauem, võideti lõpuks ja nad põgenesid ülalt kindlustisse ja tiriti sealt jälle välja, tapeti kõik ühes kuningaga umbes kakssada. Ka piirasid

teised sõjaväe hulgast linnuse kõikjalt ümber ega lasknud kellelgi põgeneda. Kes nimelt iganes linnusest alla laskudes sai seest välja pääseda, langes nende kätte, kes väljas olid. Nii jäi kõigist meestest, kes linnuses olid, ellu ainult üks, kes oli Suzdali suurkuninga vasall, kelle oli tema isand saatnud koos teiste venelastega sellesse linnusesse. Tema panid sõjateenistuse vennad hiljem riidesse ja saatsid ta heal hobusel Novgorodi ja Suzdalisse tagasi, et ta viiks oma isandaile sõna, mis oli juhtunud. Kui aga kõik mehed olid tapetud, puhkes kristlastel suur rõõmuhõiskamine ja mäng trummidel ja vilespillidel ja muusikariistadel, sellepärast et nad olid sooritanud kättemaksu kurjategijaile ja kõik Liivimaalt ja Eestimaalt sinna kogunenud truudusemurdjad ära tapnud. Pärast seda võtsid nad venelaste sõjariistad ja riided ja hobused ja kogu saagi, mis oli linnuses, ja veel ülejäänud naised ja lapsed ning, süüdanud linnuse põlema, pöördusid kohe järgmisel päeval suure rõõmuga tagasi Liivimaale, kiites endale jumalast antud võidu eest teda taevas, sest tema on hea, sest tema heldus kestab igavesti. Novgorodlased aga olid tulnud suure sõjaväega Pihkvasse, tahtes vabastada linnust sakslaste piiramisest. Kuid kuuldes, et see linnus on juba võetud ja nende mehed tapetud, pöördusid nad ägeda valu ja meelepahaga oma linna tagasi.

(7) Ka saatsid saarlased Theoderici, piiskopi venna, vangist vabaks lastuna tagasi Liivimaale. Mereäärsed aga astusid Riiga tulles uuesti piiskopi sõnakuulmise alla ja tasusid täielikult kahekordse maksu, mille nad olid taanlaste pärast kahel aastal hooletusse jätnud, ja tõotades Riia kirikule alatist ustavust, astusid ristiusku tagasi. Niisamuti varbolased, tuues maksu ja kingitusi, andsid end kõiges välja riialastele. Kuid riialased, otsustamata nende suhtes midagi kindlat, võtsid kõhklemata vastu ainult seitse kihelkonda Mereäärsel maal, mida nad olid alati vallanud täie õigusega. Nimelt riialastel polnud kunagi puudu õigusest Mereäärsel maal, mida nad olid alati vallanud ristiusule vallutamise ja ristimise ja maksu ning pantvangide põhjal ega polnud kunagi Taani kuningale selle Mereäärse maa pantvange üle andnud. Ka virulased ja järvalased tulid Riiga, kuulnud Tartu linnuse vallutamisest, ja tõid isandaile hobuseid ja kingitusi.

(8) Piiskop Hermann aga läks omadega ära Ugandisse ja hakkas ehitama Otepää linnust ja paigutas sellesse suursuguseid mehi ja aulikke rüütleid, nimelt Engelberti, oma õemehe Thisenhusenist ja Theoderici, oma venna, ja Helmoldi Lüneburgist, aruka ning suursuguse mehe, ja Johannese Dolenist, annetades igaühele neist kihelkonna, see tähendab ühe kylegunda, lääniks. Ta võttis sellesse linnusesse ka õige palju teisi sakslasi koos elama, et nad kaitseksid nii maad kui linnust vaenlaste eest ja õpetaksid oma alamatele eestlastele ristiusku. Eestlasi aga kui veel truudusetuid ei lubanud nad endaga koos linnuses elada. Sama piiskop kutsus endaga kaasa Ugandisse ka preestreid ja annetas neile kirikud benefiitsiks ja varustas nad piisavalt vilja ja põldudega. Nagu kord ja kohus õpetades tegi ta eestlastele ka ettepaneku alati jumalast seatud kümnise suhtes ja nad võtsid selle vastu ja hakkasid seda nüüdsest peale igal aastal tasuma. Siis tegi ta korralduse anda tema preestreile ja vasallidele, mis vaja, ja tasuda ustavalt, mis lubatud. Ka seadis ta oma venna Rotmari praostiks, määrates talle konvendi asukoha Tartusse ja kirjutades kakskümmend neli küla ning piisavalt tulusid ja põlde, tegi korralduse, et seal oleksid regulaarkanoonikud, ja otsustas, et see peab olema tema toomkirik.

(9) Sõjateenistuse vennad aga läksid ära Sakalasse ja hakkasid Viljandi linnust vallates seda väga tugevasti ehitama. Ja pannes preestrid kirikuisse, määrasid nad neile küllaldased sissetulekud niihästi viljas kui põldudena ja võtsid eestlastelt kümnist. Peale selle nõudsid nad täielikult sisse täie hüvituse kõige eest, mis neilt oli ära võetud, ja neile nii Ugandis kui Sakalas tehtud kahju eest. Kuid jagades ka Vaiga, andsid nad poole Ugandi külge ja teise poole koos

Sakala ja Normegunda ja Mochaga pidasid endale. Ka venelased Novgorodist ja Pihkvast läkitasid saadikud Riiga, paludes, mis rahusse puutub. Ja riialased võtsid nad vastu, tehes nendega rahu ja tagastades neile maksu, mis Talavas alati oli nende oma. Tälava lätlased aga jagas Riia piiskop oma sõjateenistuse vendadega, ja piiskop, võttes kaks osa, jättis kolmanda sõjateenistuse vendadele.

(1) Käes oli piiskopi kakskümmend seitsmes ju ametiaasta, Ja vaikselt liivlaste maa sai puhata rahus.

Pärast seda nimelt, kui väga tugev Tartu linnus on vallutatud ja kõik eestlased ning venelased koos kuningaga maha löödud, haaras hirm riialaste ja sakslaste ees kõiki naabermaid ja kõiki paganahõime, kes olid ümbruskonnas. Ja nad kõik saatsid oma saadikud oma kingitustega Riiga, niihästi venelased kui mereäärsed eestlased ja saarlased, semgalid ja kuralased, kui ka leedulased, paludes rahu ning nende seltsi, kartes, et nad ei teeks nendega samuti nagu tartlastega olid teinud. Ja riialased võtsid nad vastu, andes rahu kõigile, kes neist iganes palusid, ja jäi vaikseks maa nende palge ees. Ja eestlased tulid välja oma linnustest, ehitades taas üles oma mahapõlenud külad ja oma kirikud, niisamuti ilmusid ka liivlased kui ka lätlased välja metsade pelgupaikadest, kus nad juba palju aastaid sõdade ajal olid peidus olnud, ja igaüks pöördus tagasi oma külla ja oma põldudele ja nad kündsid ja külvasid suures julgeolekus, mida neil polnud varem ligi nelikümmend aastat olnud, sest et leedulased ja muud paganahõimud niihästi enne jumala sõna kuulutamist Liivimaal kui ka pärast nende ristimist ei andnud neile kunagi rahu ega julgeolekut. Nüüd siis puhkasid nad, tundes rõõmu oma põldudel ja töödes, ega polnud, kes oleks neid hirmutanud, ja täielikumalt tarkadena ristiusus, tunnistasid nad Jeesus Kristust, jumala poega, kes alamatele, neile rumalatele eestlastele ei oleks liialt karmid kas kümnise võtmisel või mistahes teistes asjades, et need poleks selliste asjaolude tõttu sunnitud jälle paganlusse tagasi pöörduma. Ka tulid tema juurde sinna taanlaste saadikud Tallinnast, võttes teda rõõmuga vastu ning teatades oma hädadest ja sõdadest. Samuti ka eestlaste saadikud Mereäärselt maalt, kes alati taanlastega võitlesid, tulid tema juurde, pakkudes talle oma maid ja kihelkondi, nagu nad ka riialastele alati pakkusid, kui ta ainult neid kaitseks taanlaste ja saarlaste eest. Ja ta võttis nad vastu. Pärast seda pöördus ta tagasi lätlaste maale ja Trikātas tulid lätlased kogu maakonnast, mida kutsutakse Tälava, kokku tema juurde, ta jutlustas neile rõõmuga jumala sõna ja seletas hoolikalt kõiki ususakramente. Ja sealt liikudes edasi Võndu, võeti ta sõjateenistuse vendade ja teiste seal elavate sakslaste poolt väga hardalt vastu, ja ta leidis seal väga suure hulga võndlasi ja lätlasi. Seepärast hommiku saabumisel, kui kõik lätlased olid kokku kogunenud, jutlustas ta neile rõõmuga issanda Jeesuse Kristuse rõõmustavat õpetust ja, tuletades sageli meelde selle issanda Jeesuse kannatust, rõõmustas ta neid, rõõmsaid, õige suuresti, rõhutades nende ustavust ja kindlameelsust, sest et nad vabatahtlikult ja ilma mingi sõdade segaduseta võtsid esimesena ristiusu vastu ega teotanud hiljem kunagi liivlaste ja eestlaste kombel ristimise sakramente, ülistas ta nende alandlikku meelt ja kannatlikkust, kes nad, rõõmuga kandes meie issanda Jeesuse Kristuse nime eestlaste ja teiste paganarahvaste juurde, olid paljusid oma rahva hulgast sellesama ristiusu pärast tapetuna saatnud märtrite osasaamisse, nagu me usume. Ka võndlasi ei jätnud ta ilma oma õpetuse ustavaist manitsustest ja ka nende isandaile, sõjateenistuse vendadele juhtis ta tähelepanu, et nad oma alamaile alati kerge ikke peale pannes elaksid ustavalt koos. Ja pärast seda, jagades Siguldas samasuguseid vagaduse õpetusi, manitses ta täie innugą liivlasi, et nad edaspidi oma ristimise sakramente unustusse jättes ei läheks paganlusse tagasi. Ja alati juhtis ta manitsedes sõjateenistuse vendade kui ka muude sakslaste tähelepanu teistes maakondades,

et nad, õpetades liivlastele, lätlastele ja teistele vastristituile ristiusku ja pannes nende õlgadele Jeesuse Kristuse leebe koorma, säästaksid neid nii kümnises kui ka teistes asjades, et nad ülearu koormatuna ei pöörduks tagasi uskmatusse. Ja kõik selle korda saatnud, pöördus ta tagasi Riiga.

(4) Ja seal tulid tema juurde sakslased, liivlased ja lätlased, paludes otsust mitmesugustes kohtuasjades. Ja ta vastas igaühele vastavalt selle asjale ning kaebusele ja otsustas paljude kohtuasjad ning tülid.

Ka Novgorodi venelased ja teised teistest linnadest, kuuldes apostliku aujärje legaadist Riias, läkitasid tema juurde oma saadikud, paludes temalt juba ammu sakslastega tehtud rahu kinnitamist. Ja ta kuulas ära nende sedalaadi palved, kinnitades nende usku ka paljude julgustustega, ja ta saatis kõik rõõmuga oma maale tagasi. Tuli ka semgalite pealik Viesthard tema juurde kutsutuna, keda ta rohkete selgituste ja pikkade vestluste varal kutsus Jeesuse Kristuse usku. Kuid see, oma paadunud uskmatuses mõistmata lunastussõnu ja võtmata veel ristimist vastu, vaid lubades jälle tulevikus, laskis isand legaadi jutlustajal endaga koos Zemgalesse tulla. Niisiis tulid kõigist ümberkaudseist maadest, et näha Rooma õukonna legaati, nende hulgas oli ka Jersika kuningas Wissewald, krahv Burchard, taanlaste piiskopid Tallinnast, ka saarlased ja mereäärsed eestlased, kes pakkusid end tema kaitse alla, lubades preestrid ühes kogu kristlaste õigusega vastu võtta, et ta ainult neid taanlaste kallalekippumisest päästaks. Ja ta lubas neile täieliku vabaduse ja läkitas oma saadikud taanlaste ja saarlaste juurde, et nad sõjad maha jättes, võtaksid temalt rahu vastu ja oleksid sõnakuulelikud tema korraldustele.

(5) Tema aga, soovides näha veel teisi vastristituid, külastas liivlasi Holmil ja pidanud seal missatalituse ning külvanud püha õpetuse seemet, liikus edasi Ükskülasse, kus ta meenutades esimeste pühade piiskoppide mälestust, kinnitas ka neid liivlasi jumala teenimises. Seejärel ei kutsunud ta Lielvārdes ja Aizkraukles liivlasi vähem ebajumalateenimisest tagasi ja õpetas neile hoolega üheainsa jumala kummardamist. Lõpuks Kokneses jagas ta samuti ustavalt pühade õpetuste manitsusi niihästi sakslastele kui venelastele ja lätlastele ja seelidele, kes koos elasid, manitsedes alati sakslasi, et nad oma alamaile ülekohtuste koormiste või maksustamistega liiga kahju ei teeks, vaid Kristuse usu usina õpetamisega juurutaksid kristlikke kombeid ja kaotaksid paganate usukombeid ja juhataksid neid nii oma heade eeskujudega kui sõnadega.

(6) Kui aga apostliku aujärje legaat oli jälle Riiga tagasi pöördunud, tõusid sakslased, kes olid Otepääl, tulid sügisesel ajal kogu oma kaaskonnaga virulaste vanemate kutsel Virumaale ja hõivates Virumaa linnused, lõid taanlased välja, öeldes, et selle maa on kõige esmalt liivimaalased õndsa neitsi lipu all ristiusule alla heitnud. Ja nad hakkasid valitsema kõigis Virumaa kihelkondades ja linnustes. Sellest teada saanud, kutsus see isand legaat need sakslased enda juurde kokku ja sundis neid kirikliku karistusega selle maa loovutama kõrgeima ülempreestri kaitse alla ja, saates kohe saadikud taanlaste juurde Tallinnas, sundis samuti ka neid loovutama tema kätte selle maa kui ka teised maad, mille pärast sakslased võistlesid taanlastega. Taanlased aga, julgemata astla vastu tagant üles lüüa, lubasid ustavalt Rooma õukonna sõna kuulata ja loovutasid isand legaadi saadikute kätte Virumaa, Järvamaa, Harjumaa ja Mereäärse maa ja kinnitasid selle donatsiooni, saates Riiga oma pitserdatud kirja. Kui see oli toimunud, kõrvaldas see legaat, saates oma mehed, ristisõdijad ja preestrid, Virumaale, kõik sakslased ja taanlased, pidades need maad oma võimu all.

(7) Pärast ilmumise püha aga, mil neil külmadel maadel lume ja pakase tõttu tee on käimiseks parem, lahkus isand legaat vaimulike ja sulastega Riiast, võttes endaga kaasa semgalite piiskopi Lamberti, Riia kiriku praosti Joannese, ka Riia kodanikke ja mõned sõjateenistuse vennad koos paljude teistega ja läbides Liivimaa, tuli ta lätlaste maakonda ja lätlaste juurest Sakalasse, kuigi oma keha suure nõrkusega. Ja puhates Viljandis kaks päeva, läks ta seejärel Järvamaale ja Kareda külas tulid talle vastu kõik järvalased, kellele ta jutlustas rõõmuga jumalasõna, õpetades katoliku usku ja, koondanud nad kõrgeima ülempreestri käe alla, läks edasi Virumaa esimese linnuse juurde, mida kutsutakse Agelinde, ja seal suurima rõõmuga ja ülistusega vastu võetuna kutsus ta kokku kogu nende hulga ning jagades igavese elu õndsust toovaid manitsusi, ilmutas neile Jeesuse Kristuse nime. Ja sealt liikudes edasi Tarwanpels, tegi ta samuti. Ja sinna tulid taanlased, nii nagu nad olid kutsutud. Ja tehti rahu, esiteks sakslaste ja taanlaste vahel, siis eestlastega kõigist maakondadest. Ja pärast seda läks seesinane legaat Tabellini kihelkonda, kus kõik Virumaa vanemad kogunesid tema juurde, kuuldes temalt õpetust ja ristiusku. Ja ta võttis nad kõik kõrgeima ülempreestri käe alla ja määras nende hulgast vanemad ja kohtunikud kõigisse nende kihelkondadesse ja tuli siis tagasi Tharwanpele. Ja sealt läks ta ära taanlaste linnusesse Revalas, ja ka seal võtsid taanlased ja rootslased ja kõik seal elunevad ta rõõmuga vastu. Ja pärast seda hakkas ta neilt nõudma poisikesi, Virumaa pantvange, ja nad ei tahtnud neid tema kätte välja anda, kuid kirikliku karistusega ära hirmutatud, olid nad lõpuks sunnitud need tagasi andma ja ta saatis need pantvangid tagasi nende vanematele Virumaale. Ka varbolased võtsid vastu isand legaadi rahu ja tulid tema juurde Tallinna. Kuid taanlaste tungival palvel andis ta need koos muude harjulastega neilesinastele taanlastele tagasi. Selle kihelkonna aga, mis kutsutakse Mereäärne, koos kogu muu Mereäärse maaga, Virumaa ja Järvamaaga võttis ta kõrgeima ülempreestri võimu alla. Ka Revala eestlased kogunesid üheskoos taanlastega tema ette, ta jagas neile vagalt igavese õndsuse sõnu ja manitses ustavalt, et nad sõbralikult koos elades hoiduksid edaspidi uskmatuse nõust. Kui see kõik oli sooritatud, läkitas ta oma preestrid Mereäärsele maale ja pöördus ise Sakala kaudu Riiga tagasi. Need preestrid aga, nimelt Petrus Kakinwalde koos oma kaasvenna, teise preestriga läksid Soontaganasse ja mereäärsed võtsid nad rõõmuga vastu ja kuulsid neilt jumala sõna, ja nad ristisid mehed, naised ja lapsed, kes varemini olid jäänud ristimata, niihästi Soontaganas kui ka Maianpathes ja Paehalles. Ja seejärel pöördusid nemadki rõõmustades Liivimaale tagasi, ülistades jumalat usu levitamise pärast.

(8) Kui apostliku aujärje legaat oli Riiga tagasi pöördunud, kogunesid tema juurde piiskopid, preestrid ja vaimulikud, sõjateenistuse vennad koos kiriku vasallidega ja Riia kodanikud. Ja kõigi nende juuresolekul pidas ta õndsa Maarja kirikus issanda paastu ajal pidulikult kontsiilis Innocentiuse korralduste pärast, meeldetuletamiseks ja mõningate uute juurdelisamiseks, mis näisid olevat tarvilikud uue istandiku kirikule. Pärast seda aga, kui kõik oli korda saadetud ja lõpule viidud, mida ta suutis lõpule viia, ja patukustutused jagatud, jättes kõigiga hüvasti ja õnnistades, läks ta tagasi laevade juurde, jättes Liivimaa õndsa jumalaema Maarja hoole alla. koos ta armastatud pojaga, meie issanda Jeesuse Kristusega, kelle päralt on au ning kuulsus igavesest ajast igavesti. Aamen.

Mälestan, mälestus rõõmu mul teeb. Muud tead, neitsi Maarja, jumala ema, au sul', heida, oh, armu sa mul'!

(9) Küll palju ja kuulsusrikast on toimunud Liivimaal paganate Jeesuse Kristuse usku pööramise ajal, mida kõike pole võimalik kirjeldada või meelde tuletada, et see lugejaile tüütukski ei saaks. Kuid see vähene on kirja pandud selle meie issanda Jeesuse Kristuse

kiituseks, kes tahab, et ta usk ja nimi kantaks kõigi rahvaste juurde tema kaastegevusel ja kinnitusel, kelle läbi niisugused [asjad] on teoks saanud; kes on alati annetanud nii palju suuri ja kuulsaid võite paganate üle enda omadele Liivimaal – ja alati pigemini väikse meeste arvuga kui suure hulgaga – ja ta armastatud ema [kiituseks], kelle auks koos ta pojaga, sellesinase meie issanda Jeesuse Kristusega, on pühendatud kõik need äsja pööratud maad. Ja et see nii kuulsate tegude eest temale võlgnetav kiitus laiskade hooletuse tõttu tulevikus unustusse ei langeks, sobib see isandate ja kaaslaste palvel tagasihoidlikus kirjatükis kirja panna ja jätta järelpõlvedele, et ka nemad jumalale kiitust jagaksid ja temale oma lootuse paneksid ega unustaks jumala tegusid ja ta käske taga nõuaksid. Ei ole aga siin midagi muud juurde lisatud kui see, mida me peaaegu kõik oma silmaga nägime; ja mida me oma silmaga ei näinud, seda saime teada nendelt, kes nägid ja juures olid. Ja mitte meeldida püüdmise või ajaliku kasu pärast pole me seda kirja pannud, vaid pigemini oma üleastumiste andekssaamiseks, selle meie issanda Jeesuse Kristuse ja õndsa neitsi Maarja, sellesinase issanda ema kiituseks, kes koos isa ja püha vaimuga on alati olnud ja on ja saab olema kiidetud igavesest ajast igavesti. Aamen.

XXX

(1) Jõudnud on auväärsel piiskopil kakskümmend kaheksas aasta, Vaikselt ja rahuga see kaunistas kirikut siin.

Liivimaalt lahkumisel oli apostliku aujärje legaat kaua paigal laevade juures mere ääres, tuulte armu oodates. Ja äkki nägi ta saarlasi Rootsist saagiga ja õige paljude vangidega tagasi pöördumas. Neil on igal ajal olnud kombeks vangidega ja nõtrade naiste ja neitsidega korda saata palju hädasid ja kõlvatusi, naerdes neid ära ja võttes teisi endale naiseks, igaüks kolm või kaks või enam, lubades endale lubamatut, sest ei ole sünnis Kristuse ühendus paharetiga ega ole sobiv pagana abieluside kristlannaga; ka oli neil kombeks müüa neid kuralastele ja teistele paganatele. Niisiis isand legaat, saades teada kõigest kurjast, mida nad olid Rootsis teinud, nimelt kirikuid põlema pannud ja preestreid tapnud ja sakramente ära viinud ja rüvetanud ja taolisi hädasid, haletses vange, paludes issandat, et kurjategijaile kätte tasutaks. Ja tulles Ojamaale, külvas ta jumala sõna, esitades kõigile kristlase nime [kandjaile] püha risti märgi pattude andekssaamiseks, et kätte maksta nurjatuile saarlastele. Sakslased kuulavad sõna, võtavad risti vastu; ojamaalased keelduvad; taanlased ei kuule jumala sõna. Ainult saksa kaupmehed ihaldavad lunastada endale taevaseid [asju], hangivad hobused, seavad sõjariistad korda, tulevad Riiga. Riialased rõõmustavad, lähevad tulejaile vastu. Rõõmustavad ka liivlased ja lätlased ning ristitud eestlased, et nad kannavad ka ristimata saarlastele kristlase nime.

(2) Sel aastal olid magister Joannese, isand legaadi kaaslase hoole all maad, mille pärast oli olnud lahkheli sakslaste ja taanlaste vahel, nimelt Virumaa, Järvamaa ja Ridala. Nüüd siis murdnud rahu, hakkas seesinane magister Johannes sõdima taanlastega. Taanlased ka, rüüstates Ridalat ja põletades, võtsid palju saaki, ka ajasid magistri sulased neid taga, lõid viiskümmend neist maha ja piirasid viiskümmend nende hulgast Maianpata linnuses sisse. Kuid kolme päeva pärast neile halastanud, sellepärast et nad olid kristlased, lasksid nad neil minna. Legaat läkitas ka õige palju sakslasi Virumaale sellesinasele Johannesele appi niihästi taanlaste vastu kui ka saarlaste märatsemise vastu. Kuid riialased, saades kuulda nende sõdadest, läkitavad saadikud, teevad taanlastega rahu, et nad suudaksid paremini saarlastele kallale tungida ja levitada usku paganate seas.

(3) Kui siis issanda sündimise ja ilmumise pühad olid peetud, katab lumi maad ja jää vood, sest et sügavusepealsed hakkavad kokku ja veed lähevad kõvaks otsekui kivid ja tekib jää ja tee on parem maa peal ja vee peal. Kui niisiis oli tekkinud tee üle mere, kuulutavad riialased sedamaid sõjaretke, ihaldades oma püha ristimise kastmisega kasta neid Saaremaa paganaid, kes elavad mere saarel, kutsudes kõik kokku jõe äärde, mida nimetatakse Emajõgi. Kui aga Fabianuse ja Sebastianuse püha oli peetud, tulevad kokku kõik sakslased, riialased, liivlased koos lätlastega ja eestlased kõigist oma maakondadest ja, kandes kaasas toitu ja oma sõjariistu, järgnevad auväärsele isandale Liivimaa piiskopile, kellega ühes on semgalite piiskop ja meister Volquin oma vendadega ja ristisõdijatega. Ja pidanud missatalituse, lähevad nad jääd mööda edasi Saaremaa poole. Sõjavägi oli nimelt suur ja tugev, oli ligi kakskümmend tuhat meest, kes oma salgad korda seades, marssides eraldi oma lippudega ja oma hobuste ning sõidukitega mere jääd tümistades, tegid otsekui kõva äikese mürinat sõjariistade kokkutärisemisest ja sõidukite rappumisest ning kukkuvate ja end jälle püsti ajavate meeste ja hobuste liikumisest ja kärast siin ja seal jääl, mis oli sile kui klaas lõunatuultest ja vihmavetest, mis olid siis üle ujutanud, ja pakasest, mis oli järgnenud. Ja suure vaevaga läksid nad üle mere, kuni nad lõpuks rõõmustades jõudsid Saaremaa randa.

(4) Niisiis juba üheksandal päeval, tulles Muhu linnuse juurde, lubavad nad seal ühelainsal ööl puhata, kusjuures neil on kokkupõrge linnuse omadega. Need, kartes ähvardavaid lahinguid ja ammunooli, tõmbuvad tagasi oma linnuse eluhoonetesse, läkitades öösel sõnu täis pettust ülempreestrile ja teistele sõjaväe vanematele, öeldes, et nad võtavad vastu Kristuse usu ja kristlaste rahu, et nad sõjaväe edasi liikudes tooksid sellele lüüasaamise ning tagatulijatele lahingu kaotamise. Ja ülemkarjane koos teiste vanematega tahtis neid vastu võtta ja rahu anda, kuid neid takistasid nende pettused ja kuritööd, sest ei aita tarkus ega nõu issanda vastu; tahtmata oma võltse kombeid maha jätta, ikka veel janunedes juua kristlaste verd ja ihates korda saata muid nurjatusi, polnud nad oma väga kurja meelega püha ristimise kingitust ära teeninud; pannes lootuse oma linnuse tugevusele ja rahu soovimata ja igasuguseid häbematusi rääkides, olid nad ära teeninud pigemini mahatapmise kui ristimise. Ja sest et nad rahu vist küll ei tahtnud,

rahu neil pages eest, kättemaks üksinda jäi.

Esmalt niisiis ründavad sakslased valli, loodavad ronida üles linnusesse, kuid lüüakse nende poolt tagasi, saavad vigastada kivide ja odade heiteist, mistõttu nad on sunnitud võitlema niihästi nõuga kui jõuga, Nad ehitavad masinaid, heidavad paterellidega nende paterellide vastu kive linnusesse, valmistavad sea, mille all nad kaevavad linnust, kuni jõuavad valli keskpaigani. Eemaldanud siis sea, panevad nad asemele tugeva puutorni; sellele ronivad üles vaprad relvastatud ja ammukütid, saates oma ammunooli, piike ja odasid saarlaste pihta kindlustises. Need paiskavad välja kive ja ammunooli nonde pihta. Pärast seda kui on koitnud kuues päev, esimene nimelt pärast Maarja puhastamise püha, et puhastamise päev ise ei muutuks ebapuhtaks tapetute vere läbi, ägenes varahommikul võitlus veelgi, nad lammutasid juba ka kõvera rauaga ehk raudkonksuga kindlustist, kiskudes sellest välja ükshaaval kõik kõige suuremad puud, mille varal kindlustis püsis, nii et mõningane osa kindlustisest tuli juba maani maha, Kristlaste vägi rõõmustab, nad karjuvad, paluvad jumalat. Karjuvad ka need, rõõmustades oma Tarapitha üle. Need hüüavad appi hiit, nood Jeesust, kelle nimel ja kiituseks nad ronivad vapralt üles, jõuavad valli harjani, aga lüüakse ka nende poolt väga vapralt tagasi. Seda, kes esimesena üles ronib, surutakse paljude odalöökidega ja kivihoopidega, igatahes ainuüksi jumal hoidis teda vigastamata keset nii paljusid raevutsevaid vaenlasi. Sest kui ta üles

ronib, tõukab vaenulik jõuk ta kohe tagasi, ja kui ta jälle ja veel mitu korda üles ronib, tõrjuvad vaenlased ta nii mitu korda tagasi, kui mitu korda ta püüab ülespoole ronida, kuni seesinane sakslane lõpuks

küll pika mõõgaga tõrjudes vaenlaste piike,

igatahes jumala ingli kergitusel jõudis kõige kõrgema kindlustiseni, mis oli vaenlaste peade kohal, ja et ta ei saaks viga vaenlaste odadest altpoolt, paigutas ta kilbi jalgade alla ja

kilbil seistes üksinda vaenlaste vastu ta võitles,

kuni jumal saatis teise ja kolmanda. Kolmas, oh häda, tõugatakse tagasi ja libiseb kõrgelt tagasi alla. Kaks kaitsevad endid sellest hoolimata vaenlaste hulga vastu, nende vastu ronib seljatagant viis saarlast samuti kõige kõrgema kindlustise otsa, heites nende pihta oma odad. Esimene neist tõugatakse odaga tagasi,

sakslane mõõgaga lõi, kukkudes surma ta sai

ja teised pöörduvad põgenema, Muud sakslased järgnedes ronivad vapralt üles, et tulla esimestele appi. Ehkki vaenlaste raev tõrjub neid väga vapralt tagasi ja paljud neist saavad pihta, saanud haavata, ning teised tapetakse, nad siiski, lootes issandale ja tõrjudes suure vaevaga vaenlaste hulga eemale, hõivasid lõpuks kindlustise tipu. Ülesronimine oli niisiis väga raske, sest mägi oli kõrge ning jäätunud ja kividest müür mäe otsas külmunud nagu jää, nii et jalga ei saanud kuskile toetada. Kuid mõned redelit mööda, mõned köit mööda, ennast kinni hoides, tõesti issanda ingli kergitatuna, jõuavad nad üles ja suruvad igalt poolt põgenevatele vaenlastele selga. Kristlaste hõiskamise ja võidurõõmu hääl! Hääl Ramas, paganate segaduse ja hukatuse nutt ja halamine! Nad tungivad linnusesse ja tapavad rahvast,

Saaremaa paganarahvale armu nad ei saa anda, sest maha löövad nad muist, vangideks võtavad muist.

Liivlased koos lätlastega, käies ümber linnuse ringi, ei lase kedagi neist põgeneda. Vaenlaste üle võidu saavutanud, rõõmustavad võitjad, lauldes jumalale kiitust. Kes ikka kaitses Taavetit vilistite eest, see päästab ka omad, andes võidu vaenlaste üle. Nad vallutavad linna, röövivad saaki, riisuvad vara, toredaid asju, ajavad hobused ja karja ära, mis üle jääb, põletavad nad tules. Saarlaste linnust neelab tuli, aga kristlased riisuvad rõõmsasti saaki.

(5) Teinud Muhu linnuse tuhaks, tõttab sõjavägi teise linnuse juurde, mis on kesk Saaremaad, mida kutsutakse Valjala. Ja Valjala on tugevam linn saarlaste muude linnade seas. Selle juures jäi sõjavägi paigale, seades valmis sõjapidamisriistad, nimelt paterellid ja suure masina ja kõige suuremad kuuse- ja männipuud torni tegemiseks linnuse kindlustise vastu. Liivlased aga, lätlased ja eestlased koos mõningate sakslastegagi, käies ringi kõigis kihelkondades, töid hobuseid ja toredaid härgi ja kraami ja palju saaki, rohkesti vilja ja sellesarnast ja põletasid külad tulega maha. Valjalased aga, suutmata taluda kivide kahjustusi suure rahva hulga tõttu, kes olid linnuses, samuti ka ambude nooli välja kannatamata; vaadates pealegi riistu, mida valmis pandi, millega oli hõlpus linnust vallutada, haaratud hirmust jumala ees, nad paluvad rahu ja võib-olla jubedust tundes tapetud muhulaste pärast,

käituvad allaheitlikult, rahust nad räägivad sõnu, paluvad härdasti anda neile püha ristimise sakramenti. See on kristlaste rõõm,

issandal' kiituselaul, rahvale nüüd rahu saab.

Nõutakse paremate poegi pantvangideks. Valjala saarlased, kes kunagi olid kõrkuse lapsed, saavad sõnakuulmise lasteks. Kes kunagi oli susi, saab nüüd äkki talleks. Kes kunagi oli kristlaste tagakiusaja, saab nüüd äkki kaasvennaks, rahu vastu võttes, panemata vastu pantvangide andmisele, taotledes ustavalt ristimise armu, kohkumata ära alatise maksu tasumise ees.

Antakse üle suursuguste pojad; kellest esimese, kui temale oli õpetatud usutõdesid, kastis auväärne Riia piiskop rõõmu ja suure hardusega püha ristimise lättest; teised preestrid kastsid teisi, ka viiakse nad rõõmuga linna, et nad Kristust kuulutaksid, et nad Tharaphita, kes oli saarlaste jumal, välja viskaksid, pühitsedes allika keset linnust ja täites vaadi, ristivad nad esiteks ristiusus õpetust saanud vanemad ja paremad, seejärel teisi mehi ja naisi ning lapsi. Ja tekib väga suur meeste, naiste ja laste tunglemine, kes karjuvad “Tõtta mind ristima”, hommikust õhtuni, nii et ka preestrid ise, keda oli kord viis, kord kuus, ristimistööst väsivad. Preestrid niisiis, ristides suurima hardusega palju tuhandeid rahvast, keda nad nägid suurima rõõmuga tõttavat ristimise sakramendi juurde, rõõmustasid ka ise, lootes, et see töö on nende pattude andekssaamiseks. Ja mida nad sel päeval ei suutnud, viisid nad järgmisel ja kolmandal lõpule.

Kui need müsteeriumid olid Valjala linnas pühitsetud, tulid saadikud, saadetud kõigist Saaremaa linnadest ja kihelkondadest, küsides rahu ja paludes ristimise sakramenti. Sõjavägi rõõmustab ja pärast pantvangide võtmist antakse rahu ning vennalik armastus.

Öeldakse, et nad annaksid vangistatud rootslased vabana tagasi. Nad kuulavad sõna, lubavad tagasi anda, viivad endaga kaasa oma linnuste juurde preestrid, kes Kristust jutlustaksid, kes Tharaphita koos muude paganate jumalatega välja viskaksid, kes rahvast püha ristimisega niisutaksid. Niisiis ristivad preestrid kõigis Saaremaa linnustes kogu rahvast mõlemast soost suure rõõmuga ja rõõmust pisaraid valades, sellepärast et nad sünnitasid issandale taassünni kümbluse läbi nii palju tuhandeid vaimulikku järelsugu, jumalale armastatud uue mõrsja paganate hulgast.

Paganaid allikaveel kastavad, silmavees palg.

(6) Nii, nii Riia ikka kastab rahvaid!

Nõnda nüüd keset merd niisutab saarlaste maad Pestes puhastab pahast, andes taevaseid riike Niisutust kõrgemat saab, antakse madalat ka.

Need jumala annid on meie rõõm. Jumala ja meie issanda Jeesuse Kristuse ja õndsa neitsi Maarja au on nende Riia sulastele annetanud Saaremaal sellise rõõmu: võita mässajad, ristida vabatahtlikult ja alandlikult tulijad, võtta panivange ja maksu, tagasi anda kõik kristlase nimega vangid, tulla võiduga tagasi! Mida kuningad polnud senini suutnud, selle viis õnnis neitsi kiirelt ning leebelt täide oma sulaste riialaste läbi oma nime auks. See on täide saadetud, see on tehtud, nimelt kogu rahvas ristitud, Tharaphita välja heidetud, vaarao uputatud, vangid vabastatud, pöörduge rõõmuga tagasi, riialased!

Kuulsuseküllane võidutriumf on teid alati saatmas, Issandal' kiitus ja au, jumalal' tähtede peal.

Lõpp